

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

ÖZET

GİRİŞ

1.BÖLÜM

KÜRESELLEŞME OLGUSU

1.1. Küreselleşme Süreci	4
1.1.1. Kavram ve Tanımlar	6
1.1.2. Tarihsel Gelişim	9
1.1.2.1. Birinci Dalga	10
1.1.2.2. İkinci Dalga	11
1.1.2.3. Üçüncü Dalga	12
1.2. Küreselleşmenin Temel Boyutları	13
1.2.1. Siyasi Boyutu	13
1.2.2. Ekonomik Boyutu	18
1.2.2.1. Küreselleşme Düzeninin Temel Aktörleri	19
1.2.2.2. Etkileri	21
1.2.3. Sosyal ve Kültürel Boyutu	24
1.2.4. Hukuki Boyutu	24
1.2.5. Askeri Boyutu	25
1.2.6. Ulus Devlet Boyutu	27
1.2.7. Çevresel Boyutu	30
1.2.7.1. Çevre ve Güvenlik İlişkileri	31
1.2.7.2. Çevrenin Kalkınmakta Olan Ülkelere Etkileri	33
1.3. Ulusal Güvenlik Kavramı	34
1.3.1. Ulusal Çıkar	36
1.3.2. Ulusal Hedef	41
1.3.3. Diğer Ülkelerde Ulusal Güvenlik Anlayışı	42
1.3.3.1. MGK Benzeri Yapılanma Bulunmayan Ülkeler	42
1.3.3.2. MGK Benzeri Yapılanma Bulunan Ülkeler	43
1.3.3.3. MGK Benzeri Kurumlar ve Ortak Özellikleri	43
1.3.3.3.1. Amerika Birleşik Devletleri	44
1.3.3.3.2. Almanya Federal Cumhuriyeti	45
1.3.3.3.3. Fransa	45
1.3.3.3.4. İngiltere	47
1.3.3.3.5. İtalya	47

1.3.3.3.6. Belçika	47
1.3.3.3.7. Rusya	48
1.3.3.3.8. Yunanistan	48
1.3.3.3.9. Bulgaristan	49
1.3.3.3.10. Polonya	49
1.3.3.3.11. İnan	50
1.3.3.3.12. Japonya	51
1.3.4. Ulusal Güç ve Unsurları	51
1.3.4.1. Politik Güç	53
1.3.4.2. Ekonomik Güç	54
1.3.4.3. Askerî Güç	55
1.3.4.4. Demografik Güç	56
1.3.4.5. Coğrafi Güç	57
1.3.4.6. Psiko-sosyal ve Kültürel Güç	58
1.3.4.7. Bilimsel ve Teknolojik Güç	58

2.BÖLÜM TÜRKİYE'DE MİLLİ GÜVENLİK SİSTEMİ

2.1. Tarihsel Süreçte Türkiye'de Milli Güvenlik Kavramının Gelişimi	61
2.1.1. Osmanlı Döneminde Milli Güvenlik Anlayışı	61
2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Milli Güvenlik Anlayışı	65
2.1.2.1. Tek Parti Döneminde Milli Güvenlik Anlayışı ve Uygulamaları	66
2.1.2.2. 1960-1980 Dönemi Milli Güvenlik Politikaları	67
2.1.2.2.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi	67
2.1.2.2.2. 12 Mart 1971 Askeri Müdahalesi	68
2.1.2.3. 1980 Askeri Müdahalesi ve Milli Güvenlik Anlayışında Değişim	69
2.1.2.3.1. 1980-1990 Arası Dönem	69
2.1.2.3.2. 1990 Sonrası Dönem	70
2.1.2.3.3. 1997'de Yeni İç Tehdit Değerlendirmesi: İrtica	74
2.1.3. AB Sürecinde Reform Uygulamaları ve Milli Güvenlik Anlayışı	76
2.2. Türkiye'de Milli Güvenlik Yaklaşımının Yasal Boyutları	78
2.2.1. MGK'nın Kuruluş ve Görevleri	83
2.2.1.1. Genel	83
2.2.1.2. Görevleri	85
2.2.2. MGK Genel Sekreterliğinin Kuruluş ve Görevleri	86

2.2.2.1. Kuruluşu	86
2.2.2.2. Genel Sekreterliğin Görev ve Yetkileri	86
2.3. Milli Güvenlik Siyaseti	87

3.BÖLÜM KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYENİN GÜVENLİK STRATEJİLERİ

3.1. Küreselleşme Süreci ve Türkiye	93
3.1.1. Ekonomik Sonuçlar	93
3.1.2. Politik Sonuçlar	96
3.1.3. Toplumsal ve Kültürel Sonuçlar	98
3.2. Küreselleşen Dünyada Türkiye'nin Seçenekleri	100
3.2.1. AB Süreci	103
3.2.2. Türk Cumhuriyetleri ve Rusya Açılımı	108
3.2.2.1. Rusya Federasyonu	108
3.2.2.2. Türk Cumhuriyetleri	111
3.2.3. İslam ülkeleri Açılımı	112
3.2.4. Barışı Destekleme Faaliyetleri	114
3.3. Güvenlik Stratejileri ve Anlayışında Değişimin Yansımaları	116
3.4. Yirmibirinci Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışı	122
3.4.1. Yeni Güvenlik Anlayışlarının Türkiye'ye Yansımaları	128
3.4.1.1. 11 Eylül Sonrası Yeni Güvenlik Anlayışı	128
3.4.1.2. Aşırı Güvenlik Anlayışlarının Türkiye'ye Yansımaları	133
3.4.2. Klasik Milli Güvenlik Anlayışı Değişmeli mi?	135
3.4.3. AB Sürecinin Milli Güvenlik Konseptine Yansımaları ve Sorunlar	139
3.4.3.1. Olası Tam Üyelik Durumunda Milli Güvenlik Konsepti	140
3.4.3.2. AB Sürecinin Sektöre Uğraması ve Sonuçları	144
3.4.3.2.1. Olumsuz Öngörüler	144
3.4.3.2.1.1. Ekonomik Etkileri	145
3.4.3.2.1.2. Politik Etkileri	147
3.4.3.2.1.3. Sivil-Asker İlişkileri	148
3.4.3.2.1.4. Azınlık Hakları ve Kendi Kaderini Tayin Hakkının Genişletilmesi	149
3.4.3.2.1.5. Türk Cumhuriyetleri ile İlişkiler	151

3.4.3.2.1.6. Ermeni Sorunu	151
3.4.3.2.1.7. PKK Terörü	152
3.4.3.2.1.8. Yunanistan-Ege-Kıbrıs Sorunu	152
3.4.3.2.1.9. Su Sorunu	155
3.4.3.2.1.10. Din Sorunu ve Müslüman Ülkeler ile İlişkiler	156
3.4.3.2.1.11. Irak-İran-Suriye ile İlişkiler	158
3.4.3.2.1.12. Rusya ile İlişkiler	160
3.4.3.2.2. Olumlu Öngörüler	161
3.4.3.2.2.1. Ekonomik Etkileri	161
3.4.3.2.2.2. Politik Etkileri	162
3.4.3.2.2.3. Sivil-Asker İlişkileri	163
3.4.3.2.2.4. Azınlık Hakları ve Kendi Kaderini Tayin Hakkının Genişletilmesi	163
3.4.3.2.2.5. Türk Cumhuriyetleri ile İlişkiler	165
3.4.3.2.2.6. Ermeni Sorunu	166
3.4.3.2.2.7. PKK Terörü	166
3.4.3.2.2.8. Yunanistan-Ege-Kıbrıs Sorunu	167
3.4.3.2.2.9. Su Sorunu	168
3.4.3.2.2.10. Din Sorunu ve Müslüman Ülkeler ile İlişkiler	170
3.4.3.2.2.11. Irak-İran-Suriye İlişkileri	171
3.4.3.2.2.12. Rusya ile İlişkiler	171
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	174
YARARLANILAN KAYNAKLAR	177

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
AGİT	: Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı
AGSK	: Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BLACKSEAFOR	: Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
DEİK	: Dış Ekonomik İşler Kurulu
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
İKDP	: Irak Kürdistan Demokratik Partisi
İKYP	: Irak Kürdistan Yurtseverler Partisi
İKT	: İslam Konferansı Teşkilatı
İMF	: Uluslararası Para Fonu
İSAF	: Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülü
MASK	: Milli Askeri Stratejik Konsept
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
NATO	: Kuzey Atlantik İttifakı
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
ODGP	: Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası

OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	: Uluslararası Kalkınma Fonu
PKK	: Partiya Karkaren Kürdistan-Kürdistan İşçi Partisi
RF	: Rusya Federasyonu
SEEBRİG	: Güney Doğu Avrupa Tugayı
SFOR	: İstikrarı Sağlama Kuvveti
SİSAV	: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNOSOM	: Birleşmiş Milletler Operasyonu
UNPROFOR	: Birleşmiş Milletler Koruma Kuvveti
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ:

Ulusal güvenlik kavramı, evrensel boyutta Birinci Dünya Savaşı'nda tartışılmaya başlanmış, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında bugünkü boyutlarına ulaşmıştır. Başlangıçta devletlerin güvenliği, yalnızca savaş ortamındaki güvenlik gibi algılandığından, yapılan tanımlamalar Silâhlı Kuvvetler ve dış tehdit unsurları ile sınırlı kalmıştır. Ancak, zamanla bu kavramın kapsamı genişlemiş, devletin var oluşu ile eş değer hâle gelmiştir.

Ulusal güvenlik, stratejik güvenliğin en üst yapısı ve toplum güvenliğinin bir şemsiyesi konumundadır. Stratejik güvenliğin askerî, siyasî ve ekonomik olarak üç temel unsuru bulunmaktadır:

Askerî güvenlik, kuvvet imkânlarının en azından dengede ve mümkünse lehte bir üstünlük seviyesinde kalması amaçlarıyla faaliyetlerini sürdürmektedir ve doğası gereği sürekli değişim içindedir.

Politik güvenlik, ülke yapısının ve yönetsel seviyesinin tehditlere karşı stratejik önleyici tedbirler ve taktik seviyede sürekli korunması çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ekonomik güvenlik ise, tüm çalışmaların en iyi seviyede yapılmasını sağlayan ekonomik imkân ve kabiliyetlerin geliştirilmesi ve korunması konusunda stratejik seviyedeki çalışmalarını sürdüren bir yapıdır.

Küresel değişimin unsuru olarak güvenlik; değişimi ilk algılayan ve genellikle yapısal değişikliğini en hızlı şekilde başaran bir perspektife sahiptir. Güvenliğin değişimini etkileyen bazı tanımlar bulunmaktadır. Bunlar; tehdit tanımı, düşman tanımı, düşman davranışları, teknolojik imkânlar, insan gelişimi ve doğal değişikliklerdir.

Bu tanımlar üzerinde meydana gelen değişiklikler güvenliği hızla etkilemektedir. 11 EYLÜL 2001 saldırısından beri bu tanımlar üzerinde önemli değişiklikler olmaktadır. Örneğin tehdit kavramı içinde yer alan terörizm ciddi bir sıçrama yapmıştır. Fonksiyonel olarak yaşanan değişiklikler ile birlikte bunlara bağlı yapısal değişiklikler de yaşanmıştır.

Ulusal güvenlik yada 2945 Sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanundaki karşılığı ile millî güvenlik, “Devletin anayasal dñzeninin, millî varlığının ve bñtñnlñđñnñn, uluslararası siyasal, sosyal, kñltñrel ve ekonomik çıkarlarının, ahdî hukukunun her tñrlñ iç ve dış tehdide karşı korunması ve kollanmasıdır.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ulusal güvenlik algılamalarının bñlgesel ve kñresel boyutları denildiği zaman önce güvenlik kavramının nasıl algılandığı noktasına bakmak gerekir. Güvenlik algılaması, daha doğrusu güvenlik tanımı, yeni dñnya dñzeninde kendi etkinliklerini sñrdñrmek isteyen ve bunu korumak isteyen gñçler için bu dñzenin işlerliğidir. Yani yeni dñnya dñzeninin işler vaziyette olması ve bunu engelleyecek, zayıflatacak gelişmelerin durdurulması, bu gelişmelerin uygun tertip ve tedbirlerle engellenmesi, bertaraf edilmesidir. Ancak, ulusal güvenlikte gerçek anlamda ulus devlete dayalı olarak dñřñññldñđñ zaman, bunun bñlgesel ve kñresel boyutlarında ulus devletin kendi varlığını koruması, toprak bñtñnlñđñnñ ve ulusal birliğini koruması ve kendi gelişmesini sñrdñrmesi hususu anlaşılmaktadır. Özellikle uluslararası sermayenin etkinliğinden sonra çok uluslu şirketler hñkñm sñrmeye başlamıştır. Kñreselleřmenin etkileriyle kurulan ve gelişen bu yeni dñnya dñzeni, aynı zamanda ulusal çıkarlar ve bu dñzenin unsurları olan uluslararası veya çok uluslu şirketlerin çıkarları arasında zaman zaman karşıtlıkları gñndeme getirmiştir. Bu karşıtlıklarda özellikle devlet karar vericileri ağısından çeşitli ikilemleri ortaya koymuştur.

Klasik ulusal güvenlik anlayışının ùlkelerin tehdit algılamalarına göre şekillenmesine karşılık, kñreselleřme ile birlikte bu tehdit algılama dñzeyinin azalması klasik milli güvenlik konseptinin de değişmesi sonucunu gñndeme getirmiştir. Soğuk savaş dñneminin keskin ideolojik, askeri ve siyasal bloklaşma anlayışının ortadan kalkması milli güvenlik kavramını derinden etkilemiştir. Tñrkiye için tehdit algılamasının en önemli kaynağı olarak gñsterilen Sovyetler Birliği dağılmış ve yeni bir siyasal yapı ortaya çıkmıştır. Diğer yandan, Tñrkiye'nin Avrupa Birliğine ùyelik sñreci noktasında da önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Tñrkiye'nin olası bir tam ùyelik durumunda bugñne kadar tehdit

kaynağı olarak görülen Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan ile AB çatısı altında bulunulacak, AB'nin ortak savunma şemsiyesi (BAB) gündeme gelecektir. Bu doğrultuda, milli güvenlik kavramının içeriği ve kavrama yüklenen anlam bağlamında bir yeniden değerlendirme kaçınılmaz olmaktadır.

Sürekli değişen koşullar karşısında Türkiye'nin hangi büyüklükte, hangi koşullarda, ne zaman ve nerede, hangi tehditlere ve saldırılara maruz kalacağı tam olarak bilinmemektedir. Bu durum karşısında, belirsizliği azaltmak için güvenlik şartlarını ve evrimini tanımlamak uygun olacaktır.

MGK Kanunu'ndaki ulusal güvenlik tanımıyla ABD Savunma Bakanlığının tanımları farklıdır. Birinde iç güvenlik diğ erinde dış güvenlik ön plândadır. Bunun sebebi kanunun 1983 tarihli olmasıdır. MGK kanunundaki tanım, 1970'li yıllardaki terör faaliyetlerinin ardından 12 Eylül askeri müdahalesi sonrasında yapılmıştır. Bu dönem soğuk savaş dönemidir ve Türkiye'nin dış güvenliği büyük oranda NATO tarafından sağlanmaktadır. Zaman içinde bu konsept anlamını yitirmiş ve 1980'li yıllar ile 1990'lı yılların ortalarına kadar yine iç tehdit boyutuna önem verilmiştir. Milli güvenlik, dinamik bir kavram haline gelmiş olup sadece Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir görevi değildir. Askeri güvenlik kavramı milli güvenlik kavramının bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Küresel ilişkilerde ulusal çıkarların zedelenmeyeceği bir ortamı hazırlayacak düşünce sisteminin yaratılması gerekmektedir. Bu çalışmada küreselleşme sürecinde değişmesi gereken milli güvenlik kavramının tanımı yeniden yapılacak ve Türkiye için yeni ulusal güvenlik stratejileri üzerinde durulacaktır.

1.BÖLÜM

KÜRESELLEŞME OLGUSU

1.1. Küreselleşme Süreci

Dünya 20 nci yüzyılın sonunda başlayan ve 21 nci yüzyılın başında halen devam eden hızlı bir değişim süreci yaşamaktadır. İki kutuplu dünya kavramı ve soğuk savaş geçmişte kalmıştır. Milyonlarca insanı ve kurumları birbirine bağlayan cep telefonları, bilgisayarlar ve internet sistemleri iletişim alanında devrim yaratmıştır. Bütün dünya ülkeleri tarafından izlenen televizyon yayınları haberleşme alanında çığır açmıştır. Bu gelişmelerle uluslararası ilişkilerin, ticaretin ve insanların güncel yaşamının boyutları değişmiştir. Küreselleşme olgusu devletleri, kurumları, şirketleri, toplumları ve insanları derinden etkilemiştir.

Geçmişte de “Küreselleşme Dalgaları” olarak adlandırılan, ülkeler arasında ticaretin büyük ölçüde arttığı, uluslararası ekonominin küresel özellikler gösterdiği dönemler olmuştur.

Küreselleşmenin birinci dalgası, Batı Avrupa’da kapalı tarım ekonomisinden (feodalizmden) ticari kapitalizme geçiş sürecinde yaşanmıştır. Bu dönemde hızla gelişen ticaret, kent devletlerinin ve feodal beyliklerin üzerinde daha geniş ve güvenli bir pazar ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Küreselleşmenin ikinci dalgası, sanayi devriminden sonra yaşanmıştır. Sanayinin gelişmesi, üretimin artması uluslararası ticaretin genişlemesini hızlandırmış ve yapısını değiştirmiştir.

Küreselleşmenin üçüncü dalgası, 20 nci yüzyılın sonunda yaşanmaya başlamıştır. İletişim ve bilgi işlem sahalarında yaşanan teknolojik gelişmeler, üretimin örgütlenmesinde ve ticaretin yapısında büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Değişim çok boyutlu olarak yaşanmaktadır.

Birinci dalga küreselleşme, ulus devletini, uluslararası hukukun ve uluslararası ekonomik sistemin baş aktörü haline getirmiştir. İkinci dalga küreselleşme, ulus devletlerin kendi aralarında ittifaklar oluşturmasına ve ekonomik entegrasyonlar meydana getirmesine neden olmuştur. Üçüncü dalga

küreselleşme ise şirketlerin birleşerek büyük çaplı çok uluslu şirketler olarak ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

“Radikaller; ekonomi piyasalarının devletlerden daha güçlü duruma geldiklerini ve devlet otoritesinde belirgin bir gerilemenin söz konusu olduğunu belirtmektedirler.Onlara göre küreselleşme durdurulması ve geriye götürülmesi mümkün olmayan bir süreçtir ve bu süreç sonunda küresel uygarlığın oluşmasından hiç kimse kaçamayacaktır.”¹

Küreselleşme uluslararası güvenlik sistemini de etkilemiştir. Bu bağlamda; İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından başlayan ve 45 yıl boyunca uluslararası ilişkileri önemli ölçüde etkileyen soğuk savaş döneminin, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona ermesi, tüm batı dünyasında güvenlik kaygıları bakımından bir rahatlama yol açmıştır. Ancak 1990'lı yıllar boyunca başta Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkasya olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen krizler, soğuk savaşın ardından yaşanan rahatlamanın aceleci ve geçici olduğunu göstermiş; ortaya çıkan yeni tehditler ve kriz türleri güvenlik algılamalarının ve yapılandırmalarının da yenilenmesini gerektirmiştir. Öte yandan, yıllarca tehdide alışmış ve ona yaslanmış dünya düzeninin, tehditsiz kalmanın şaşkınlığını kolay atlatamadığını ve yine tehditler bulma yarışına girdiği de bir başka gerçektir.

Bu dönemde bilgi iletişimde gerçekleştirilen baş döndürücü hızın da etkisiyle yükselişe geçen küreselleşme olgusu; bir taraftan insanların, malların, sermayenin ve teknolojinin neredeyse sınır tanımayan dolaşım kolaylığını, dolayısıyla, insanlık tarihi boyunca hiçbir zaman tanık olmadığımız bir güç aktarımını yaratırken; diğer taraftan, ortaya çıkan bu avantajların bazı devlet ve rejimler tarafından kabul edilemez bir bencillikle, bazı terör örgütleri ve uluslararası suç şebekeleri tarafından ise kötü niyetle kullanılması sonucunu da beraberinde getirmiştir.

¹ Veysel Bozkurt, “**Küreselleşme Kavram Gelişim ve Yaklaşımlar**”, *Ekonomi ve Toplum*, 1998, [tp://www.isguc.org/arc_view.php?ex=87](http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=87), (02 Şubat 2005).

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen terör olayları ve devamında yaşanan gelişmeler; bireylere, toplumlara, devletlere ve uluslararası sisteme yönelik tehditleri, önceki dönemin kriterleriyle tanımlayabilme güçlüğü bütünü açıklığıyla gözler önüne sermiştir. Bu kapsamda, yeni dönemin dinamiklerini algılamayı ve bu algılayış çerçevesinde ülkeleri ve bütün insanlık için gerekli ve geçerli tedbirleri yeniden tanımlamayı amaçlayan bir süreçten geçilmektedir. Bu geçiş döneminin kendisine özgü koşullarının acı verici ve tahmin edilmeyecek krizlerin yaşanmasına yol açabileceği olasılığı, uluslararası alanda göz ardı edilmemesi gereken önemli unsurdur. Tehditlerden ve krizlerden arındırılmış bir dünya isteniyorsa, bu ancak uluslararası refah farklılıklarının iyileştirilmesi ve tüm ulusların barış içinde yaşaması için gerekli altyapının oluşturulmasıyla mümkündür.

1.1.1. Kavramlar ve Tanımlar

Son zamanlarda, küreselleşme, globalleşme, yeni dünya düzeni, post-modernizm, yerelleşme, neo-liberalizm gibi bazen birbirlerinin yerine kullanılan kavramlarla karşılaşmaktadır.

Yapılan araştırmalar kavram olarak küresel (global) sözcüğünün kökeninin 400 yıl öncesine dayandığı ortaya çıkarmıştır. “Küreselleşme (globalization) kavramı ise ilk olarak 1960’lı yıllarda kullanılmaya, 1980’li yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlamış, 1990’lara gelindiği zaman ise bilimsel çevrelerce de kabul edilen bir anahtar sözcük haline gelmiştir”.²

Yazar Thomas Friedman , “Küreselleşmeyi, genel teoriler ile açıklanması ve kavranılması hiç de kolay olmayan bir sistem” olarak tanımlamaktadır. Friedman’a göre “küreselleşme , giderek artan sayıda insanı çok çeşitli alanlarda etkileyen sistemdir”. Friedman , “Küreselleşmeyi serbest piyasa kapitalizminin hemen hemen her ülkeye yayılması olarak algılamaktadır.”³

² Bozkurt , a.g.e., s.1.

³ Thomas L. Friedman , *Küreselleşmenin Geleceği Lexus ve Zeytin Ağacı* , İstanbul: Boyner Holding Yayınları, 2000, s.31.

Küreselleşmeye ilişkin diğer tanımlar şu şekildedir; yazarların bir bölümü küreselleşmeyi, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerden bazılarının yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması olarak tanımlamaktadır. Diğer bir grup yazar ise küreselleşmeyi, pazar, ürün ve süreçlerin standartlaşması, sosyo-kültürel farklılıkların ortadan kalkması, sınır ötesi şirketlerin gereksinim ve isteklerini karşılayacak standartlarda üretim yapması olarak tanımlamaktadır. Bazı yazarlar ise, küreselleşmenin dünya için olumlu bir gelişme olduğu düşüncesindedir. Olumlu düşünenlere göre küreselleşme, sınır ötesi serbest ticaretin artmasına, demokrasi ve insan haklarına yönelik çalışmalarda gelişmelere ve büyük oranda refahın yükselmesine neden olmaktadır. Bu konuda olumsuz düşünenlere göre, küreselleşme, sınır ötesi şirketlerin denetlediği, yönlendirdiği bir dünya pazarıdır.

21. yüzyıla girerken, dünya ekonomisine damgasını vuran olgulardan birisi olarak kabul edilen küreselleşmeyi, işgücünün, sermayenin teknolojinin ve mal piyasalarının uluslararası nitelik kazanması şeklinde tarif etmek de mümkündür.

E. Fuat Keyman'a göre küreselleşme, bir yandan devlet ağırlıklı uluslararası ilişkilerden siyasal aktörlerin çoğaldığı küresel ilişkilere geçişi; sermayenin salt uluslararası olmayıp küreselleştiğini; sömürü mekanizmalarının farklılaştığını ve "içerleme / dışarsama ilişkilerinin artı değer üretiminin yerini aldığını"; gelişen teknolojilerle dünyanın bir "evrensel köye" dönüştüğünü ifade ediyor.⁴

Gencay Şaylan'a göre küreselleşme, "kapitalizmin 300 yıllık tarihi içinde gelinen son aşamayı ve kar hadlerinin daralmasıyla yaşanan refah devleti krizinden çıkışın bir yolu olan verimlilik artışını ve pazarın büyütülmesi arayışlarını temsil eden bir kavramdır."⁵

⁴ E. Fuat Keyman , *Türkiye ve Radikal Demokrasi: Modern Zamanlarda Siyaset ve Demokratik Yönetim*, İstanbul : Bağlam Yayınları, 1999, ss. 92-113.

⁵ Gencay Şaylan , *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İstanbul :İmge Kitabevi Yayıncılık , 1995, s.47.

1970'lerden itibaren küreselleşme süreci öncesinde kapitalist devletlerin büyüme hızlarında düşüşler yaşanmıştır. Bu bunalımdan kurtulmak için sermayenin finansal yatırım alanlarına çekilmesi ve uluslararasılaştırılması yolu izlendi. Yeni küreselleşme dalgası ulusal düzeyde idari, toplumsal, kültürel her türlü kısıtlamanın kaldırılmasına yönelik müdahalelere başlayarak diğer yandan a sabit döviz kuru rejimlerinin (Bretton Woods Sistemi)⁶ terk edilmesi için ortam hazırlamıştır.

20'nci yüzyılın yeni küreselleşme dalgasında ulusal paraların değişim değerlerinin altın veya benzeri reel hiç bir mal tarafından desteklenmediği bir dönem olmasıdır. Ulusal paraların değişim oranında belirsizlikler, finansal sistemin büyük riskler taşımasına yol açmış ve bu ortam haksız nitelikteki kazançları özendirmiştir

Kısaca küreselleşme; dünyanın sıkışması, küçülmesi ve ulusal olan her şeyin anlamını yitirmesi, dünyanın tek bir mekan olarak algılanma bilincinin doğmasıdır. Küreselleşme sürecinin bugün kazandığı boyutlar ekonomik, teknolojik, siyasal alanlarda karşımıza çıkmakta ve küresel, bölgesel, ulusal ve bireysel düzeyde olmak üzere birçok düzeyde yaşamımızı etkilemektedir.

Küreselleşme bugüne kadar daha çok ekonomik boyutu ön plana çıkmıştır. Fakat 21'nci yüzyıl boyunca siyasi, sosyal ve değer yargıları boyutları da gündeme gelecektir. Aralık 1996 ayında Singapur'da düzenlenen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Bakanlar Konseyi toplantısında; iş standartları, rekabet politikaları, devlet ihaleleri, rüşvet ve ayrımcılık gibi uygulamaları dünya ticareti kapsamında değerlendirmeye alınması küreselleşmenin "tek bir dünya sistemi" yaratmaya yönelik olduğu konusunda önemli ipuçları vermektedir.

⁶ 1914-1973 yılları arasında uygulanmış uluslararası para sistemi. Bretton Woods sisteminin amacı, dünya ticaretinin yapay sınırlamalardan uzak ve serbestçe çok yanlı işleyebilmesi için gerekli kurum mekanizmaların oluşturulmasıdır. Bu kurumlar Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'dır. Bretton Woods sisteminin amaçları şöyle sıralanabilir: 1) döviz kurlarının istikrarı, 2) döviz denetimi ve ithal kısıtlamalarının kaldırılması, 3) yeterli uluslararası likiditenin sağlanması. 1973 yılında başlıca sanayileşmiş ülke paralarının dalgalanmaya bırakılması ile sistem yıkılmıştır.

Küreselleşmenin ön plana çıkardığı kavramlardan biriside saydamlıktır. Gelir dağılımının daha hakça olması, yolsuzlukların azalması, hatta siyasi özgürlüklerin ve insan haklarına saygının artması, küreselleşmeyle doğru orantılı gelişen unsurlar arasında sayılmaktadır.

Malların ve sermayenin serbestçe dolaşımının yanı sıra, insanların daha sık seyahat etmeleri, bilişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler ve internet kullanımının giderek yaygınlaşması küreselleşmenin itici güçleri arasında sayılabilir.

Görüldüğü üzere küreselleşmenin tanımlanması çok değişik boyutlarda olabilmektedir. Uluslararası ticaret, siyaset, ekolojik dengeler, kültürel etkileşim, internet, spor, terör, suç şebekeleri gibi bir çok sorunun kaynağının ve çözümünün ülkelerin sınırlarını hızla aştığı bir yüzyıl yaşanmaktadır.

“Kazananları ve kaybedenleri ,fırsatları ve dezavantajları ile bir süreç olan küreselleşme konusunda yapılan tanımlar ışığında bu konudaki yaklaşımları ; aşırı küreselleşmeciler (radikaller) , şüpheciler (red cephesi) ve dönüşümcüler olmak üzere üç ana başlık altında toplamak mümkündür.”⁷

1.1.2. Tarihsel Gelişim

Küreselleşme ağırlıklı olarak 1960’lı yıllardan itibaren gündeme gelen bir kavramdır. 1980’li yıllarda yaygınlaşmaya başlamış ve 1990’lı yıllarda soğuk savaşın sona ermesiyle içinde bulunulan dünya çok hızlı bir değişim sürecine girmiştir.

Bu süreçte üç temel nokta önem taşımaktadır. Birincisi; 1453 yılında Osmanlılar tarafından İstanbul’un fethiyle sona eren ve Ortaçağ karanlığından kurtulmaya çalışan Batının deniz aşırı yeni keşiflere yelken açmasıyla ortaya çıkan zenginleşmeye dayalı gelişmelerdir. Bu süreç, Avrupa’da 1800’lü yılların sonlarında başlayan sanayi devrimine kadar sürmüştür. İkinci temel dönüşüm noktası ise 1890’da başlayan sanayi devrimi olmuştur. Sanayi devrimini yaşamaya başlayan Kıta Avrupa’sında ortaya çıkan gelişmelerin çeşitli şekillerde

⁷ Osman Ulagay, *Küreselleşme Korkusu*, İstanbul : Timaş Yayınları, 2001, s.71.

dünyanın diğer bölümlerine de ulaşarak insanlığı büyük ölçüde etkilemiştir. Bu dönemin ardından yaşanan sömürgecilik ise, o dönemdeki küreselleşmenin nihai sonuçlarını oluşturmuştur.⁸

Küreselleşme üçüncü temel çıkış noktasını 1990'lı yıllarda yakalamıştır. 1970'li yıllardan itibaren dünya ekonomisinde söz sahibi olmaya başlayan çok uluslu şirketler, 1990 yılından sonra “yeni dünya düzeni” kavramı etrafında tek kutuplu dünyada batıyı, tek ekonomik ve siyasi güç haline getirme planını ortaya koymuştur. Bu üçüncü temel çıkış noktası içerik ve yöntem olarak diğerlerinden ayrılmaktadır. 1990'lı yıllarda ön plana çıkan küreselleşme çabalarının ardında, yüzyıla yakın bir zaman diliminde ortaya çıkan gelişmeler açısından, yukarıda sayılan ilk iki çıkış noktasından farklı olarak, piyasalara ulaşmada artık zaman ve mesafe kavramının anlamını yitirdiği görülmektedir. Bu çok önemli bir gelişmedir ve batı sermayesinin tek kazanç kapısını teşkil etmektedir.⁹

Aslında, tüm devletlerin tarihleri incelendiğinde tek amacın neredeyse dünya kaynaklarına sahip olmak olduğu görülür. Bu açıdan bakıldığında küreselleşmenin tarihi; dinler ve devletlerin doğuşuna kadar götürülebilir.

Geçmişte, ülkeler arasında ticaretin büyük ölçüde arttığı, uluslararası ekonominin küresel özellikler gösterdiği dönemler olmuştur. Bu dönemleri “küreselleşme dalgaları” olarak adlandırıp şu şekilde sıralamak, konuyu tarihsel boyutuyla görmek bakımından yararlı olacaktır.¹⁰

1.1.2.1. Birinci Dalga

Birinci küreselleşme dalgası, Batı Avrupa'da feodalizmden kapitalizme geçiş süreci ile aynı zamanda gerçekleşmiştir. Avrupa'da, 15'nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren deniz ticaretinin gelişmesiyle ticaret diğer kıtalara doğru yayılmaya başlamıştır. Birinci küreselleşme dalgasında feodal beyliklerin

⁸ Baskın Oran , *Türk Dış Politikası II (1980-2001): Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s.10.

⁹ Oran, *Türk Dış Politikası II (1980-2001): Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, s.10.

¹⁰ Oktay Uygun , “*Ulusüstü Siyasal Birlikler ve Küreselleşme*” , <http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale7.htm>, (03 şubat 2005).

birleşerek yerlerini daha büyük birim olan ulus devlete bıraktıkları görülmektedir. Ticaretin gelişmesiyle , kent-devletlerinin ve feodal beyliklerin üzerinde daha büyük ve güvenli pazar ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılayan ulus devlet , ülke üzerinde standart yasaların çıkartılması, bölgelere göre değişmeyen vergi politikasının belirlenmesi, hukuk güvenliğinin sağlanması gibi görevleri üstlenerek, ticaret ile uğraşanların ulusal pazardaki faaliyetlerini koruma altına almıştır.

1648'de yapılan Westphalia Barış Antlaşması ile ulus devletlerin uluslararası ilişkilerin baş aktörleri olduğu tescil edilmiştir. Birinci küreselleşme dalgasında Avrupa'da kurulan ulus devletlerin dış politikasına egemen olan ilke sömürgeciliktir. Sömürgecilik, Avrupa'da 16 ve 18'nci yüzyıllar arasında yaygın olarak benimsenen merkantilist düşünce ve uygulamaların doğal sonucudur. Merkantilist kurama göre, güçlü devlet olmanın yolu çok sayıda koloniye sahip olmaktan geçmektedir. 15 ve 16'nci yüzyıllarda İspanya ve Portekiz, 17'nci yüzyılda Hollanda ve 18'nci yüzyılda İngiltere ve Hollanda en büyük sömürgeci devletler olmuştur.¹¹

1.1.2.2. İkinci Dalga

Sanayileşme ikinci küreselleşme dalgasının itici gücüdür. Sınai üretim yalnızca uluslararası ticaretin genişlemesini hızlandırmakla kalmamış, yapısını da değiştirmiştir. 1880'lere gelindiğinde, kapitalizmde tekelleşme ve finansal kapitalin boy göstermesi olgularıyla karşılaşmıştır. Sınai üretim, zaten uzun süredir yetersiz hale gelmiş olan ulusal pazarların üzerinde daha geniş ve güvenli pazarlar bulunmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk nedeniyle, sömürgecilik emperyalizm biçimine dönüşmeye başlamıştır. "Emperyalizm, Avrupa'nın 19. Yüzyılda sanayi devrimi sonucu karşılaştığı ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm getiren bir dış politika ilkesidir."¹²

¹¹ Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, İstanbul : BDS., 1998, s.119

¹² Oral Sander, *Siyasi Tarih I*, Ankara : İmge Yayınevi, 1999, ss.201-207.

1.1.2.3. Üçüncü Dalga

“Üçüncü küreselleşme dalgası 20’nci yüzyılın sonunda bilgi işlem, iletişim ve benzeri alanlardaki teknolojik gelişmeler ve üretimin örgütlenmesindeki büyük değişim ile bağlantılıdır. Dünyanın son 20 yılda geçirdiği değişim, sanayi devriminin yarattığı değişim kadar köklüdür.”¹³ Birinci dalga, ulus devleti uluslararası hukukun ve uluslararası ekonomik sistemin baş aktörü haline getirmiştir. Ulus devletin bu merkezi konumunda ikinci dalga önemli bir değişikliğe neden olmamıştır. Ancak, üçüncü dalga, daha şimdiden ulus devletin konumunu büyük ölçüde değiştirmiştir. Günümüzde, ulus devletlerin kendi ekonomilerini yönlendirecek politikalar izleme olanağını yitirerek, uluslararası finans piyasalarına bağımlı hale gelmeye başladığı bir süreç yaşanmaktadır. Mevcut veriler ışığında, üçüncü küreselleşme dalgasının siyasal sonuçlarının, birinci dalga ile ortaya çıkan sonuçlar kadar derin ve sistematik olacağını söylemek yerinde olacaktır.

1970’lerde ortaya çıkan son küreselleşme dalgası, henüz temel ekonomik kararların tamamen dünya piyasa güçleri ve ulus ötesi şirketlerce oluşturulan küresel bir ekonomi yaratamamıştır. Bu bağlamda, şimdilik gerçek bir küresel ekonomiden çok, büyük ölçüde uluslararasılaşmış bir ekonomik düzenden söz edilebilir. Nitekim, dünya ekonomisine yön veren şirketlerin çoğunluğu uluslararasılaşmış bir yönetimi bulunan, büyük ölçüde mobilizasyon yeteneği kazanmış, özel bir ulusal kimliği olmayan ulus ötesi şirketler değil; hâlâ ulusal politikaların etkisi altında bulunan, birden fazla ulusal nüfuz sahasında şubeleri olan çokuluslu şirketler niteliğindedir. Ancak, bu durumun hızla değişmeye başladığının belirtileri görülmektedir.

Kongar’ın da belirttiği gibi küreselleşme , “bir süreç bir olgudur. İyiliği ya da kötülüğü belki tartışılabilir. , ama kaçınılmazlığı ortadadır.”¹⁴

1.2. Küreselleşmenin Temel Boyutları

¹³ Alvin Toffler, *Üçüncü Dalga* (Çev. Ali Seden), İstanbul : Altın Kitaplar, 1996, s.25.

¹⁴ Emre KONGAR, “**Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür**”, 16 Mayıs 1997 ,<http://www.kongar.org.>, (16 Aralık 2004).

1.2.1. Siyasi Boyutu

20'nci Yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan küreselleşme dalgası, toplumsal yaşamın her alanında köklü değişimlere kapıyı aralamıştır.¹⁵

Global piyasaların ve şirketlerin menfaatleri artık eskiden olduğu gibi ulusal boyuttaki iktidarlarca korunamamaktadır. Bugün uluslararası sermayenin menfaatlerini küresel boyutta koruyacak bir siyasi örgüt bulunmamaktadır. Yakın bir zamanda, küresel bir kamusal güç oluşabilmesi de mümkün görülmemektedir. Şu andan bu tür sorunlar için geçici çözüm; ulus devleti aşan ama küresel olmayan ekonomik ve siyasi alanlar yaratılarak aşılmaya çalışılmaktadır.

Küreselleşmenin siyasi boyutunun bir sonucu olarak günümüzde en önemli netice, ulus devletin egemenlik alanının büyük ölçüde küçülmesidir. Egemenlik alanındaki küçülmesinin en belirgin örneği, Avrupa devletlerinin giderek daha hızlı bir biçimde ulusüstü bir siyasi birlik yolunda ilerlemelerinde açıkça görülmektedir.

Ulus devletin egemenliğinin artık giderek daha fazla zorlanması ile yeni ittifaklar ortaya çıkmakta, bunlar daha ziyade etnik, ideolojik ve dini hatta kavmi nitelikte olmaktadır. Dolayısıyla hükümetlerin egemenliği erozyona uğramaktadır. Bu süreçte, iyi bir yönetim varsa daha az gerginlikler yaşanacak ancak, kötü bir yönetimde gerginlik ve sürtüşmeler daha geniş alanlara yayılacak, gelecek kuşaklara ulaşabilecektir. Bugün artık bölgesel sorunlar medyanın da etkisiyle uluslararası boyutlara ulaşabilmektedir. Bu sorunların çözümü için giderek artan bir şekilde uluslararası kuruluşlara başvurulmaktadır. Bu konuda BM, NATO, belirli boşlukları dolduran kurumlardır.

Şüphesiz, küreselleşme süreci ulus devletleri hemen ortadan kaldırmayacaktır. Fakat , fonksiyonlarını büyük ölçüde kaybederek varlıklarını korumaya devam edeceklerdir. Avrupa toplumlarında ulus devletlerin varlıklarını korumasına rağmen , kısa bir zaman sonra vatandaşlarının gözünde en önemli

¹⁵ Uygun, “Ulusüstü Siyasi Birlikler ve Küreselleşme”, s.4.

kamusal güç olma özelliklerini yitirecekleri gözükmetedir. Ulus altı ve ulus üstü güç odakları ulus devletin boşluklarını dolduracaklardır.

Siyasal açıdan, ulusal devletlerin özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve siyasal etkinliğinin azalması ya da zorlanması, IMF, Dünya Bankası gibi ulus ötesi kuruluşların veya küresel şirketlerin isteklerine “uyum ajansı” gibi çalışması gibi gerçeklikler de dikkatimizi çekmektedir. Ulus devletler küreselleşme sürecinde birçok önemli çelişki ile karşılaşmaktadırlar¹⁶

Küreselleşme sonucunda ulusal politikaları zaafa uğratan içsel unsurlar söz etmek mümkündür. Bunlar bireysel özgürlük istekleri, farklılıkların vurgulanması, etnik kimlik arayışları, demokratik süreçlerin ciddi zafiyet göstermesi, demokratik sisteme olan inançların azalması, siyasal yapıda yolsuzluk ve yozlaşmaların artması şeklinde sıralanabilir. Tabii ki gibi sorgulanan bu faktörler devletin ve siyasetin zarar görmesine sebep olmaktadır.

Bireylerin gelecekları ile kararlar kısıtlı dahi olsa etkin olabildikleri ulus dışına kayan kuruluşlarda alınmaktadır. Kararlara ulusal sınırlar içinde alınmadığından ulusal vatandaşlık hakları da artık geçerli değildir. Ulusal düzeyde vatandaşlık devam ederken henüz “Küresel Vatandaşlık” diye bir kavramdan bahsedilmemektedir. Küresel düzeyde küresel kararlar alanları denetleyen bir mekanizma da şu an için mümkün görülmemektedir.

Bugün, ulusal sınırların dışına kayan siyaset ve ulus-devletten daha güçlü duruma gelen ulus ötesi ekonomik ve siyasal aktörler ile siyasal hakların ilişkilendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Örneğin bugün siyasal hakların varılması, genişlemesi ve gelişmesi için hedef alınması gereken iktidar odağı olarak, en başta, “küresel sermaye ve küresel güçler” karşımıza çıkmaktadır.¹⁷

¹⁶ Meryem Koray, “Küreselleşme Süreci ve Ulus Devlet” ,*Ekonomi, Siyaset Tartışmaları*, <http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale1> , (18 Şubat 2005).

¹⁷ Mürteza Hasanoğlu, “Küreselleşme Sürecinin Milli Devlet Üzerine Etkileri” , *Karınca Dergisi* , Sayı No:823 ,(Temmuz 2005), s.19.

Gerçekten günümüzde hem insan haklarının, hem de demokrasinin yeniden tanımlanması, yeni anlayışlar, yeni kurumlar ve mekanizmalarla zenginleştirilmesi gibi bir ihtiyaç ağırlıklı olarak kendini hissettirmektedir.¹⁸

Yakın gelecekte uluslararası ilişkilere egemen olacağı düşünülen ulus üstü siyasal birlikler ne tür örgütlenmeler olacaktır? Bu soruya, günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan üçlü bir ayırmadan hareketle yanıt verilebilir. Ulus üstü siyasal birlikler federal, konfederal ya da üniter siyasal yapılar olarak örgütlenebilir. Birden çok ulus devletin birleşmesi bakımından konfederasyon en kolay ve hızlı, üniter yapı ise en zor ve yavaş gerçekleştirilebilecek örgütlenme modelleridir.

Üniter devlet sisteminde, kamusal yetkiler tek bir merkezde toplanmıştır. Üniter yapı, en iyi “merkez-çevre” modeli çerçevesinde anlaşılabilir. Buna göre, üniter devlet bir merkezi yönetim ve ona bağlı çevre birimlerden oluşur. Merkezi yönetim kırtasiyeciliğin önlenmesi, yerel sorunların yerel görevlilerce daha kısa sürede ve etkin bir şekilde çözülmesi, halkın siyasal yaşama katılımının artırılması gibi çeşitli nedenlerle, yetkilerinden bir kısmını çevre birimlere aktarabilir. Çevre birimler yerel yönetimler, bölge yönetimleri ya da özerk bölgeler şeklinde örgütlenebilir. Burada önemli olan, çevre birimlerin yetkisini merkezi yönetimden almasıdır.¹⁹

Federal sistemde devlet fonksiyonları, üniter devletten farklı olarak, tek bir merkezde toplanmayıp, oluşturulan iki yönetim alanı arasında bölüştürülür. Bu iki yönetim alanında, yetkilerini doğrudan halktan alan çok sayıda iktidar merkezi vardır. Birinci yönetim alanı ulusal ölçekte kurulmuştur. Burada, “genel yönetim”, “ulusal yönetim” veya “merkezi yönetim” olarak da adlandırılan “federal yönetim” faaliyette bulunur. Federal yönetimin yetki alanı, ülkenin tamamını ve yurttaşların bütünü kapsar. İkinci yönetim alanı ulus altı ölçekte örgütlenmiştir. Bu alanda faaliyet gösteren yönetimler de, “eyalet yönetimleri”, “bölgesel yönetimler” gibi adlarla anılan federe yönetimlerdir. Federe

¹⁸ Koray ,a.g.e. , s.5.

¹⁹ Oktay Uygun, *Federal Devlet: Temel İlkeler, Kurumlar ve Uygulama*, İstanbul : Çınar Yayınları, 1996, ss.158-163.

yönetimlerin yetki alanı, ülkenin belirli bölgeleri veya yurttaşların belirli bir kısmı ile sınırlıdır. Federe yönetimlerin (eyaletlerin) sayısı ülkeden ülkeye değişir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 50, Almanya'da 16, Rusya'da 89, Hindistan'da 25 federe yönetim vardır.²⁰

Küreselleşmenin temel bir özelliği, devlet dışı aktörleri ön plana çıkarmış olmasıdır. Uluslara baktığımızda sivil toplum örgütleri ön plana çıkmıştır. Bu süreç aynı zamanda uluslararası bir boyut kazanmış, sivil toplum örgütleri uluslararası sahnede önemli roller üstlenmeye başlamışlardır. Sivil toplum örgütlerinin yanı sıra devlet veya hükümet dışı kurumların ön plana çıkmasının bir de zararlı örnekleri vardır. Bunlar örgütlü suçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bunlara benzer çıkar grupları da artık uluslararası düzeyde faaliyet göstermeye başlamışlardır. Tüm bunlar geleceğe yönelik tehditler olarak görülmektedir.

Konfederasyon kavramının iki farklı anlamı vardır. Geniş anlamda incelendiğinde egemen devletlerin oluşturduğu, federal devlet kadar sıkı olmayan gevşek nitelikteki siyasal örgütlenmeleri ifade eder. Avrupa Birliği ve NATO gibi gelişmiş ortak kurumlara ve karar alma sistemine sahip birliklerin yanında, ikili ticaret anlaşmaları ile kurulan geçici örgütleri de konfederasyon kavramı içinde ele alınabilir.

Konfederasyona göre daha gevşek örgütlenmeler için ülkelere topluluğu, devletler ligi, ittifak gibi çeşitli deyimlerde kullanılmaktadır. Konfederasyonda, egemen devletler, kuruluş amaçlarına ulaşmak için sürekli bir genel yönetim oluşturur. Daha gevşek birliklerde ise, belirlenen amaçlar için sürekli bir yönetim değil, bir sekreteryaya ya da kurul oluşturulur.

Uluslararası hukukta federasyon tek bir devlettir. Konfederasyon ise bir devletler topluluğudur. Federal devletin iç işleyişi bakımından eyaletler veya birimler hukuksal yönden eşittir. Konfederasyonda, üye devletler ile oluşturulan genel yönetim arasında eşitlik değil, üye devletlerin üstünlüğü söz konusudur.

²⁰ Uygun, *Federal Devlet: Temel İlkeler, Kurumlar ve Uygulama* ,s.164.

Brezilya Birleşik Devletleri (1891-1934), Büyük Kolombiya (1819-1830), Orta Amerika Federasyonu (1824-1839) ve Şili (1826-1827) başarısız federasyonların 19' ncu yüzyıla ait örnekleridir. 20' nci yüzyılın örnekleri arasında Birleşik Arap Cumhuriyeti (1958-1961), Endonezya (1949-1950), Etiyopya (1952-1962, Kıbrıs (1960-1974) ve 1990'larda dağılan sosyalist federal ülkeler (SSCB, Yugoslavya, Çekoslovakya) sayılabilir. Çok sayıda başarısız örneğe karşılık, 19 ve 20'nci yüzyılda kurulan bazı federasyonlar siyasal yönden dünyanın en istikrarlı ülkeleri konumuna gelmişlerdir. Bu tür ülkelerin ilk akla gelen örnekleri ABD, Kanada, Avustralya ve İsviçre'dir.²¹

Artık; Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya hatta Almanya ve Fransa tek kutuplu dünya düzenini istememeye başlamıştır. Bu görüşler, küreselleşme sonucu oluşan yeni siyasal ortamdaki farklılaşmaları ve çelişkili ilişkileri de ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. (Tablo-1)²²

Yeni Siyasal Ortamın Değişenleri

Soğuk Savaş sonrası siyasal ilişkiler	Soğuk Savaş sonrası kutuplaşmalar
Uluslararası ilişkilerin dinamik bir ortam içinde daha çok sayıda siyasal aktör tarafından yeni siyasi roller üstlenmek suretiyle çok seçenekli ve çelişkilerle dolu bir hal alması	Egemen tek süper güç görünümü altında siyasal alanda tek kutuplu-çok kutuplu dünya düzeni tartışması ve mücadelesinin sürdürüldüğü ortamda çok kutuplu dünya düzenine doğru yönelimler

1.2.2. Ekonomik Boyutu

1989 yılında Berlin Duvarı'nın çökmesiyle ABD hakimiyetinde tek kutuplu dünya düzeni oluşturma çabaları sonucu sermayenin küreselleşmesi hareketleri , az gelişmiş , gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin yani tüm dünyanın

²¹ Uygun, “*Ulusüstü Siyasal Birlikler ve Küreselleşme*” ,s.5

²² İ.Yaşar Hacısalıhoğlu, *Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye* , İstanbul : Çantay Yayınları, 2001 , s.45.

gündemine “ yeni ekonomik düzen “ adı altında yerleşmeye başlamıştır.²³ 1990’lı yıllardan itibaren hemen her alanda sıkça karşılaştığımız küreselleşme sözcüğü, günümüzde sadece ekonomik bir kavram olarak değil, içinde bulunduğumuz uluslararası sistemi tanımlamak için de kullanılmaktadır.

Geniş bir ifade ile küreselleşme olgusunu dünya ekonomisinin oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların birbirleriyle ve giderek dünya piyasalarıyla eklemlenmesi olarak algılamaktadır. Ticaretin ve sermaye akımlarının serbestleştirilmesi küreselleşmenin en dar tanımıyla iktisadi olgularını sunmaktadır. “Küreselleşmeyi ekonomik anlamda, işgücünün, sermayenin teknolojinin ve mal piyasalarının uluslararası nitelik kazanması şeklinde tarif etmek mümkündür.”²⁴

Küreselleşme, ideolojik açıdan değerlendirildiğinde, kapitalizmin kendisini devam ettirebilmesi için daha çok üretmek daha çok mal satmak ihtiyacını karşılamak amacıyla dünya pazarında serbestleşme ve sınırların kaldırılması sürecidir.²⁵

“Ekonomik bakımdan küreselleşme ,Batının ekonomik düzeni olan kapitalizmin ulusal kabına sığmadığı ,dünyaya yayılmak istediği durumdur. Burada amaç ,tüm dünyayı “Açık Kapı” politikası uygulayarak , Batı kapitalizmine Pazar yapmaktır.”²⁶

Küreselleşmenin ekonomik boyutunda güçlü ülkelerin, az güçlü ülkelerden istedikleri uluslararası sermayenin serbest dolaşımının önündeki tüm engeller kaldırılmasıdır. Bürokratik engeller, sermayenin serbest dolaşımının en önemli engelidir ve ortadan kaldırılması gerekmektedir. Uluslararası sermaye için ,devlet organlarını değil, yerel yönetimler ve özel kuruluşlarla masa oturmak daha avantajlıdır.

²³ Gülten Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus Devlet ; Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2000 , s.64.

²⁴ Şaylan, a.g.e., s.76.

²⁵ Baskın Oran, *Küreselleşme ve Azınlıklar* , Ankara : İmaj Yayıncılık, 2000, s.18

²⁶ Baskın Oran, “**Küreselleşme Emperyaliz(mi)dir, Tartışması Üzerine Düşünceler**”, Çok Kültürlülük İş Göçü ve Küreselleşme Uluslararası Sempozyumu, Mersin ,1997.

Bilişim teknolojisindeki gelişmeler sosyal yaşam üzerinde küresel sonuçlar doğuran değişimlere yol açmıştır. Fakat dünya ekonomisi üzerindeki etkisi ulus devleti aşan ekonomik bloklarla sınırlı kalmıştır. Bu bloklaşma daha da güçlenerek ,ulus devletlerle yarışan siyasal aktörler konumuna geleceği kaçınılmaz gözükmemektedir. 21 nci yüzyılın başındaki dünya ekonomisi, Kuzey Amerika (NAFTA), Avrupa Birliği ve Japonya üzerine oturan bölgeselleşmiş bir ekonomi görüntüsü oluşturmaktadır. Japonya gibi Çin de bugünkü kalkınma hızıyla, büyük bir ekonomik güç olarak piyasa çıkacaktır.

Rusya, dağılan Sovyetler Birliği'nin bazı üyeleriyle, belirli bir süre sonra önemli bir ekonomik güç olarak sahneye çıkabilir. Tüm bu tahminler, gelecekte dünya ekonomisinin ulus devleti aşan ekonomik ve siyasal bloklaşmalar etrafında şekilleneceğini göstermektedir.²⁷

Birinci küreselleşme dalgası feodal beylikleri yıkıp , ulus-devleti yaratmışken , üçüncü dalganın, ulus devletleri yıkarak, çokuluslu siyasal oluşumlar yaratma potansiyeli bulunmaktadır.

1.2.2.1. Küreselleşme Düzeninin Temel Aktörleri

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda ulusal mali piyasaların aralarındaki sınırların çoğu ortadan kalkmak suretiyle küresel bir sermaye piyasası oluşmaya başlamış , uluslararası alanda yeni aktörlerin ve çok uluslu şirketlerin sayısında inanılmaz derecede artışlar meydana gelmiştir.²⁸

Küreselleşme ile ulus devletin ekonomik alanda egemenliği azalmaktadır. 1940'lı yıllarda uluslararası ilişkileri belirleyen temel aktörlerin devletler olmasına karşın günümüzde, çokuluslu şirketler, hükümet dışı örgütler, medya kartelleri, araştırma ve düşünce kuruluşları, hatta bazı devletlerin yıllık gayri safi milli hasılasından daha fazla özel serveti bulunan bireyler ve yatırımcı konsorsiyumlar uluslararası ilişkileri ve dünya ekonomisini zaman zaman devletlerden çok daha fazla etkileyen yeni aktörler ortaya çıkmıştır.

²⁷ Oktay Uygun, *Ulusüstü Siyasi Birlikler ve Küreselleşme, Küreselleşme ve Ulus Devlet*, İstanbul :Yıldız Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, 2001, s.151.

²⁸ Ergin Yıldızoğlu, *Globalleşme ve Kriz*, İstanbul : Alan Yayıncılık, 1996, s.32.

Küreselleşme kavramının çağdaş teknolojinin gereklerine uyum göstermenin ötesinde uluslararası sermayenin çıkar alanının dünya ölçeğinde genişletme amaçlı olduğu görülmektedir. Bu programın baş aktörleri çokuluslu şirketler ve uluslararası finansal kuruluşlardır. Küreselleşme kavramını dünya kapitalizminin öncü aktörleri olan çok uluslu şirketlerin ve finansal kuruluşların öznel ve iradi bir projesi olarak değerlendirmek gerekmektedir.

“Birleşmiş Milletler’in son verilerine göre, dünyanın en büyük 200 çokuluslu şirketinin toplam kaynakları 7.1 trilyon ABD Doları tutarındadır. Dünyadaki ekonomik faaliyetlerin yaklaşık dörtte biri dolayında olan bu rakam, Birleşmiş Milletler üyesi 189 ülkeden 182’sinin toplam ekonomik büyüklüklerinden fazladır.”²⁹ Şu an ki ekonomik sistemin amacı çokuluslu şirketlerin çıkarlarını gözetmektir. Kaldı ki bu şirketler uluslararası ilişkilerde de çok etkilidirler.

Çokuluslu şirketler küreselleşen pazarda paylarını yükseltmek ve ekonomik sorunlarını daha rahat çözebilmek için şirket birleşmeleri yoluyla dünya ekonomisindeki etkinliklerini arttırmaya devam etmektedirler.

Küreselleşmenin sürecinde , ulus devletin uluslararası alandaki gücünü sınırlayan ve çokuluslu şirketlerin, hükümet dışı örgütlerin, araştırma ve düşünce kuruluşlarının ve medya kartellerinin uluslararası alandaki güçlerini artıran etkisi sonucunda, sivil toplum kuruluşlarının, bilim adamlarının, yazarların, akademisyenlerin, başka bir deyişle bireylerin uluslararası ilişkileri etkileme ve yönlendirme olanağı da eskiye oranla artmıştır.³⁰

1.2.2.2. Etkileri

Küreselleşmenin ekonomik etkileri konusunda çeşitli görüşler vardır. Olumlu görüşlere göre küreselleşme, kaynakların rasyonel bir biçimde

²⁹ Feza Öztürk, “**Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni**”,01 Eylül 2002, <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/wes/5fozturk2.htm>, (15 Kasım 2004).

³⁰ Veli Atılğan , “**Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Hakem Kararlarının İptal Sebepleri**”, 19 Nisan 2004, http://www.turkhukuksitesi.com/hukukforum/art_showarticle.php?s=09b7616ff8c971b3274851bda959f225&id=119, (04 Mart 2005).

kullanılmasına yol açmaktadır. Sürdürülebilir ekonomik kalkınma, yükselen yaşam standartları, teknolojik ilerleme ve bilginin daha hızlı yayılması, küreselleşmenin en belirgin faydaları arasında sayılmaktadır;

Tüm dünyada üretim hızla artmış, mal ve hizmet piyasası küresel bir boyut kazanmış olup; örneğin, 1985-1994 arasında dünya ticaret hacminin dünya üretimindeki artış oranının iki katı büyüdüğü görülmüştür.³¹ Toplam doğrudan yurtdışı yatırımların dünya üretimi içindeki payı 1980-1994 arasında ikiye katlanmış ve daha da önemlisi günlük sermaye dolaşımı, 1980 ortalarında 200 milyar dolayında iken, 1990 ortalarında 1.2 trilyon dolara ulaşmıştır. Buna bağlı olarak hemen her ülkede yatırımcı sermayeden çok finansal sermayenin, reel sektörden çok mali sektörün büyümesi gibi gerçekliklerle karşılaşmaktadır. “Örneğin 1983-1987 arasında gelişmekte olan ülkelerin dünya doğrudan yatırımlarından aldığı pay % 24’den % 32’ye çıkarken, tahvil ve bono akışları çok daha hızla büyüyerek 1983’de dünya hasılası içindeki % 0,5’lik payını 1989’da % 2’ye, 1996’da % 4’e çıkarmıştır.”³² Bu nedenle de “ABD’de sermaye piyasasının değeri 1989-1997 arasında üç kat büyümüş; 1991-1996 arasında Amerikalıların net finansal varlıkları 5.5 trilyon dolar artmıştır.”³³ Bu büyüme kuşkusuz şirket evlilikleri, şirketlerin çok uluslu olmanın ötesinde ulus ötesi bir nitelik kazanmaları gibi gelişmelerle birlikte gerçekleşmekte ve küresel şirketler artık tüm dünyayı etkileyen bir ekonomik güce ulaşmaktadır.

Olumsuz görüşlere göre ise, küreselleşme zengin ülkelere yaramakta olup; küreselleşme gelişmiş batı ekonomilerinin sahip olduğu bilgi ve deney, sermaye ve yaygınlaştırma geleneğine karşın, ihtiyacı olan pazar hammadde ve ucuz işgücünü karşılayabilmek için uyguladığı yöntemdir. Tüm dünya bir yatırım alanı ve hammadde kaynağı olarak görülmektedir.

³¹ Dani Rodrik, *Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte Olan Ülkeler*, İstanbul : Sabah Kitapları, 2000, s.19.

³² Meryem Koray, “Küreselleşme Süreci ve Ulus Devlet” *Ekonomi, Siyaset Tartışmaları*, <http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale1> , (18 Şubat 2005).

³³ Gündüz Fındıkçioğlu, “Ekonomik Kriz: Bir Vülgarizasyon”, *İktisat Dergisi*, Sayı:384, (Kasım 1998), ss.60-67.

Küreselleşmeye karşı yöneltilen eleştirilerin başında, zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul kıldığı gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin dışlanmasına yol açtığı, faydalarının hem ülkeler hem de bölgeler arasında eşit olarak dağılmadığı, eşitsizlikleri giderici değil artırıcı bir rol oynadığı, küreselleşmeye yöneltilen diğer belli başlı eleştirilerdir.

Küreselleşmenin zararlı etkileri konusunda Dünya ekonomisinde işbirliği sağlanması gereken IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, OECD, BM şemsiyesi altındaki diğer kuruluşların (BM Kalkınma Programı, UNITAD) uluslararası kuruluşların faaliyetlerinin yeterli olmadığı, bunun nedeninin bu kuruluşların karar alma güçlerinin etkin ve bağımsız olmadığı görüşleri savunulmaktadır. Bu kuruluşların büyük bir kısmı Batı ekonomik sisteminin işleyişini düzenlemek için kurulmuş örgütlerdir. Diğer yandan ,Sivil Toplum Kuruluşlarına kuşkuyla bakılmaktadır. Bu kuruluşların savunduğu bir kısım politikaların gelişmiş sanayi ülkelerinin amaçların hizmet edebildiği öne sürülmektedir.

Küreselleşmenin, sermayenin serbestçe dolaşımını kolaylaştırma ve yabancı yatırımları artırma yoluyla ekonomik gelişmeye olumlu katkıda bulunduğu herkesçe kabul edilmektedir. Ancak, küreselleşmenin kriz zamanlarında sermayenin daha çabuk yurtdışına kaçmasına ve krizlerin diğer ülkelere daha hızla yayılmasına neden olduğu da bilinen bir gerçektir. Tayland'da 1997 yılı Aralık ayında başlayan Asya krizi ve Rusya'da 1998 yılı Ağustos ayında meydana gelen mali kriz, kısa süre içerisinde ekonomisi çok güçlü olan ABD'de bile etkisini hissettirmiştir.³⁴ Türkiye'de 2001 yılı Şubat ayında yaşanan mali krizin etkisinin Rusya'dan Brezilya'ya kadar birçok ülkede hissedilmesinde, kuşkusuz yeni küresel dinamiklerin de rolü bulunmaktadır. Küreselleşmenin sunduğu fırsatların yanı sıra riskleri de vardır. Ulusal Sınırların artık etkili olmaması nedeniyle ekonomik krizler kolaylıkla yayılabilmektedir.

³⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2000 ,s.38.

Küreselleşmenin etkileri üzerinde yapılan bir çalışmaya göre ABD, IMF ve Dünya Bankasının baskısı sonucunda az gelişmiş ülkeler teker teker ulusal kambiyo rejimlerini serbestleştirmeye zorlanmakta ve bağımsız para, döviz kuru ve faiz politikaları izleyebilme ve dolayısıyla özgün kalkınma hedefleri saptayabilme olanağından yoksun kılınmaktadır.

Bu şartlar altında neoliberal hegemonyanın az gelişmiş uluslara önerdiği “kalkınma” modeli, daraltıcı para ve maliye politikalarına dayanan ve yüksek finansal getiri ve devalüasyon riskinden arındırılmış bir döviz kuru sistemini amaçlayan, dışa açık (yabancı sermayeye bağımlı) bir iktisadi yapıyı öngörmektedir. Bu yapı altında merkez bankaları “bağımsız” kılınarak sadece ulusal paranın değerinin korumakla görevlendirilmekte ve bu amacın dışında da başka hiç bir rol oynamamaları için ellerindeki bütün müdahale olanakları kısıtlanmaktadır.³⁵

Neoliberal öğretiye göre, kamu maliyesi doğrudan doğruya uluslararası sermayenin çıkar alanını genişletmek için gerekli tüm tedbirleri almakla koşullandırılmalıdır. Kamunun maliye politikaları, doğrudan doğruya “faiz dışı fazla veren bütçe” amacına mahkum edilmektedir. Kamu tüketim ve yatırım harcamalarında olağanüstü kesintiler pahasına sağlanması beklenen bu politika sonucunda kamusal alanın sınırlarının daraltılması öngörülmekte ve kamunun geleneksel olarak kar amacı gütmeyen tüm sosyal alt yapı faaliyetleri finansal sermayenin spekülasyon alanına çekilmektedir.³⁶

1.2.3. Sosyal ve Kültürel Boyutu

³⁵ Erinç Yeldan, *Küreselleşme Ekonomik Boyutları ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri*, Birinci Uluslararası Küreselleşme ve Güvenlik Sempozyumu, Harp Akademileri Komutanlığı, Mayıs 2003, İstanbul.

³⁶ Erinç Yeldan, “**Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler**”, 2002, <http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Praksis-2002.pdf>, s.9, (09 Mart 2005).

İletişim teknolojilerinin sınır tanımaz bir şekilde elektronik dalgalarla, uzaydan ülkelerin coğrafyalarının üzerine yağması o ülke insanların etik değerleri, örfleri, adet ve gelenekleriyle karşı karşıya kalmalarına sebep olmakta, sosyal dengeler, bunlara ait değerler yıpranma tehdidine maruz kalmaktadır. Ülke insanların ihtiyaç duyduğu ve varlıklarının temel değerlerini oluşturan birçok kavram bu durumda tartışma konusu haline gelmektedir.

Küreselleşmeyi kendi sosyal formlarında dünyaya sunan ülkelerin tüketim ilişkilerinden başlamak üzere anlayışları ve hayata bakış açıları bir standart olarak yaygınlaşma eğilimi göstermektedir.

Bir yandan mikro milliyetçiliği, azınlık haklarını ve farklı kimlikleri korumayı, insan hakları başlığı altında gündeme getiren küreselleşme, diğer taraftan tüketim ilişkileri açısından bir genellemeye gitmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkeler tarafından tespit edilmesi gereken bir gerçektir.

Bazı gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere, etnik farklılıkları istismar etme, sosyal gruplar arasındaki çatlakları büyütme ve sosyal istikrarı bozma istikametindeki sistematik politikaları küreselleşme adı altında istismar etmeye çalışabilmektedirler.³⁷

Küreselleşmenin önemli bir sonucu doğrudan doğruya kültürel boyutundan doğmaktadır. Gelişmekte olan dünyaya yansıtılan boğucu kültür etkisi ve empoze edilen bu kültürün bu ülke mensupları tarafından ret edilmesidir; çünkü yansıtılan kültür her zaman itiraz edilecek bir kültür olmayabilir. Ama bu alıcı toplumlar fevkalade geleneksel köklere sahip , kapalı toplumlardır. Onun için bu tür bir kültür yansması geri tepmiştir. Bu toplumlarda şiddetin ve aşırıcılığın arttığı görülmektedir.

1.2.4. Hukuki Boyutu

İnsan hakları, doğrudan insan onuruna bağlı haklar oldukları için evrenseldir ve nihai amacı da herkes için adaleti temin etmektir. Bu yüzden, bu temel amacı gerçekleştirmek için gerekli normların

³⁷ Büyükant, a.g.e., s.4.

düzenlenmesinden oluşan hukuk ve hukukun temel ilkeleri de evrenseldir. Artık çağdaş dünya, yasa ile hukuk ayrımını tartışmayı geride bırakmış ve anayasa ve yasaların hatta devletlerin meşruluklarını, demokratik prosedürlerin tamamlanması yoluyla çıkarılmış olmalarına değil, evrensel hukuk ilkelerine ve insan hakları standartlarına uygunluklarında aramaktadır.

1.2.5. Askeri Boyutu

Soğuk savaşın sona ermesi ve iki kutuplu dünya düzeninin ortadan kalkmasıyla ivme kazanan küreselleşme , uluslararası sistemde önemli bir değişime yol açmış, ancak yaşanan gelişmeler büyük umutlar beslenen küresel barış ortamının güç olduğunu göstermiştir.

Küreselleşmenin yarattığı ortamda dünyanın bir yanında fakirliğin diğer yanında da zenginliğin sınır tanımaz bir biçimde artması, açlık, sefalet ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderek derinleşmesi, sorunlara çözüm bulunmasını güçleştirmiş, uluslararası toplumun küçük çaplı iç çatışmalardan bölgesel savaflara değin bir dizi uyuşmazlıkla karşılaşmalarına neden olmuştur.

Küreselleşme ile birlikte teknolojinin sağladığı imkanlar ve büyük parasal destekler terörizmin ulusal bir boyut kazanmasını sağlamıştır. Küreselleşme sürecinde teknolojinin de katkısıyla yaygınlaşmaya başlayan kitle imha silahlarının terörist grupların eline geçmesi riski önemli bir güvenlik unsuru olarak uluslararası sistemin karşısına geçmiştir.

Soğuk savaş döneminin siyasi coğrafyasının değişmesi ve küreselleşmenin sağladığı kolaylıklar, organize suçların uluslararası düzeye taşınmasına ve ülke güvenliklerini tehdit etmesine neden olmuştur.

Küreselleşmenin yarattığı dinamik ortam içinde ulusal güvenliğe yönelik tehditler farklılaşmış, terörizm, ayrılıkçı hareketler, etnik ve dini çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması, uluslararası organize suçlar ve siber terörizm gibi “asimetrik tehditler” yeni tehdit parametresi olarak ortaya çıkmış ve güvenlik algılamalarını değiştirmiştir.

Yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde, silahlı kuvvetlerin konvansiyonel harbin yanı sıra barışı destekleme, abluka, insani yardım, doğal afetlerde yardım ve terörle mücadele gibi savaş dışı hareket türlerini de icra edebilecek bir kuvvet yapısına sahip olmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda ülkeler, güvenlik ortamının şekillendirilmesi suretiyle çevrelerinde bir barış ve güvenlik kuşağı oluşturmaya yönelmişlerdir.

Küreselleşmenin yarattığı ortamda tehdit ve risklerin farklı ve çok boyutlu bir özellik kazanması, ilgi ve etki alanlarının genişlemesi, bu tehdit ve risklere karşı ülkelerin ortak hareket etmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda Avrupa Birliği ekonomik ortaklık boyutuna güvenlik boyutunu da ekleyerek Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasını hayata geçirmeye başlamış, NATO yeni üyelerin katılımıyla genişlemiştir. Bu süreçte teşkilatların yeni küresel güvenlik ortamına uyum sağlamakta başlangıçta tam olarak başarılı olmadıkları, gerekli tepkiyi ancak gecikmeli olarak verebildikleri görülmüştür.

Değişen güvenlik ortamı ve farklılaşan tehdit ve riskler ülkeleri kendi özelliklerine göre farklı boyutlarda etkilemektedirler. Uluslararası güvenlik ortamının farklılaştığı, yeni tehdit ve risklerin ortaya çıktığı, güç mücadelelerinin askeri zeminden daha çok ekonomik zemine kaydığı dünyamızda, ülkelerin menfaatlerini koruyabilmek için güvenlik stratejilerini, değişen ve gelişen durumlara cevap verebilecek bir biçimde oluşturmaları gerekmektedir.

Güçlü ülkeler bir her cins kitle imha silahlarını üretirken, diğer yandan bu imkanlara sahip olmaya çalışan ülkeleri bölgesel ve küresel anlamda tehdit olarak görmektedirler. Kitlemel imha silahlarının terör amaçlı kullanılmasını, doğal olarak tehdit şeklinde algılamaktadırlar.

11 Eylül bir süredir devam eden ve eşit-egemen devlet statüsünün tartışılmaya açıldığı bir konumu da haklı çıkarma çabalarının aracını oluşturmaktadır. "Irak'a müdahale ve Kosova'da yaşanan yeni müdahale biçimleri, Afganistan, Kuzey Kore, Filistin, Küba ve Venezuela gibi örneklerle de

görülebileceği gibi eşit-egemen devlet statüsüne ilişkin yeni koşullar ve tanımlamalar içermektedir.”³⁸

1.2.6. Ulus Devlet Boyutu

Küreselleşmenin getirdiği değişim sürecinde, tartışılan kavramların başında, ulusal egemenliği esas alarak yapılanmış olan ulus-devletler gelmektedir.

Devlet ve egemenlik kavramları, tarihi gelişim içinde birçok sosyal bilimci tarafından çeşitli fikir akımlarının konusu olarak incelenmiştir. Ancak farklı biçimlerde tanımlanmaya çalışılmışsa da, günümüzde devletin bir unsuru olarak kabul edilen egemenlik anlayışı, 16 ncı yüzyılda Avrupa’da gelişmiştir.³⁹ Kilise, kral, feodal beyler arasındaki güç mücadelesi yapısal bir değişikliğe yol açmış, bu değişiklik, güçlü bir merkezi devletin bulunmadığı feodal rejimden, güçlü merkezi krallıklara geçilmesine, bugünkü anlamıyla ulus-devletin doğumuna imkan sağlamıştır.⁴⁰

18 nci yüzyıl, Avrupa’nın krala karşı özgürlük mücadelesini verdiği ve başarıyla sonuçlandırdığı bir çağ olmuş,⁴¹ Bodin’in formüleştirdiği bölünmez, tek, mutlak, sınırsız ve devredilmez bir iktidar olan egemenlik, krallar tarafından ülke içinde kendi iktidarlarına rakip olabilecek bir iktidar, ülke dışında da kendilerinden üstün bir kudret tanımadıklarını ifade eden bir hukuki kavram olmuştur.⁴²

³⁸ Eren Deniz Tol , “**Küreselleşme, Yeni Uluslararası Akımlar ve Uluslararası İlişkiler Disiplinine Etkileri**”, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümünün düzenlediği Uluslararası Konferansta sunulmuş bildiri. ,3-5 Temmuz 2002.

³⁹ Bahtiyar Akyılmaz, “**Millî Egemenlik Kavramının Gelişimi**”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , Haziran-Aralık 1998, Cilt: I, Sayı:1-2, s.214.

⁴⁰ Hayati Hazır , “**Avrupa Topluluğu Hukuku ile Türk Hukuk Sisteminin Bütünleşmesinde Egemenliğin Devri Sorunu**”, Halil Cin’e Armağan, Konya, 1995, s.10.

⁴¹ Orhan Aldıkaçtı, *Millî Egemenlik Düşüncesinin Gelişimi Paneli*, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları , No :23 , İzmir, 12 Mayıs 1986, s.15.

⁴² Akyılmaz, a.g.e., s.214.

Ulus-devlet, devletin egemenliği ve ulusal egemenlik esasına dayanmakta, ulusların karşılıklılık ilkesi uyarınca uluslararası ilişkilerde eşitliğini öngörmektedir.⁴³

Geçmişte, tüm dünyayı kapsamına alan ve birbirleriyle etkileşim halindeki ulus-devletlerin karşılıklı bağımlılığına dayanan bir sistem şeklinde örgütlenmeye, ulus-devletler aşamasından önce rastlamak mümkün değildir. Ulus-devletler; nüfusları, doğal kaynakları, ekonomik yapıları, siyasi ve askeri kapasiteleri, dış çıkarları ve politikaları, sosyo-kültürel özellikleri bakımından birbirinden farklı oldukları halde, bir uluslararası sistem oluşturup bu sistem içinde fonksiyon icra edebilmektedirler.

Ulus-devletlerin arasındaki ilişki ağlarının oluşturduğu sisteme dahil olan her üye devlet, diğer üye ölkelerle olan siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerden ve bu ilişkilerin oluşturduğu bütünsel yapıdan önemli ölçüde etkilenmektedir.

Belli çevreler ve özellikle Avrupalı politikacılar devleti küçültmenin üstünde çok durmaktadır. Bunun gibi, öğretide de ulus-devletlerin tarihteki yerlerini aldıkları ileri sürölmektedir. Fakat bu mit'ler, analiz sonuçlarına uymamaktadır. Daha kötüsü bu görüş, uluslararası sistemde güç dağılımını gizlemekte ve küreselleşme ile gelen anti-sosyal politikaları meşrulaştırmaktadır.⁴⁴

Ancak belirtilmesi gerekir ki, küreselleşme; insan haklarına saygıyı devletlerin iç sorunu olmaktan çıkararak, uluslararası toplumun ilgi alanına getirmiş ve devletleri, uluslararası ortak insan hakları hukukunun varlığı sebebiyle kurallarını kendilerinin koymadıkları uluslararası ve uluslarüstü hukuka göre taahhütler üstlenmek durumunda bırakmıştır.

Uluslararası toplumun, Birleşmiş Milletler aracılığı ile ulus-devletlerin içişlerine özellikle "*insan*" amaçlarla müdahale edebileceği kabul edilmektedir.⁴⁵

⁴³ Tarık Zafer Tunaya, *Siyasi Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını , 1980, s.150.

⁴⁴ Noelle Burgi-Philip S.Golup , "**Küreselleşme Gerçekten Ulus-Devletleri Gereksiz Hâle Getirdi mi?**", (ev. Abdulkadir Atalık) ,*Türkiye Günlüğü Dergisi*, Kasım 2001, Sayı:64, s.44.

⁴⁵ DPT; *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı - Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2000,s.56.

İnsani müdahale konusunda uluslararası toplumun herhangi bir davet olmadan harekete geçmekteki istekliliği, uluslararası sistemin geleneksel temeli olan “içişlerine karışmama” ilkesinin değerini azaltmaktadır.

Mutlak egemenlik kavramı anlamını yitirerek, yerini bir devletin dünya sistemine üyeliğine ve onun kendi vatandaşlarına iyi davranmasına bağlı olması anlamına gelen kayıtlı egemenliğe bırakmakta, karşılıklı bağımlılık, esas itibarıyla, uluslararası örgütlerin etkisinin artması, bölgesel örgütlenmelerin yaygınlaşması ve küresel ekonominin gelişmesinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu durum ise geleneksel egemenlik anlayışının ve hukuka bakışın büyük ölçüde değişmesi anlamına gelmektedir. Ulus-devletler artık sadece insan haklarıyla ilgili uluslararası belgelere imza attıkları için değil, bununla birlikte, uluslararası toplumda meşru ve saygın siyasi birlikler olarak muamele görebilmeleri için de ülkelerinde yaşayan insanların temel haklarına saygılı olmak durumundadırlar.⁴⁶

Ulus-devletin gücünü azaltan bir diğer etken, uluslar arası veya uluslar-üstü organizasyonların ve anlaşmaların, hem nitelik hem de nicelik bakımından giderek artmasıdır. NATO, IMF, AB, İnsan Hakları Evrensel Beyannâmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, uluslar ötesi şirketler ve hükümetler dışı sivil toplum kuruluşları gibi anlaşma, kurum, kuruluş ve düzenli toplantı-konferanslar yoluyla ulus-devletler kuşatılmakta, uluslar arası sistemde ulus-devletlerin yanında yeni hukuk kaynakları ve yaratıcıları rol oynamaktadır. Böylece devlet, uluslar arası alanda egemenliğinden ve hukuk yapıcılığından bir ölçüde tâviz vermek durumunda kalmaktadır.

Yeni oluşan dünya siyasal sisteminde ulus-devletin , eskiden olduğu gibi kutsal ve dokunulmaz niteliğinin zayıfladığı söylenebilir. Önceleri ülke içinde çok geniş olan ulus-devletin kendi egemenliğinden doğan tasarruf alanı daralmış, giderek uluslararası yapının denetim alanı içine girmiş ve “saydam” bir niteliğe

⁴⁶ H.Ömer Köse, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, *Sayıştay Dergisi*, Ankara, Nisan-Haziran 2003, Sayı 49, s.38.

bürünmüştür.⁴⁷ Ulus-devlet artık, kendi otoritesiyle, belirli bir toprak parçası üzerinde, tüm boyutlarıyla siyasi sonuçlar yaratmaya muktedir, “yöneten” bir güç olarak değil, yönetim biçimlerinin önerildiği, meşrulaştırıldığı ve kontrol edildiği bir konum olarak görülmektedir.⁴⁸

1.2.7. Çevresel Boyutu

Küreselleşmenin etkileri giderek artan bir hızda çevre konusunda da yaşanmaktadır.

Çevresel değişim ve bozulma kendi içlerinde küresel olaylar olarak görülebilir. Doğal kaynakların korunması, üretimin neden olduğu çevre kirliliğini durdurmak ve azaltmak, her kişi ve kuruluşun olduğu gibi, özellikle sanayi kuruluşlarının önemli bir sorumluluğu haline gelmiştir. Gelişmiş sanayi ülkelerinin geçmişteki yanlış kalkınma politikaları doğal kaynakları önemli derecede tehlikeyi sokmuş ve ekolojik dengeyi hızla bozmuştur. Günümüzde ise çevrenin ve eko-sistemin korunması bütün ülkelerin ortak sorunu olmuştur.

İklimlerin değişmesi ve ozon tabakasının yok olması gibi konular küresel düzeyde olmaktadır. Bunun keşfedilmesi ve bunların küresel düzeyde incelenmesi de uluslararası çevre politikalarının bakış açısını değiştirmiştir. Sorun: bulguların küresel kapsamlı olması ve bunların yerel veya bölgesel düzeyde tahminlere çevirmenin zorluğudur. İklim değişikliği gibi diğer birkaç çevresel sorun gerçek anlamda küresel özellikte olmakla birlikte küreselleşmenin diğer süreçlerine bağlıdır.

Ekonomik küreselleşme üretimin konumunu değiştirir ve taşımacılığın kullanımına yön verir. Eskiden mevsimlik olan ürünlerin (çilek gibi) şimdi yıl boyunca talep edilmesi sonucu dünya süpermarketlerinin stokları sonucu bahçe ürünlerinde mevsimlerin etkilerinin kalkması, doğal çevre ve sürdürülebilir kalkınma olasılıkları üzerinde önemli ve zarar verici etki yapmaktadır.

⁴⁷ Turgay Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ankara: Ebabil Yayınları, 2005, s.76.

⁴⁸ Paul Hirst-Grahame Thompson, *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Çev:Çağla Erdem-Elif Yücel, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1999, s.225.

Kültürel küreselleşme, ekonomik küreselleşme ile yakından bağlantılıdır. Çevre ve kalkınmaya yönelik alternatif teknolojiler ve anlayış biçimlerini ortaya çıkarması açısından olumlu bir yönü vardır.

Devlet sınırlarını aşan küresel ve uluslararası tehditlerin, göç, nüfus büyümesi, salgın hastalık ve açlığın hızla artması güvenlik bağlamında bir noktaya değinilmesini de gerekli kılar. Bu da devlet yetkililerinin küreselleşme süreciyle zarar görebilecek olan yetenekleri ve meşrutiyeti ile onların çevresel değişimle başa çıkma ve ortaya çıkan güvenliğe yönelik tehditleri kontrol altına alma veya ortadan kaldırma kabiliyetlerine bağlı olmasıdır.

1.2.7.1. Çevre ve Güvenlik İlişkileri

Bunlardan birincisine göre islam dünyası ve batı arasındaki küresel yoksulluk ve çevresel bozulma, potansiyel etkileri açısından terörizm ve kitle imha silahları kadar zarar vericidir. Dünyanın güvenliği ve refahını sağlamak için yapılacak tek şey bu konuların terörizm ve kitle imha silahlarıyla birlikte ele alınmasının gerekli olduğunun anlaşılmasıdır.

Diğer bir görüşe göre ise çevresel bozulma, kaynak kıtlığı ve sonuç olarak ortaya çıkan sosyo-politik etkiler güvenlik için olası tehditlerdir. Çünkü toplumsal veya devletler arası çatışmalara neden olabilirler. Soğuk savaşın ardından nükleer savaşın yerini alan çevresel bozulma ve iklim değişikliğinin başlıca nedeni oluşturduğu bir dünyada, güvenliği yeniden tamamlama gereksinimi zorunlu bir hale gelmiştir. Çevresel bozulma ve iklim değişikliği tek tek dünya devletlerinden ziyade, dünya güvenliği ile bağlantılı olup; güvenlik problemlerinin terörizm ve kitle imha silahları ile birlikte ele alınması gereklidir.

Çevreyi güvenli hale getirme konusunda yaygın yaklaşım, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan çatışmaların yeni kaynakları olduğunu ve bunun çevresel değişim ile bağlantılı bozulmayı kapsadığını kabul etmektedir. Çevre ile devletlerin bütünlüğü ve güvenliğini tehdit eden şiddetli çatışma davranışı arasında kritik bir bağ vardır. Olası küresel içme suyu kıtlığı çerçevesinde ortak su yolu kullanımı ve çölleşmeye , sonucunda nüfus göçüne ve bunun sonucunda

ortaya çıkan olası çatışmalara neden olan iklim değişikliği önemli endişeleri oluşturmaktadır. Tarihte hayati hammadde kaynaklarını tehlikeye atan ekonomik değişimler veya iletişimin engellenmesi halinde savaşların yaşandığı görülmüştür.

Çevreyle ilgili üç tip çatışma sayılabilir. Kaynak kıtlığı, göç ve bu ikisi ile bağlantılı yoksulluk. Avrupa Parlamentosu raporuna göre tahmini 25 milyon kişi kuraklık, erozyon ve diğer çevresel problemler nedeni ile göçmen durumuna düşmektedir. Bu da AB'ye göçmen akışını zorlamaktadır. Kuzey Afrika'nın sessizce çölleşmesi kronik ekonomik az gelişmeye neden olmuştur. Bu az gelişmişlik AB'nin güney sınırlarında önemli bir göç baskısı yaratmaktadır.

Çevre ile ilgili bir başka konu çevre faciasına yol açan fiziksel tehditlerdir. 1986'daki Çernobil faciası nükleer donanımın neden olduğu tehdidin gerçekliğini kanıtlamıştır ki bu tehdit Sovyetler Birliği'nin parçalanmasıyla yeniden artmıştır. Bu amaçla AB tarafından sınır ötesi nükleer tehditleri kaldırmaya yönelik olarak önemli fonlar ayrılmıştır. Buna rağmen Avrupa Parlamentosu raporuna göre AB'nin eşiğinde yatan en ciddi potansiyel tehdidin bir tanesi nükleer silah süreci atıklarının yetersiz denetimi, biyolojik ve kimyasal silah stoku ve askeri aktiviteyi takiben yapılması gerekli temizlik ihtiyacıdır. Aynı şekilde diğer bölgelerde de Sovyet dönemi endüstri alt yapısının çürümesinin neden olduğu sınır ötesi kirlenme tehdidi mevcuttur.

AB komisyonuna göre içme suyu kaynaklarının azlığı , tartışılır bir biçimde AB çevre güvenliğine en önemli ve ciddi tehdidi oluşturmaktadır. Aral gölü ve bölgesi ile Orta Asya Cumhuriyetleri gibi diğer yerlerde ise su kıtlığının neden olduğu potansiyel çatışma söz konusudur. Ayrıca su yollarını paylaşan (Tuna Havzası) şu anda mevcut ve potansiyel üyelere yönelik potansiyel tehditler vardır.

İklim değişikliği de mevcut çevre güvenliğini tehdit eden bir diğer olgudur. Avrupa Parlamentosunun raporuna göre deniz seviyesindeki yükselmenin geniş toprak parçalarını sular altında bırakacağı ve geniş tarım alanlarının kaybedilmesinden dolayı milyonlarca insanın açlıkla karşı karşıya kalacağı ileri

sürülmektedir. Burada tanımlanan tehditsel veya çölleşme gibi çevresel etkenler nedeniyle yer değiştirmekte olan insanların istikrarı bozan etkisidir.

Böylece AB güvenlik politikasının gelişmesi çevre ve güvenlik ile ilgili önerilerin derlenen bir karışımını ortaya çıkarmaktadır. Bazıları AB sınırları ve çıkarlarını tehdit eden çevresel baskı ve çatışmalar arasında bağlantı kurarken, diğerleri küreselleşmenin alt yapısını güvenli hale getirmektedir.

1.2.7.2. Çevrenin Kalkınmakta Olan Ükelere Etkileri

1992 yılında Rio'da yapılan ve Türkiye'nin de katıldığı Çevre Zirvesi'nde yayınlanan deklarasyonla, 179 ülke kalkınma ve gelişmelerini, gelecekte kaynak sıkıntısı yaratmayacak şekilde, ekolojik açıdan kabul edilebilir bir esasa dayandırmayı kabul etmişlerdir.

Küresel boyuttaki çevre sorunlarının ancak küresel mücadele ile çözümlenebileceği gerçeğinden hareketle Rio Zirvesi, "hem çevrenin yanı sıra sosyal boyutu da içeren daha kapsamlı bir sürdürülebilir kalkınma kavramına öncülük etmiş, hem de genel çevresel politika amaçlarının spesifik ve somut eyleme dönüşmesini sağlayacak ulusal yönetimlerin sivil toplum örgütleri ile yeni iletişim yolları üretmesine zemin hazırlayarak mevcut sorunlar hakkında 'kamu bilincinin' oluşumuna yol açmıştır."⁴⁹

Gündem 21, "yaşam kalitesi" kavramının önemini vurgulamakla birlikte insan ve çevreyi bağımsız gören anlayışın yanlışlığının ortaya koyarak birinin diğerinin alternatifi şeklinde değerlendirme eğilimine son vermiştir.

"Küresel ortak çevresel değerlerin içine yerleştirilen insan olgusunun, Rio Zirvesi'nden 8 yıl sonra çıkarılan 2000–2001 Dünya Bankası Raporu'nda "fakirlik" bağlamında ele alınması, insani sorunların yerel, ulusal ve küresel düzeyde çözümlenmesi gereksinimini bir kez daha açıkça ön plana çıkarmıştır."⁵⁰ Yaşam kalitesinin artırılmasının bir uzantısı olan fakirlikle

⁴⁹ Murat Ali Bulupçu, "Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler", *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı 20, 20 Ocak 2001, s.4.

⁵⁰ 2000 Yılı Dünya Bankası Kalkınma Raporu.

mücadele küresel ortak değerler arasına girmeyi başararak, arkasına küresel destek alabilmiştir.

Özellikle Çevresel Etki Değerlendirme projelerinin kamu oyu tarafından tartışılmasının sağlanması, çevre bilincinin oluşumuna katkı yapmakta, dahası kalkınma sürecinde yaşanan çevresinin ne yönde ve nasıl etkileneceğine karar vermede sivil inisiyatif isteklerini duyurup yansıtabilmektedir. “Öte yandan etkin toplumsal katılım devlet, sivil toplum örgütleri, sendikalar ve çeşitli toplumsal örgütlenmeler arasında yeni ilişki ve ortaklıkların inşasını gerektirmektedir.”⁵¹

Sürdürülebilirlik olgusu yapısı gereği küresel nitelik taşımaktadır. Ulusal ekonomilerin doğal çevrenin korunması yolunda hassasiyetini arttırıcı etki yaratmaktadır. Ancak yapılan zirve ve toplantılardaki kararlaştırılan konuların hayata geçirilmesi için gerekli kurumsal altyapının süratle sağlanması gerekmektedir. Az gelişmiş ekonomilerde, bu konuda fiziki altyapı yetersizliği mevcuttur. Öncelikli konunun bu ülkelerde ekonomik gelişme olması sebebiyle sürdürülebilir kalkınma politikası kağıt üzerinde kalmaktadır.

1.3. Ulusal Güvenlik Kavramı

Ulusal güvenlik kavramı, evrensel boyutta Birinci Dünya Savaşı'nda tartışılmaya başlanmış, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında bugünkü boyutlarına ulaşmıştır. Başlangıçta devletlerin güvenliği, yalnızca savaş ortamındaki güvenlik gibi algılandığından, yapılan tanımlamalar Silâhlı Kuvvetler ve dış tehdit unsurları ile sınırlı kalmıştır. Ancak, zamanla bu kavramın kapsamı genişlemiş, devletin var oluşu ile eş değer hâle gelmiştir.

Ulusal güvenlik ya da ilgili yasadaki karşılığı ile millî güvenlik, “Devletin anayasal düzeninin, millî varlığının ve bütünlüğünün, uluslararası siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik çıkarlarının, ahdî hukukunun her türlü iç ve dış tehdide karşı korunması ve kollanmasıdır.”⁵² şeklinde tanımlanmaktadır.

⁵¹ Bulupçu ,a.g.e. , s.8.

⁵² 09 Aralık 1983 tarih ve 2945 sayılı “*Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu*” Md. 1.

Diğer bir tarife göre ulusal güvenlik ; ülkenin fiziki bütünlüğünün muhafaza ve korunmasıyla birlikte , yabancı ülkelerle olan ekonomik, siyasi ve diğer münasebetlerin makul ölçüler içinde devam ettirilmesi ,yönetimin , kurumların iç ve dış olumsuz etkilere karşı korunması ve sınırların kontrol altında bulundurulmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Savunma Bakanlığının sözlüğüne göre , ulusal güvenlik; ülkenin savunmasını ve dış ilişkilerini içine alan müşterek bir terimdir. Ulusal güvenliği sağlayıcı durumlar özellikle şu şekilde sıralanmaktadır:

- Herhangi bir yabancı ülke veya ülkeler grubu üzerinde oluşturulan askeri avantaj veya savunma üstünlüğü,
- Dış ilişkilerde çok elverişli bir pozisyon yaratılmış olması ,
- Dışarıdan veya içeriden gizli veya gizli olmayan düşmanca ya da bölücü bir müdahaleye başarılı bir şekilde karşı koyma kabiliyetini temine yeterli savunma gücünün mevcudiyetidir.

Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramının gönderme yaptığı alanlar çeşitlilik göstermektedir. Örneğin; toplumun güvenliği , rejimin güvenliği ve hatta liderlerin güvenliği de temel kavramın kapsadığı değişkenler olarak çeşitlilik göstermektedir.⁵³ Walter Lipmann, ulusal güvenlik kavramını; toplumun temel değerlerinin çatışma ve savaş halinde dahi savunulması olarak tanımlamaktadır.⁵⁴ Bu nedenledir ki; bir ulusun temelini yansıtan siyasi kültür ve liderler; güvenlik kavramı ile doğrudan ilintili ve karşılıklı etkileşim halindedir. Aslında, toplumun güvenliğine karşı kolay farkına varılamayan ve algılanamayan tehdit; iç dinamiklerden kaynaklanan sorunlardan ileri gelmektedir.

Realist yaklaşımın ilkelerinin oluşmasında önemli katkıları bulunan Machiavelli , devletlerin başlıca dış politika amaçlarını tanımlarken , güvenlik kavramına da açıklık getirmiştir. Yaklaşımında doğrudan bir güvenlik tanımı yapma endişesi bulunmasa da , dolaylı olarak bir devletin güvenlik koşullarının

⁵³ Lenore G. Martin (Ed.) , *New Frontiers in Middle East Security*, London : MacMillan Press Ltd., 1998. s.47.

⁵⁴ Bahgat Korany, Paul Noble and Rex Brynen , *The Many Faces of National Security In Arap World*, New York :St Martin's Press, 1993, s.2.

neler olduğu tanımlanmıştır. Machiavelli'ye göre devletin varlığını koruması ve sürdürmesi ile "güç" olgusu arasında doğrudan ve simetrik bir ilişki söz konusudur.⁵⁵

Yukarıdaki tanımlar analiz edildiğinde , güvenliğin ve onu somutlaştıran yapıların, ülke seviyesinde vazgeçilmez olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Ancak, güvenliğin , kendisine ait sınırları daima genişletme amacıyla çevresini zorlaması da kaçınılmaz olmaktadır. Zira , küresel , kıtasal, bölgesel ve ülkesel bazda yaşanan olaylar ve ortaya çıkan ihtiyaçlar güvenlik sınırındaki değişiklik ve gelişmeleri zorunlu hale getirmektedir. Bu kapsamda, güvenlik , her devletin üzerinde durduğu önemli tek hakim faktörü oluşturmaktadır.

1.3.1. Ulusal Çıkar

Ulusal güç tanımında yer alan ulusal çıkar, kısaca "Bir ulusun güvenliği, refahı ve mutluluğu için gerekli olduğuna inanılan değerlerdir." şeklinde tanımlanmaktadır. İkel toplum örneklerinden itibaren ; çağdaş ve teşkilatlı devletlerin kuruluşundaki gerçeklerin gözden geçirilmesi, bizi bazı sonuçlara götürür. Devletin kuruluşunu etkileyen önemli faktörlerden biri , toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin menfaatleri (çıkarları) dır. Devletin kuruluşunda insanların ihtiyaçlarını sağlama düşüncesi bulunmaktadır. "Bir nesneyi ele geçirme duygusu, insanın yaradılışında vardır. İnsanları birleştiren , bir araya getiren de bu duygudur. İşte bu duygu devlette gerçekleştiği için , devlet toplumun özüdür."⁵⁶

İnsanların güvenlikleri başta olmak üzere, dünyada daha iyi yaşamak için birçok ihtiyaçları vardır. Bunlar tatminle ilgili konulardır. Bunların sağlanması kuşkusuz insanın yararına ve çıkarınadır. Bu savı biraz daha geliştirmek suretiyle toplum veya millet için düşünebiliriz. Aristo'ya göre : "Devletin amacı, insanları sadece biraraya getirmek değil, bir arada iyi yaşamalarını

⁵⁵ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Derin Yayınları, 2003, s.28.

⁵⁶ İlhan F.Akın, *Devlet Doktrinleri* , İstanbul : Bahar Yayınları, 1945, s.18.

sağlamaktır".⁵⁷ İyi yaşamak ve ortak yarar gibi kavramlar birçok düşüncelere konu olmuştur, örneğin Aquino'lu Thomas'ın düşüncesine göre: "İyi yaşamak için her kişi toplumca desteklenmek, kendisini destekleyecek bir topluma katılmak ister. Bu destekleme, bu yardımlaşma iki kaynaktan olur : Her kişinin yaşamını sağlayan, kaçınılmaz ihtiyaçlarını karşılayan bir ailesi vardır. İkinci kaynak saydığımız toplum ise; örgütüyle, kurulu düzeniyle, ailesi sayesinde hayatta kalabilen insana daha iyi yaşamının koşullarını hazırlar. Demek oluyor ki, Aquino'lu Thomas da, Aristoteles gibi, iyi yaşamak, toplumdan tam yararlanmak için bir devletin kurulmasını gerekli buluyor.⁵⁸

Devlet kavramında "ortak yarar", düşünürler tarafından, teşkilatlı ve düzenli bir toplum kurmada bazen bir sebep, bazen toplu yaşamayı gerektiren bir etmen ve bazen de toplu yaşamının ortaya çıkardığı durum, yani sonuç olarak benimsenmiştir. Bu da Aristo'dan itibaren, insanın daha iyi yaşama isteğine bağlanmıştır.

Ortak yararın çeşitli tanımlamaları yapılmıştır. Örneğin Aquinolu Thomas : "Ortak yarar, toplumla birlikte insanoğlunun insansı değerinden doğmakta, kuşaktan kuşağa sürüp gitmektedir. Ortak sözüyle, bu yarardan her kişinin payına düşeni alacağını anlatmak ister. Bu payın ölçülmesi ise, her kişinin yeteneğine, sağladığı koşullara dayanır".⁵⁹ Bu kavram başka şekilde de tanımlanabilir. "Her kişinin, belli bir topluma katıldıktan sonra, o toplumun kendisine sağladığı çıkara, yarara ortak yarar denir; yani topluma katılan her kişinin kendiliğinden bir edinmede bulunmasına, bir kazanç sağlamasına; bunun yürütülmesi, düzenlenmesi ortak yarara düşer, dolayısıyla da, toplumun ortak ruhu olan adalet düzeni ortaya çıkar. Bu düzenin etkisi, sürekliliği yasalarla güvenlik altına alınmasına, başka bir deyimle anayasa düzeninin kurulmasına bağlıdır. Aquino'lu Thomas, ele aldığı kavranılan mantık ilmikleriyle birbirine bağlaya bağlaya, sonunda, anayasa düzeniyle, yani devlet ile ortak yararı kaynaştırır. Bu bileşim bir kere elde edildi mi, artık bu ortak yarar çerçevesine

⁵⁷ Akın, a.g.e., s.18.

⁵⁸ Akın, a.g.e. , s.58.

⁵⁹ Akın, a.g.e. , s.58.

bütün iktisat, kültür vb. kurumlarını yerleştirmek suretiyle milletin gerçekten yararlanmasını sağlamak mümkün olur"⁶⁰. Bir Orta Çağ düşünürü olarak bilinen Thomas (1224-1274)in bu düşünceleri, ulusal çıkar anlayışında bir basamak olabilir.

Devletin kuruluş gerekçelerini ve devlet idaresinin bu özlü tanımlarını belirttikten sonra "ulusal çıkar" kavramı üzerinde durulabilir.

Bilindiği gibi, milli devlet anlayışı XVIII. yüzyıldan itibaren genişlik kazanmış ve bu kavramda milletin çıkarları devlet idaresinde temel düşünceyi oluşturmaya başlamıştır. Devlet yönetimini üstlenen siyasal kadrolar, ana düşünce başta millet olmak üzere milli varlığı güven içinde refaha ulaştırmak konusuna öncelik vermişlerdir. İşbaşına gelen hükümetlerin başarılı olmaları, onların milletin ihtiyaçlarını gereği gibi sağlamaları ölçüleriyle değerlendirilmektedir. Bu noktadan hareketle, siyasal iktidarlar faaliyetlerini, milletin yararına ve çıkarına olan amaçlara yöneltmekle ve bu konuda çaba harcamayı gelenek haline getirmiş bulunmaktadırlar.

Devlet idaresinde milletin yarar ve çıkarları "milli menfaatler" olarak önemini ve önceliğini korumaktadır. Bütün yönlendirme ve planlamada temel düşünce milli menfaatlerdir. Rousseau, yönetimlerin hangisi en iyisidir sorusunu cevaplarırken belirtilere önem vermekte ve "Bu belirtilerin en önemlisi, düzenin sürekliliği ve kişilerin mutluluğudur. İnsanlar bu amaçları gerçekleştirmek için kendi aralarında siyasal bir ortaklık kurarlar"⁶¹ demektedir.

Devletin, ulusal çıkarlarla ilgili olan ana görevini incelemek için "milli menfaat" kavramından ne anlaşılır? sorusu ele alınmalıdır. Milli menfaat kavramı birbirine benzer şekilde birçok tanımlamalarla anlatılabilir. Örneğin; "Milli menfaat, bir milletin kendi güvenliği refah ve mutluluğu için zaruri olduğuna inandığı hususlardır".⁶² Bu tanımlama içerisinde belli başlı hususlardan biri, milletin kendi güvenliğidir. Bilindiği gibi, güvenlik tehlikelere karşı gereken

⁶⁰ Akın , a.g.e. , s.59.

⁶¹ Jean-Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, İstanbul : Adam Yayınları, 1993, s.25.

⁶² Süreyya Yüksel, *Strateji Kavramı ve Milli Stratejinin Tayini* , İstanbul : Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları HAK Basımevi, 1976, s.5.

korunma veya savunma tedbirlerinin alınmış olmasını gerektirir. Bu husus devletin var oluşunun bir sebebidir.

Tanımlamadaki ikinci husus, milletin mutluluğudur. Mutluluk belli bir hayat standardına kavuşmakla mümkündür. Daha çok sosyo-ekonomik koşulların iyileştirilmesi, belirli bir yaşam biçiminin sağlanmasıyla ilgili görülen bu husus da bir milletin kaynaklarını elinde bulunduran devletin bu kaynakları çalıştırıp geliştirmesi demektir.

Ulusal çıkarlar "Hükümette karar yetkisini haiz grubun, milletin bekası (yaşamını sürdürmesi) için önemli olduğuna inandığı hususlardır".⁶³ Siyasal kadrolar, milletin iradesiyle işbaşına geldiklerine göre, kendilerine siyasal iktidarı teslim eden halkın, öncelikle var oluşu ve bundan sonra da sürekliliği ile ilgili çareleri bulmakla yükümlüdürler. Hükümetlerin asıl görevi de, milletin sürekliliği ile ilgili önemli işleri kararlaştırmada bu hususları değerlendirmiş olmalarıdır.

Ulusal çıkarlar, "Milli varlığın güven içinde bulundurulması ve mutlu yaşaması için, yararına olduğuna inanılan ve sağlanması gereken genel değerlerdir".

Ulusal çıkarlar, siyasal iktidarların milli politikasına yön vereceğinden, bunlar gerçekçi ve akılcı bir yöntemle, milletin genel istek ve yararı göz önüne tutularak çağdaş ölçülere ve milletin karakterine uygun olarak hükümetlerce saptanır. Ulusal çıkarlar , devletin ve milletin tarihiyle ters düşmeyen şimdiki durumuna uyarlı ve geleceğe yönelik biçimde ve yön verici nitelikte açık ve özlü şekilde ifade edilmeli, akıldan ve gerçekçilikten uzak ham hayallere yer verilmemelidir. Öncelikle bu hususun saptanması hükümetlerin görev ve sorumluluklarındandır. Hükümetlerin milli siyasetleri bu bazdan kaynaklanır.

Ulusal hedef ve ulusal politikaların ortaya konmasında bir hareket ve bir çerçeve vazifesi gören ulusal çıkarların yorumlanmasında ve buna göre tutum ve davranışların düzenlenmesinde; "Milli" olma vasfı önemle göz önünde tutulmalıdır.

⁶³ Yüksel , *Strateji Kavramı ve Milli Stratejinin Tayini* , s.6.

Örneğin, bir devlet "uluslararası ortamda barışı sürdürmek" gibi bir ilke saptar ve bunu "her ne olursa olsun barış içinde yaşayalım" biçiminde yorumlayıp bu yolda maddi ve manevi tavizler verirse hem "Ulusal" ve hem de "Çıkar" kavramlarına ters düşecektir. Zira barışı korumak sürekli bir mücadeleyi gerektirir ve bu uğurda onun tam aksi gibi görünen savaş yoluna dahi gerekirse başvurulabilir.

Kaynağını devletin var oluş nedeninin oluşturduğu ulusal çıkarlar ; genellikle belirli bir niteliğe sahip olduklarından; değişken değillerdir. Değişmezlik iç ve dış ilişkilere bağlı kalmadan durumunu uzun süre korumakla sağlanabilir. Bu yönüyle ulusal çıkarlar ; süreklilik gösterirler ve ancak zaman içinde büyük önem taşıyan değişikliklerin oluşumu veya kapsamlarındaki bir hususun gerçekleşerek geliştirilmesinin gerektiği durumlarda, değişme veya düzenlemelere tabi tutulurlar. Çünkü milletin varlığı devamlıdır. Ulusal çıkarlar devamlılığı, onların Anayasalarda ve genel ilkeler olarak yer almasının da bir sebebidir.

Anayasa hükümleri ve bunlardan esinlenilerek belirtilen örneklerle de kanıtlandığı gibi, ulusal çıkarlar hem güvenlik hem de refah bakımından zorunlu olan hususlar veya konular olarak belirgindirler. Bunlar devlet idaresinde, güdülecek milli siyasette her zaman göz önünde bulundurulmalı ve gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır. Bunların önemi, ulusal varlığı güvenceye almak ve üstün bir hayat düzeyine ulaşmak bakımından vazgeçilmez koşullar olmalarından ileri gelir. Bu nedenle "Ulusal çıkarlar, gerçekleştirilmesi ve korunması uğrunda, bir milletin her türlü fedakarlıkta bulunabileceği, konulardır." ⁶⁴

Ulusal çıkarların hükümet sorumluluğu olarak önemim belirtmesi bakımından ünlü jeopolitikçilerden Amiral Mack Mahan'ın belirttiği şekilde : "Milli menfaat; milli politikanın yalnız meşru değil, aynı zamanda esas sebebidir; hükümetin vazifesi, milli menfaatleri gerçekleştirmektir". ⁶⁵

⁶⁴ Süreyya Yüksel, *Milli Strateji Semineri*, Ankara : Milli Güvenlik Akademisi Yayınları, 1968, s.3.

⁶⁵ Yüksel, *Milli Strateji Semineri* , s.24

1.3.2. Ulusal Hedef

Hedef kavramı sözlükte “maksat, gaye ve amaç” olarak açıklanmaktadır. Bilindiği gibi hedef daha çok ulaşılması gereken değerler ve sonuç anlamındadır.⁶⁶

Ulusal hedef ,ulusal çıkarların gerçekleşmesi ve idamesi için gerekli olan somut amaçlardır. Ulusal hedefler;

- (1) Elde edilmesi halinde ulusal çıkarların gerçekleşmesini sağlayan,
- (2) Bir lider veya yönetim grubu yerine tüm ulus tarafından benimsenen,
- (3) Hayallere kapılmadan saptanmış, gerçekçi, akılcı ve ulaşılabilir nitelik taşıyan gayelerdir.

Ulusal hedefler; ulusal çıkarlar gibi politik, ekonomik, askerî ve sosyal alanlarda saptanır. Genellikle uzun süreler için geçerli kalır, ülkeyi idare eden siyasal iktidarlar tarafından değiştirilmeden uygulanır. Ancak, topyekûn ulusal güçte, küresel veya bölgesel koşullarda büyük değişiklikler olduğunda yeniden belirlenebilir.

Hedefe erişmek için veya erişilmiş bulunan hedefleri korumak amacıyla fiili uygulamalar da yapılmalıdır. Bu uygulamalar yeri ve zamanında ön alacak biçimde , askeri hareket ve faaliyet ve /veya diplomatik faaliyet biçiminde yapılır. Hedefe yaklaşım yöntemi savaşı gerektiriyorsa, diplomasi dış politik çevrelerdeki etkinlikleri ile askeri hareketin uygun biçimde gelişimine yardımcı olur. Düşmanın haksızlığını belirtmek , müttefik edinmesi veya destek görmesini önlemek, müttefiklerimizi harekete geçirmek veya destek temini, siyasi mesafemizin açık olduğu güçlerin tarafsızlığını sağlamak vb. gibi.⁶⁷

Ülke bütünlüğünün korunması, iç ve dış barışın sağlanması, çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkılması, ekonomik alanda dış yardım almadan kendi kendine yeterli ve kendi kendini yöneten bir ekonomik yapıya kavuşulması, güçlü, etkin ve modern bir ordu oluşturulması, sosyal adaletin sağlanması ulusal hedeflere birer örnektir.

⁶⁶ Buradaki anlamıyla hedef , askerlikte çok kullanılan fiziki hedeften ziyade, yapılacak bir işte varılması gereken sonuçlar ve amaçlar şeklinde anlaşılmalıdır.

⁶⁷ Mert Bayat, *Millî Güç ve Devlet*, İstanbul : Belge Yayınları, 1986, s.41.

1.3.3. Diğer Ülkelerde Ulusal Güvenlik Anlayışı

Ulusal güvenlik kuruluşlarının teşkili ve görevlerinin belirlenmesinde; devletlerin coğrafyalarına, jeopolitik konumlarına ve sosyo-kültürel yapılarına bağlı olarak oluşan tehdit algılamaları ile anayasal düzenleri önem taşımaktadır. Bu nedenle, her devlet, ulusal güvenliği ile ilgili kuruluşlarını bu ölçütlere göre oluşturmuştur.

İsimleri, yapıları ve fonksiyonları biri birinden farklı da olsa bu ülkeler de Milli Güvenlik ile ilgili kuruluşlara anayasalarında ya da kanunlarında yer vermektedirler. Türkiye'nin yakın çevresindeki ülkeler, Avrupa ülkeleri, Balkan devletleri, Rusya ve Asya ülkeleri, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde Milli Güvenlik Kurulu'na benzer kuruluşlar, Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi isimlerini taşıyorlar. Her ülkenin kendi tarihi, kültürel, siyasi ve ekonomik yapılarından kaynaklanan öznel, güvenlik ve savunma algılamaları bulunuyor. Batılı ülkelerde güvenlik ve savunma demokrasiyi korumak olarak nitelendirilirken, Ortadoğu ülkelerinde demokrasinin ülkeye girişi güvenlik riski olarak değerlendiriliyor. Diktatörler tarafından yönetilen ülkelerde Milli Güvenlik kurulları ya da Savunma Konseyleri, rejimi ve diktatörü korumak amacına yönelik olarak yapılandırıldılar.⁶⁸

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Avrupa Birliği (AB)'ne üye ve aday ülkelerdeki (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta dışında 25 ülke) ulusal güvenlik kuruluşları hakkındaki mevcut bilgiler değerlendirildiğinde, bu ülkelerdeki Milli Güvenlik Kurulu (MGK) benzeri kurumların statüsü, işleyişi ve işlevleri hakkında aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür.

1.3.3.1. MGK Benzeri Yapılanma Bulunmayan Ülkeler:⁶⁹

Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, İsveç, Lüksemburg.

⁶⁸ Yeni Şafak Gazetesi , “**Milli Güvenlik Kurulu Yazı Dizisi**” , <http://www.yenisafak.com/diziler/mgk/mgk4.html>, (03 Mart 2005).

⁶⁹ Milli Güvenlik Kurulu Resmi Web Sitesi : <http://www.mgk.gov.tr> , (03 Mart 2005)

1.3.3.2. MGK Benzeri Yapılanma Bulunan Ülkeler :⁷⁰

a) MGK Benzeri Kurumların Sadece Sivil Üyelerden Oluştığı Ülkeler :
Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, İrlanda, Letonya, Polonya, Slovakya, Slovenya.

b) Kurum Üyeleri Arasında Genelkurmay Başkanı'nın da Yer Aldığı Ülkeler

ABD, Bulgaristan, Estonya, İspanya, İtalya, Litvanya, Macaristan, Portekiz, Romanya, Yunanistan.

1.3.3.3. MGK Benzeri Kurumlar ve Ortak Özellikleri:⁷¹

a) İncelenen ülkelerin MGK benzeri kuruluşların önemli bir bölümünün yasal dayanağını Anayasa; diğerlerinde ise yasalar veya kararnameler oluşturmaktadır.

b) Bahse konu kuruluşların tamamına yakını "Milli Güvenlik Kurulu", "Milli Güvenlik Konseyi" veya "Milli Savunma Konseyi" olarak adlandırılmıştır.

c) Kurul / Konsey başkanlığını, ülkelerin yönetim sistemlerine bağlı olarak Cumhurbaşkanı / Devlet Başkanları veya Başbakanlar yapmaktadır.

d) Kurul / Konsey toplantıları, genellikle iki veya üç ayda bir ve gerektiğinde Kurul / Konsey başkanının çağrısı ile gerçekleştirilmektedir.

e) Kurul / Konsey, tamamen danışma işlevini yerine getirmektedir.

f) Söz konusu kuruluşların, analiz edilen tüm ülkelere genellenebilecek standart bir teşkilatı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, hemen tüm ülkelerde İçişleri, Dışişleri, Milli Savunma ve Adalet Bakanları bu Kurul / Konseyin üyesidir. Macaristan ve Portekiz dışında, Kuvvet Komutanları Kurul / Konseylerde yer almamaktadır.

g) Kurul / Konseyler, sekreteryaya hizmetlerinin karşılanması ve / veya ülke güvenliği konusunda stratejik araştırma ve değerlendirme faaliyetlerini yürüten birimlere sahiptir. Kurul / Konseyin sekreteryaya hizmetleri; idari teşkilat

⁷⁰ Milli Güvenlik Kurulu Resmi Web Sitesi : <http://www.mgk.gov.tr> , (03 Mart 2005)

⁷¹ Milli Güvenlik Kurulu Resmi Web Sitesi : <http://www.mgk.gov.tr> , (03 Mart 2005)

içerisindeki mevcut birimler bünyesinde (Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık veya Parlamento v.b.) gerçekleştirilebildiği gibi, Konsey / Kurul Başkanı'na bağlı daimi bir teşkilat yapısı ile de yürütülebilmektedir. Söz konusu birimler, görevlerini, bakanlıklar ve diğer kamu kurum / kuruluşları ile koordinasyon içerisinde yürütmektedirler.

Yabancı Ülke Milli Güvenlikle İlgili Kurum Ve Kuruluşlarının Ayrı Ayrı İnceleme Ve Değerlendirmeleri;

1.3.3.3.1. Amerika Birleşik Devletleri

Kuruluşun İsmi Ulusal Güvenlik Konseyi (National Security Council - NSC)⁷² olup ABD Anayasasında (1788) Milli Güvenlik Konseyi veya benzeri bir kuruluş hakkında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak 11'inci maddenin 2 nci kısmında Başkan'ın Başkomutan (Commander of Chief) olduğu ve bu görevi ile ilgili olarak ilgili yürütme birimlerinin görüşlerini alabileceği belirtilmektedir.

Ulusal Güvenlik Konseyi, 2 nci Dünya Savaşında elde edilen tecrübeler ve savaştan süper güç olarak çıkan ABD'nin Milli Güvenlik konusundaki gündeminin büyük ölçüde değişmesi, genişlemesi ve artan koordinasyon ihtiyacı karşısında 1947 yılında çıkartılan Milli Güvenlik Yasası ile kurulmuştur.⁷³

Milli Güvenlik Yasası 1947 yılından 1993 yılına kadar başkanların yönetim biçimleri ve ABD gündemindeki Milli Güvenlik konularının ağırlığı ve önemine bağlı olarak çeşitli değişikliklere uğramıştır. Değişiklikler özellikle konseyin üyeleri ile ilgilidir.

⁷² Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Konseyi Resmi Web Sitesi , <http://www.whitehouse.gov/nsc/history.html>, (16 Mart 2005).

⁷³ http://www.anayasa.gen.tr/adegisikligi.htm#_ftn63, (12 Mart 2005).

1.3.3.3.2. Almanya Federal Cumhuriyeti:

Kuruluşun İsmi Federal Güvenlik Kurulu (FGK) ⁷⁴ olup Almanya Federal Cumhuriyeti (AFC) Anayasasında Federal Güvenlik kurulu (FGK) ile ilgili ayrı bir husus mevcut değildir.

Başbakanlık bünyesindeki bir bölüm (Genel Müdür Yardımcılığı benzeri) de Sekreteryaya hizmetleri yapılmaktadır. FGK çalışmaları ile ilgili Bakanların, Başbakanın başkanlığında yapmış olduğu Bakanlar Kurulu görüşmeleri de diğer Bakanlar Kurulu görüşmelerinden farklı değildir. Bu sebeple konu ile ilgili özel yasal düzenleme bulunmamakta, ancak AFC Anayasasının 65'nci maddesine göre düzenlenen, Federal Hükümet İç Tüzüğü'ne göre, FGK'nun çalışması da genel anlamda düzenlenmiş olmaktadır. Ayrı bir yönetmelik olmadığı ilgililerce ifade edilmiştir.

FGK Sekreteryası, Başbakanlık içinde bulunan ve yürütme organı içinde yer alan bir birim olduğundan, kamuoyu tarafından ayrı bir kurum olarak bilinmemektedir. FGK'nın kararları gizli olduğu için basın ve kamuoyunun bir yorumu veya kanaati mevcut değildir. Bakanlar Kurulu içindeki bir komisyon olduğu ve ayrı bir kurum olarak göze çarpmadığı için de siyasi partilerin ilgi ve görüş odağı olmaktan uzaktır.

1.3.3.3.3. Fransa

Fransa'da 25 Ocak 1978 tarihli kararname ile kurulan "Milli Savunma Genel Sekreterliği"⁷⁵ Başbakanlığa bağlı, bağlantı şekli, teşkilat, görev ve fonksiyonları incelendiğinde Türkiye'deki MGK Genel Sekreterliği ile benzer görev ve fonksiyonlara sahip olduğu, isminde "Milli Savunma" geçmekle birlikte, görev alanının savunma ile sınırlı olmayıp, ülke milli güvenliğine ilişkin her konuda çalışma yaptığı, bünyesinde "Milli Güvenlik Akademisi" muadili sayılabilecek bir Enstitü bulunduğu öğrenilmiştir.

⁷⁴ Almanya Federal Cumhuriyeti Resmi Web Sitesi , <http://www.bundesregierung.de/en/-,10143/Federal-Government.htm> , (16 Mart 2005).

⁷⁵ http://www.anayasa.gen.tr/adegisikligi.htm#_ftn63, (12 Mart 2005).

Kuruluşun görevleri arasında, Türkiye'deki görevlerine benzer şekilde Bakanlıklar arası Koordinasyon ve Kriz Yönetimi de olduğu anlaşılmaktadır. Fransa'da Milli Güvenlik konusundaki hizmet ve faaliyetlerle ilgili olarak 1958 tarihli "Fransız Cumhuriyet Anayasası"nın Md.15'de, "Milli Savunma Yüksek Kurulu ve komiteleri" ile ilgili hükümler olduğu, Cumhurbaşkanının başkanlık ettiği kurulun, Milli Savunma Bakanı, ilgili diğer bakanlar, askeri ve ekonomik alanda uzmanlar ve bir Genel Sekreterlikten oluştuğu öğrenilmiştir.

Kurulun; Genel Savunma teşkilatı, savunma tahsisleri ve Milli Güvenlik konularını inceleyerek hükümete aktardığı, bu hususların kanun ve/veya kararnameler halinde sonuçlandırıldığı anlaşılmaktadır.⁷⁶ Bu bilgilerin ışığı altında aşağıda teşkilat ve görevleri açıklanan Fransa Milli Savunma Genel Sekreterliğinin, Türkiye'deki MGK Genel Sekreterliği muadili bir kuruluş olduğu Türkiye'deki Milli Güvenlik Kurulu'nun karşılığının ise, yukarıda temas edildiği gibi "Fransa Milli Savunma Yüksek Kurulu" olduğu değerlendirilmektedir.

Kuruluşun bağlantı şekli, teşkilat, görev ve fonksiyonlarının incelenmesiyle Fransa Milli Savunma Genel Sekreterliğinin, Türkiye MGK Genel Sekreterliğine benzer görev ve fonksiyonlara sahip olduğu, isminde Milli Savunma geçmekle birlikte görev alanının savunma ile sınırlı olmayıp, ülke Milli Güvenliğine ilişkin her konuda çalışma yaptığı, faaliyetlerinin karakterine göre bütün sınıflardan askerler, sivil bürokratlar, diplomatik misyon ve üniversitelerden ilgililer, mühendislik ve ekonomi dalında uzmanlardan istifade edildiği, bünyesinde, ayrıca "Milli Güvenlik Akademisi" muadili sayılabilecek bir Enstitü bulundurduğu görülmektedir. Kuruluşun görevleri arasında, bizdeki MGK Genel Sekreterliği görevlerine benzer şekilde, Bakanlıklar arası koordinasyon ve kriz yönetimi de olduğu anlaşılmaktadır.

⁷⁶ Fransa Savunma Bakanlığı Resmi Web Sitesi , <http://www.defense.gouv.fr/sites/defense/> ,(17 Mart 2005).

1.3.3.3.4. İngiltere

İngiltere’de Türkiye’deki ve diğer ülkelerdekine benzer bir “Milli Güvenlik Teşkilatı” mevcut değildir. İngiltere’nin Milli Güvenliği ve Savunması ile ilgili önemli hususlar Kabine tarafından ele alınmakta ve yürütülmektedir.⁷⁷ Ülkenin güvenliği ve savunması ile ilgili organların teşkilatı ve çalışmalarına ait ayrıntılı bilgi elde edilememiştir. Daha önce yapılan araştırmalarda, konuya ilişkin bir belgeye de rastlanmadığı belirtilmiştir. Ancak geçmiş yıllarda imparatorluk Savunma Konseyi⁷⁸ adı altında bir kuruluş raporu bulunmaktadır. Kabineye sunulacak konuları hazırlayan ve büyük bir gizlilik içinde çalışan bazı özel birimlerin olabileceği değerlendirilmektedir.

1.3.3.3.5. İtalya

1947 İtalya Anayasası Cumhurbaşkanının başkanlığında bir Savunma Yüksek Konseyi’nin kanunla kurulmasını öngörmektedir(Md.87/9 ,s.19). Bu Konsey 28 Haziran 1950 tarih ve 624 sayılı kanun ile kurulmuştur.⁷⁹

Varlığı bilinen, ancak uzun yıllardan beri faaliyette bulunduğu dair herhangi bir bilgi elde edilemeyen bu kurulun, pek dikkate alınmadığı, uygulamada da büyük bir varlık gösteremediği anlaşılmaktadır.

1.3.3.3.6. Belçika

Belçika MGK’sı Bakanlıklararası Savunma Konseyi’dir. Anayasal bir kuruluş olmayan Belçika MGK’sı özel yasa ile düzenlenmiştir. MGK içinde yer alan askeri yetkililer, Savunma Bakanın danışmanları niteliğindedir. Belçika’nın savunması ve güvenliği ile ilgili konularda çalışma yapan kuruluş ise Kraliyet Savunma Enstitüsü bünyesindeki Savunma Etüd Merkezi’dir. Savunma Etüd Merkezi doğrudan Savunma Bakanına bağlıdır. Belçika’da Genelkurmay

⁷⁷ Yeni Şafak Gazetesi , “**Milli Güvenlik Kurulu Yazı Dizisi**” , <http://www.yenisafak.com/diziler/mgk/mgk5.html>, (03 Mart 2005).

⁷⁸ İbrahim Kaya, “**İngiltere’de Silahlı Kuvvetlerin Anayasal Konumu ve Askeri Hukuk**”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 14 Numaralı Dergisi* , Ankara, [http://www.msb.gov.tr/prgs/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=33,\(14 Mart 2005\)](http://www.msb.gov.tr/prgs/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=33,(14 Mart 2005)

⁷⁹ http://www.anayasa.gen.tr/adegisikligi.htm#_ftn63, (12 Mart 2005).

Başkanı, Kuvvet Komutanları, Milli Savunma Bakanı Müsteşarı ve Genelkurmay Başkanlığı'ndaki sivil personelin yönetiminden sorumlu Sivil İdare Başkanı tarafından oluşturulan bir komite Savunma Bakanına danışmanlık yapar. Bakana bağlı bu komite daimi değildir.⁸⁰

1.3.3.3.7. Rusya

Rusya Federasyon Güvenlik Konseyi 'nin 12 Aralık 1993 tarihli yürürlükteki Anayasa'da konuya ilişkin bir husus yer almamaktadır. Ancak teşkilatın kuruluşu, Cumhurbaşkanı Yeltsin'in, 3 Haziran 1992 tarih ve 547 sayılı Kararnamesi ile gerçekleşmiştir.⁸¹

Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi'nin; ülkenin İç, Dış ve Savunma politikalarının oluşturulması ile Devlete ve Rus toplumunun hayati öneme haiz çıkarlarının korunması alanlarında gerekli çalışmaları yapıp, Cumhurbaşkanı'nın belirtilen konularda alacağı kararlarda etkili olduğundan, Konseyin Rusya'nın Devlet yönetiminde ve karar mekanizmasında önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir.

Güvenlik Konseyi Sekreterliği; sürekli olarak gerek mevcut durumu değerlendirdiğinden ve gerekse geleceğe yönelik iç, dış ve savunma politikaları konularında projeler ürettiğinden, bugün için Rusya Federasyonu'nun en önemli devlet organlarından biri niteliğini taşıdığı değerlendirilmektedir.⁸²

1.3.3.3.8. Yunanistan

Yunanistan'da Milli Güvenlik Kurulu'na denk düşen kurum Dışişleri ve Savunma Konseyi'dir. Yunan anayasasında Konsey ile ilgili bir hüküm yok. Konseyin yasal dayanağı Milli Savunma Bakanlığı'nın kuruluşu ile ilgili hükümleri ihtiva eden 2292 sayılı yasadır. 1995'de tadil edilen söz konusu yasada Konseyin görev ve yetkileri belirtiliyor. Başbakanın başkanlığındaki Konsey

⁸⁰ Yeni Şafak Gazetesi , “**Milli Güvenlik Kurulu Yazı Dizisi**” , <http://www.yenisafak.com/diziler/mgk/mgk5.html>, (03 Mart 2005).

⁸¹ <http://www.yenisafak.com.tr/izdusum.html>,(01 Mayıs 2006).

⁸² <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/psb.htm> , (18 Mart 2005)

kararlarının yürütme organı tarafından uygulanması zorunluluğu bulunuyor. Bu bakımdan Türkiye'deki MGK'dan daha etkin konumda. Ancak Yunan MGK'sının görev alanı daha çok savunma ile sınırlı. Konseyin yetkileri gerekli görülmesi halinde Başbakanın önerisi ile Bakanlar Kurulu tarafından değiştirilebiliyor. Daimi üyeler arasında Genelkurmay Başkanının yanı sıra Bakanlar Kurulu üyeleri bulunuyor.⁸³

1.3.3.3.9. Bulgaristan

Bulgaristan'da MGK benzeri kuruluş Milli Güvenlik Danışma Konseyi'dir. Bulgaristan Anayasasının 100. Maddesinde MKGD'nin genel hatları çizilirken, görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceği öngörülüyor. MGKD ile ilgili yasa 11 Şubat 1994'de çıkarıldı. İstisari bir organ olan Bulgar MGK'sında hükümet üyelerinin yanı sıra parlamentoda grubu bulunan partiler de temsil edilebiliyor.⁸⁴ Görevleri milli güvenlikle ilgili iç ve dış politik konular görüş bildirmek ve Bulgar vatandaşlarının hak ve menfaatlerini, iç huzuru ve sosyal düzeni korumaya yönelik konularda hükümete tavsiyede bulunmaktır.

1.3.3.3.10. Polonya

Türk MGK'sına benzeyen yegane kuruluş eski Varşova Paktı üyesi olan Polonya'daki MGK'dır. Yakında gerçekleşmesi beklenen Anayasal değişiklik ile Polonya MGK'sı da Batı Avrupa standartlarına yaklaştırılacak. Polonya MGK'sının ismi Devlet Savunma Konseyi ve Ulusal Güvenlik Ofisidir. Polonya Anayasası'nda Ulusal Güvenlik Kurulu adıyla bir danışma kuruluna ilişkin bir madde bulunuyor. Ancak böyle bir kurul oluşturulmadı. Polonya MGK'sı 1991'de Cumhurbaşkanı'nın talimatı üzerine çıkarılan kanuna dayanıyor. Polonya MGK'sı doğrudan Cumhurbaşkanı'na bağlıdır.⁸⁵

⁸³ Yeni Şafak Gazetesi , “**Milli Güvenlik Kurulu Yazı Dizisi**” , <http://www.yenisafak.com/diziler/mgk/mgk4.html>, (03 Mart 2005).

⁸⁴ Yeni Şafak Gazetesi ,a.g.e.

⁸⁵ Yeni Şafak Gazetesi , “**Milli Güvenlik Kurulu Yazı Dizisi**” , <http://www.yenisafak.com/diziler/mgk/mgk5.html>, (03 Mart 2005).

Devlet Savunma Konseyi'nin Türkiye'deki MGK'ya benzetilecek olursa, Ulusal Güvenlik Ofisi de Türkiye'deki MGK Genel Sekreterliği'ne denk düşer. Devlet Savunma Konseyi hem bir danışma hem bir karar organıdır. Konsey ulusal güvenlik konularında temel ilkeleri belirlediği gibi kararlar alabiliyor. Konsey kararları ya doğrudan devlet Başkanına ya da Devlet Savunma Konseyi Sekreteri tarafından parlamento ve yürütme organlarına ulaştırılabilir. Ulusal Güvenlik Ofisi Başkanı Devlet Savunma Konseyi'nin de sekreteridir. UGO, Devlet Savunma Konseyi'nin icra organıdır. Milli güvenlik ile ilgili kararların uygulanması ve koordinasyonu Ofis tarafından yürütülüyor. Polonya'da Cumhurbaşkanı Dışişleri, İçişleri, Ulusal savunma Bakanları ile Genelkurmay Başkanı ve Ulusal Güvenlik Ofisi Başkanını doğrudan atadığı gibi görevlerine son verebiliyor. Devlet Savunma Konseyi'nin üyeleri Dışişleri, İçişleri ve Savunma bakanları, Genelkurmay Başkanı ve Ulusal Güvenlik Bürosu başkanıdır. Bu durum, Konseyin yapısı ve üyeleri itibariyle, alınan kararların doğrudan Bakanlar Kurulu tarafından uygulanması anlamına geliyor. Anayasa'da yer alan, ancak kurulmamış olan danışma organı niteliğindeki Ulusal Savunma Kurulu'nun hayata geçirilmesi durumunda, Dışişleri, İçişleri ve Savunma bakanları, Genelkurmay Başkanı, eski Başbakan ve dışişleri Bakanları ile muhalefet partilerinin temsilcileri de Polonya MGK'sının üyeleri olacaktır.⁸⁶

1.3.3.3.11. İran

İran'da Milli Güvenlik Kurulu'na denk düşen kuruluş, Milli Güvenlik Yüksek Konseyi'dir. Farsça ismi Şuray-ı Emniyet-i Ali olan İran MGK'sı Anayasanın 110. Maddesiyle yasal dayanak sağlamıştır. İran MGK'sı İran İslam Devrimi Rehberi'ne bağlı bir organdır. Üyeleri Dini Rehberin iki temsilcisi, Başbakan, Milli Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı, Devrim Muhafızları Başkomutanı'dır. İran MGK'sı savaş ilan etmek, barış yapmak, komuta kademesini atamak, savunma politikasını ve stratejini tayin ve tespit etmek,

⁸⁶ Yeni Şafak Gazetesi ,a.g.e.

silahlı kuvvetlerin, devrim muhafızlarını kuruluş, teşkilat ve teçhizatı hakkında Rehber teklifte bulunur. Şura'nın çalışmalarında ortaya çıkan tespitler Dini Rehberlik makamına sunulur. Rehberin aldığı kararlar bağlayıcıdır. Irak'ta MGK benzeri yapı Devrim Komuta Konseyi'dir. Konsey yasama ve yürütme yetkisine sahiptir. Konsey, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu üyelerini seçebildiği gibi gerekli görülmesi halinde azletme yetkisine sahiptir.⁸⁷

1.3.3.3.12. Japonya

Kuruluşun İsmi Güvenlik Konseyi⁸⁸ olup 27 Mayıs 1986 tarih ve 71 sayılı kanunla kurulmuştur. Üyeleri ; Başbakan (Başkan), Başbakan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı , Maliye Bakanı, Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü, Milli Emniyet Komisyonu Başkanı, Savunma Bakanı, Ekonomik Planlama Bakanıdır.

Gerektiğinde İlgili Bakanlar ve Genelkurmay Başkanı toplantılara katılmaktadır. Konsey, Başbakanın ihtiyaç duyduğu aşağıdaki hususlarda Başbakana tavsiyede bulunmaktadır:

- Savunmanın temel prensipleri,
- Savunma planlaması,
- Savunma sanayii planlaması,
- Seferberlik,
- Olağanüstü hallerde alınacak tedbirler,
- Başbakanın gerekli gördüğü milli güvenlik konuları.

1.3.4. Ulusal Güç ve Unsurları

Bilindiği gibi güç, mevcut kuvvetlerin kullanılması ile elde edilen verimliliklerdir. Güç; bir anlamda, "istediğiniz sonuçları elde etmek için, gerekirse başkalarının davranışlarını değiştirebilme yeteneği" olarak tanımlanabilir. Dünya üzerindeki kaynakların sınırlı, buna karşılık gereksinimlerin sınırsız olduğu

⁸⁷ Yeni Şafak Gazetesi , "Milli Güvenlik Kurulu Yazı Dizisi" , <http://www.yenisafak.com/diziler/mgk/mgk5.html> , (03 Mart 2005).

⁸⁸ <http://www.globalsecurity.org/intell/world/japan/npsc.htm> ,(19 Mart 2005)

düşünüldüğünde, güç kullanımı her zaman gerekebilecektir. Uluslararası ilişkilerde güç, çoğu kez hukuka baskın çıkmaktadır. Bu olgu;

- a. Gelişen demokrasi, eşitlik, hukuk ve insan hakları anlayışları,
- b. Gelişen küreselleşme uygulamaları,
- c. Gelişen iletişim olanaklarına karşın geçerliliğini sürdürmektedir.

“BM’de her üye eşittir, ama bazı üyeler daha eşittir.” anlayışı ile yine BM’de kuruluşundan beri geçerliliğini koruyan “veto hakkı”, gücün hukuka üstünlüğünü gösteren en somut örnekler olarak değerlendirilmektedir. O halde, geçerli tek çıkar yol güçlü olmaktan geçmektedir.

Ulusal güç, “Bir devletin ulusal çıkarlarını sağlamak ve ulusal hedeflerine ulaşmak için kullanabileceği maddî ve manevî unsurların tümüdür.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ulusal güç unsurları, bir büyük sistemin ayrılmaz parçalarıdır. Unsurlardan herhangi birisinde oluşabilecek bir yetersizlik, “zincirin en zayıf halkası” kuralı uyarınca, toplam ulusal gücü zayıflatır. Toplam ulusal güçten azamî yarar sağlanabilmesi için güç unsurları arasındaki denge her zaman korunmalıdır. Örneğin, ekonomik kalkınma adına, askerî güce daha az malî kaynak ayrılması yönündeki popülist yaklaşımlar, bilimsel bir incelemeye dayanmıyorsa, büyük bir risk taşıyor demektir.

Ulusal güç unsurlarının nasıl tasnif edileceği konusunda tam bir anlayış birliğine varılmış değildir. Ancak, hangi tasnif kabul edilirse edilsin, önemli olan ulusal gücü oluşturan unsurların tümünün kapsanmış olmasıdır. Örneğin daha önceleri, bir uçağın gövde, motor ve aviyonikten oluştuğu kabul görürken, uçak teknolojisindeki gelişmelerin yaşandığı günümüzde seyrüsefer ve silâh kontrol sistemlerinin, ayrı birer bölüm olarak ele alınması benimsenmiştir. Ulusal güç unsurlarının tasnifi için de benzer durum geçerlidir. İleride bu tasniflerde değişiklik olabileceği beklenmelidir. Yapılan literatür taramasında ulusal gücün farklı şekilde tanımlanan değişik sayıdaki unsurdan oluştuğuna rastlanmaktadır.

Sonuç olarak ulusal güç unsurlarının; politik, ekonomik, askerî, coğrafî, demografik, psiko-sosyal ve kültürel, bilimsel ve teknolojik güç olmak üzere yedi grupta toplanması genel kabul görmektedir.⁸⁹

1.3.4.1. Politik Güç

Politik güç, “Ulusal çıkarları sağlamak ve ulusal hedeflere ulaşmak için kullanılabilir tüm politik kuvvetlerin oluşturduğu verimdir.” şeklinde ifade edilebilir. Politik güç, statik konumda bulunan ulusal güç unsurlarına dinamik nitelik kazandırır. Politik güç; iç ve dış politik güç olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır.⁹⁰

İç politik güç, ülkenin anayasal düzeni, devlet yapılanması ve siyasî iktidar başlıkları altında incelenmektedir. Dış politik güç ise, iki ve daha çok ülke arasındaki çıkar çatışmasını yöneten, bir taraftan kendi ulusal hedeflerine ulaşmak, diğer taraftan öteki ülkelerin ulusal hedeflerine ulaşmasını engellemek amacıyla yürütülen diplomasiin elde ettiği verim olarak bilinmektedir. Bu noktada lobi ve diasporanın rolünü ve etkinliğini vurgulamak yerinde olacaktır.

Dış politik ilişkilerde, “devletler arasında kalıcı dostluklar yoktur, çıkar birliği vardır.” ilkesi esas alınmaktadır. Politik güç bileşenleri şunlardır:⁹¹

- İdeolojik güçler (Komünizm, Kapitalizm, Sosyalizm, Muhafazakar ve Liberal ideolojiler),
- Milliyetçilik eğilimleri,
- Devlet eliyle işletmecilik eğilimleri,
- Devlet etkisi ve kontrolü,
- Devletin ya da hükümetin istikrarlılığı,
- Tarihe dayanan politik çatışma ve düşmanlıklar,
- Uluslararası örgütlerin etkisi,

⁸⁹ Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği İnternet Sitesi, <http://www.mgk.gov.tr/sss.html> , (22 Mart 2006)

⁹⁰ Bayat, a.g.e. , s.28

⁹¹ Bayat ,a.g.e.,ss.29-30

- Ülkelerin savunma politikaları,
- Ülkelerin dış politikaları,
- Çokuluslu girişimler ve siyaset,
- Siyasal olumsuzluklar ve
- Terörizm

Politik gücün, yapısal kaynaklar yanında liderlik faktöründen de çok fazla etkilendiği görülmektedir. Bir ülke kurumsallaşma yönünden ne kadar iyi durumda ise liderlerin etkileri o oranda azalmaktadır.

1.3.4.2. Ekonomik Güç

Ekonomik güç, “Bir devletin sahip olduğu yer altı ve yer üstü kaynakları, her türlü mal ve hizmet üretim yeteneği, ulaşım ve iletişim alt yapısı, üretici insan kapasitesi, ekonomik sistemi ve kurumları, uluslararası ekonomik ilişkileri, ulusal ve uluslararası ekonomik politikalarının oluşturduğu verimdir.” şeklinde tanımlanabilir. Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök ekonomik güç konusunda şunları ifade etmektedir;

Ekonomik güç son dönemde milli güç unsurları içinde en fazla öne çıkan unsur haline gelmiştir. Daha da önemlisi, günümüzde artık “güvenlik” ve “ekonomik gelişmişlik” birbiriyle çok yakından ilişkili iki kavram olarak kabul edilmektedir. Günümüzde küresel aktör adayı olarak ön plana çıkan ülkeleri incelediğimizde, bu ülkelerin genelde kalabalık bir nüfus yapısıyla birlikte, güçlü bir ekonomiye veya gelecekte parlak bir ekonomik potansiyele sahip olduklarını görüyoruz. Çin’in, Hindistan’ın ve Brezilya’nın yeni küresel aktörler olarak takdim edilmesinde bu ülkelerin kalabalık nüfuslarının yanında, parlak bir ekonomik geleceğe sahip olmalarının da rolü büyüktür.⁹²

⁹² Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök’ün Harp Akademileri Komutanlığında düzenlenen “Yıllık Değerlendirme Toplantısı” açış konuşması, İstanbul : 28 Nisan 2005.

Ekonomik güç; toplam ve kişi başına düşen GSMH, büyüme hızı, enflasyon, gelir dağılımı, malî istikrar, ekonomik gelişmişlik sıralaması, dış kredibilite notu ve ithalât / ihracat hacmi gibi parametrelerle ölçülmektedir.

Bilindiği gibi, Türkiye 1963 yılında plânlı kalkınma dönemine geçmiş ve beş yıllık plânları uygulamaya başlamıştır. Türkiye’de 1980 yılından beri serbest piyasa ekonomisi sistemine geçme çabaları devam etmektedir.

“Dünyanın 22 nci büyük ekonomisi olan Türkiye, dönemsel dar boğazlara rağmen dünyanın gelişen ve büyüyen 10 ekonomisinden birisi konumundadır. Bugünlerde 300 Milyar dolar dolayında olan GSMH’nin, 2023 yılında 1.900 Milyar dolara ulaşması hedeflenmiş bulunmaktadır.”⁹³

1.3.4.3. Askerî Güç

Askerî gücün aslî görevi, ülkeyi iç ve dış tehdide karşı korumak ve kollamak, bu maksatla barışta ve gerginlikte düşmanı - ki bu bir devlet olabileceği gibi bir terör örgütü de olabilir - caydırmak, savaşta ise düşmanın harbe devam azim ve iradesini kırmaktır.

Eğer çevre ülkelerde demokrasi gelişmemiş ve istikrarsızlık söz konusu ise veya ülkenin stratejik konumu önemli ise, kuvvetli bir askerî güce sahip olmak kaçınılmazdır. Barışı korumanın en etkin yolu kuvvetli bir askerî güç oluşturmaktan geçmektedir.

Bir ülkenin ulusal hedefleri ve topyekun imkân ve kabiliyeti, stratejik veya taktik düzeyde bir askerî gücün gerekliliğini dikte ettirir. Küresel egemenliği hedefleyen devletler stratejik bir askerî güce gereksinim duyarken, bölgesel egemenliği amaçlayan devletler taktik düzeydeki bir askerî güç ile yetinirler. Stratejik ve taktik askerî güçler, birbirlerinden kuvvetlerin büyüklüğü, menzil ve tahrip gücü yönünden ayrılırlar. Örneğin stratejik askerî güçler; uçak gemisi, uzay sistemleri, uzun menzilli balistik füzeler ve füze savunma sistemleri, uzun menzilli modern tanklar, büyük tonajlı harp gemileri, nükleer denizaltılar ve

⁹³ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı , *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara ,2000, s.16.

kıtalar arası operasyon timlerine ihtiyaç duyarken taktik çaptaki askerî güçler bu zorunluluğu hissetmezler.

Terörizm konusundaki son gelişmeler, düzenli orduların terörle mücadelesinde, literatüre “asimetrik savaş” olarak giren ayrı bir mücadele tipini gündeme getirmiştir. Plânlama, uygulama, kullanılan yöntem ve silâhlar açısından klâsik savaştan ayrılan bu mücadele tipi, askerî gücün farklı bir yapılanma ve özellikle eğitimini gerekli kılmaktadır.

Askerî gücün değerlendirilmesinde; ana silâh sistemleri yanında, toplam personel miktarı, eğitim düzeyi, gece harekât kabiliyeti, beka kabiliyeti, kitle imha silâhları, dışa bağımlılık, ulusal savunma sanayi ve seferberlik sistemi gibi kriterler irdelenmektedir.

Günümüzde askeri güç, uluslararası ilişkilerde hala belirleyici bir rol oynamakta, güvenlik kaygısı da dış politikanın temel konularının başında yer almaktadır. Bu durum, Türkiye için daha çok geçerlidir. NATO'nun değerlendirmelerine göre, Avrupa'nın çevresindeki 16 bunalım noktasından 13'ü Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmektedir. Türkiye, sınır uyuşmazlıklarının, aşırı ulusçuluk ve kökten dincilik akımlarının, etnik çatışmaların, terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, her türlü kaçakçılık gibi sorunların varlığını sürdürdüğü bölgelerin kavşak noktasında yer almakta ve savunmasını buna göre planlamaktadır.⁹⁴

1.3.4.4. Demografik Güç

Ulusal gücü oluşturan alt yapı taşlarından birisi de ülke nüfusudur. Demografik güç analiz edilirken;

- (1) Toplam nüfus, yaş grupları, nüfus artış veya azalış oranlarının incelendiği nüfus yapısı,
- (2) Nüfus dağılım oranları,
- (3) Eğitim - öğretim düzeyi,

⁹⁴ Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER' in Harp Akademileri Konferansında Yaptığı Konuşma , İstanbul: 12 Mart 2001.

(4) Yetişmiş insan gücü gibi hususlar değerlendirilmektedir.

“Dünya üzerinde nüfusu 50.000.000'dan daha az hiçbir devlet, büyük devlet statüsünü kazanamamıştır. Türkiye 67 milyonluk nüfusu ile 16 ncı sırada yer almaktadır. Diğer taraftan, genç nüfus ortalamasının yüksekliği de devletler için önemli bir avantaj olmaktadır. Türkiye’de bu oran % 43 iken, örneğin AB ülkelerinde % 17 gibi çok küçük boyutlardadır.”⁹⁵ “Özellikle 2 nci Dünya Savaşı’ndan sonra ,tıp alanındaki gelişmeler, özellikle de antibiyotik ilaçların keşfi, ölüm oranlarını azaltmış , bu da doğurganlığın yüksek olduğu ülkelerde , net nüfus artışlarına yol açmıştır. Bu artışın görüldüğü ülkelerin başında Türkiye geliyor. Türkiye’nin nüfusu , son yarım yüzyılda adeta katlamalı olarak büyümüştür.”⁹⁶

Ülke nüfusunun artış oranı da, ülkelerin bugünü ve geleceği için önem taşımaktadır. Ülkemizin nüfus artış oranı % 1,48 ile % 1,1 olan dünya ortalamasının biraz üzerinde⁹⁷ ve bölgeler arası denge yönünden sorunlu ise de, yine de önemli bir avantajı beraberinde getirmektedir. Buna karşılık, örneğin önümüzdeki 50 yıl içinde AB ülkeleri ve RF nüfuslarındaki azalmalar, bu ülkeler için büyük bir risk oluşturmaktadır.

1.3.4.5. Coğrafi Güç

Coğrafi güç; demografik güç ile birlikte ulusal gücü oluşturan temel öge konumundadır. Devletler için coğrafya, devletin vücut bulduğu toprak parçasıdır.

Bir ülkenin dünya üzerindeki yeri, yüz ölçümü, coğrafi yapısı, yaşanabilir ve tarıma elverişli toprak oranları, iklim kuşağı ve nihayet stratejik konumu coğrafi güç unsurunun, ulusal güce katkısını belirleyen niteliklerdir.

⁹⁵ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Türkiye’nin Üyeliğinin AB’ye Muhtemel Etkileri konulu raporu*, Kasım 2004, s.12.

⁹⁶ Emre Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitapevi , 1998, s.523.

⁹⁷ Nejla Can, “*Avrupa Birliği ile Entegrasyon Sürecinde Türk Sağlık Sektörünün Durumu*”, <http://www.un.org.tr/who/EU/bul6avbirsaglik.HTM> , (11 Nisan 2005).

Tarihte, küçük bir coğrafyaya sahip hiç bir devlet, büyük devlet konumuna gelememiştir. Türkiye 781.000 km²'lik yüz ölçümü ile dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer almaktadır.

Yaşanabilir ve tarıma elverişli toprakların toplam yüz ölçüme oranı açısından Türkiye şanslı konumda iken örneğin RF, Avustralya, Kanada ve Kazakistan gibi ülkeler oldukça şanssız konumdadırlar.

Ancak Türkiye'nin Soğuk Savaşın sona ermesi ile jeo-stratejik konumun kaybettiğini ileri sürenler de yok değil. Örneğin Huntington ,”Türkiye'nin Batı için artık ,kuzeyden gelen büyük tehlikeye karşı bir kale değil, güneyden gelecek daha küçük tehditler için başvurulacak bir müttefik olduğu”⁹⁸ görüşündedir.

1.3.4.6. Psiko-sosyal ve Kültürel Güç

Ulusal güç açısından demografik ve askerî güçleri en çok etkileyen psikososyal ve kültürel güç unsuru, ulusu oluşturan insanların;

- (1) Birlikte yaşama arzusu,
- (2) Din, dil, tarih birliği,
- (3) Ulusal moral değerleri ve gelenekleri,
- (4) Etnik çeşitliliği gibi faktörler göz önüne alınarak değerlendirilmektedir.

Ülke insanların vatan sevgileri, kahramanlıkları, vatan uğruna şehit olma inanışları, çalışkan ve dürüst kişilikleri, bu gücü doğrudan etkileyen faktörlerdir.

Burada “ulusal moral” deyimi, bir ulusun , kendi hükümetinin dış politikasını barışta ve savaşta desteklemekte gösterdiği kararlılık derecesi⁹⁹ anlamında kullanılmaktadır.

1.3.4.7. Bilimsel ve Teknolojik Güç

Bilimsel ve teknolojik güç, ulusal gücün özellikle ekonomik ve askerî güç unsurlarını doğrudan etkileyen bir unsurdur.

⁹⁸ P.Samuel Huntington, *Medeniyetler Çatışması*, Der.Murat Yılmaz, Ankara : Vadi Yayınları, 1997, s.145.

⁹⁹ Mehmet Gönübol, *Uluslar arası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1985, s.109.

Dünyanın bilgi çağına girdiği, bilişim ve iletişim teknolojilerinde baş döndürücü gelişmelerin yaşandığı günümüzde Türkiye, bilimsel ve teknolojik üretim konusunda yeterli düzeyde bulunmamaktadır. Bununla birlikte; otomotiv, inşaat, elektronik ve savunma sanayi ile yazılım sektörlerinde ileri teknolojik üretimler yapılmaktadır.

Türkiye, üretim alanındaki yetersizliklere rağmen ürün kullanımında daha iyi konumdadır. Nitekim bilgisayar, yazılım, internet, uydu haberleşmesi, telefon, televizyon, multi - medya ve kısmen de bilimsel makale, kitap, gazete, dergi yayınları gibi konularda gelişmiş ülkelere yakın düzeydedir.

Bilimsel ve teknolojik üretimin göstergelerinden birisi olan AR - GE çalışmaları için ayrılan malî kaynak, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında % 0,5 ile son derece yetersiz durumdadır. TÜBİTAK benzeri kuruluşların az olması ve malî kaynak yetersizliği, yeni projelerin ortaya konulmasına engel olmaktadır.

Bilgi ve teknoloji önemli bir kuvvet çarpanı ve insan, malzeme ve finanstan daha önemli bir stratejik kaynak olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁰ David Gombert, geleneksel yaşam tarzı ve büyüklüğü ne olursa olsun, Bilgi Teknolojisini yaratma ve kullanma yarışına katılmadan, hiçbir ülkenin bilgi ile güç arasındaki ilişkiden dolayı modern bir güç geliştiremeyeceğini savunmaktadır.¹⁰¹ Konrad Seitz'e göre, gelecekte dünyaya Rusya gibi geniş topraklara ve büyük kaynaklara sahip uluslar değil, Japonya gibi bilgi ve teknoloji üreten uluslar hakim olacaktır. Ülkelerin güç sıralamasını asker veya silah sayısı değil, bilgi ve teknoloji gücü belirleyecektir. Askeri güç de bilgi ve uzay teknolojilerinin bir fonksiyonu olacaktır.¹⁰²

¹⁰⁰M. Ehsan Ahrari, "Chinese Prove to Be Attentive Students of Information Warfare," Jane's Intelligence Review 9, no. 10 (Ekim 1997):471.

¹⁰¹ David Gompert, *Freedom and Power in the Information Age*, Washington D.C.: NDU Press, 1998, s.2.

¹⁰² Konrad Seitz, *New World Politics*, Boston : Harper's Boks ,1995, s. 251.

“Günümüzde ülkelerin sahip olduğu ‘Bilimsel ve Teknolojik Güç’ , Silahlı Kuvvetlerin etkinliğinde ; ‘Kuvvet Çarpanı’, yada ‘Güç Katsayısı’ haline gelmektedir.”¹⁰³

Burada “Güç Katsayısı” olarak da ifade edilen “Kuvvet Çarpanı”, özellikle askeri terminolojide kullanılan , düşman iki orduyu veya silahlı kuvveti birbiriyle karşılaştırmada , nicelik olarak sayısal kavramlarla ifade edilen ve nümerik olarak gösterilebilen ölçülebilir değerlerinin dışında kalan, buna rağmen mücadelenin sonucuna etki edebilme hassasiyeti açısından bazen sayısal karşılaştırmalardan daha büyük öneme haiz olan nitelikle ilgili değer ve kabiliyetlerdir. Moral,liderlik,sosyal çevre desteği,haklılık inancı,davaya bağlılık,örgüt kültürü vb. unsurlar şirketlerin bilançolarında gösterilemeyen entellektüel sermaye gibi mücadelenin sonucuna direkt etki edebilen, kendi etkilerinin yanında nicel değerlerin uygulanışına da çarpan-katsayı etkisi yaparak, bu nümerik değerlerin mutlak değerlerine olumlu-olumsuz etkileri olabilen unsurlardır.

¹⁰³ Harp Akademileri Komutanı Faruk Cömert’in Harp Akademileri Komutanlığınca Düzenlenen “Gelişen Bilgi Teknolojisi ve Güvenlik Politikası ve Stratejiler Arasında Etkileşim ve Yönlendirme” Konulu Sempozyumu Açış Konuşması , İstanbul : 10 Mart 2005.

2.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MİLLİ GÜVENLİK ANLAYIŞI

2.1. Tarihsel Süreçte Türkiye'de Milli Güvenlik Kavramının Gelişimi

Tarihin ilk çağlarından günümüze dek coğrafi alanlarda kurulan pek çok Türk Devletleri bazen birbirinin arkasından gelmiş, bazen birkaçı bir arada yaşamıştır. Hemen hepsi çok sağlam sosyal ve siyasi kurumlar üzerine kurulmuş olmalarına rağmen pek uzun ömürlü olmayışları, çeşitli açılardan üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu meselenin çözümünü Türk Milletinin özelliklerinde ve kurduğu devletlerin temel felsefesinde aramak gerekir. Günümüze kadar yapılacak genel değerlendirme üç safhada ele alınacaktır.

2.1.1. Osmanlı Döneminde Milli Güvenlik Anlayışı

Osmanlı İmparatorluğu öncesi dönemde kurulan Türk Devletlerinin çoğunun dış kışkırtmaların etkisiyle meydana gelen kardeş kavgaları yüzünden ve diğer Türk Devletleri tarafından yıkılmaları dikkat çekicidir. Saka İskit İmparatorluğu, bünyesindeki Turani Kavimler arasında gerekli uyumu sağlayamadığından; Büyük Hun ve Batı Hun İmparatorlukları ise Çin'in kışkırttığı diğer Türk boyları tarafından yıkılmıştır. Ak Hun İmparatorluğu Göktürkler, Göktürk İmparatorluğu ise Uygur Türkleri tarafından yıkılmıştır. Büyük Selçuklu İmparatorluğu kardeş kavgaları yüzünden yıkılmış, Harzemşah Devleti ise başka bir Türk İmparatoru Cengiz Han tarafından ortadan kaldırılmıştır. Kısaca tüm Türk Devletlerinin yıkılma nedenleri dış kışkırtma, kardeş kavgaları ve iç bunalımlardır.

Emperyalizm, tarihi ve mahalli şartlar içerisinde sürekli yeni biçimler alırken sömürücü ülkeler arasındaki çıkar çelişkisinden de etkileniyor, çağa kendisini uyduruyordu. Bu dönemde ardı arkası kesilmeyen Haçlı Seferlerinin önünü Anadolu Türk Boyları kesiyordu. Ancak zamanla temel yapısı değişen Selçuklu İmparatorluğu zayıflamaya başlayınca, Batı için tekrar bir ümit ışığı parlamaya başladı. İstilacı Batı bu kez karşısında Osmanlı Türk Devletini buldu.

Yeni imparatorluk Anadolu'yu siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve askeri kurumları ile fetheden Selçuklu Türk Devletinden devlet yönetimi açısından daha üstündü. Uzak Doğu'ya giden ticari yolların üzerindeki bu Türk İmparatorluğu, Batı Dünyasını yeni deniz yolları keşfetmeye adeta mecbur etti. Böylece Batı, Ön Asya'yı ele geçirme fırsatını kaybetmekle kalmamış, Akdeniz üzerindeki hakimiyetini de kaybederek, Avrupa'nın ortasına itilmişti.

Başlangıçtan itibaren merkezi bir yönetim kurma eğilimi gösteren Osmanlı, çok erken bir tarihte, Bursa'nın 1326'da ele geçirilmesinden sonra Türk köylülerinden bir merkez ordusu kurmuştur. Bu ordunun mensupları vergilerden muaf tutulmuş ve kendilerine savaşlar karşılığında ücret verilmiştir. Bu merkeziyaya ordu kısa bir süre sonra lağvedilmiştir. Orhan Bey zamanında gelişen orduyla birlikte Beylerbeyi kurumu ortaya çıkmıştır. Beylerbeyi askeri görevleri yüklenirken vezirlik kurulu mülki idare ile ilgili işlerden sorumlu tutulmuştur. Ancak yine de bu iki görev 19 ncu Yüzyıla kadar kesin olarak birbirinden ayrılamamıştır. Türk siyasal yaşamında ordunun çok önemli bir yeri olduğu herhalde kabul görmesi gereken bir saptama olacaktır.¹⁰⁴ Konuyla ilgili literatürde ,ordunun bu rolü Osmanlı Devletinden gelen modernleşirmeci-yenilikçi işlevlere dek götürülmektedir.¹⁰⁵

I nci Murad devrinde merkeze bağlı bir güç oluşturarak uçlar karşısında otoriteyi pekiştirme maksadıyla Yeniçeri Ocağı kurulmuştur. Fakat zamanla merkezi güç kendi yarattığı militer gücün baskısı altına düşmüş ve ordu feodalleşme yani güçleri paylaşma eğilimi göstermiştir. II nci Mehmet döneminde ise imparatorluk ordu ve siyasetine geçiş yaşanmıştır. Fatih'in ölümü ile Cem ve II nci Beyazıd arasında çıkan taht kavgasında yeniçeriler ve tımarlı sipahiler boyutları iç savaşa ulaşan bir iktidar mücadelesine girmişlerdir.

1683 yılına kadar Avrupa'da ilerleyen Osmanlı Devletinin genişleme dönemini takiben 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması ile iç ve dış işlerine yabancı müdahaleleri başladı. Bu tarihten sonra "Doğu Sorunu" bütün büyük Avrupa

¹⁰⁴ İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, Ankara : İmge Kitabevi, 2004, s.135.

¹⁰⁵ William Hale, *1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, Çev.Ahmet Fethi, İstanbul : Hil Yayınları, 1995, s.14.

devletleri için kendi çıkarları doğrultusunda çözümlenmesi gereken bir konu haline getirildi. Osmanlı yöneticileri ise hasımlarını küçümseme hatasına düşerek karşı tarafın kendisini sürekli yenilemesine önem vermedi. Aradaki mesafe gittikçe açılıyor ve Batı yavaş yavaş mesafe alıyordu. Ülke iktisaden çökertiliyor, stratejik alanda kuşatılıyor, dünya kamuoyunda Türk ismi karalanmaya çalışılıyordu. Yıkıcı ve ayırıcı fikir tohumları atılıyor ve bunların yetişmesi için her çareye başvuruluyordu.

Gerileme Devrinde sayısı artan ve gittikçe yozlaşan yeniçeriler kendilerini dengeleyecek fiili bir güç olmadığı için ulema ve saray içindeki partilerle işbirliği yaparak iktidarı belirleyici en etkili güç olmuşlardır.¹⁰⁶ Yeniçeri Ordusu 17 nci Yüzyıldan itibaren padişahın ordusu olmaktan çıkmış, padişahları denetleyen ve kendi menfaatleri için çalışan bir güç haline gelmiştir. Sonuçta 3 ncü Selim kendisini koruyacak bir ordu olarak Nizam-ı Cedid'i kurmuştur.1826'da Yeniçeri Ordusunun ortadan kaldırılması güçler dengesini kökten değiştirerek ordunun bağımsız baskı gücü olmasını engelleyecek önlemler alınmaya başlanmıştır.

İttihat ve Terakki'nin kurulmasını takiben politik eğilimler özellikle askeri okul öğrencileri arasında yayılmıştır. Politikacıların kanun ve nizamı sürdürmekteki başarısızlıklarını üzerine 31 Mart Olayını takiben 1909 Nisan'ında profesyonel asker siyasal hayata girmiş ancak İmparatorluğu nasıl yöneteceğini bilmeyen ordu, idareyi yine sivillere bırakmış, yalnızca uygun görmediği kararları veto etmek hakkını elinde tutmuştur. İttihat ve Terakki ekolünden yetişmiş Mustafa Kemal gerek Kurtuluş Savaşı sırasında, gerek Kurtuluş Savaşından sonra orduya hakim olunca, hem ittihatçı muhalefet, hem de diğer muhalif gruplara iktidar yolu kapanmış, İttihat ve Terakki'nin ileri gelen liderleri dışındaki İttihatçılar orduyu elinde tutan Mustafa Kemal'e itaat etmek zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır.

Türkiye'yi parçalamak amacıyla emperyalist güçlerin tahrik ve teşviki ile Osmanlı İmparatorluğunda çıkartılan isyanlar, Balkan Savaşları ve nihayet Birinci Dünya Savaşı sonunda imparatorluk ordularının her cepheden yenik

¹⁰⁶ Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti*, İstanbul : Tercüman Yayınları, 1987, s. 95.

olarak ayrılması, devleti Sevr Anlaşmasına sürükledi. Sevr Anlaşması yıllarca önce Avrupalılar tarafından daima düşünölmüş, fakat türlü nedenlerden dolayı ertelenmiş projelerin sonucusudur.

Devlet teşkilatının bozuk olması ve geleceğe ilişkin stratejilerin iyi tespit edilememesi de dış güçlerin projelerinin gerçekleşmesine yardımcı olmuştur. Bu yüzden aşağıda belirtilen Osmanlı Devletinin yıkılışının iç nedenlerini iyi analiz etmek ve değerlendirmek gerekmektedir:¹⁰⁷

- Devlet niteliğindeki ve idari teşkilatındaki kusur ve aksaklıklar,
- Modern hayatın gereklerine uyulmaması,
- Devletin dini karakterde olmasının ıslahat ve yenilik hareketlerini baltalaması ve güçleştirmesi,
- Islahatın mutlaka dini prensiplere uygun olması gerekliliği,
- Hukuk düzeninin günün koşullarına uymaması,
- Orduların güçlendirilmesi için teknik gelişmelerden istifade edilmemesi.

Osmanlı tarihinin en fazla ders alınacak olaylarından birisi de Balkan Savaşlarıdır. Acı hatıralarla dolu olan bu savaşlardan alınacak derslerin hemen hemen tamamı bugün bile aynen geçerlidir. 18 Ekim 1912'de başlayan ve iki dönemde sürdürölen savaş 30 Mayıs 1913'te Londra'da onaylanan antlaşmaya kadar devam etmiştir. Bu savaşta Osmanlı Devleti:

- Harp öncesi politika saptayamamış,
- Ulusal hedefler tespit edilememiş,
- Ulusal güç unsurları ulusal çıkarlar doğrultusunda yönlendirilememiştir.

Ulusal stratejide yapılan hatalar askeri stratejiyi olumsuz yönde etkilemiş, noksan seferberlik ve hatalı yığınak stratejileri harbin baştan kaybedilmesine zemin hazırlamış, stratejide yöntem hatası yapılmış, böylece Osmanlı Devleti

¹⁰⁷ Muzaffer Aygöl, *Türkiye'nin 21nci Yüzyıla İlişkin Milli Güvenlik Stratejisi*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1997, ss.2-4

tüm Balkan Yarımadasını kaybederek tarihin en acı yenilgisine uğramıştır. Bu savaştan alınması gereken dersler şunlardır:¹⁰⁸

- Dış siyasette güvenilirlik, tutarlılık, sağlamlık, saygınlık gözetilmeli,
- Ülke yararları ön planda tutulmalı,
- Yabancı devletlerin politikalarının tahakkümü altına girilmemeli,
- Ulusal bir amaç güdülmeli,
- Birden fazla devletle gerginlik yaratılmamalı, komşu devletlerin aleyhimize ittifakları ve anlaşmaları önlenmeli,
- İçeride devlet otoritesi hakim kılınmalı ve hükümetler güçlü olmalı,
- Ulusal birlik ve beraberlik sağlanmalı, orduya politika sokulmamalı,
- Birlik ruhu geliştirilmeli, itimat hisleri kuvvetlendirilmelidir.

2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Milli Güvenlik Anlayışı

Cumhuriyet dönemi Türk toplumunda ve siyasal yaşamında yine ordunun ağırlığı söz konusudur. Daha açık bir ifadeyle ,ulusal kurtuluş savaşının asker kökenli kadroların önderliğinde gerçekleştirilmesi ve ardından yeni devletin bu kadro tarafından kurulması , hem toplumsal yaşamda ordunun “kurtarıcı/kurucu” rolünün öne çıkmasına ve bunun resmi söylemde vurgulanmasına neden olmuş, hem de devlet aygıtı içinde ordunun ağırlığının fazla olmasını sağlamıştır. Atatürk'ün ,askerlerin siyasete bulaşmama ilkesine sıkı sıkıya bağlı kaldığı ve bunu da orduya öğütlediği söylene de,¹⁰⁹ Türk Ordusunun siyasal sürece sık olarak müdahale ettiği görülmektedir.

Bu noktada konunun iki yönü ortaya çıkmaktadır. Birincisi , ordunun tarihsel olarak kendisini devleti korumakla yükümlü sayması ve bu görevi gönüllü olarak üstlenmesidir. Dahası , ordu kendisini devletin kurucu ve başat ögesi olarak görmekte kendini devletle özdeşleştirmektedir.¹¹⁰

¹⁰⁸ Muzaffer Aygül , a.g.e., s.4

¹⁰⁹ Seçil Akgün ,*Atatürk'ün Büyük İlkesi: Ordunun Siyasetten Ayrılması*, Ankara : Genelkurmay Basımevi ,1985, ss.1-23.

¹¹⁰ Mehmet Ali Birand , *Emret Komutanım*, İstanbul : Milliyet Yayınları ,1986, s.137.

2.1.2.1. Tek Parti Döneminde Milli Güvenlik Anlayışı ve Uygulamaları

1923 yılında iktidara gelen asker-sivil bürokrasi , 1946 yılına kadar ülkeyi yönettikten sonra; başta 2 nci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı yeni koşullar ve dış konjoktür olmak üzere , birçok faktörün etkisi ile , çok partili sisteme geçilmiştir. Bu değişikliğe rağmen eski askerlerin kurduğu ve yönettiği, asker ağırlıklı CHP iktidarı 1950 yılına kadar sürmüştür.

Daha 1930'ların başında Türkiye'de hükümetin savaşa hazırlık ve yurt savunması için bazı idari önlemlere başvurması dikkat çekicidir. Genelkurmay Başkanlığının bu amaçla yayınladığı çeşitli kitaplar yanında yürütme organı düzeyinde bir yüksek kurulun oluşturulduğu görülmektedir.¹¹¹

Yüksek Müdafaa Meclisi adıyla anılan yüksek kurul, 24 Nisan 1933 tarih ve 14443 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi ile kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra topyekün savunma sorunlarını çözmek amacıyla sivil otorite ile askeri yetkilileri teknik kurullarda bir araya getirmek adeta bir zorunluluk şeklinde düşünülmüş ; savaş sırasında yaşanan karışıklıklar ve savaş yönetiminin politika ve askerlik biliminin kesiştiği bir alanı oluşturması , ülkelerin kendi hukuk sistemlerinde yasal düzenlemeler yaparak milli savunma hizmetlerinin planlama ve koordinasyonundan sorumlu yeni organlar oluşturmalarına yol açmıştır.¹¹² 1949 yılında da Milli Savunma Yüksek Kurulu kurulmuştur.

1950'de Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle , görünürde yeni dönem başlamış olmasına karşın , temelde pek bir şey değişmemiştir. Siyasal alanda her türlü ileri ve sol hareket "komünistlik" sayılarak, komünizm düşmanlığına dayalı bir baskı politikası uygulanırken , ekonomik alanda ise uygulamada devletçi, görünürde ise liberal politikalar izlemiştir. Nitekim ,1958'de de iktidarın isteği üzerine Türkiye IMF'e katılmıştır.

¹¹¹ Hikmet Özdemir, *Rejim ve Asker*, Ankara : Afa Yayınları, 1989, s.93.

¹¹² Özdemir, a.g.e. , s.95.

2.1.2.2. 1960-1980 Dönemi Milli Güvenlik Politikaları

2.1.2.2.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi

“Yeter,söz milletindir.” Sloganıyla iktidara gelen DP, bütün bunlara rağmen geçmiş döneme göre kısmen “sivil” bir iktidar sayılmıştı. DP'liler “egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu halde, CHP'nin iktidara iki ortak daha getirmek amacını taşıdığı; bu iki ortağın ordu ve aydınları teşkil ettiği, oysa bunun Atatürk Anayasasına uymadığı” savlarını ileri sürmüşlerdir. Ekonomik ve sosyal sorunların dışında, bu açıdan bakıldığında, 27 Mayıs, yönetim dışında kalmış ordu ve aydınların (aslında bürokratların), kendi partileri CHP ile işbirliği yaparak, tekrar iktidara ortak çıkmaları şeklinde belirmekte; 27 Mayıs'ın bir sebebi de bürokrasinin yeniden ortaklığa katılma amacı ya da iktidarı etkilemek isteği olmaktadır.¹¹³ Menderes'in öncülüğünde gelinen bu süreç, sonuçta tekrar ordunun müdahalesine uğramıştır.

Baskı rejiminin yarattığı huzursuzluk ortamında, iktidarı ele geçirerek ülkeyi yönetmeye başlayan askeri rejim, toplumu kısmen rahatlatan, demokrasiye açık 1961 Anayasası'nın yapılmasına öncülük etmiş; bir süre sonra siyasal partiler dönemine geçilerek, CHP'nin yanı sıra DP'nin mirasını devralan AP ile yola devam edilmiştir. Yeni anayasanın, yeni dönemde tanıdığı olduğu görece özgürlükler ortamı, dünyada dalga dalga yayılan sol gençlik hareketlerinin Türkiye'de de gelişmesini beraberinde getirmiş, bunun sonucunda 68 gençlik hareketleri gelişmiştir

Milli güvenlik kavramı Türk Kamu Hukuku'na 1961 Anayasası'yla birlikte girmiştir. 1961 Anayasası'ndan önce , “Milli Emniyet”, “Umumi Güvenlik”, “Siyasi Emniyet” gibi terimler “Milli Güvenliği” ifade için kullanılmışsa da , 1961 Anayasası ile Türk Kamu Yönetim Teşkilatına giren Milli Güvenlik Kurulu 'nun , Milli Güvenlik Kavramı'nın tanımında ve Hukuk Doktrini'ne girmesinde etkili olmuştur.¹¹⁴

¹¹³ İsmail Cem, *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, İstanbul : Can Yayınları, 1998, ss.365-366.

¹¹⁴ Şaban İba, *Milli Güvenlik Devleti, Dünyada ve Türkiye'de Belgeleriyle Milli Güvenlik İdeolojisi ve Kurumlaşma*, İstanbul : Çivi yazıları Yayını, 1999, s.128.

27 Mayıs Anayasasının 11,15,16,18,22,26,29 ve 46. maddelerinde Milli Güvenlik nedeniyle temel hak ve özgürlüklerin sınırlanabileceği belirtilmiş ve daha sonra çıkarılan uyum yasalarında bu doğrultuda hükümler konulmuş, yürütme organı olarak bakanlar kuruluna milli güvenliğin sağlanması ve korunmasına yönelik çeşitli görevler öngörülmüştür.¹¹⁵

2.1.2.2.2. 12 Mart 1971 Askeri Müdahalesi

Yükselen sol muhalefeti durdurmak için 1971'de askeri müdahale gerçekleştirilmiştir. 12 Mart 1971'de demokratik yaşam derin bir darbe yemiştir; bu ,sistemi rafa kaldıracak kadar şiddetli olmasa bile, siyasi yaşamı altüst etmeye yetmiş, böylece 1961 Anayasası'nın demokratik yapısı hırpalanmıştır.¹¹⁶

Ancak 12 Mart Askeri Müdahalesi ,başarılı olamamış, aksine süreci daha da hızlandırarak CHP'yi iktidara getirmiştir. Olaylar tekrar başlamış Türkiye bu sefer Milliyetçi Cephe uygulamalarıyla partiler düzeyinde , siyasal anlamda , bir kampaşmanın içine itilmiştir. Demirel'in başını çektiği bu süreç başarılı olamamış ve CHP 1977 seçimlerinde tek başına iktidara gelmiştir.

Bu gelişme, bu anlamda 12 Mart'ın kendi açısından , sorunu çözemediğini gösteriyor. Bundan sonraki gelişmeler , sadece askerlerin değil, aynı zamanda Türkiye'nin müttefiklerin de ilgilendirir niteliktedir. Çünkü Türkiye'nin (12 Mart'ın gerekçelerinden birini teşkil eden), bir kamp değişikliği içine girebileceği (ABD'den kopup Sovyetler Birliği'ne yanaşacağı) endişesi (Başta ABD olmak üzere), bu güçleri yeni bir strateji oluşturmaya itmiştir. Dolayısıyla 12 Eylül ile ilgili doğru bir değerlendirme yapmak için , dönüm noktası 1970'li yılların ikinci yarısı ile başlamalıdır.

¹¹⁵ Tuncay Akgüner, *1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu*, Ankara : A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1996, s.4.

¹¹⁶ Ahmet Özer, *11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme*, Ankara : Kesit Tanıtım Yayınları, 2005, s.238.

2.1.2.3. 1980 Askeri Müdahalesi ve Milli Güvenlik Anlayışında Değişim

2.1.2.3.1. 1980-1990 Arası Dönem

Milli güvenliğe ilişkin anlayış ve uygulamalar bakımından 1961 ve 1982 anayasaları arasında temel bir farklılık bulunmamaktadır. Fakat adeta bir Milli Güvenlik Anayasası olarak hazırlanan 1982 Anayasası ile milli güvenlik sorunu ; gerek kavram , gerek tanımlama ve gerekse uygulamalar bakımından yaşanan 20 yıllık süreçten sonra gerçek ideolojik siyasal boyutuyla ortaya konulmuş ; herhangi bir yanlış ve eksik anlaşılmaya yer vermeyecek şekilde netleştirilmiştir.

1982 Anayasası, devleti “kutsal” sayan, hak ve özgürlükleri devletin adına her türlü kısıtlamayı yasal hale getiren bir rejimi benimseyen; yürütme gücünü otoratizme yatkın hale getiren düzenlemeleriyle, çağdaş anayasacılık ilkelerinden oldukça uzaktadır.

1961 Anayasası’na göre , Milli Güvenlik Kurulu “Milli Güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonunun sağlanmasında yardımcılık etmek üzere ,gerekli temel görüşleri Bakanlar Kurulu’na bildirmek” görevini taşırken, 1971’deki Anayasa değişikliği ile “bildirmek” kelimesi “tavsiye etmek” sözü ile değiştirilmiştir. 1982 Anayasası’nda ise MGK kararlarının Bakanlar Kurulunca “öncelikle dikkate alınması” şeklinde bir ifade yer almıştır.¹¹⁷

1982 Anayasasında “Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması” başlığını taşıyan 13. maddesinin birinci fıkrasında ,”Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin , cumhuriyetin , milli güvenliğin , kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının korunması amacıyla” temel hak ve hürriyetler sınırlanmıştır. Bu sınırlama nedeninin , hangi temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasında kullanılabileceğine ilişkin bir liste vermenin pratik bir yararı bulunmamaktadır. Ayrıca, basın özgürlüğü , dernek kurma özgürlüğü gibi bazı temel hak ve özgürlükler bakımından sınırlar bizzat Anayasa tarafından ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin “

¹¹⁷ Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1986, s.345.

kanunla sınırlanması” ilkesi 1982 Anayasası’nda da kabul edilmiştir. Bu ilkesel sınırlama, tüm temel hak ve özgürlükler için geçerli hale getirilmiştir. ¹¹⁸

Devlet Güvenlik Mahkemeleri 1961 Anayasasında bulunmuyordu. 12 Mart döneminde , 15 Mart 1973 gün ve 1699 sayılı kanunla yapılan anayasa değişikliği ile Anayasa ’ya girmiştir. Bu değişiklik 12 Mart’çıların,”Adriyatik’ten Basra Körfezi’ne kadar iç ve dış düşmanların saldırısına maruz kalan son Müslüman Türk Devleti’nin” korunmasına yönelik milli amaçlarından kaynaklanıyordu. Bu nedenle toplumun değil, devletin güvenliğine öncelik tanıyan bu anlayış Devlet Güvenlik Mahkemeleri kuruyordu. Çünkü Milli Güvenlik İdeolojisine göre yeniden yapılan milli devlet , adına yakışır bir tarzda Devlet Güvenlik Mahkemeleri’yle korunmalıydı. ¹¹⁹

Bu mahkemelerin varlığı , 1961 ve 1982 Anayasalarının gerek başlangıç bölümlerinde ve gerekse her iki Anayasanın 3. maddelerinde yer alan “ Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü “ şeklinde soyut bir ilkenin Milli Güvenlik İdeolojisi doğrultusunda uygulanmasına yönelik bir çabadır.

2.1.2.3.2. 1990 Sonrası Dönem

Soğuk Savaşın sona ermesi, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’nin de “milli güvenlik” anlayışında ve stratejik tehdit algılamalarında köklü değişimlere yol açmıştır. Örneğin, askeri yetkililer doksanlı yılların başlarında, geleneksel tehdit kavramının değişerek bölgesel ve etnik çatışmalar, kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması, kökten dincilik, uyuşturucu ve her türlü silah kaçakçılığı, uluslararası terörizm şeklinde ortaya çıkan yeni tehdit ve riskleri ihtiva ettiğini belirtmişlerdir. Ancak Soğuk Savaşın bitişiyle Türkiye milli güvenlik anlayışında değişiklik zeminini hazırlayan temel olgu, Türkiye’nin NATO’nun bir kanat ülkesi olma durumundan çıkarak, bir cephe ülkesi konumuna gelmiş olmasıdır. Bu gelişmenin sonucunda, milli güvenlik siyaseti yeni tehdit

¹¹⁸ Akgüner ,a.g.e., s.225.

¹¹⁹ İba , a.g.e.,s.130.

algılamalarına, özellikle de iç tehditlere öncelik verilerek belirlenmeye başlanmıştır.

Kramer'e göre Türkiye'nin uluslararası sistemin ve değişimlerin yaşandığı coğrafyaların önemli bir parçası olarak, bütün bu değişim sürecinde zorlanmıştır. Türkiye'nin tehdit algılaması, ulusal güvenlik sistemi ve dış politikası, İkinci Dünya Savaşı sonrasında beri varolan iki kutuplu sistem ve Soğuk Savaş koşullarında oluşmuştur. Bu koşulların belirlediği ve ittifak stratejisini esas alan ulusal güvenlik algılamalarının oluşturduğu politikalarla 1990'lı yılları karşılayan Türkiye'nin, uluslararası sistemin yeni yapısına henüz tam olarak uyum sağladığını söylemek zordur. Diğer yandan, uluslar arası ortamdaki değişiklikler, henüz, Türkiye'nin uluslar arası konumuna yönelik büyük ve yeni bir strateji oluşturmasına yol açmış değildir.¹²⁰

Bölücülüğün TSK tarafından "birincil tehdit" olarak algılanması doksanlı yılların başına denk gelmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve özellikle de 1991 Körfez Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler sonucunda daha önce Yunanistan ve Rusya'ya göre düzenlenmiş savunma konsepti değişmiş, ilk kez yapılan iç tehdit değerlendirmesiyle, "bölücülük" üzerine yoğunlaşmıştır.

Askeri yetkililer Körfez Savaşı sonrasında Kuzey Irak'ta doğan otorite boşluğundan yararlanan bölücü örgüt PKK'nın, bölgede taraftar toplamak, yığınak ve hazırlık yapmak ve teşkilat eğitimini geliştirmek suretiyle güçlendiğini ve Türkiye sınırlarından sızmaya başladığını vurgulamışlardır. Bu gelişmelere paralel olarak artan PKK terörü sonucunda, askeri kanat, hem bölücülük sorununu ülke için birincil tehdit olarak değerlendirmeye başlamış, hem de bu yeni tehdit algılamasıyla siyasal sistemdeki rolünü artırmaya karar vermiştir.

Ordu ise, Türkiye'nin güvenlik stratejisinde, ilk kez görülen bir uygulamayla iç tehdit değerlendirmesi yapmaya başladı. Askeri yetkililer milli güvenlik ve buna bağlı olarak tehdit değerlendirmeleri konularında yetkiyi sivil

¹²⁰ Heinz Kramer, *Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye*, Çev: Ali Çimen, , İstanbul: Timaş Yayınları,2001, s.145.

otoriteye bırakmak istemiyor, bu yetkinin kendisinde olduğunu savunuyordu. Örneğin Kasım 1992'de basına yansıyan “*Stratejik İç Tehdit Raporu*” nda, “TSK'nin Bölücü ve Yıkıcı Faaliyetler Karşısındaki Sorumlulukları” başlıklı bölümde, 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanununun 35. Maddesi çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti'ni koruma ve kollama görevini üstlenmiş olan TSK'nin, 'ülkeye yönelik dış tehdit unsurları ile birlikte iç tehdit unsurlarının da belirleme yetkisine sahip olduğu' belirtilmektedir.¹²¹

Sonuç olarak, askeri yetkililer bölücülüğü merkez alan yeni milli güvenlik stratejisinin belirlenme işini sivil otoriteye bırakmadı. Temmuz 1992'de yapılan MGK toplantısında, kamuoyunda ilk defa duyulan Türk Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin onaylanmak üzere hükümete intikal ettirilmesine karar verildi. Basına yansıyan haberlerde, başta hükümet üyeleri olmak üzere, pek çok milletvekilinin böyle bir belgenin varlığından dahi haberdar olmadıkları belirtiliyordu.

Bölücülüğü milli güvenliğe yönelik birincil tehdit kabul eden bu yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde Jandarmaların komandalardan oluşturulması, özel timlerin yetiştirilmesi, Özel Harp Dairesinin Özel Kuvvetler Komutanlığına dönüştürülmesi gibi önlemler sivil otoriteden emir alınmadan uygulamaya konulmuştur.

Askeri kesim, 1991'den itibaren milli güvenliğe yönelik birinci tehdit olarak değerlendirdikleri bölücülüğün, Türkiye'nin hem güncel hem de geleceğe yönelik en önemli sorunu olduğunu belirtmiştir. Bölücülük, *'Kürt kimliğini ve Kürt sorunlarını kullanarak, bunları sömürerek, Kürt milliyetçiliğini körükleyerek, terör ve silah yolu ile, özerklikten, bağımsız bir Kürdistan oluşturmaya kadar uzanan ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Türkiye'den koparılmasını hedef alan ideolojik akım'* olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede sorunun tarihsel kökenleri üzerinde durulmaktadır. Sorunun kökenleri Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemine kadar uzanmaktadır: Emperyalist devletler, özellikle Kırım

¹²¹ Burak Ülman, “**Doksanlarda Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı :Bölücülük Tehdidi**” , <http://www.sbu.yildiz.edu.tr/Burakyayinlar/makale2.htm> ,s.2, (10 Nisan 2005).

Savaşı'ndan sonra, Kürt ve Kürdistan konusunu ele almış, Doğu Anadolu Bölgesinde yasayan bazı aşiret ve oymaklara Kürt propagandası yaparak, Türk'ten ayrı bir ırk oldukları şuurunu işlemeye başlamışlardır.¹²²

Askeri yetkililer, bölücülüğün en büyük kaynağının dış destek olduğunu belirtmiş, PKK'yı destekleyen ve yardım eden ülkeleri doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki grupta ele almışlardır. 1993 yılında yapılan bir askeri değerlendirmede, doğrudan yardım eden ülkeler olarak Irak, Suriye, İran, Suudi Arabistan, Libya, İsrail, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Ermenistan; dolaylı destekte bulunan ülkeler olarak da Belçika, Danimarka, Hollanda, Avusturya, İsveç, İsviçre ve Rusya sayılmaktadır. Askeri kanat dış destek konusunda bu detaylı vizyona sahip olmakla birlikte, parlamentoya hakim olan 'terörün kaynağı dışarıdadır, bu engellendiği takdirde, içerideki kökü kuruyacaktır' düşüncesini savunan siyasilerin kendi üzerlerine düşenleri yapmamakla eleştirmekte ve bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarına işaret etmektedir.¹²³

Askeri yetkililerin siyasi iktidarlara yönelik eleştirisi sadece sosyal ve kültürel tedbirlerin alınmamasıyla sınırlı değildir, eleştiriler bölücülüğü hızlandıran siyasi nitelikteki etkenler üzerinde de yoğunlaşmaktadır. 1984 sonrasında sivil yöneticilerin bölücülüğü küçümseyerek basit bir eşkiyalık ve terör olayı gibi gördükleri ve terörle mücadele için yeterince etkin önlem almadıkları birçok askeri yetkili tarafından dile getirilmiştir. Askeri kanat Kürt Kimliği ve kültürünün tanınması ve Kürtçe'nin serbest bırakılması tartışmalarını da bölücülüğü hızlandıran siyasi etkenler arasında saymıştır. Ancak askerlerin temel eleştirisi Kürt olduğunu iddia eden ve bölücülük faaliyetinde bulunan bazı kişilerin, Aralık 1991 seçimleri sonucunda TBMM'ye girmiş olmalarına yöneliktir.

1993 yılında Tansu Çiller'in başbakan olmasıyla bölücülüğe karşı mücadelede, TSK'ne sivil otorite tarafından tam yeşil ışık yakıldığı anlaşılmaktadır. Bu gelişmenin doğal bir sonucu olarak, Silahlı Kuvvetlerin

¹²² Ülman, a.g.e. , s.3.

¹²³ Ülman, a.g.e. , s.3.

siyasal sistemdeki merkezi rolü belirginleşmiştir. 1992 yılından başlayarak bölücülük sorununa el atan ve Çiller'in başbakan olmasıyla rahatlayan askeri kanat, Refah-Yol iktidarı ile girilen 1997 yılının başlarında, sorunun büyük ölçüde kontrol altına alındığını, böylelikle sıranın sivil otorite tarafından toplumsal ve ekonomik önlemlerin alınmasına geldiğini belirtiyordu. Bir başka deyişle bölücülük sorunu çözülme eğilimine girmişti.

Ancak Refah-Yol Koalisyonun iktidara gelmesiyle, irticanın milli güvenliğe yönelik birincil tehdit olarak algılandığı yeni bir dönem başlamıştır.

2.1.2.3.3. 1997'de Yeni İç Tehdit Değerlendirmesi: İrtica

1997 yılında milli güvenlik stratejisi yeniden belirlenmiş ve bu çerçevede bölücülük tehdidine ek olarak, irticanın da birincil derecede tehdit oluşturduğu saptanmıştır. Yaşanan gelişmeler, bu tasarrufun yine askeri kanat tarafından yapıldığını işaret etmektedir.

Haziran 1996'da işbaşına gelen koalisyon hükümetinin büyük ortağı Refah Partisi'nin(RP), toplumun çeşitli kesimlerinde yoğun bir laiklik ve demokrasi tartışmasına yol açan bazı girişimleri gözlenmekteydi. Bu çerçevede, RP kadrolaşması, tarikat şeyhlerine Başbakanlıkta verilen toplu iftar, devlet dairelerinde türbana izin verilmesi girişimi, İstanbul'un fethini tamamlamak üzere Taksim'e cami yapılması projesi, vb. noktalar, askeri kanatta tedirginlik yaratan başlıca konular arasında sayılabilir. 1997'de bu konular, askeri kanadın kaygılarını dile getiren bir çerçevede içinde, MGK'da tartışılmaya başlandı. Gerçekten de askeri kanat Refah-Yol Koalisyonunun iktidar olmasıyla birlikte, irticanın bölücülükten daha tehlikeli olduğunu fark etti. Bölücü hareket hiçbir zaman iktidar mevzilerine yaklaşmamışken, irtica için aynı şeyi söylemek artık mümkün değildi. Genelkurmay tarafından hazırlatılan raporlarda din eğitimi seçmen sayısındaki yükseliş eğrisi işaret edilerek, RP'nin 2000 yılında % 34 oyla tek başına iktidar olacağı, 2005 yılında ise % 64 oyla anayasa değişikliği yapabilecek duruma gelebileceği tahmin edilmekteydi. Öte yandan Başbakan

Necmettin Erbakan'ın, laiklik karşıtlığı tartışmalarının neden olduğu gergin siyasal ortamı yumuşatmaya hiç de niyetli olmadığı görülüyordu.

Siyasal ortamdaki bu gergin hava 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısı ile doruk noktasına ulaştı. Toplantıdan sonra MGK Genel Sekreterliğince yayınlanan bildiriye, Cumhuriyetin belirleyici özellikleri, 'Anayasaya ve Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti' olarak tanımlanmış, ülkenin demokratik ve laik siyasal sisteminin temel özelliklerini değiştirmeye yönelik girişimlerden duyulan kaygılar dile getirilmiş; Cumhuriyetin dayandığı temel ilkelerin, bunları değiştirmeye yönelik girişimlere karşı güvence altına alınması ile, bu konuda hiçbir ödün verilmemesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Bildiride ayrıca 'açıklanan bu esasların aksine davranışların toplumda huzur ve güveni bozarak yeni gerginliklere ve yaptırımlara neden olacağı'¹²⁴ belirtilerek, bu konularda alınacak ve alınması gereken tedbirler tespit edilerek Bakanlar Kurulu'na bildirilmesine karar verildiği duyurulmaktaydı.

MGK toplantısında kararlaştırılan önlemlerden, MGK'nun askeri kanadının, kökten dinci kadrolaşmadan, özellikle, tarikatların siyasal ve ekonomik etkinliklerinden, denetimsiz Kur'an kurslarının varlığından, eğitimde birliğin sağlanmamış olmasından, 163. Maddenin kaldırılmasından sonra yasalarda oluşan boşluk nedeniyle laiklik karşıtı akımlarla gerektiği gibi mücadele edilememesinin yol açtığı sorunlar, vb. gelişmelerden rahatsız olduğu anlaşılıyordu. Bu çerçevede ortaya çıkan durumun yol açtığı sorunların giderilebilmesi için ise, genel olarak, siyasette din istismarı yapılmaması, özel olarak da, zorunlu ilköğretimin sekiz yıla çıkartılması, tarikatların ve Kur'an kurslarının denetlenmeleri ile, laiklik karşıtı akımlarla daha etkin mücadele edilmesine olanak hazırlayacak yeni bir yasal düzenleme getirilmesi gibi önlemler üzerinde duruluyordu.

Genelkurmay Başkanlığı 29 Nisan 1997'de Milli Askeri Stratejik Konsept'in (MASK) değiştirildiğini, ve bu konseptte göre artık bir numaralı

¹²⁴ *Radikal*, 1 Mart 1997.

tehdidin irtica olduğunu açıkladı. Haziran ayında irticai faaliyetleri konu alan bir brifingde ise, TSK'nın, yasaların kendisine vermiş olduğu vazife doğrultusunda giderek artan irticai faaliyetleri değerlendirerek, irticayı bölücü terör ile birlikte birinci öncelikli tehdit kapsamına aldığı belirtildi.¹²⁵

Bütün bu gelişmeler sonucunda, 1997 yılının sonlarında yeni bir Milli Siyaset Belgesinin hazırlandığı haberleri kamuoyuna yansıdı. Gizli Anayasa olarak adlandırılan ve kamuoyunda üzerinde çeşitli tartışmalar yapılan yeni belgede, bölücülük tehdidine ek olarak irtica tehlikesi de birinci sıraya yükseltilmiştir.¹²⁶

2.1.3. AB Sürecinde Reform Uygulamaları ve Milli Güvenlik Anlayışı

Türkiye'de gerek Anayasal boyutta, gerek fiilen en fazla Milli Güvenlik Kurulu'nun siyasal sistem içindeki rolü, Avrupa Birliği tarafından sürekli sorgulanmıştır.

İlk olarak 1998 Yılı İlerleme Raporunda , Avrupa Komisyonu ,”*Ordunun üzerinde sivil denetimin eksikliği endişeye neden olmaktadır. Milli Güvenlik Kurulu aracılığıyla ordunun siyasi yaşamda oynadığı önemli rol , bu hususu yansıtmaktadır.*”¹²⁷ ibaresiyle Milli Güvenlik Kurulunun konumu ve TSK hakkındaki rahatsızlıklarını belirtmiştir. Daha sonraki yıllarda da aynı konu üzerinde durulmuştur.

2003 Yılı İlerleme Raporunda ise “*Sivil-Ordu ilişkilerini AB üyesi ülkelerdeki uygulamalarla uyumlu hale getirmek amacıyla Milli Güvenlik Kurulunun görevleri, yetkileri ve işleyişi önemli ölçüde değiştirilmiştir. MGK Genel Sekreterinin rolü gözden geçirilmiş ve sahip olduğu yürütme yetkileri kaldırılmıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve Yüksek Öğretim Kurulu gibi*

¹²⁵ Ülman, a.g.e., s.3.

¹²⁶ Ülman, a.g.e., s.12.

¹²⁷ Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 1998 Yılı Düzenli Raporu, s.8.

*sivil kurullarda hala MGK temsilcileri bulunmaktadır.*¹²⁸ şeklinde belirtilerek yapılan reformların yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Ocak 2004'de ise Temmuz 2003'te yapılan değişikliklerin uygulanması amacıyla, Milli Güvenlik Kurulu'nun görevleri , ilerleyişi ve oluşumu ile ilgili bir Yönetmelik kabul edilmiştir. Yeni Yönetmelik , Cumhurbaşkanı ve Başbakan adına bu kurum tarafından yapılan tavsiyelerin yerine getirilmesini izlemekle görevli Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin geniş yürütme yetkilerini kaldırmıştır. Özellikle , bu Yönetmelik, "*Bakanlık Kamu ve Özel Kurum ve Kuruluşlardaki bu konulara ilişkin uygulamaları takip ve kontrol eder yönlendirir ve koordine eder.*"¹²⁹ ifadesini kaldıran hükmün uygulanmasını sağlamaktadır. MGK Genel Sekreterliği , yukarıda sözü edilen Yönetmeliğe uygun olarak ,MGK'nın tamamen danışma işlerine hizmet eden bir kurum haline dönüştürmüştür. Rolü, artık gündemi belirlemekle sınırlıdır. Genel Sekreterlik , artık, kendi inisiyatifi ile ulusal güvenlikle ilgili incelemeler yapmaya yetkili değildir. Başbakanın sıkı denetimi altında bulunan kendine tahsis edilmiş özel fonları artık doğrudan yönetememektedir. Ayrıca önemli ölçüde personel azaltılarak ve bazı birimler kaldırılarak , iç yapısında da değişiklik yapılmıştır. Temmuz 2003'de değişikliklere uygun olarak , kıdemli bir diplomat , Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından ilk sivil MGK Genel Sekreteri olarak Ağustos 2004'de atanmıştır. Yeni Yönetmeliğe uygun olarak , MGK toplantılarının sıklığı Başbakan veya Cumhurbaşkanının talebi üzerine toplantıya çağırılması dışında , iki ayda bire indirilmiştir. Son dönemde bu kurala riayet edilmiştir. Aralık 2004'de yürürlüğe giren mevzuat ile MGK Genel Sekreterliğinin faaliyetlerine ilişkin kararnamelemlerin gizliliği kaldırılmıştır.

2004 Yılı İlerleme raporunda ise bu defa Milli Güvenlik Kanununun ulusal güvenliği tanımlayan 2(a) maddesinin ,hemen hemen her politika alanını

¹²⁸ AB İlerleme Raporu, s.8.

¹²⁹ 10 Şubat 1984 tarihli ve 84/7706 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yönetmeliği , Madde 5.

kapsayacak şekilde yoruma açık olması sebebiyle değiştirilmesi yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur.¹³⁰

Avrupa Güvenlik Araştırmaları Merkezi (CESS), özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik hazırlığı bağlamında Türkiye'deki sivil-asker ilişkilerindeki baskıları, seçenekleri ve değişim olasılıklarını inceleyen büyük bir araştırmaya girişmiştir. Çalışma, İstanbul Politika Merkezi (IPM) ile işbirliği içinde yürütülmektedir.¹³¹

Rapor, Türkiye AB üyeliğine hazırlanırken ülkedeki sivil ve askerî erk arasında değişmekte olan ilişkiyi incelemek üzere toplanan bir uzman Çalışma Grubu'na sunulan makalelere ve bu grubun yaptığı çalışmalara dayanmaktadır.

Raporda savunma politikası yapımında ve planlamasında şeffaflığın ve mali sorumluluğun geliştirilmesi konusu da ele alınmıştır. TBMM'nin, milli güvenliği etkileyen konularda "Hükümete ve Genelkurmay'a.....inisiyatif kullanmayı müsaade etmek" eğiliminin yasama denetimini aramayı engellediği belirtilmektedir. TSK/Genelkurmay'ın kendilerinin temel güvenlik değerlendirmesi olan, Milli Güvenlik Siyaset Belgesi 'nin savunma bütçesinin oluşturulmasına etki ettiği ve savunma bütçesinin yasama organı tarafından incelenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca Silahlı Kuvvetlerin "demokratik kontrolü" konusundaki Avrupa normlarıyla uyuşmadığı yolunda görüş ortaya konmuştur.¹³²

2.2. Türkiye'de Milli Güvenlik Yaklaşımının Yasal Boyutları

Milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması için uygulanacak hareket tarzlarına ait esasların tespiti yani milli güvenlik siyasetinin belirlenmesi çok büyük araştırma, değerlendirme isteyen, devletin bütün idari sistemlerinin işbirliği ve koordinasyonunu ve mutlaka çok özel ihtisas ve birikimi gerektiren,

¹³⁰ Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu, s.20.

¹³¹ <http://www.cess.org/>,(06 Nisan 2006).

¹³² Avrupa Güvenlik Araştırmaları Merkezi, "*Türk Sivil-Asker İlişkileri ve Avrupa Birliği: Süregelen Buluşmaya Hazırlık*" konulu raporu, Kasım 2005, ss.35-36.

gizliliği ve ivediliği olan, çeşitli baskı gruplarının, özellikle siyasi grupların etkisine maruz kalmaması gereken konular olduğu için, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hazırlık ve takip bakımından özel bir sisteme bağlanmış bulunmaktadır. Bunun ötesinde tasvip ve uygulama sorumluluğu yukarıda da Bakanlar Kuruluna aittir. Bu özel sistem, Anayasa (1982)'nın 118 nci maddesi ve ona uyularak çıkarılan 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu ile oluşturulmuş bulunmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi veya hükümette (Bakanlar Kurulunda) milli güvenlik konusunda herhangi bir karar almanın rasyonel olduğu kadar politik olabileceğini de kabul etmek gerekmektedir. Sadece önemli kriz zamanlarında daha gerçekçi olunabileceği kabul edilmekle beraber geçmişte, bazı kriz zamanlarında bile çeşitli politik düşüncelerin etkin olabildiği, bu yüzden de etkili tedbirlerin alınmasında gecikildiği veya hiç tedbir alınmadığı gözlenmiştir. Hele bu durum seçim hesaplarının yoğunlaştığı dönemlere rastlamışsa politikanın daha da ağır bastığı (hem Türkiye’de hem de diğer ülkelerde) görülmüştür. Bu bakımdan milli güvenlik ve milli güvenlik siyaseti ile ilgili kararların daha sağlıklı olması ve politik baskılardan ayrı tutulması arzusu, konuyu politik çevrelerin etkisinden uzak bir kuruluşun görevi yapmıştır. Bu suretle politikacıya seçim bölgesinden gelebilecek baskılar da giderilmiş olmaktadır.

Üzerinde akademik çalışmaların yapılmadığı, basın ve yayın organlarında faaliyetlerinin açıkça görülmediği cihetle sadece anayasal hak ve hürriyetleri kısıtlayıcı bir sistem olduğu zannedilen milli güvenlik sistemi, aslında bugün en ileri demokrasilerde bile karmaşık ve çok yönlü devlet hizmetlerinin eksiksiz bir koordinasyon ve işbirliği halinde devletin ve milletin yasal nizamı ve refahı ile bölünmez bütünlüğünün her çeşit iç ve dış, potansiyel ve fiziki, dolaylı ve dolaysız, tabii ve suni tehdit ve tehlikelere karşı korunmasının ve hayatiyetinin dinamik olarak devamının zorunlu bir unsuru sayılmaktadır. Sorun, esasında, milli güvenlik kavramı ve bu kavramın konusuna giren konularda yürütmeye telkinde, tavsiyede bulunabilmek için bir karara varma sisteminin, yani milli

güvenlik sisteminin yeterince incelenmemiş ve dolayısıyla yeterince anlaşılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Bugün kapalı rejimlerle idare edilen ülkelerde rejimin bizzat yapısı ve işleyiş tarzı zaten otoriterdir. Bundan dolayı da hiçbir ayırım yapılmadan, milli güvenlik konuları dahil bütün devlet işleri, belli bir disiplin içinde yürütülmektedir.

Açık rejimlerde ise yürütme görevini üstlenen iktidarlar mevcut anayasa ve kanunlar çerçevesinde görevlerini yürütürken ,rejimin gereği olarak mevcut baskı grupları ile seçmen eğilimleri ve parti çıkarlarını dikkate almak durumunda kalmaktadır. Bu durum genellikle gizlilik, ivedilik, hayatiyet ve hassasiyet arz eden milli güvenlikle ilgili karar ve uygulamalarda gizlilik, ivedilik, hayatiyet ve hassasiyet hususlarını zedelemekte ve dolayısıyla ulusal çıkarlara zarar verebilmektedir.

İşte bugün batı ülkelerinde ve Türkiye'de uygulanmakta olan milli güvenlik sistemleri bu ihtiyaçtan doğmuştur. Aslında devletin hayati önemi haiz değerlerinin (milli güvenlik konularının) korunması ve kollanması iktidarlara düşen en hayati görev olmaktadır. Bu görevin icrasında "gizlilik ihlali", "gerileme", "zafiyet", "engelleme" gibi hususlar telafisi devlete ve millete çok pahalıya mal olan ve bazen imkansızlaşan ulusal değer kayıplarına yol açabilir. Bu nedenle milli güvenliğin (devletin hayati önemi haiz değerlerinin) korunması ve kollanması maksadıyla araştırma, inceleme, değerlendirme, karar alma, uygulama vb. işlemlerinin, gizliliğine zarar gelmeyecek tarzda ve özelliği dolayısıyla ihtisas kuralına daha fazla riyeti sağlayan bir sistemle oluşturulması gerekmektedir. Bu sistem milli güvenlik sistemidir.

Bunu biraz daha açmak gerekirse; yürürlükteki anayasanın 118 nci maddesine uyularak çıkarılan 2945 sayılı "Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanununda milli güvenlik "Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün çıkarlarının ve ahdi hukukunun her türlü iç ve dış tehditlere karşı korunması ve kollanmasını ifade eder." şeklinde belirlenmiştir. Bu tarifte milli güvenliğin kapsamını teşkil eden "Anayasa, düzen,

milli varlık, milli bütünlük, çıkarlar ve ahdi hukuk" unsurları devletin hayati önemi haiz değerleridir. Bu değerlerin korunması ve kollanması T.C. Devletin hayatiyeti bakımından çok hassas, çok hayati, bir konu olup ivediliği ve gizliliği gerektirmektedir. Tabi bu değerlerin iç ve dış, mevcut ve muhtemel tehditlere karşı korunması ve kollanması demek mutlaka tehditlerin dinamikleşmesini, fizikileşmesini beklemek değildir. Tehditleri önceden hissedip, değerlendirip onu kaynağında tesirsiz kılıcı önlemleri de ifade etmektedir. Bu bakımdan hem acil hem de gizlidir.¹³³

Yukarıda niteliği sayılan önlemleri zamanında, hiçbir etki altında kalmadan ve doğru bir şekilde demokratik düzen içinde normal bürokrasiyi en aza indiren ve fakat çeşitli baskı gruplarının, siyasal tercihlerin, kişisel, grup, bölge ve parti çıkarlarının etkisinde kalmayan bir sistemin oluşturulması gerekmektedir. Fakat sistemin demokratik yapılanması üzerinde biraz daha eğilmek gerekecektir ki bu da AB sürecine olumlu etki edecektir.

Milli Güvenlik Kurulu'nun şu an ki yapılanması, AB sürecinde sürekli bir sorun olarak gündeme gelmektedir. Keza 2005 Yılı İlerleme Raporunda "Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) görev, işlev ve oluşumuna ilişkin geçtiğimiz yıllarda yapılan reformlar uygulanmaya başlanmıştır. Ekim 2004'te, MGK ilk kez yeni sivil Genel Sekreter başkanlığında toplanmıştır. Bu kurum halen 7 sivil ve 5 asker üyeden müteşekkildir. Genel Sekreterin oy yetkisi yoktur. MGK Genel Sekreterliğinin personel sayısı 408'den 305'e düşürülmüştür."¹³⁴ şeklinde belirtilmiştir.

Bazı sivil toplum örgütleri, MGK 'da tehdit değerlendirmelerinin bir bütünlük içinde yapılmasını fakat icra anlamında askerin ,sadece dış tehdit konusunda üzerinde düşen yasal görevleri yerine getirmesi ve MGK'nın sunulan güvenlik hizmetini siyasiler adına denetlemesi gerektiği görüşündedirler.

TESEV Raporuna göre "Güvenlik hizmetlerinin 'dış güvenlik' ve 'iç güvenlik' olarak kategorize edilmesi gerektiği gibi tehdit algılaması da kendi

¹³³ Milli Güvenlik Kurulu Resmi Web Sitesi : <http://www.mgk.gov.tr/sss.html> , (18 Mart 2005)

¹³⁴ Commission of the European Communities, 2005 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession, SECESC(2005) 1426, Brussels, 09.11.2005.

içinde “dış tehdit” ve “iç tehdit” algılaması ve tanımlaması olarak ikiye ayrılmalıdır. Her iki tehdit algılaması da, görevi bu hizmetleri yerine getirmek olan kurumların görüşleri alınarak siyasi otorite tarafından belirlenmelidir. Ancak, ülkeye yönelik tehditlerin bir bütünlük içerisinde ele alınması gerektiği de unutulmamalıdır. Bu fonksiyon MGK gibi iç ve dış güvenlikten sorumlu siyasi ve icrai makamların bir araya geldiği platformlarda ele alınmalıdır. Ancak, yakın bir geçmişe kadar askeri erk adına sivil otoriteyi denetleme mekanizması olarak çalışan Milli Güvenlik Kurulunun görevinin sivil irade adına güvenlik hizmetlerinin denetlenmesine dönüştürülmesi gereklidir.”¹³⁵

Ayrıca Milli Güvenlik Siteminde karar ve görüşlerin asker yoğunluklu bir kurulda alınmasının mahsurları şu şekilde ifade edilmiştir; “silahlı kuvvetler tüm sorunları kendi mesleki yaklaşımlarıyla önce bir güvenlik tehdidi olarak tanımlamakta, sonra da bu sorunları kendilerine göre en kısa ve köklü çözüm olan askeri önlemlerle çözme eğilimine girebilmektedirler. Tüm sorunların askeri önlemlerle çözülmesi yaklaşımı çağdaş medeniyetin diğer bir ifadesi olan “sivil toplum” niteliğinden bizi uzaklaştıracak ve tüm ülkeyi adeta bir kışla görünümüne sokacaktır. Ülkenin sorunlarının neler olduğunun asker tarafından belirlendiği ve tüm hizmetlerin asker tarafından denetlendiği toplumlar sivil toplum olarak tanımlanmamaktadırlar. Askerlerin sivil hizmetleri bu düzeyde denetlediğinin örnekleri ancak Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde görülebilmektedir.”¹³⁶

İç ve dış tehditlerin algılanmasının ve tanımlanmasının seçilerek gelen siyasi irade tarafından yapılması , toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmesi anlamını taşıyacağından meşruiyet taşır. Gizlilik gerekçesi ile oluşan ve oluşabilecek iç ve dış tehditler , topluma açıklanamazsa ;toplumun tehdit olarak görmeyeceği bir algılama ile mücadele edemeyecektir. AB ilerleme raporlarında

¹³⁵ İbrahim Cerrah,“İç Güvenlik Sektörünün Zihinsel Modernizasyonu: İç güvenlik tehdit algılamasının ‘meşruiyeti’ ve sektörün ‘demokratik gözetimi’”, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı –Uluslararası Konferans , 03 Şubat 2005, s.14.

¹³⁶ İbrahim Cerrah, a.g.e., s.17

da değinilen konu aslında , MKG'da silahlı kuvvetlerin toplumsal çoğunluğu yansıtmayan oranda aşırı temsil edilmesi bu meşruiyete zarar verebileceğidir.

Ayrıca TSK'nın kendisi "demokrasinin teminatı" olarak görmesi konusu AB tarafından kabul görmemektedir. Demokratik ülkelerde "demokrasinin teminatı" olarak "sivil toplum" görülmektedir. Bu anlamda MGK Genel Sekreterliğine sivil bir bürokrat atanmasının yeterli görülmediği söylenebilir. Batı demokrasilerinde "sivil otoritenin üstünlüğü"nü sağlanması uzun bir tarihsel süreci gerektirmiştir. Bu süreci kelimenin bütün çağrışımlarıyla "sivilleşme" olarak tanımlamak mümkündür.¹³⁷

2.2.1. MGK'nın Kuruluş ve Görevleri

2.2.1.1. Genel

Anayasanın (1982) 117 nci maddesi milli güvenliğin sağlanmasından TBMM'ne karşı Bakanlar Kurulunu sorumlu tutmuştur. Anayasanın Bakanlar kurulunun görev ve siyasi sorumluluklarını açıklayan 112 nci maddesi "Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur" demektedir. Şöyle ki, uygulama doğrudan doğruya bir yürütme işlemi olduğundan Anayasanın 8 nci maddesine göre yürütme yetki ve görevi de Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir. Bu bakımdan milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması için öngörülen hareket tarzı esaslarının tespiti ve uygulanması, daha kısa ifade ile milli güvenlik siyasetinin tespit ve uygulanması Bakanlar Kurulu yani hükümetin en başta gelen görevidir.

Yine Anayasanın 118 nci maddesine göre Milli Güvenlik Sisteminin karar alma ile ilgili bölümünü yasama ve yürütmeye ilişkin görevleri de bulunan (Anayasa 76 nci sayfa) cumhurbaşkanının başkanlık ettiği Milli Güvenlik Kurulu

¹³⁷ Zühtü Arslan, "İdeoloji, Türk Militarizmi ve Post-Militarist Açılımlar", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı 28 ,(Ağustos 2004), s.49.

(MGK) ve Bakanlar Kurulu oluşturmaktadır. Tabiatıyla, MGK'nın anayasada ve 2945 sayılı kanunun 4 ncü maddesinde belirtilen görevlerinin yerine getirilebilmesi için devleti teşkil eden bütün bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ve hatta özel kuruluşların koordinesi ve işbirliği ile, ilmi, teknik, ekonomik, sosyal, siyasal ve benzeri birtakım çok yönlü, çok hassas, çok ciddi ve çok kapsamlı tahminler, araştırmalar, değerlendirmeler vb. yapılmasını gerektiren ve karar organına (MGK) doğru ve karar almasını sağlayacak hazırlık ve çalışmaların yapılması görevlerinin verildiği MGK.Genel Sekreterliği teşkilatını da yardımcı bir kuruluş olarak sisteme eklemek gerekmektedir.

Sistemin uygulama ile ilgili bölümünü de devletin normal teşkilat yapısı içindeki bütün icracı birimleri teşkil eder. Bunlar;

- Silahlı Kuvvetler (Gnkur.Bşk.lığı ve Kuvvetler)
- Devlet Bakanlıkları ve Bakanlıklar
- Kamu Kurum ve Kuruluşları (Başbakanlığa ve Devlet Bakanlıklarına bağlı kurum ve kuruluşlar)'dır.

Sistemin uygulama ile ilgili bu bölümü içinde tabiatıyla fiziki güvenlikle ilgili olarak :

- Silahlı Kuvvetler, (Kara, Deniz ve Hv.Kuv.leri)
- Emniyet Genel Müdürlüğü ve Teşkilatı
- Jandarma Genel K.lığı ve Teşkilatı
- Sahil Güvenlik K.lığı ve Teşkilatı da dahildir.

Yargı ile ilgili olarak da Cumhuriyet Savcılıkları (askeri mahalde askeri savcılıklar) ve Yüce Divan sıfatıyla çalıştığı zaman Anayasa Mahkemesini sayılabilir. (2845 sayılı kanun)

b. Milli Güvenlik Kurulunun Kuruluş ve Görevleri :

(1) Kuruluşu :

Anayasa (1982)'nin 118 nci maddesine göre M.G.K. "Cumhurbaşkanının başkanlığında,

- Başbakan

- Gnkur.Bşk.
- Milli Savunma Bakanı
- İçişleri Bakanı
- Dışişleri Bakanı
- K. K. K.
- Dz.K.K.
- Hv.K.K. ve
- J. Gn.K.ndan kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili Bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir." Kurulun toplantılarına M.G.K. Gn.Sek.de katılır. Ancak oy hakkı yoktur. (2945 sayılı kanun Md.3)

2.2.1.2. Görevleri

Anayasanın 118 nci maddesi MGK'nın görevlerini çok genel olarak şöyle ifade etmiştir :

"Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca değerlendirilir."

MGK. ve MGK Genel Sekreterliğinin teşkilat, görev ve sorumluluklarını belirleyen 2945 sayılı kanun ise MGK'nın görevlerini şöyle açıklamış bulunmaktadır :

Madde-4 Milli Güvenlik Kurulu :

"Milli Güvenlik Kurulu;2 nci maddede belirtilen millî güvenlik ve Devletin millî güvenlik siyasetine ilişkin tanımlar çerçevesinde Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları alır ve gerekli koordinasyonun sağlanması için görüş tespit eder; bu tavsiye kararlarını ve görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir ve kanunlarla verilen

görevleri yerine getirir. Başbakan, Millî Güvenlik Kurulunun tavsiye kararlarının ve görüşlerinin değerlendirilmek üzere Bakanlar Kuruluna sunulması ve Bakanlar Kurulunda kabulü halinde bu tavsiye kararlarının uygulanmasının koordinasyonu ve izlenmesi için bir Başbakan yardımcısını görevlendirebilir.”

2.2.2. MGK Genel Sekreterliğinin Kuruluş ve Görevleri

2.2.2.1. Kuruluşu

M.G.K. Gen.Sek.liği kuruluşu 2945 sayılı M.G.K. ve M.G.K. Gen. Sek.liği kanununun 12 nci maddesine.göre,

- Gn. Sekreter
- Gn. Sekreterlik Bürosu
- Hukuk Müşavirliği
- Ana Hizmet Birimleri Başkanlıkları
- Personel ve İdari İşler Dairesi Başkanlığından oluşmaktadır.

Kanunun bu maddesinde "Ana Hizmet Birimleri Başkanlıkları M.G.K.Gn.Sek.nin teklifi ve Başbakanın onayı ile kurulur" demek suretiyle Ana Hizmet Birimlerinin oluşumunda bir esneklik kazandırılması istenmiştir. Ayrıca, yine bu maddede; "Ana Hizmet Birimleri dışında gerekli görüldüğünde, görevleri ve hizmet süreleri belirtilmek kaydıyla, M.G.K.Gen.Sek.nin teklifi ve Başbakanın onayı ile, Geçici Hizmet Birimleri ve Özel İhtisas ve Araştırma Komisyonları, Gn.Sek.lik teşkilatı içinde veya dışında Özel Eğitim, Planlama ve Uygulama Birimleri kurulabilir. Bunların hizmet ve çalışma sürelerinin uzatılması aynı usule bağlıdır.

2.2.2.2. Genel Sekreterliğin Görev ve Yetkileri

M.G.K.Gen.Sek.liğinin görevleri 2945 sayılı kanunun 13 ncü maddesinde sıralandığı gibi;

- Başbakanın ve Genelkurmay Başkanının Milli Güvenlik Kurulunun gündemine ilişkin önerilerini; Kurul üyesi bakanlar ile diğer bakanların gündeme girmesini istedikleri konuları Başbakanın görüşünü alarak Cumhurbaşkanına sunmak,

- Cumhurbaşkanınca düzenlenen gündemi Kurul üyelerine dağıtmak,
- Kurul toplantıları için toplantı yerinin hazırlanmasını sağlamak; toplantı tutanaklarını Kurul Başkanının belirleyeceği usule göre tutmak; toplantı sonucunda alınacak karar ve basın bildirisini taslağını hazırlayarak Kurula sunmak ve Kurul tarafından onaylanmasının ardından Kurul kararlarını beş nüsha halinde imzalatılarak bir nüshasını Cumhurbaşkanına, iki nüshasını Bakanlar Kurulunda görüşülmek ve Devlet arşivinde muhafaza edilmek üzere Başbakanlığa, bir nüshasını da Genelkurmay Başkanlığına göndermek, bir nüshası ile görüşme tutanaklarını ise Genel Sekreterlik arşivinde muhafaza etmek; basın bildirisini basın ve yayın organlarına dağıtmak,
- Kurulun her türlü yazı işlerini yürütmek,
- Milli Güvenlik Kurulu tarafından verilen görevleri yerine getirmek; bu çerçevede söz konusu görevlerle bağlantılı olarak araştırma ve değerlendirme yapmak,
- Diğer kanunlarla Genel Sekreterliğe verilen görevleri yerine getirmek,
- Başbakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

2.3. Milli Güvenlik Siyaseti

Cenevre’de yapılan tanımla¹³⁸ ; Ulusal Güvenlik Siyaseti, hükümetin güvenliğe yaklaşımını ve bu güvenliğin nasıl gerçekleştirileceğini ortaya koyar. Bu siyaset, devlet ve toplumun iç ve dış güvenliğini etkileyen güvenlik sektörü hakkında belli başlı kararları içerir. Veriler bir güvenlik anlayışı üzerine temellenir, askeri doktrinin genel ilkelerini oluşturur ve devletin taraf olduğu uluslararası ve bölgesel düzenlemeler çerçevesinde geliştirilir. Bu nedenle ulusal güvenlik siyaseti yalnızca ulusal güvenlik gereksinim ve önceliklerinin algılanış biçimine dayanmaz aynı zamanda başka birçok dış faktör, baskı ve taahhüdün etkisiyle de biçimlenir. Ulusal güvenlik siyaseti, her durum ve şartta devletin anayasasında belirtilen ilke ve değerlerle uyumlu olmalıdır.

¹³⁸ Parlamentolar Arası Birlik ve Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi, “Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: ilkeler, mekanizmalar ve uygulamalar” konulu raporu, Cenevre/İstanbul, 2004, s.27.

Devlet idaresinde ve savaşların yönetimindeki konsept değıştikçe , eski dar anlamdaki stratejide de değışiklikler ortaya çıkmıştır. Milli stratejinin tanımını yapmak gerekirse ;

Milli Strateji ; “bir milletin barışta ve savaşta, milli menfaatlerini geliştirmek ve milli hedeflerini elde etmek için ekonomik, siyasal , askeri ve sosyo-kültürel güçlerini geliştirmek ve kullanmak bilim ve sanattır.”¹³⁹

Türkiye’de yapılan tanımıyla milli güvenlik siyaseti ; “milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulu'nun belirlediği görüşler dahilinde Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti ifade eder.”¹⁴⁰

Ulusal güvenlik siyaseti belgelerinin tartışılması ve onaylanması sırasında ya da özel koşullarda bu belgelerin uygulanmasına dair tartışmalarda halkın temsilcileri, şu soruların bir kısmını ya da tamamını yöneltmelidirler.¹⁴¹

-Toplum ne tür tehdit ve risklere karşı korunma gereği duymaktadır? Hangi değerler ve kimin değerleri korunmalıdır? Ve dolayısıyla ne tür bir güvenliğe gereksinim vardır?

-Ulusal güvenlik siyaseti, örgütlü suçlar ve terörizm gibi topluma yönelik risklerin tahlilini içeriyor mu?

-Ne ölçüde bir güvenlik yeterlidir?

-Ulusal güvenlik en iyi ne şekilde gerçekleştirilebilir: Bir ittifaka katılarak mı, tarafsızlığı koruyarak mı?

-Ulusal güvenlik güçlerinin ne tür operasyonlar yürütmesi muhtemeldir? Bu güçler salt savunma operasyonlarında mı yer alacaklar yoksa barışı koruma operasyonlarına da katılacaklar mıdır?

¹³⁹ Suat Eren, *Devletin Kavram ve Kapsamı*, Ankara: MGK Genel Sekreterliği Yayınları ,1990, s.41.

¹⁴⁰ Milli Güvenlik Kurulu Resmi Web Sitesi : <http://www.mgk.gov.tr/sss.html> , (18 Mart 2005).

¹⁴¹ Parlamentolar Arası Birlik ve Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi, “**Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: ilkeler, mekanizmalar ve uygulamalar**” konulu raporu, Cenevre/İstanbul, 2004, ss.27-28.

-Arzulanan güvenlik düzeyine ulaşılması için hangi araçların hazır tutulmasına ve hangi sektörlerin katkıda bulunmasına ihtiyaç duyulmaktadır? (Ne kadar bir süre için ve hangi koşullar altında?)

-Güvenlik siyaseti ne sıklıkta gözden geçirilmelidir?

-Güvenlik siyasetinin uluslararası insani ve insan hakları hukuku ve ilkeleriyle uyumlu olması nasıl sağlanacaktır?

Türkiye Cumhuriyeti'nin milli güvenlik siyaseti , Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nde yer almaktadır. Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi; Türkiye Cumhuriyeti'nin milli menfaatleri ve milli hedefleri, milli hedeflere ulaşılması için takip edilecek iç ve dış güvenlik ile savunma siyasetlerine ilişkin esasları kapsayan bir Bakanlar Kurulu dökümanıdır. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından ilgili bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar ile koordineli olarak hazırlanır ve taslak olarak Milli Güvenlik Kurulu'na sunulur. Milli Güvenlik Kurulu tarafından uygun görüldüğü takdirde onay için Bakanlar Kurulu'na gönderilir. Bakanlar Kurulu onayladığı takdirde taslak belge "Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi" ismini alır ve yürürlüğe girer. Milli Güvenlik Siyaseti Belgesinin uygulanmasından Bakanlar Kurulu sorumludur.¹⁴² İlk olarak 1974 yılında Milli Askeri Stratejik Konsept olarak kabul edilen belge daha sonradan Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ismiyle anılmıştır.

Milli Askeri Stratejik Konsept

1974 yılındaki Kıbrıs Harekatı'ndan sonra başlayan ABD Kongresi'nin silah ambargosu uygulaması Türkiye'yi çok zor durumda bırakınca , TSK'nın bir "Milli Strateji"ye sahip olması fikri gelişmeye başlamış ve aynı yıl "Milli Askeri Stratejik Konsept" (MASK) belgesi hazırlanmıştır.¹⁴³

¹⁴² Milli Güvenlik Kurulu Resmi Web Sitesi : <http://www.mgk.gov.tr/sss.html> , (18 Mart 2006)

¹⁴³ Şaban İba, a.g.e... s.105

1986'da ise , NATO'da MC-299 adıyla bilinen dokümana göre formüle edilen yeni Milli Askeri Stratejik Konsept oluşturulmuştur. Bu yeni MASK belgesinde , benzer her dokümanda olduğu gibi önce “tehdit değerlendirmesi” yapılmakta ve dolayısıyla tehdidin nereden geldiği saptanmakta ve buna göre de “öncelikler” sıralanmaktadır. Tehdidin geliş yerine göre , “iç ve dış tehdit” ayrımı yapılmakta ve “askeri güçlerin görev sahaları” ona göre belirlenmektedir. Ardından da “kuvvet hedefleri” yani, tehdide karşı nerede , nasıl ve hangi kuvvetlerle karşı konulacağı saptanmaktadır. Kuvvet hedefleri 5 yıllık bir plan çerçevesinde her yıl yeniden gözden geçirilmek üzere hazırlanmaktadır.¹⁴⁴

Milli Askeri Stratejik Konsept , ikinci kez 17 Eylül 1992 tarihinde saptanmıştır. Bakanlar Kurulu'nun 17 Eylül 1992 tarih ve 92/3514 sayılı kararnamesiyle onaylanan Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik tehdit neveleri içinde “bölücü terör” birinci öncelikli tehdit olarak saptanmıştır.

28 Şubat 1997'den sonra MASK'ın iç tehdit değerlendirmesinin kapsamı genişletilmiş ve 31 Ekim 1997 günü toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nda yeni Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi kabul edilmiştir. Bu belgedeki düzenlemeler şöyledir;¹⁴⁵

1. Bölücü ve irticai faaliyetler, eşit ve birinci derecede önceliklidir.
2. Siyasal İslam, Türkiye için tehdit unsuru olmaya devam etmektedir.
3. Türk milliyetçiliği bazı kesimlerce ırkçılığa dönüştürülmek istenmektedir. Ülkücü mafya bundan yararlanmak istemektedir. Bu da bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.
5. Aşırı sol yine tehdit unsuru olmaya devam etmektedir. Ancak bir yumuşama içinde olduğu görülmektedir.

¹⁴⁴ Birand, a.g.e., s.355

¹⁴⁵ *Hürriyet* ,4 Kasım 1997 .

6. Türk cumhuriyetleriyle ilişkiler daha da güçlendirilmeli ve bu ülkelerin yönetimlerinin gücünün korunmasına destek olunmalıdır.
7. Yunanistan'la ilişkilerde tehdit algılanmasına dikkat edilmelidir. Türkiye'nin bir tercihi olmamasına karşın, Yunanistan ile bir çatışmanın çıkabileceği gözden kaçırılmamalıdır.
8. Yunanistan ile çıkabilecek bir çatışma halinde, Suriye de Türkiye ile çatışmaya girebilir.
9. Türkiye'nin komşusu olan ülkelerle ilgili önceki değerlendirmeler aynen korunmalıdır.
10. Kamusal alana kaymamak koşuluyla mahalli ve kültürel özelliklerin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
11. Adalet ve devletin yönetim sistemindeki eksiklik ve aksaklıklar acilen giderilmelidir.
12. Türkiye'nin Batı'ya dönük yüzünde hiçbir değişikliğe gidilmemelidir.
13. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik konusundaki hedefi korunmalıdır. Ancak bazı Avrupa ülkelerinin bu konudaki olumsuz tutumları gözardı edilmemelidir.
(*Bu maddeyi devletin hassasiyet yaratan çok gizli bir kararı olması dolayısıyla yazamıyoruz*)
14. Türkiye'nin dünya ile bütünleşmesine yönelik, özelleştirme de dahil ekonomik çabalar artırılmalıdır.

MGK'da belgenin onaylanmasının hemen ardından Genelkurmay Başkanlığı devletin üst düzey bürokratlarına "Türkiye'nin Jeopolitik Yapısı, İç ve Dış Tehditler" adıyla brifingler vermeye başlamıştır. 10 Aralık 1997 günü Başbakanlık müsteşar yardımcıları, genel müdürleri, ve daire başkanlarından başlayan brifingler diğer bakanlıklar düzeyinde devam etmektedir.¹⁴⁶

En yeni Milli Güvenlik Siyaset Belgesi 24 Ekim 2005 tarihinde düzenlenen MGK toplantısında kabul edilmiş ve bu konudaki tavsiye kararı Bakanlar

¹⁴⁶ İba , a.g.e., s.251

Kurulu'na gönderilmiştir.¹⁴⁷ Belge içeriğinde basına yansıyan kadarıyla şu hususlar vurgulanmıştır;¹⁴⁸

- İrtica, bölücülük, aşırı sol temel tehdit.
- Atina'nın 12 mile çıkması savaş nedenidir.
- Tek devlet, tek ulus, tek bayrak, tek dil.
- İnkılap Kanunları ödün vermeden uygulanır

MGK Genel Sekreterliğince ;Türkiye Cumhuriyeti' nin güvenliğine yönelik tehditlere karşı izlenecek siyasetin açık olmasının, gerek iç gerekse dış kamuoyunda yaratacağı sakıncalar nedeniyle¹⁴⁹ Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi' nin GİZLİ gizlilik dereceli olarak olması gerektiği belirtilmektedir.

¹⁴⁷ Milli Güvenlik Kurulu Resmi Web Sitesi : <http://www.mgk.gov.tr/basinbildiri2005/24ekim2005.html> , (18 Mart 2006)

¹⁴⁸ Uğur Ergan, “**Gizli Anayasa Tamam**”, *Hürriyet*, 20 Mart 2006.

¹⁴⁹ Milli Güvenlik Kurulu Resmi Web Sitesi : <http://www.mgk.gov.tr/sss.html> , (18 Mart 2006)

3.BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK STRATEJİLERİ

3.1. Küreselleşme Süreci ve Türkiye

Yukarıdaki bölümlerde küreselleşmenin tanımı, etkileri ve ulusal güvenlik konularındaki ilişkileri incelenmiş ve bu konulardaki Türkiye’nin sorunları saptanmıştır. Bu bölümde dünyayı kaçınılmaz olarak etkileyen küreselleşme sürecinde Türkiye’nin saptayacağı stratejiler ve uygulama imkanları ekonomik, sosyo-politik ve kültürel açıdan incelenecektir.

3.1.1. Ekonomik Sonuçlar

İncelemede küreselleşmeden azami faydayı sağlayan gelişmiş ülkeler ile Türkiye’nin ekonomik şartlarını karşılaştırılacaktır. Türkiye ile gelişmiş ülkelerin refahını karşılaştırmak istendiğinde ilk akla gelen ölçü, fert başına gayri safi millî hâsıladır. Türkiye’de 1999’da fert başına gayri safi millî hâsıla cari kurla 2900 dolar idi. O yıl ABD’nde fert başına gayri safi millî hâsıla Türkiye’dekinin on katı idi. Almanya’nın ve Fransa’nın fert başına gayri safi millî hâsılası Türkiye’ninkinin sekiz katından fazla, İtalya’nınki Türkiye’dekinin altı katı idi.¹⁵⁰

Dünya Bankası istatistiklerine göre, dünya nüfusunun yarısından çoğu, günümüzde yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Dünyada varolan 210 devletten 157’sinin ortalamasının çok altında GSMH’ ya sahip olduğu belirtilmektedir. Ortak birey başına düşen gelirin 800 doların altında olduğu nüfusun dünya nüfusuna oranının %56’sına vardığı ileri sürülmektedir. Dünya nüfusunun %20’sinin eline birey başına gelir olarak 801 ile 3200 dolar, %8’inin

¹⁵⁰ Cem Somel, “Küreselleşen Dünyada Kalkınma Stratejisi Ne Olmalı?“, *Emek Politikaları Sempozyumu*, 24 Mart 2001 , http://www.bilkent.edu.tr/~yeldanbs/Yazilar_Uye/Somel_mar01.html ,(11 Nisan 2005).

eline 3201 ile 10000 dolar ve %16'sının eline ise 10.000 dolardan fazla geçmektedir.¹⁵¹

Sanayileşmiş ülkelerde çalışan başına katma değer Türkiye'dekinden fazla olmasının iki sebebi vardır. Bunlar, gelişmiş ülkelerde işçi başına fiziksel üretimin yüksek olması ve sanayi mamullere Türkiye'dekine nazaran daha yüksek fiyat belirlenmesidir.

Fiziksel üretimin yüksek olmasının çeşitli sebepleri olabilir. Sanayileşmiş ülkelerde işçiler daha uzun süre çalışmakta ve daha az tatil yapmaktadırlar . İşçilerin daha eğitilmiş olması fiziksel üretkenliklerini de arttırmaktadır. Modern cihazları kullandıkları için fiziksel verimleri daha yüksektir.

Çalışma süre farkı ve işyerinde üretim düzenlemesi, gelişmiş ülkelerde imalat sektörlerindeki çalışan başına katma değer Türkiye'dekinin 2, 3, 4, 5 katı olmasını izah edemez. Üretkenlik farkının asıl sebepleri, gelişmiş ülkelerde işçinin daha çok eğitilmiş olması ve özellikle işçinin daha çok sabit sermaye ile çalışmasıdır.¹⁵²

“Ülkenin özgün gereksinimlerinden çok, AB ve WTO gibi oluşumların öncelikleri esas alınarak hazırlanmış mevzuatlara dayanan, finansman olarak IMF, Dünya Bankası ya da bir başka küresel nitelikli kurumun desteğiyle ayakta duran bir kurumsal sistem, doğaldır ki merkez kapitalist ülkelerin gelişme önceliklerini esas alan küresel kurumların etkilerine maruz kalabilecektir. Bu dayatmanın içinde sanayi kesiminin küçülmesinden, yani küçük ölçekli işletmelerin Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesinden, öncelikli teknoloji alanlarının tespitine kadar geniş bir müdahale yelpazesinin olduğu da bir gerçektir.”¹⁵³ Bu nedenle, öncelikle ulusal kaynaklara dayanmayı esas alan bir kurumsal sistemin yaratılması en önemli amaç olmalıdır.

¹⁵¹ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000, S.9 .

¹⁵² Somel,a.g.e., s.4.

¹⁵³ Alkan Soyak ,“Küreselleşme ve Teknoloji Politikası, Türkiye Sanayi Mülkiyet Hakları ve AR-GE Destekleri Açısından Bir Değerlendirme”, <http://www.ceterisparibus.net/turkiye/makaleler.htm> ,(08 Nisan 2005).

Böylesi bir vizyon çalışması tarımdan eğitime, yabancı yatırımlardan bilgi ekonomisine, dış politikadan su sorununa, sürdürülebilir kalkınmaya, güvenlik mimarisinden kent planlamasına, AB üyeliğinden alternatif enerji kaynaklarına, kültürel yenilenmeye kadar uzanan geniş bir menzilde değişen dünyanın ve değişemeyen Türkiye'nin fotoğrafını çekmeye, geleceğe dönük görüş ve önerileri, kestirimleri paylaşmaya çalışılmalıdır.¹⁵⁴

Türkiye'nin kalkınmaya yönelik yeni politikalar uygulama fikrini gelişmiş ülkeler ve onların kontrolündeki organizasyonlar tarafından desteklenmeyecektir. Çünkü bu tür fikirler kendi şirketlerinin faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek ticaret ve finans politikalarını doğurabilecektir. Türkiye, gelişmiş ülkelerin bile ticaretten vazgeçemeyeceği kadar büyük bir ekonomiye sahiptir. Türkiye çevresinde zengin enerji ve maden kaynaklarına sahip komşu ülkeler ve az gelişmiş ülkeler ile ticari ilişkileri arttırmak zorundadır. Gelişmiş ülkelerin bile ticaret söz konusu olduğunda ,ekonomik izolasyon siyasetinde birlikte hareket etmeleri beklenemez

Türkiye'nin üretim için gerekli hammadde ithalatını gerçekleştirebilmesi için bunun paralelinde de ihracat yapması gerekmektedir. Türkiye düşük ücretle ürettiği ucuz fiyatlı malları ihraç etmeye devam ettiği sürece ticarette dışarıya reel kaynak transferi de devam edecektir. İhracattaki kaynak transferini önlemenin yolu emek yoğun basit teknoloji ile üretilen malların payının azalması ve yeni teknolojilere dayanan malların payının artması ile azalacaktır. Bu nedenle ithalatı mümkün olduğu kadar kalkınma için gerekli olan mal ve hizmetlerin alımı ile sınırlandırılması gerekmektedir. Çok zor kazanılan döviz gelirlerinden enerji ara malı ve hammadde ithalatına tahsis edilenden geriye kalan kısmını mümkün olduğu kadar ülkede üretilmeyen yatırım malı ithalatında kullanmak gerekmektedir. Bu sayede işgücünün fiziksel verimini arttıracak sabit sermaye birikimi hızlandırılmış olacaktır.

¹⁵⁴ Mehmet Öğütçü, “**2023 Türkiye Vizyonu-Gelecek Ashında Şimdi Başlıyor**”, 18 Temmuz 2002 , www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/mogutcuelegans.pdf , (14 Nisan 2005).

Ülkede biriken tasarrufları sermaye yatırımlarına yönlendirmek için finans sisteminin gerçek görevini yapması gerekir. Bu görev birikimleri yatırıma aktarmak ve yatırımın riskini sosyalleştirmektir. Finans sisteminin ekonominin reel sektörlerindeki doğabilecek istikrarsızlıklar için bir tampon görevi görmesi gerekir. Finans sisteminin kalkınmaya katkısı ancak böyle sağlanabilir. Ekonomi için istikrarsızlık ve belirsizlik kaynağı olabilecek her türlü spekülâtif faaliyet engellenmelidir. Bankaların vatandaşlara ait tasarrufları mevduatta toplaması ve banka sisteminin toplanan mevduatı tamamen yatırım kredilerine dönüştürmesi gerekmektedir.

3.1.2. Politik Sonuçlar

Siyasal globalleşme, eskiden uluslararası sistemin temel aktörü olan ulus-devletin üstünlüğünü sarsmış ve ulus-devleti, yetkilerini başkalarıyla paylaşmaya mecbur bırakmıştır. Ulus devlet, globalleşme ile yetki ve otoritesini uluslararası ve uluslarüstü kuruluşlara devretmeye başlamıştır. Bu süreçte uluslararası ilişkilerin artmasına paralel olarak sorunların uluslararası arenaya taşınması da artış göstermiş ve bunların çözümü uluslararası işbirliğini zorunlu hale getirmiştir. Bir başka ifadeyle, uluslararası siyasal ve ekonomik aktörler devlet egemenliğine ortak olmuş; ülkeler, ulusal ve uluslararası politika uygulamalarında dış dünyayı dikkate almak durumunda kalmıştır.¹⁵⁵

Küreselleşmenin getirdiği önemli durumlardan biri de, devlet dışındaki uluslararası aktörlerin ağırlığının belirginleşmesidir. Uluslararası örgütler (hükümetler-arası, hükümetler-dışı), çok uluslu şirketler ve bireyler, henüz devletin yerini almamalarına karşın, uluslar arası ilişkilerde devletlerin muhatabı olabilmektedirler. Türkiye artık, dış politikasında ve dolayısıyla iç politikasının belirlenmesinde, bu aktörleri dikkate almak zorundadır.¹⁵⁶

¹⁵⁵ C.Can Aktan, “**Ekonomik ,Siyasal ve Kültürel Globalleşme**”, <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/ekonomik-global.htm>, (24 Mart 2006).

¹⁵⁶ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s.80.

Uluslararası şirketler küreselleşmenin en önemli ekonomik etkilerinin belirleyicisi olarak görülmektedir. Uluslararası şirketler küreselleşmenin getirdiği mal ve hizmet üretiminin artmasının en önemli aracı haline gelmiştir.¹⁵⁷ Küreselleşmenin bu ilişkiler ağı ile birlikte getirmiş olduğu rekabet, hem bu ülkelerin ekonomilerinin hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini yapısal bir değişime zorlamıştır.¹⁵⁸

Gelişmiş ülkelerde devletler, teknolojik üstünlüğü korumak, kâr getirici alanların önünü açmak, sermayenin uluslararası işleyişini kolaylaştırmak ve bu arenada onun güvenliğini sağlamak gibi işlevler üstlenirken, gelişmekte olan ülkelerde bir yandan sermaye girişini kolaylaştırmak (mal ve finans piyasalarındaki serbesti, serbest bölgeler, yüksek faizler, aşırı mevduat garantileri, özelleştirme gibi uygulamalarla), öte yandan sermaye kârlarını arttırmak (özellikle bilinen uyum politikaları çerçevesinde ve ücretlilerin istemlerini bastırarak) gibi işlevlere ağırlık vermektedirler. Örneğin Türkiye’de yeni büyümekte olan menkul kıymetler borsasına bakmak bile devletin yabancı sermayeye nasıl yüksek kârlar sağladığı konusunda bir fikir vermektedir.¹⁵⁹ 1996 yılında yabancıların borsada 2.5 milyon dolar düzeyinde olan payı, bu dönemde 700 milyon dolar geri çekilmesine karşın, bugün 15 milyar dolara yükselmiştir; yani onlara yıllık ortalama % 78 kazanç sağladığı görülmektedir.¹⁶⁰

Aktan’a göre ; Küreselleşme, ulusal politikaların etkinliğini azaltmakta ve ülkelerin radikal kararlar almalarını güçleştirmektedirler. Ulus-devlet, artık ne ekonomik politikaların yönlendiricisi ne de tek başına ulusal güvenliğin sağlayıcısıdır. Dünyanın dört bir yanında ulus-devlet içinde etnik milliyetçiliğe ya da dini temele dayalı özerk bölgeler ortaya çıkmıştır. Rusya’da Çeçenistan,

¹⁵⁷ Erol İyibozkurt, *Küreselleşme ve Türkiye*, Bursa : Ezgi Kitabevi, 1999, s.37 .

¹⁵⁸ Okan Taner, *Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi*, Muğla Üniversitesi SBE, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla 2002. s.29

¹⁵⁹ Meryem Koray, “*Küreselleşme Süreci ve Ulus Devlet*”, *Ekonomi, Siyaset Tartışmaları*, <http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale1> , (22 Mart 2006).

¹⁶⁰ Özer Ertuna, “*Bizden Zengini Yok*”, *Radikal Gazetesi*, 20 Mart 2000.

Kanada'da Quebec, Yugoslavya'da Kosova, İspanya'da Katalonya örnek gösterilebilir¹⁶¹.

Küreselleşme karşıtı kesimlerce ulus-devletin müdahaleci olması sebebiyle emperyalist güçler tarafından hedef olarak seçildiği belirtilmektedir. Şaylan bu durumu şöyle vurgulamaktadır; “Ulus devletin korkutan yanı nedir? Öncelikle, ulus devlet engeldir. Çünkü ulus devlet, bütün ekonomik entraksiyonlara müdahale edebilir”¹⁶²

Küreselleşme bir olgudur, bir gerçektir. Teslim olunması ya da kayıtsız kalınması mümkün olan bir durum söz konusu değildir. Küreselleşme taraf yada muhalif olunması gereken bir kavram olarak algılanmamalıdır. Küreselleşmeciler ve anti-küreselleşmeciler biçiminde bir bölünme çok anlamlı değildir. Pragmatizmi esas alan bir politika izlemek, küreselleşme karşısında en rasyonel yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda gerçekçi politika, Türkiye'nin, ulusal çıkarlarını her durumda maksimize edecek bir dış politika izlemeyi gerekli kılmaktadır.¹⁶³

3.1.3. Toplumsal ve Kültürel Sonuçlar

Küreselleşme kavramı ile ilgili farklı bir tanımlama şöyledir; “dünyadaki farklı halklar, bölgeler ve ülkeler arasında artan karşılıklı bağımlılık ya da dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır.”¹⁶⁴ Küreselleşmenin dört boyutu vardır: kapitalist dünya ekonomisi; ulus-devlet sistemi; askeri dünya düzeni ve uluslararası işbölümü.¹⁶⁵ Küreselleşmenin, her boyutunun arkasında yatan ve “kültürel küreselleşme” olarak anılabilecek daha ileri ve oldukça temel bir yönü vardır.¹⁶⁶

¹⁶¹ Coşkun Can Aktan, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002, s.8.

¹⁶² Gencay Şaylan, *Ulusal Dergisi*, Sayı 2, Ankara, 1996, s.23.

¹⁶³ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.79.

¹⁶⁴ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, Ankara : Ayraç Yayınevi,2000, s.619.

¹⁶⁵ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, İstanbul : Ayrıntı Yayınları, 1994, s.67.

¹⁶⁶ Giddens, *Modernliğin Sonuçları*,s.72.

Küreselleşme sadece mal ve sermayenin serbest dolaşımı, devletin küçülmesi ve özelleştirme talepleri ile gelmedi yada rekabeti şiddetlendirip teknolojik değişme ve AR-GE' ye veya şirketlerin birleşmesi yolu ile tekelleşmeyi artırmaya yol açmakla kalmamış, aynı zamanda insana ilişkin çok sayıda yeni talepler yaratmış veya var olan taleplerin niteliğini değiştirmiştir. Ekonomiye ilişkin taleplerde olduğu gibi, siyasal ve sosyal talepler koşulları ve yaptırımları ile birlikte gelmiştir.¹⁶⁷

Küreselleşme, beraberinde kültürel parçalanma ve kültürler arası çatışmayı mı doğuracaktır? Küresel kültürün yerel insanlar tarafından karşılaşıldığında görülebilecek iki refleksten biri 'direnç gösterme' diğeri ise 'uygun' bulmadır. Yani toplum ya “reaksiyon” gösterecek ya da “uygun” bulup benimseyecektir. Ancak global kültürün toplumun kendisine sunulduğu gibi salt bir yalınlıkla kabul edilmesi her zaman gözlemlenen bir olgu değildir. Yerel topluma mal ve hizmetler, fikirler, teknoloji ile gelen global kültüre karşı toplumun kendisi de değişik anlamlar yükleyebilmekte ve böylece değişik alt kültürlerde küresel kültürün yorumlanmasında farklılıklar görülebilmektedir.¹⁶⁸

Küreselleşme ve kimlik oluşturma süreçlerinin ulusal kültürleri veya azınlık kültürlerini nasıl biçimlendirdiği, toplumsal müzakere süreçlerinin nasıl geliştiği ve ne tür çözümler üretildiği üzerine dünyada çeşitli yaklaşımlar ve örnekler mevcuttur¹⁶⁹. Türkiye'de uzun süredir ulusal ve kültürel kimlik tartışmaları devam etmektedir. Çağı yakalamak ve küreselleşme sürecine ayak uydurabilmek için farklı kültürel kimliklerini ifade edebilmek, kısacası siyasal, sosyal ve kültürel haklara sahip olmak gibi talepleri gözardı etmeden çözümler bulunmalıdır.

¹⁶⁷Gülten Kazgan, *Tanzimat'tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul : Akdeniz Matbaacılık, 1999, s. 370.

¹⁶⁸ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.115.

¹⁶⁹ Süheyla Kirca Schroeder, “Küreselleşme, Kimlik, Ulusal Kültür”, *Radikal*, 25 Aralık 2005.

Türk toplumsal ve siyasal geleneği farklı kültürlerle karşı saygılı olmayı ve uzlaşmayı öngören çeşitli davranışları içermektedir.¹⁷⁰ Kültürel farklılıklar aynı zamanda yaratıcılık ve gelişmeye beraberinde getirecektir.

3.2. Küreselleşen Dünyada Türkiye'nin Seçenekleri

Uluslararası siyasi örgütlenme Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına başlamıştır. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra , özellikle yirminci yüzyılın başından itibaren uluslararası yaşantıyı etkileyen iki önemli gelişme meydana gelmiştir. : Birincisi ,uluslararası dayanışmanın , özellikle ekonomik dayanışmanın , devletlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için zorunlu bir durum alması ; ikincisi savaşların niteliklerinin değişmesidir. Bugün güçleri ne olursa olsun , tüm devletler birbirlerine bağımlıdır.¹⁷¹ Devletler esas itibariyle saptadıkları bir tehdit karşısında kendi güçlerini yeterli görmediklerinde ittifaka yönelirler.¹⁷²

21'nci yüzyılın başında dünyada iki köklü değişim yaşanmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve bilgi çağının sağladığı imkanlar küreselleşmenin hızını ve etkisini artırmaktadır. Demokratikleşme hukukun üstünlüğü, insan hakları ve liberalizm gibi kavramların ortak değer kazandığı; mal ve finans piyasalarının, bilgi ve teknolojinin ülkelerin sınırlarını aştığı günümüzde, dünya ekonomik ve bir anlamda kültürel bütünleşmeye doğru gitmektedir. Bütünleşme veya entegrasyon olarak adlandırılan bu ivme hızla siyasal alanı da kapsayacak şekilde genişlemektedir.

Diğer yandan devletler kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla değişik güvenlik sistemleri oluşturabilmektedir. Bu tür sistemler tarihsel süreç içerisinde

¹⁷⁰ DPT, a.g.e.s.116.

¹⁷¹ Gönlübol, a.g.e., s.523.

¹⁷² Dedeoğlu, a.g.e. , s.223.

önemli rol oynamışlardır. Bu oluşumlara ittifaklar, ortak güvenlik sistemleri (Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler) örnek gösterilebilir.¹⁷³

Soğuk Savaş yıllarında yaşanan istikrarsızlık siyasal olmaktan çok psikolojiktir. Bu yıllarda herhangi bir büyük savaş olmamıştır. Bununla birlikte her iki taraf da kendisini tehlike içerisinde hissetmiş ve güvensizlikten şikayetçi olmuştur.¹⁷⁴ Diğer taraftan, soğuk savaş sonrasında dünya yeniden şekillenmektedir. Yeni dünya düzeni olarak adlandırılan şekillenmede, uluslararası sistem ABD'nin yönlendirici liderliğinde AB, Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya'nın oluşturduğu güçlü devletler tarafından belirlenmektedir. Küresel ve kıtasal güçlerin meydana getirdiği bu yapılanmaya son zamanlarda G-20 adı altında bölgesel güçlerde dahil edilmeye çalışılmaktadır.

Brzezinski'ye göre "Çin ,dünyanın en önemli güçlerinden biri olacak ve eski duruma gelmek isteyecektir. Modern Çin 21. yüzyıla hala komünizmle yönetiliyor olarak girebilir; fakat artık komünist Çin olmayacaktır."¹⁷⁵

Yeni dünya düzeninde Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para fonu gibi küresel organizasyonların önemi ve etkinliği artarken Avrupa Birliği, NAFTA ve OPEC gibi bölgesel entegrasyonlar siyasal birlikler oluşturacak şekilde gelişmektedir. Bu entegrasyon hareketlerinin en gelişmiş olan Avrupa Birliği, birlik oluşturma stratejisi uygulamasının son aşaması olan egemen devletler birliği şeklinde teşkilatlanmaktadır.

Yeni dünya düzeninde; gelişmiş ülkelerin değerler sistemini oluşturan demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı ve serbest piyasa ekonomisi gibi kavramlar uluslararası hukuk normları haline getirilmektedir. Küresel ve bölgesel olarak gelişen uluslararası yargı organlarının uluslararası hukuk kurallarını uygulama etkinliği artmaktadır. Gelecekte, yeni

¹⁷³ Turgay Uzun, "Uluslararası Politik Sistemin Değişimi, Yeni Uluslararası Düzen ve Türkiye", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 4, Aralık 1998, s.82.

¹⁷⁴ Muharrem Gürkaynak, *Avrupa'da Savunma ve Güvenlik*, Ankara : Asil Yayınları, 2004, s.7.

¹⁷⁵ Zbigniew Brzezinski, *Büyük Çöküş*, Çev.:Gül Keskil- Gülsev Pakkan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1989, s.58.

dünya düzeninin uluslararası hukuk kuralları üzerinde şekilleneceği ve kurallara uymayan kişi, şirket, kuruluş ve devletlere karşı yaptırımlar uygulanacağı değerlendirilmektedir. İçişlerine karışmama ve sınırların dokunulmazlığı ilkelerinin zayıflaması, uluslararası hukukun etkilerini arttırmış ve uluslararası toplumun müdahale yeteneğini güçlendirmiştir (Örneğin Bosna-Kosova, Afganistan, Somali v.d.)

Yeni dünya düzeninde diğer bir gelişmede devletlerin mutlak egemenlik ve bağımsızlıklarında yaşanmaktadır. Küreselleşme nedeniyle karşılıklı bağımlılık artmakta ve uluslararası işbirliği gelişmektedir. Uluslararası işbirliğinin gelişmesi sonucunda uluslararası hukuk kurallarının ve uluslararası yargı organlarının etkinliğinin artması devletlerin mutlak egemenliği ve bağımsızlığı aşındırmaktadır.

Devletler arasında artan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliği kültürel hoşgörünün gelişmesini sağlamaktadır. Bu gelişmeyle eş zamanlı olarak gelişmiş devletlerin diğer devletlerin kültürleri üzerinde yarattığı baskıya karşı oluşan tepki, medeniyetler çatışmasını gündeme getirme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Ancak kültürler arasındaki hoşgörünün gelişmesi ve küreselleşme nedeniyle küresel düzeyde ihtiyaç duyulan uluslararası işbirliğinin büyük çaplı medeniyetler çatışmasını engelleyeceği değerlendirilmektedir. Buna rağmen oluşan bu tepkinin uluslararası terörizmin gelişmesine uygun ortam sağlaması da mümkündür.

İnsan hakları ve demokratik yaklaşımların evrensel değerler olarak kabul edilmesi ulus devlet içindeki etnik ve dinsel kimlikleri ortaya çıkarmaktadır. Etnik ve dinsel toplulukların kendi kültürel özelliklerinin muhafaza etmesi için yaptığı talepler federe devlet hatta bağımsız devlet yapılanmasına kadar gitmektedir. Bu gelişme üniter ve ulus devlet yapılanmalarını tehdit etmektedir. Bir kısım devletler Birlik Oluşturma Stratejisi kapsamında entegrasyonlar ve Egemen Devletler Birliği oluştururken, Bağımsız Devletler Topluluğu gibi bir kısım devletler de parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Gürcistan

,Ukrayna ve Azerbaycan ayrı bir birlik kurma girişimlerini ilk kez BDT içinde 1996 yılında dile getirmişlerdir.¹⁷⁶

Birlik Oluşturma Stratejisinin başarıyla uygulanabilmesi için iki ana ön koşul bulunmaktadır. Ön koşullardan birincisi kültürel paradigmadır. Diğeri ise Birlik Oluşturma Stratejisinin uygulaması için uygun zemindir.

Kültürel paradigma demokratik prensiplere uygun olarak oluşturulan mantıktır. Yani insanlara ve düşüncelerinden dolayı oluşan farklılıklara hoşgörü ile bakmak, bir arada yaşama ve paylaşma anlayışıdır.

Ortak zemine sahip devletler arasında birlik oluşturma düşüncesinin ortaya çıkması ve gelişmesi daha kolay olmakta, uygulamalar daha süratle gelişmektedir. Bu nedenle devletler stratejiyi uygulama alanına geçirirken alternatif açılımlarını gerçekçi ve rasyonel bir şekilde değerlendirmelidirler.

Türkiye küreselleşen dünyada, insanların refah, mutluluk ve zenginliğini sağlayabilmesi için dünya imkanlarından azami faydalanmalıdır. Dünya imkanlarından azami faydalanmak için de ya şu ana kadar Birlik Oluşturma Stratejisinin uygulanması sonucunda oluşturulan Egemen Devletler Birliği içinde yer almalı ya da uygun devletlerle Egemen Devletler Birliği meydana getirmelidir.

Türkiye'nin jeopolitik durumu Birlik Oluşturma Stratejisinin uygulanması doğrultusunda dış politikada farklı açılımlar sunmaktadır. Birlik Oluşturma Stratejisinin uygulanabilmesi için uygun zeminler incelendiğinde Türkiye'nin üç alternatif açılıma sahip olduğu söylenebilir. Bunlar Avrupa Birliği, Türk Cumhuriyetleri ve İslam Ülkeleri açılımlarıdır.

3.2.1. AB Süreci

Zbigniew Brzezinski'nin de vurguladığı gibi AB oluşum fikri üç ana sebep tarafından yönlendirilmektedir. "... *iki dünya savaşının sebep olduğu yaraları sarma, ekonomik olarak toparlanma arzusu ve Sovyet tehdidinin yarattığı*

¹⁷⁶ Dedeoğlu, a.g.e. , s.272

*güvensizlik ortamının giderilmesi.*¹⁷⁷ Doksanların ortalarına gelindiğinde, bu problemlerin ortadan kalkması, ekonomik kalkınmanın büyük ölçüde gerçekleşmesi ve Sovyet tehdidinin kaybolmuş olmasına rağmen AB genişleme çabalarına devam etmektedir.

AB'nin geleceği ve Avrupa'nın doğruya doğru genişlemesi gibi konularda Avrupalı ülkeler arasında görüş ayrılıkları mevcuttur. Almanya birleşik bir Avrupa fikrinden yana olup, ayrıca Avrupa'nın süratle genişlemesini savunmaktadır. Diğer Avrupalı Ülkelerin çoğu ise Avrupa'nın federal bir yapıya sahip olması ve doğruya doğru tedrici genişlemesini istemektedirler. Avrupa'nın liderliği konusunda da görüş ayrılıkları vardır. Bu rolü oynamak isteyen Almanya'ya karşı, Fransa ve İngiltere başta olmak üzere AB içinde bazı ülkelerde bir direnç olduğu gözlenmektedir.¹⁷⁸

AB'nin geleceğine birinci derecede başta Almanya, Fransa ve İngiltere'nin güçleri tesir etmektedir. İngiltere, Almanya ile Fransa'nın asıl aktör oldukları büyük Avrupa macerasından kopmuş bir jeostratejik oyuncudur.¹⁷⁹ AB'ne kuruluşundan beri egemenliğin devri noktasından hep soğuk yaklaşmış, topluluk güçlendikçe dışında kalmak istemediğinden 1 Ocak 1973 tarihinde bu topluluğa katılmıştır. Ayrıca İngiltere, 1 Ocak 1999'da AB'inde yürürlüğe konan ve 1 Ocak 2002 yılında dolaşıma giren "Tek Para (Euro)"ya geçişi egemenlik gerekçesiyle kabul etmemiştir. Margaret Thatcher Euro'yla ilgili olarak 1990 yılı sonlarında Avam Kamarasında yaptığı bir konuşmasında, "Sterlin'i devretmekle, bu Parlamento'nun yetkilerini de Avrupa'ya devretmiş olursunuz" demiştir.¹⁸⁰ Böylece, İngiltere bir kere daha siyasal birleşmeye sıcak bakmadığını, buna karşılık, serbest ticaret temelinde ekonomik bir entegrasyondan yana olduğunu ortaya koymuştur.

¹⁷⁷ Zbigniew Brzezinski, , *Büyük Satranç Tahtası*, Çev.Ergun Kocabıyık ve Ertuğrul Dikbaş ,İstanbul : Sabah Kitapları, 1998, ss. 56-57.

¹⁷⁸ Nezihi Çakar, *1999 Yılı Başında Dünya ve Türkiye'nin Vizyonu*, Ankara : HAK Yayınları Ocak 1999, ss. 1-3.

¹⁷⁹ Brzezinski , *Büyük Satranç Tahtası*, s.43.

¹⁸⁰ Paul Kennedy, , *Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken*, Çev. Fikret Üçcan, İstanbul : Türkiye İş Bankası Yayınları, 1998, s. 343.

Almanya ise, AB'nin en kalabalık ve en güçlü ekonomisine sahip olup, adeta birliğin lokomotifi konumundadır. Almanya, bu gücünün ifadesi olarak, AB bütçesinin yüzde 28,5'ini, NATO'nun yüzde 22,8'ini, BM'in yüzde 8,93'ünü karşılamaktadır.

Fransa ise, Avrupa'da konumunu güçlendirmek ve liderlik iddiasını devam ettirebilmek için, Almanya ile münasebetlerini çok sıcak bir şekilde devam ettirmek durumundadır. Bütün bu açılardan bakıldığında, AB'nin geleceği öncelikle Fransa ve Almanya'nın işbirliğine ve üye ülkelerin kamuoylarının desteğine bağlıdır. AB, soğuk savaşın sonunda kendi inisiyatifinde bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) geliştirme gayreti içerisinde.

Avrupa Birliğinin Maastricht Antlaşmasıyla Ortak Dış Güvenlik Politikası oluşturma eğilimi güvenlik boyutu da kazanması arayışlarını gündeme getirmiştir. Ancak 1990'larda Balkanlarda patlak veren krizler AB ülkelerinin NATO ve ABD katkısı olmadan Avrupa'daki bir krize tek başlarına müdahale edebilecek askeri yeteneklere sahip olmadığını göstermiştir.¹⁸¹

Haziran 1996 NATO Berlin Dışişleri Bakanları Toplantısında AGSP, NATO içinde geliştirilmesi ABD'nin ön almasıyla benimsenmiştir. Bu kararlar uyarınca 1996 yılı sonundan itibaren NATO ve Batı Avrupa Birliği (BAB) arasında gerektiğinde BAB öncülüğündeki harekatlarda NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılmasına izin verecek düzenlemeler geliştirilmiştir.

Bundan sonraki en önemli gelişme AB'nin NATO'dan bağımsız bir güvenlik boyutu kazanması fikrinin somut biçimde ortaya çıkmasıdır. İngiltere-Fransa Zirvesi sonucunda 4 Aralık 1998'de imzalanan St. Malo Deklarasyonu NATO'nun öncü rolünü kabul etmekle birlikte, BAB'ın AB'ye entegre edilmesi yaklaşımını ortaya çıkarmıştır.¹⁸² İngiltere ile Fransa'nın gündeme getirdiği bu yaklaşım bilahare AB tarafından da benimsenmiştir. 17 Temmuz 2000 günü Konseyde kabul edilen bir kararla AB'nin bu talepleri doğrultusunda NATO-AB

¹⁸¹ Atilla Sandıklı, *Türkiye'nin Dış Politikasında AB ve Alternatifleri*, Beyaz Kitap, İstanbul : Harp Akademileri Yayınları, 2001, ss.112-123.

¹⁸² İktisadi Kalkınma Vakfı, *Avrupa Birliğinin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu Konulu Raporu*, Mayıs 2002, s.38.

ilişkilerini ilgilendiren düzenlemeler gündeme gelmiş ve 13 Kasım 2000 tarihinde BAB, AB'ne entegre olmuştur.

Köln ve özellikle Helsinki zirvelerinde AB gücü konusunda somut adımlar atılmıştır. Helsinki zirvesinde askeri kuvvetin kurulmasını "Temel Hedef" olarak kabul etmiş ve Kolordu düzeyinde 60.000 kişilik böyle bir muharip kuvvetin Aralık 2003 tarihine kadar oluşturulması öngörmüştür. Bu büyüklükteki bir kuvvetin uzun bir süre dönüşümlü bir şekilde takviye edilerek harekat bölgesinde kalabilmesi için iyi eğitilmiş 200 bin askerlik bir hazır kuvvete ihtiyaç duyulacağı belirtilmektedir. Bu konuda bir önemli gelişme de, Almanya'nın anayasasındaki sınırlamaları kaldırması ve Balkanlardaki askeri barış operasyonlarına çeşitli biçimlerde katkıda bulunmasıyla kaydedilmiştir.¹⁸³ 20 ve 21 Kasım 2000 tarihinde Avrupa Birliği ülkelerinin savunma bakanlarının yaptığı toplantıda kuvvet hedefleri belirlenmiştir. Buna göre Avrupa Birliğinin yüz binden fazla askeri, 400 savaş uçağı ve 100 savaş gemisi mevcut olacaktır. Almanya kuvvet hedefi olarak 30.000 askeri hazır edecektir. Bu askerlerden 18.000'i Avrupa Birliği tarafından operasyonlara katılacaktır.¹⁸⁴

ABD içinde bulunduğu koşullar gereği bu oluşumu desteklemek durumunda kalmıştır. İçinde bulunduğumuz süreçte bu durum ABD ve AB ülkelerinin karşılıklı çıkarlarına hizmet etmektedir. Ancak gelecekte AB ülkeleri tamamen bağımsız bir güce sahip olmak isteyebilirler ve NATO'ya rakip olabilirler. AGSP, şu anda dünya üzerinde bir güç olarak görülmesine de kısa zamanda etkisinin hissedileceği söylenebilir.

Tanzimat ile başlayan batılaşma hareketleri ve Atatürk'ün gerçekleştirdiği köklü devrimlerle büyük bir değişim yaşanmış, Avrupa ile ilişkiler geliştirilmiştir. Türkiye, halen siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri olarak ya tamamen Avrupa kurumları içinde yer almış ya da bu kurumlarla ilişkilerini en üst seviyede geliştirmiştir.

¹⁸³ Ali Karaosmanoğlu, AGSK Sempozyum Bildirisi , Ankara ,Ocak 2001, ss.67-75.

¹⁸⁴ Erol Bilbilik, *Küresel Dünya Politikaları ve Ulusal Seçenekler*, İstanbul : Kaynak Yayınları ,2002, s.37.

Türkiye; 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması, 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ve 1996 yılında yürürlüğe giren Gümrük Birliği vasıtasıyla AB ile ilişkilerini geliştirilmiş, 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki’de yapılan AB’ne aday ülke olarak kabul edilmiştir. 4 Aralık 2000 tarihinde AB Bakanlar Konseyi Katılım Ortaklığı Belgesini onaylamış, Türkiye 24 Mart 2001’de Ulusal programını yayınlamıştır. Ulusal Programda yer alan değişikliklerin önemli bir bölümü, Anayasa değişiklikleri ve uyum paketlerinin TBMM’nde kabul edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. 12-13 Aralık 2003 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesinde “Aralık 2004’deki Avrupa Konseyi, komisyon raporu ve tavsiyesi üzerine Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığında karar verirse AB Türkiye ile katılım müzakerelerini gecikmeksizin başlatacaktır”¹⁸⁵ kararını açıklamıştır. Görüldüğü gibi 1999 yılından itibaren bazı olumsuz etkileşim ve ifadelere rağmen Türkiye-AB ilişkileri üyelik perspektifinde hızla aşama kaydetmiştir.

Avrupa Birliği (AB) bünyesinde güvenlik çıkarlarının büyük ölçüde çeşitlilik, hatta uyuşmazlık gösterdiği hususu, Irak sorunu ile birlikte bir defa daha gün ışığına çıkmıştır. Hem üye hem aday ülkelerin güvenlik algılamalarının bu ölçüde farklılaşması , Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının (AGSP) Petersberg görevlerinin (kriz yönetimi, barışı koruma, vs.) ötesine geçecek biçimde gelişmesine engel teşkil etmektedir.¹⁸⁶

Başka bir görüşe göre ise, ABD dikkatini Avrupa’dan ziyade dünyanın başka bölgeleri üzerine yoğunlaştırdıkça ve Avrupa’daki askeri varlığını Doğuya kaydırarak , AGSP bir tercih olmanın ötesinde bir zaruret haline gelecektir. AB Konseyi Mart 2002 Barcelona toplantısında Makedonya’daki “Amber Fox” operasyonunun sorumluluğunu üstlenmeye karar verirken , hiç şüphe yok ki , ABD’nin önceliklerindeki temel değişikliğin farkındaydı. Bu durum AB’yi çelişkili tercihler arasında bırakmıştır. AB, genişlemesinin de ağırlaştırdığı mali ve

¹⁸⁵ Avrupa Konseyi , 12-13 Aralık 2003 Tarihli Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi, <http://www.dtm.gov.tr/ab/TABgb/4.htm>. ,(05 Şubat 2005)

¹⁸⁶ Ali Karaosmanoğlu, *Uluslararası Toplumun Değişimi ve Türkiye’ye Etkileri* , Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nde günü verilen konferans , Ankara , 18 Numaralı Dergi , 21 Şubat 2003,s.2.

kurumsal sorunlara odaklanarak kendi içine mi kapanacaktır? Yoksa, dışarıdan gelen tehdit ve tehlikeleri karşılamaya yönelik dışa dönük güvenlik politikaları geliştirmeyi mi yeğleyecektir ?¹⁸⁷

Genişleme ve güvenlik sorunlarının ortaya koyduğu çelişkili durumu AB'nin çözmesi güç olacaktır. AB, bu iki zıt alanı bağdaştıran politikalar geliştirmese, kendi içinde ayrışmalara sebebiyet verecektir. Bu temel sorunu çözemeyen AB, küreselleşmenin tüm tehlikelerine açık, zengin fakat savunmasız bir serbest ticaret bölgesi olmaktan öteye gidemeyecektir. Üyelerin bir bölümü güvenliklerini AB dışında arayacaklardır. AB, böyle bir ihtimali önlemek isterse, genişleme politikasının avantajlarını daha ileri düzeyde bir güvenlik ve savunma politikası geliştirmek için kullanabilir. Dünyanın diğer bölgelerinde de etkili olmak isteyen, kısaca süper devlet sorumlulukları yüklenmek zorunluluğunu duyan bir AB'nin Türkiye'ye bakışı değişecektir. AB'nin bu şekilde yönlenmesi Türkiye'nin üyelik sürecini hem kısaltabilecek hem de kolaylaştırabilecektir.

AB'ne girilmesi halinde Türkiye, çağdaş Batı medeniyetlerinden etkilenen bir ülke olma durumundan , bu medeniyetin bir parçası olma durumuna geçecektir. Yani Türkiye çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma aşamasını tamamlamış, bu medeniyetin bir parçası olması aşamasına varmış olacaktır.

3.2.2. Türk Cumhuriyetleri ve Rusya Açılımı

3.2.2.1. Rusya Federasyonu

1991 sonlarında 15 Cumhuriyetten oluşan SSCB, 14 Cumhuriyetinin bağımsızlıklarını ilanından sonra sadece Rusya Federasyonu olarak kalmıştır. SSCB'nin dağılması ve Kafkasya'nın kaybı, yeniden dirilen Türk etkisi hakkındaki stratejik korkuyu canlandırmıştır.¹⁸⁸ Orta Asya'nın (Türkistan) kaybı, Ukrayna'nın bağımsızlığı, Rusya Federasyonu'nun Pan-Slavik bir kimliğinin özüne meydan okumuş ve Rus Devleti için yaşamsal bir jeopolitik gerilemeyi

¹⁸⁷ Karaosmanoğlu, a.g.e. , s.4.

¹⁸⁸ Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası* , ss.85-88

oluşturmuştur. Baltık ve Karadeniz’de belirleyici konumunun kaybı, Türkiye’nin bir zamanlar kaybettiği etkisinin Kafkaslar ve Karadeniz’de tekrar sağlaması, Hazar Denizi’nde belirleyici konumunu kaybetmesi ve Güneydoğu sınırlarında bazı yerlerde 1000 milden fazla kuzeye itilmesine neden olmuştur.

Halen RF’da yeniden yapılanma süreci yaşanmaktadır. Rusya Federasyonu, doğusunda ve batısında bulunan Japonya, Güney Kore, Çin ve AB arasında denge sağlayabilecek güçte değildir. Gerileyen bölgesel güç kimliğini, belirsizliğin ve istikrarsızlığın sürdüğü bir ortamda yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır.

RF 1993 yılından itibaren eski Sovyet Cumhuriyetleri’ni Rusya Federasyonu’nun hayati ihtiyaçlarının yattığı bir “yakın kuşak” telakki eden, uluslararası toplumun, bu bölgeyi Rusya Federasyonu’nun nüfuz alanı olarak tanıması gerektiğini ileri süren, bu ülkelerdeki ihtilaflara müdahale hakkını kendinde gören, bu ülkeleri hegemonyası altına almayı, buralarda yeniden üsler tesis etmeyi ve bu devletlerde yaşayan etnik asıllı Rusların çıkarlarını korumayı üstlenen, ayrıca Rusya Federasyonu güvenli sınırlara kavuşturmayı öngören bir siyaset benimsemiş görünmektedir.¹⁸⁹ Bu çerçevede Rusya Federasyonu’nun jeopolitik yönelimlerine ilişkin esaslar şöyle özetlenebilir¹⁹⁰; ülkenin demokrasi kapsamında yeniden yapılanmasına devam edilmesi, batının endüstriyel ülkeleri ve güçleri arasında yer almak için gerekli düzenlemelerin yapılması, Rusya Federasyonu’nu çevreleyen devletler ile güvenlik amaçlı tampon ülkeler kuşağının oluşturulması, ulusal çıkarlarının gerektirdiği yönde batı ile ortaklık düzeyinde ilişkilerin sağlanması, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri ile ilişkilere birinci derecede önem verilmesi ve her alanda geliştirilmesi, diğer Asya devletleri ile yakın ilişkilerin oluşturulması ve güç dengelerinin korunması, Ortadoğu ülkeleri ile yakın ilişkilerin sürdürülmesi ve geliştirilmesidir.

Rusya Federasyonu, hem SSCB zamanındaki üslerine yeniden kavuşmak, hem de Hazar Havzası enerji kaynakları üzerindeki nüfuzunu

¹⁸⁹ Çakır,a.g.e. , ss.2-6.

¹⁹⁰ SİSAV , *Dünyadaki Jeopolitik Yönelimler ve Türkiye*, Ağustos 2000, İstanbul, s.100.

artırmak maksadıyla Azerbaycan üzerine ağır bir baskı uygulamaktadır. Diğer taraftan, Yukarı Karabağ sorununda Ermenistan'a silah da dahil olmak üzere destek ve yardım sağlamak ve Ermenistan'a daha yakın davranmak suretiyle Azerbaycan'ı köşeye sıkıştırmak istemektedir. Kafkasya bölgesini ülkenin yumuşak karnı olarak gören ve bölgedeki gelişmelerin Kuzey Kafkasya'yı da etkileyebilme potansiyelinden endişe eden Moskova, Ermenistan ile stratejik ortaklık ilişkisinin devamına büyük önem vermektedir.

Rus dış politikasında liberal, Batı yanlısı politikadan, merkezi ve milliyetçi bir noktaya doğru kayış söz konusudur. V. Putin özellikle Kafkasya'ya yönelik müdahaleciliği ve dış politikada attığı adımlarda sertlik yanlısı, gerektiğinde çatışmayı göze alan bir yaklaşımın Rus dış politikasına egemen olacağını ilan etmiştir. Geçmişte Sovyetler Birliği'nin müttefiki olan ülkelerin (K.Kore, Küba...) yanı sıra İran, Irak, Çin ile ilişkileri geliştirme yönünde adımlar atmıştır. Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin Rusya'nın yörüngesine girmesi için çalışmalar başlatmıştır. Rusya Federasyonu'nun yeni askeri doktrini bölgesel düzeyde meydana gelebilecek konvansiyonel çatışmaların yine bölgesel ve küresel düzeyde nükleer savaşa dönüşme olasılığını açıkça ifade etmekte, bu sebeple Rusya bir saldırıya maruz kaldığı takdirde bunu savuşturmak veya baştan caydırmak amacıyla nükleer silahlarına başvurma hakkını bir kez daha vurgulamıştır.¹⁹¹ Rusya Federasyonu elinde mevcut stratejik nükleer harp başlıklarıyla nükleer süper güç durumunu muhafaza etmektedir.

23 Nisan 1997'de Çin ile Rusya Federasyonu imzalanan "21 nci Asıra Doğru Stratejik Ortaklık Deklarasyonu", kapsamında ABD'ye karşı olduklarını, hiçbir ülkenin uluslararası ilişkilerde hegemonya kurmaya, kuvvet politikası uygulamaya ve uluslararası faaliyetleri tekeli altına almaya kalkışmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Çin ve Rusya Federasyonu'nun, 21 nci yüzyılda kendilerini ABD ile eş düzeyde bir öneme sahip olarak görmek istedikleri ortaya

¹⁹¹ Serdar Şen, *Ulusal Devletten Bölgesel Güç Oyunlarına*, İstanbul : Çiviyazıları Yayınları , 2002, s.30.

çıkılmaktadır.¹⁹² Bu ortaklığın NATO ve AB karşıtı bir politika izlemesi ve Pasifik çevresinde ABD'nin nüfuzunu azaltmaya çalışacağı değerlendirilmektedir. Rus-Çin yakınlaşmasına Hindistan'ın da katılımı ile bir stratejik üçgen oluşturulmaya çalışılmaktadır. Genel olarak bakıldığında Rusya Federasyonu, gelecekte tekrar bir süper güç olabilmek için yapılanmasını sürdürmektedir.

3.2.2.2. Türk Cumhuriyetleri

Tarihsel ve kültürel bağlarımız olan Türk Cumhuriyetleri Türkiye'ye farklı bir alternatif açılım imkanı sunmaktadır. Halen Türk Cumhuriyetleri ile siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri ilişkilerimiz geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak SSCB döneminde Kremlin tarafından yürütülen politikalar, demir perde nedeniyle ilişkilerin geliştirilememiş olması Birlik Oluşturma Stratejisinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan zeminin oluşmasını engellemiştir. Halen Ekonomik İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde geliştirilmeye çalışılan ilişkiler ortak zeminin yeterli olmaması nedeniyle istenen sonuçları vermemektedir. Birlik Oluşturma Stratejisinin uygulanabilmesi için kültürel değerlerde bir yakınlık olmasına rağmen ortak kurumların oluşturulabilmesi için ortak moral değerlerde, siyasi ve hukuksal yapıda, ekonomik sistemlerdeki yakınlığın yeterli olduğunu söylemek gerçekçi olmayacaktır. Bu konularda ortak zeminin oluşturulması için hem uzun bir zamana hem de kararlı ve özverili çalışmaya ihtiyaç vardır.

Türkiye, bu ülkeler üzerinde kalıcı etkiler tesis edip onları entegre olmaya, birlikte hareket etmeye kanalize edebilir. Onların dışa açılabilme ile, dışarıdan kalkınmalarına destek sağlama konularında yardımcı olmaya çalışabileceği gibi, dış tehditleri, ya da aralarındaki düzeni bozmaya yönelik dış etkileri bertaraf etmede denge unsuru olma fonksiyonunu üstlenebilir.

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile birlikte oluşturacağı Türk varlığı; Türkiye'nin üzerine düşen RF baskısını hafifletecektir. Bunun yanı sıra, Türkiye'yi saran Yunanistan, Ermenistan, Suriye, İran gibi ülkelerin ümitleri

¹⁹² Mehmet Atay, "Avrasya dosyası, Japonya'nın Jeopolitik ,Siyasi ve Askeri Egemenlik Mücadelesinin Kısa Tarih", *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Yaz 1999, s.125.

kırılacağından, Türkiye üzerindeki, zaman zaman ortaya çıkan olumsuz siyasi emellerinden kalıcı olarak vazgeçmeleri sağlanabilir.

Türkiye, Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarından itibaren bu cumhuriyetlerle ikili ilişkilerini ve işbirliğini geliştirmek, bağımsızlıklarını ve devlet yapılarını güçlendirmek, ekonomik sorunlarını aşmak, demokrasi ve pazar ekonomisine geçmek ve uluslararası toplumla bütünleşmelerine yardımcı olmak amacıyla, kısıtlı imkanları çerçevesinde gayret sarf etmeye devam etmelidir. Uluslararası ilişkilerin gelişmesinde devletler ve halklar arasındaki tarihi, sosyal ve kültürel bağlar uzun vadeli işbirliğinin teminatıdır.

Objektif bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye henüz böylesi önemli bir stratejiye öncülük edecek ne yeterli yeteneğe, ne de yeterli ekonomik güce sahiptir. Ayrıca Hazar Havzası'nın petrol rezervleri, küresel ve kıtasal güç merkezlerinin bölge üzerindeki menfaatleri ve hedefleri değerlendirildiğinde, Türkiye'nin bölgede böyle bir girişimi gerçekleştirmesi için uygun koşulların olmadığı görülebilecektir.

3.2.3. İslam ülkeleri Açılımı

Teorik olarak genelde dindar kesime, özelde de siyasal İslamcılara çok sempatik gelen İslam ülkeleriyle Ortak Pazar kurma, işbirliği yapma veya onlarla bütünleşme projesi, mevcut dünya konjonktürü ile etrafımızı çevreleyen siyasal ve ekonomik koşullar dikkate algılandığında hiç de realist olmayan, gerçekleştirilebilirliği imkansız görünen bir alternatiftir. Bunun başlıca nedenleri İslam dünyasında böyle bir siyasal iradenin olmaması, bu ülkeler içinde bize ekonomik ve siyasi yönden örnek olabilecek bir tek ülkenin bile bulunmaması ve İslam dünyasında böylesi bir bütünleşmenin gerektirdiği finansal ve teknolojik imkanların mevcut olmaması olarak sıralanabilir.¹⁹³

¹⁹³ Mustafa Acar, "Avrupa Birliği Üyeliğine Tepkiler: Türkiye'nin Daha İyi Bir Alternatifi Var mı?" ,Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:2,(Temmuz 2001), s.9.

Buna rağmen dini ve kültürel yakınlık Türkiye'ye İslam ülkelerine açılım imkanı da sunmaktadır. İslam Konferansı Teşkilatı (İKT), Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi vasıtasıyla İslam ülkeleri ile siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliği sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca D-8 ülkeleri de İslam ülkelerinin kurduğu bir teşkilattır. Bu teşkilat vasıtasıyla gelişmekte olan sekiz İslam ülkesi arasında ekonomik işbirliği geliştirilmektedir. Ancak bu çalışmalar ortak zeminin farklılıklarından dolayı yeterince etkin yürütülememektedir.

Bugün İslam dünyası paramparça bir görünüm sergilemektedir. Güney komşularının da aralarında olduğu pek çok ülkenin birbiriyle sınır sorunları, toprak anlaşmazlıkları ve eskiye dayalı husumetleri vardır. Türkler ve Araplar arasındaki ilişkiler bazı tarihsel gerçekler ve önyargılarla şekillenmiştir. Her şeyden önce, her iki toplum da birbirine güvenmemektedir. Türkler, Araplar'ın Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yabancı güçlerin yanında yer aldığı gerçeğini unutmazken, Araplar da "XIII. yüzyılın ortalarında Abbasi İmparatorluğu'nu yıkan Moğolların köken itibarıyla Türk olduklarına inanmaktadırlar".¹⁹⁴

Bu anlayışın bütünüleyici bir parçası da, Arap dünyasının hatırı sayılır bir bölümünde geçerli olan, Cumhuriyet Türkiye'sinin yaptığı reformlar ve Batıya yanaşma politikalarıyla İslam'dan uzaklaştığı ve İslam dünyasına yabancılaştığı yolundaki anlayıştır.¹⁹⁵

İslam ülkeleri içerisinde çoğulcu demokrasi ile yönetilen ve piyasa ekonomisine sahip olan ve Türkiye'ye bu konuda örnek olabilecek ülke yoktur. Bu ülkelerin hemen hemen tümü ya sivil ya da askeri diktatörlükle yönetildiğinden halk iradesi yönetime yansıtılmamaktadır. Dini ve kültürel yakınlığın bir kenara bırakılıp objektif bir değerlendirme yapılırsa ; laik, demokratik, hukuk devleti olan Türkiye ile İslam ülkeleri arasında Birlik Oluşturma Stratejisinin uygulanması için uygun zemin bulunmadığı söylenebilir.

¹⁹⁴ Gamze Güngörmüş Kona, "Ortadoğu'nun Yeni Sırları", *TUSİAD Görüş Dergisi*, Sayı 55, Temmuz 2003, s.22.

¹⁹⁵ Acar, a.g.e. , s.10.

3.2.4. Barışı Destekleme Faaliyetleri

Türkiye, soğuk savaştan sonra bölgesel ortak güvenliğe ve barışın korunması ve desteklenmesi görevlerini de içeren barışı destekleme faaliyetlerine özel bir önem vermeye başlamıştır. Türkiye Somali, Balkanlar ve Afganistan'daki barışı destekleme operasyonlarında aktif olarak yer almıştır. Ayrıca çeşitli barış gözlem görevlerinde de bulunmuştur. TLF "Turkish Land Forces (Türk Kara Kuvvetleri)", tugay seviyesinde Bosna'daki BM Koruma Kuvveti (UNPROFOR)ne göreve gönderilmiştir. 1995 yılı Aralık ayında da İstikrarı Sağlama Kuvveti (SFOR)ne gönderilmişlerdir. Donanma, görevi eski Yugoslavya'yı gözlemlemek ve buraya silah ambargosu uygulamak Adriyatik'teki "Operation Sharp Guard" da yer aldı. Nisan 1993'te Hava Kuvvetleri, Bosna Üzerindeki üssünden hareket ederek Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı (NATO) nın "Uçuşu Engelleme Operasyonu (Operation Deny Flight)" na bir F-16 filosuyla katılmıştır. Türkiye, Kosova krizi esnasında Kosova Kuvveti (KFOR) ne bir mekanize piyade taburu ve karargah personeli katkısında bulunmuştur. Bunun yanı sıra bölgeye Rehine Kurtarma Gücüne katılmak üzere üç özel operasyon ekibi göndermiştir. Bir F-16 filosu da Kosova'daki "Müttefik Güçler Operasyonu'nda görev almıştır. Ayrıca Türkiye Somali'deki "Birleşmiş Milletler (BM) Operasyonu (UNOSOM)"nun ve Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF) nın Komutanlığını da üstlenmiştir. Türkiye AB üyesi olmayan bir NATO Üyesi olmasına rağmen Avrupa Güvenlik ve Savunma politikasının karar alma sürecine tam olarak katılamamaktadır. Ancak, yeterli miktarda hava ve deniz gücüyle desteklenen tugay seviyesindeki bir birlikle "Ana Hedef (Headline Goal)"e katkıda bulunmaya hazır olduğunu bildirmiştir.¹⁹⁶

Türkiye'nin işbirliğine dayanan güvenliğe olan ilgisi, barışa destek operasyonlarına katılımdan bölgesel güvenlik düzenlemeleri başlatmaya kadar uzanmaktadır. Güney Doğu Avrupa Tugayı (SEEBRIG) ve Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) nun oluşumunda öncü bir rol

¹⁹⁶ Genel Kurmay Başkanlığının Resmi Web Sitesi,
<http://www.tsk.mil.tr/uluslararasi/barisidestekharekatkatki/barisdestekkatki.htm> .(12 Nisan 2005)

üstlenmiştir. Karşılıklı olarak operasyon gerçekleştirebilme amacıyla liman ve deniz eğitimlerine ek olarak BLACKSEAFOR, arama ve kurtarma operasyonu, insani yardım, mayın imha etme operasyonları ve çevresel koruma ve barış operasyonları için oluşturulmuştur.

Barışa destek operasyonları genellikle, birlik ve birey seviyesinde farklı ve özel askeri eğitim gerektiren insan gücü ağırlıklı operasyonlarıdır. TSK büyük ölçüde sadece 15 ay hizmet veren askerlerden oluştuğu için, barış destek operasyonları için görevlendirilen birlikler bu amaca yönelik olarak özel eğitim görmektedir. Eğitim programları sadece savaş kabiliyetlerini geliştirmeyi değil aynı zamanda halkla ilişkiler, kamu düzenini ve güvenliği koruma konusundaki kabiliyetleri geliştirmeyi hedeflemektedir. Barış operasyonu birlikleri özellikle yabancı dil bilen adaylardan seçilmektedir. Barış destek operasyonlarına adaptasyon ve bunlara katkıda bulunma hedefi için TSK, kendi organizasyonu bünyesinde yeni kurumlar oluşturmuştur. İlk olarak barış görevleri Üçüncü Kolordu'ya ve Yirmisekizinci Mekanize Piyade Tugayına verilmiştir. İkinci olarak Genelkurmay Başkanlığı, üç kuvvetin her biri için (Kara, Deniz ve Hava) "Barış Koruma Bölümleri" kurmuştur.

19'ncü yüzyılda çok taraflı askeri müdahaleler, beyan edilen hedeflerine karşı, temelde stratejiktir ve güç politikası dengesi tarafından teşvik edilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti Avrupa güçlerinin müdahalesinin başlıca hedefi olmuştur. Soğuk savaş sırasında BM barışı koruma operasyonlarının temel hedefi yerel anlaşmazlıkların iki blok arasında tehlikeli bir karşılaşmaya dönüşmesini önlemek olmuştur. Başka bir deyişle hedef, güç sisteminin iki kutuplu dengesinin düzgün bir şekilde işlemesine katkıda bulunmaktır. Ancak çağımızın barış operasyonları siyasi ve normlara dayanmaktadır. Bunlar ortak norm ve değerler tarafından yönlendirilmektedirler. Demokratik ideallerin gelişmesine yardımcı olurken "asgari ahlaki" standartları ihlal eden diktatörlük rejimlerine karşı koymaktadırlar. Çağımız barış operasyonlarını bu liberal unsur, uzun süreli barış ve istikrarın sağlanması için temel şart olarak değerlendirmektedir.

Ayrıca Türkiye, NATO'nun Barış için Ortaklık (BİO) programlarına içtenlikle katkıda bulunmakta, BİO'nun bölgedeki askeri ve deniz tatbikatlarına katılmaktadır ve Ankara' da Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi (BİOEM) kurmuştur. Dahası Türkiye BİO hedeflerini yakalamak için Azerbaycan, Arnavutluk ve Gürcistan'da eğitim ve öğretim programları uygulamaya koymuştur. BİO'nun amacı sadece askeri işbirliğini geliştirmek ve karşılıklı operasyon imkanı ve NATO üyeleri ile ortak ülkeler arasındaki şeffaflığı sağlamak değildir. NATO'nun genişleme süreci gibi Türkiye'nin nihai hedefi de güç politikası dengesi yerine, ortak güvenlik anlayışını getirerek doğuya istikrar aşılacaktır. Bu soğuk savaş gelenek ve uygulamalarının yeni bir güvenlik anlayışı ve yeni bir kolektif liberal güvenlik kimliği ile değiştirilmesi çabası olarak düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, BİO'nun işlevi, katılımcıları Atlantik ittifakının temel değerlerine ve dolaylı olarak AB'nin temsil ettiği Avrupa ideallerine yönelmektir.

NATO üyesi olarak Türkiye'nin aktivizmi ve barış için ortaklığa olan katkıları Batılı kimliğini güçlendirmekte ve ittifak içindeki şu anki durumunu da olumlu yönde etkilemektedir. Avrupa ve Avrasya'nın bir kısmı arasındaki kültürler arası rolüne ek olarak batılı kurumlara üye olması, Türkiye'yi Kafkasya ve Orta Asya'daki bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelere batılılık değerleri yansıtan eşsiz bir konuma sokmaktadır.

3.3.Güvenlik Stratejileri ve Anlayışında Değişimin Yansımaları

Varolma ve varlığını sürdürme ile doğrudan ilintili olan güvenlik, bunun sağlanması yönünden de strateji kavramına dayanmaktadır. Uygulanan her strateji bir güvenlik anlayışını temsil etmekte ve her güvenlik arayışı da bir "büyük strateji" içermektedir.¹⁹⁷

Ulusal güvenlik stratejisi olarak tanınan bir devletin yönetim sistemini oluşturan model iki ana ulusal çıkarla başlar, stratejik öngörünün ışığında ulusal güvenlik stratejisine ve buna bağlı askeri stratejiye, diplomatik/politik stratejiye

¹⁹⁷ Dedeoğlu, a.g.e., s.105.

ve ulusal kalkınma stratejisine kadar uzanır. Daha sonra bu stratejilerin gerekli kıldığı alt planlar yapılır ve uygulanır. Modern bir devletin bu sisteme uygun bir şekilde titizlikle yönetilmesi hayati bir önem taşır.

Ulusal strateji , ulusal güç unsurlarının ulusal çıkarları sağlamak ve ulusal hedefleri elde etmek maksadıyla, ulusal politika çerçevesinde her bilimden faydalanarak geliştirilmesi ve kullanılması sanatıdır.¹⁹⁸ Ulusal çıkarların doğru olarak tespitinden sonra, devlet yönetiminde öncelikli görev, ulusal güç unsurlarını geliştirecek önlemleri alarak ulusal gücü maksimum düzeye doğru sürüklemektir. Yeterli ulusal bir güç, beka ve refaktan oluşan iki ana hedefin ve bunlara bağlı alt hedeflerin kolaylıkla elde edilmesini sağlar.

İnsanları iyi eğiterek sosyo-kültürel güç geliştiremezse çok önemli bir güç unsuru olan bilim ve teknolojik güce ulaşarak çağımızda geçerli olan yüksek teknolojiye dayalı bir ekonomik güce sahip olunamayacaktır. Yetersiz, düşük teknolojiye dayalı bir ekonomiyle küresel boyutta yol alınamayacak ve küresel pazarlarda pay sahibi olunamayacaktır. Güç sisteminin unsurları birbirilerine etki yaparlar. Örneğin, ekonomik güçteki yetersizlik askeri gücü etkiler ve nihayet siyasi güçte yetersizliğe neden olur. Ayrıca askeri gücün düşüklüğü caydırıcılık yeteneğini zayıflatır ve gerektiğinde kendisine verilecek askeri hedefleri elde edemeyerek bekayı tehlikeye sokar. Bekanın sarsıldığı ortamda ekonomik güç de gelişemeyecektir.

21'nci yüzyıla girilen bir dönemde terörizmin; dünya genelinde gerek teknolojik imkanlar, gerekse hedeflediği saha açılarından tarihin hiçbir döneminde görülmedik bir yıkıcılık potansiyeline ulaştığına tanık olunmaktadır.

Gelişmeler hiçbir ülkenin terörizme karşı bağışık olmadığını göstermiştir. Belirli bir ulus devletin sınırları dahilinde şiddet eylemlerine girişilse bile, her terörist örgütün; eleman bulma, lojistik destek sağlama, örgüt mensuplarının eğitilmesi ve terör eylemlerinin finansmanının sağlanması, sığınacak yer temini gibi hususlarda eylem yapılan devletin sınırları dışındaki unsurlara bağımlı

¹⁹⁸ Cevdet Tanyeli, *Milli Strateji ve Oluşumunda Etkileyici Faktörler*, İstanbul : Harp Akademileri Basımevi, 1990, ss.25-26.

olduğu gerçeği artık kabul edilmektedir. Bu noktada, terör örgütlerinin diğer suç örgütleriyle çeşitli biçimlerdeki bağlantısı da açığa çıkmıştır.¹⁹⁹

Bu nedenle terörizmin önlenmesinde devletler arasında tesis edilecek iş birliği mekanizmalarının yanı sıra, uluslararası platformlarda gerekli yasal ve kurumsal temelleri oluşturulması yaşamsal önem arz etmektedir. Küreselleşme insan gücünden bu yetenekleri talep etmektedir.

Güçlü ekonomiyle teknoloji iç içedir. Teknoloji geliştirilemezse ilkel ekonomi yaşanır ve güçlü ekonomilerin istilasına uğranır. Bilimsel ve teknolojik güçle şarj edilemeyen bir ekonominin talep edilen üretimi sağlaması, küreselleşmesi, dış pazarlara açılarak özellikle süper teknoloji ürünlerini ihraç etmesi ve böylece zenginleşerek ülkenin refah düzeyini yükseltmesi beklenmemelidir. Pazarın ağırlıklı olarak yüksek teknolojiye dayalı ürünleri talep ettiği unutulmamalıdır. Coğrafi konumu ve diğer güç faktörleri üst düzeyde beka sağlayan bir ülkenin, ulusal güvenlik stratejisinde gizlilik o kadar önem taşımayabilir. İki tarafı okyanuslarla çevrili bir Kuzey Amerika kalesi olan ABD bu husus da ki en iyi örnektir. Üstelik ABD'nin bütün dünyayı kontrol edebilecek bilimsel-teknolojik gücü, dolayısıyla ekonomik gücü ve askeri gücü vardır.

Günümüzde önemli stratejik ve uluslararası sorunlarda ABD'nin ve Avrupalıların derin ve kalıcı görüş ayrılığı içinde oldukları görülmektedir. Özellikle gücün kullanım şekli ve bunun dayandırıldığı ahlaki değerler hususunda yolları ayrılmaktadır. Ulusal önceliklerin saptanmasında, tehdit değerlendirilmesinde, karşılaşılan sorunların tarifinde, dış ve savunma politikalarının hazırlanış ve uygulanışında, Birleşik Devletler ve Avrupalılar artık ortak bir stratejik kültürü paylaşmamaktadırlar. Avrupalılar sorunlara barışçı yollardan karşılık vermeyi, yaptırımlara hemen tevessül etmek yerine müzakereyi, diplomasiyi ve ikna yollarını denemeyi tercih etmektedirler. İhtilafların çözümü için uluslararası hukuka, anlaşmalara ve dünyaca kabul görmüş değerlere başvurumaktadırlar.

¹⁹⁹ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri konulu raporu*, Kasım 2004, s.16.

Ülkeleri birbirine yaklaştırmada daha çok ticari ve ekonomik bağları kullanmayı yeğlemektedirler. Amerika Birleşik Devletleri ise, Avrupalılara kıyasla çok daha çabuk kuvvet kullanmaya meyillidirler. Diplomasi uygulamasında daha sabırsız davranmaktadırlar. Amerikalılar genellikle dünyayı iyi ve kötü, dost ve düşman olarak ikiye bölünmüş görmekte, gerçek veya potansiyel düşman karşısında ikna yerine zor kullanma politikalarını tercih etmekte, daha ılımlı davranmaları için teşvikten çok cezalandırıcı yaptırımlara ağırlık vermektedirler. Amerikalılar için uluslararası meselelerde sonuç önemlidir. Sorunların askıda bırakılmayıp çözümlenmesini, tehditlerin ortadan kaldırılmasını isterler. Bu durumda Amerikalılar, doğal olarak, tek taraflı müdahalelerde bulunmaya daha meyillidirler.

Soğuk Savaşın bitmesinden ve Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra, Birleşik Devletler yeni bir stratejinin arayışı içerisinde oldu. Zamanla, “Birleşik Devletlerin Soğuk Savaş sonrası stratejisi ne olmalı?” sorusunun yerini “Birleşik Devletler üstünlüğü (hegemonyası) ile ne yapmalı?” sorusu almıştır.²⁰⁰

Esas amaç dünyanın yeniden yapılandırılması, yani paylaşılmasıdır. Fakat bunun gerçekleştirilmesi üzerinde görüş ayrılığı yaşanmaktadır. Öte yandan, terörist akımların tehdit oluşturma açısından yarattığı yan ürünlere bakıldığında, karşımıza kitle imha silahlarının yayılması, terörizm ve asi ülkeler gibi olguların yanı sıra etnik çatışmalar, yasa dışı göç hareketleri, organize suçlar, fakirlik ve çevre bozukluğu sorunlarının çıktığı görülmektedir.

Bu yeni akım ve tehditler karşısında bekaları dahi tehlikeye düşen birçok ülke kendilerini nasıl koruyacaktır? Buna sadece iki seçenek bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ülkelerin ulusal güçlerini korumaya alarak geliştirmeleridir. Sadece korumak ve geliştirmek yetmeyecektir. Bu gücü, ulusal çıkarları için yönetme yeteneğine de sahip olmaları gerekecektir. Diğer bir deyişle, ulusal gücün unsurları olarak sahip oldukları sosyal, kültürel, bilimsel, teknolojik, ekonomik, politik, diplomatik askeri ve stratejik güç alanlarının takviye edilmesi ve yıpranmasına meydan verilmemesi gerekecektir.

²⁰⁰ Andrew L.Ross, **Naval War College Review**, Washington :Summer, 2004. Vol.57,Iss ¾; pg.155.

Unutulmaması gereken husus, başarılı olabilmek ve istenilen amaca ulaşabilmek için sadece haklı olmak yetmemekte, aynı zamanda bu haklarını koruyabilecek ve savunabilecek güçte de olmak gerekmektedir. Aksi halde, günümüzdeki yeni akımların esiri, oluşacak tehditlerin hedefi haline gelmek kaçınılmaz olabilir.

Güçlü ekonomi ulusal gücün en önemli belirleyicisidir. Varlığı otomatik olarak diğer güç unsurlarını besleyerek bekayı ve refahı sağlar ve idame ettirir. Ulusal güvenlik stratejisini oluştururken gelecekteki senaryoların tahmin edilerek, bu senaryoların ulusal çıkarlar üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi zorunludur. Aksi takdirde saptanacak ulusal güvenlik hedefleri tutarsız olacak ve alınacak kararlar boşa gittiği gibi orta ve uzun vadede tehlikeli durumlar meydana gelecektir. Gelecekteki senaryolar stratejik öngörü yaklaşımıyla tespit edilir. Böylece ulusal güvenlik stratejisinde pro-aktivite sağlanabilir.

Küreselleşmenin güvenlik boyutuna giden yol, küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik boyutlarından geçmektedir. Güvenlik değerlendirmelerinin ilk basamağı tehdit algılamalarıdır. Bu husus yalnız küresel anlamda değil bölgesel ve ulusal anlamda da hayati derecede önem taşımaktadır. Gelişmiş ve güçlü ülkelerin tehdit algılamaları ile gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelerin tehdit algılamaları aynı ekseninde çakışabilir mi? Yoksa, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelerin tehdit algılamalarını koşulsuz kabul eden ülkeler konumunda mıdır? Güçsüz ülkeler bu tehdit algılamaları üzerine kurdukları ulusal güvenlik politikaları ile ne kadar güvenlidir? Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin gerçek ve ulusal anlamdaki tehdit algılamalarını, küresel anlamda güçlü ülkeler ne kadar dikkate almakta, ne kadar özen ve duyarlılık göstermektedirler?²⁰¹

Gelişmiş ülkeler kendi ulusal çıkarları yönünden tehdit algılamalarını, güçsüz ülkelere dayatarak o ülkelerin ulusal çıkarlarına zarar verecek yaklaşımlar sergilemektedirler. Refah seviyelerinin korunması ve bu seviyenin

²⁰¹ Genelkurmay II nci Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın "**Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik**" Sempozyumu Açış Konuşması , Ankara : 29 Mayıs 2003.

artması yönündeki her olumsuz engel, bu ülkeler için bir tehdit olarak görülmektedir.

Gelişmiş ülkeler direkt kendi ulusal çıkarlarına tehdit olarak gördükleri faaliyetleri terörist faaliyetler olarak görmekteyken kendi sosyal ve ekonomik çıkarlarına zarar vermeyen terörist faaliyetleri ise desteklenebilecek bir faaliyet olarak görebilmektedirler. Bu davranışları da terörü tetiklemeye yetmektedir.

Güçlü ülkeler kendi ellerindeki kitle imha silahlarını görmezden gelirken, bu silahları elde etmeye çalışan bazı devletleri küresel tehdit olmakla suçlayıp terörist ülke olarak hedef tahtasına koyarlar. Az gelişmiş olan veya gelişmemiş olan ülkelerin tehdit algılamalarına farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Onlar gelişmiş ülkelere aldıkları tehdit tanımını güvenlik politikalarının büyük ölçüde, ithal malı tehdit algılamalarına dayandığı görülmektedir. Bu tür yaklaşımların ulusal çıkarlar ile çoğu kez ters düşmesine karşılık uygulama zorunluluğu bu ülkelere zarar verebilmektedir.

Günümüzde az gelişmiş ülkeler, askeri yaptırımlardan çok politik, ekonomik ve sosyal yaptırımların tehdidi altındadır. Ülke içindeki ekonomik ve etnik konuların istismarı ile bu konuların siyasal dayatmalara dönüşmesini tehdit olarak algılamak gerekmektedir.

Devletin dış politikasını, ulusal güvenlik stratejisinden ayrı olarak yürütmek mümkün değildir. Dış politikalar devletin refahı öngören ulusal çıkarlarla ters düşemez. Ulusal güvenlik stratejisi, oluşabilecek muhtemel senaryolar dikkate alınarak hazırlandığı için dış politika da gelecekte oluşabilecek senaryolara göre aktif bir yaklaşımla yürütülmelidir.

Ulusal güç bir bütün olarak geliştirildiği takdirde ,uluslararası arenada etkili bir konuma gelinebilecek ve ulusal çıkarları etkili bir şekilde gerçekleştirilecektir. Ulusal gücün geliştirilmesi bir devletin en önemli ve hayati öneme haiz vazgeçilemez bir görevidir.

3.4. Yirmibirinci Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bloklaşmaya dayalı aşırı silahlanma suretiyle güvenliğin sağlanması politikası, kolektif savunma düşüncesinin bloklar arası tırmanmayı artırması, silahlanma yarışının büyük boyutlara ulaşması ve potansiyel bir savaş tehdidini beraberinde getirmişti. Bu gelişmeler üzerine 1975 Helsinki Nihai Senedi²⁰² ile bloklar ve ülkeler arası güvenliğin sağlanabilmesi için çalışmalara başlanması kararlaştırılmıştı. Ancak; 1990'lı yılların başlarında Varşova Paktı'nın dağılması, SSCB'nin yıkılması ve Körfez Savaşı ile sonuçlanan siyasi gelişmeler, güvenlik kavramının algılanmasında değişikliklere yol açtı. Ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışı ile ülkeler, sadece aşırı silahlanma ile güvenliğin sağlanamayacağını bunun yerine kendi toprak bütünlüğünü korumaya yetecek silahlara sahip olmayı ve silahsızlanarak güvenliğin sağlanacağı görüşünü benimsemeye başladılar. Helsinki Nihai Senedi'nin ortaya çıkması sonucu oluşan bu yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde ülkeler kendi silahlarını muhafaza ederek karşı tarafı silahsızlandırmayı hedeflemişler, fakat şeffaflık gereği bunda başarılı olamamaları sonucu silahsızlanma görüşmelerinde küresel bir yaklaşım sergilemeye başlamışlardır.

1990'lı yılların başlarından itibaren ise, güvenliğin boyutları değişmiş, devleti aşan toplumsal ve siyasal süreçler öne çıkmıştır. Toplumsal alandaki siyasal ve ekonomik oluşumlar, yeni siyasal yapılanmalar ve yeni aktörler, ulusal güvenlik politikalarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken unsurlar olarak görülmeye başlanmıştır. Artık askeri boyutları aşan hatta kapsayan ekonomik,

²⁰² 3 Temmuz 1973 tarihinde, Helsinki'de açılan ve 18 Eylül 1973'ten 21 Temmuz 1975'e kadar Cenevre'de çalışmalarını sürdüren Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, Helsinki'de 1 Ağustos 1975 gününde Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kanada, Kıbrıs, Çekoslovakya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Federal Almanya Cumhuriyeti, Yunanistan, Vatikan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lihtenştayn, Lüksemburg, Malta, Monako, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, İngiltere, San Marino, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Yugoslavya Yüksek Temsilcilerince sonuçlandırılmıştır.

siyasal, toplumsal ve psikolojik boyutlar güvenlik politikalarında öne çıkmaktadır. Askeri güç, günümüzün güvenlik/tehdit değerlendirmelerinde tek belirleyici unsur olmamaktadır. İçeriden yapılacak etkilerle, hedef ülke ya da devletin ekonomik, siyasal, sosyal ve toplumsal alanlarının ele geçirilmesi ve yönlendirilmesi daha belirgin bir hal almaktadır.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda, günümüzde ulusal güvenlik politikalarının oluşumunda etkin rol oynayan yeni güvenlik anlayışının dört boyutunun ortaya konulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

İlk boyut, ulusal ekonomilerin ve uluslararası sermaye hareketlerinin denetimidir. Soğuk Savaş döneminin tek kurşun bile atılmadan ekonomik güç sayesinde sona erdirilmesi bu anlamda önem taşımaktadır. Devletin ekonomideki denetimini gitgide yitirmesi, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin yanı sıra mafya türü ilişkilerin yaygınlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Yaşanan ekonomik olumsuzluklar, her türlü terör hareketine kitlesel temel oluşturmuş, toplumsal bozulmayı yaratmanın yanı sıra düzenden umudunu kesen insanların farklı arayışlar içine girmelerine neden olmuştur. Bu durum ekonomik olayların ulusal güvenlik politikalarının oluşturulmasında önemli bir yer tuttuğunun göstergesi olmuştur.

İkinci boyut, psiko-sosyal faktörlerdir. Günümüzde kitlelerin düşüncelerini kontrol etmek, yönlendirmek ve uygulanan politikalara uymalarını sağlamak için hem bilginin yönlendirilmesi hem de yanlış bilgilendirme büyük önem taşımaktadır. Ülkeler, toplumlar ya da gruplar kendilerine tehdit olarak gördükleri tezleri bir süre sonra sanki kendi güvenliklerini ve çıkarlarını sağlayan unsurlar olarak görebilmektedirler. Uygulanan psikolojik hareket ile ulusal güçler yıpratılabilmektedir. Bu yıpranma sonucunda hedef ülkede ya da toplumda siyasal ya da sosyal alanın denetimi mümkün olabilmektedir.

Hatta ABD tarafından , kamuoyuna diplomatik fikri kullanmak için aldatma veya yabancı toplumları ve onların askeri kuvvetlerini zihinsel ve duygusal yönden normalize etmek için “Psikolojik Operasyonlar” (PSYOPS) düzenlendi.PSYOPS'ın amacı , Amerikan makamlarınca şöyle açıklanmıştır;

”yabancı hükümetlerin , organizasyonların , grupların ve kişilerin duygularını , mantıklarını ve sonuç olarak davranışlarını belirli bilgiler ve göstergeler sunarak değiştirme operasyonlarıdır.”²⁰³

Üçüncü boyut ise askeri faaliyetleri kapsamaktadır. 21 nci yüzyıla giren dünyamızda politikadaki hızlı değişimler bugüne kadar olan tüm dengeleri alt-üst etmiş, sınırların değiştiği, düzenleyici ve belirleyici güçlerin arttığı, çeşitli grupların klasik devlet yapılarını zorladığı, bölgesel istikrarsızlık ve çatışmaların hakim olduğu bir ortam meydana getirmiştir. Bu ortam içinde ülkelerin silahlı kuvvetlerinin bağımlılık dereceleri, ulusal savunma sanayilerinin gelişmişlik düzeyleri, ileri teknoloji ürünü ve kitlesel imha gücüne sahip silahların varlığı, ulusal güvenlik politikalarının belirlenmesinde etkin rol oynamıştır.

Dördüncü boyut ise, ulusal güvenliği ve çıkarları savunma, bölgesel ya da küresel anlamda etkili olabilmek için birlikler içinde yer alma gerekliliğidir. Yaşanan gelişmeler, 21 nci yüzyılda herhangi bir ittifak içinde yer almayan bir ülkenin tek başına ulusal güvenliğini sağlamanın zorlaşacağını göstermektedir. Uluslararası birlikteliği dışlamış bir ülkenin, ortak hareket eden ülkeler grubu karşısında kendi tezlerini savunmasının gitgide güçleşmesi açık olarak görülmektedir.

Geleneksel güvenlik politikası araçlarının önemini yitirdiği günümüzün uluslararası arenasında yeni araçların kullanılmasının bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığı dikkate alındığında, ulusal güvenlik politikalarının oluşturulmasında değişken faktörlerde görülen artış asla gözden uzak tutulmamalıdır.

1994 yılında ABD eski Başkanlarından Bill Clinton, küreselleşen dünyanın güvenliğine yönelik değişken tehditler karşısında oluşturulacak yeni ulusal güvenlik anlayışının temelini, şu şekilde tanımlamıştır. “Soğuk savaşın bitmesi ABD’nin güvenlik önceliklerini temelinden değiştirmiştir. Komünist yayılcılık tehlikesi bitmiştir. Karşılaşacağımız tehlikeler değişmiştir.”²⁰⁴

²⁰³ Wayne Nelles, *International Politics*, The Hague : Mar 2004, Vol.41, Iss.1;pg.66

²⁰⁴ Karl P.Magyar, *21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Değişim Savaşları ve Çatışmaların Temelleri)*, ABD Hava Üniversitesi Yayınları 1996, s.7.

ABD Kara Kuvvetleri; bölgesel çatışmaları, kitle imha silahlarını, demokratik reformların başarısızlıklarını, ekonomik kaygıları ve uluslararası terörizmi ulusal güvenliği tehdit eden önemli tehlikeler olarak sıralamaktadır. Aynı kaynak önümüzdeki dönemde muhtemel savaşların ve çatışmaların büyük bölümünün silahlı kuvvetler tarafından değil teröristler, gerillalar, hırsızlar ve soyguncular tarafından yapılacağını değerlendirmektedir.²⁰⁵

Bu düşünceler doğrultusunda, küreselleşme hareketleri sonucu ulusal güvenliği tehdit eden unsurları kısaca incelemek faydalı olacaktır.

Soğuk savaş sonrası politik-ideolojik bir güç olarak ortaya çıkan aşırı milliyetçi hareketler, etnik çatışmalar ve ayrılıkçı hareketler, bu konuda incelenmesi gereken unsurların başında yer almaktadır. Milliyetçilik ve etnik ayrımcılık gibi kavramların yeni olmamasına rağmen, küreselleşme ile birlikte hız kazandığı görülmektedir. 1994 yılında ABD'de yayınlanan Avrupa ve eski Sovyetler Birliğindeki etnik çatışmalar (ACCESS) isimli rapora göre; 21nci yüzyılda etnik çatışmaların şiddetlenebileceği 18 bölge belirlenmiştir. Bu bölgeler içindeki gelecekte aşırı milliyetçi hareketler ve etnik ayrımcılık sonucu yaşanabilecek muhtemel çatışma alanları; Arnavutluk, Belçika (kuzeyde yaşayan Flamanlar ile güneyde yaşayan Wallonlar arasında uygulanan gelişmiş bölgesel özerklikten dolayı ayrılma olabilir), Avrupa Bölgesinde; Korsika, Kıbrıs, Kuzey İrlanda, Polonya, Romanya, İskoçya, Slovakya, Güney Tirol, Galler, Eski Yugoslavya Bölgesi içinde Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kosova, Makedonya, Voyvodina, Eski Sovyetler Birliği Bölgesi'nde; Gürcistan, Abhazya, Estonya Baltık Eyaletleri, Latvia ve Letonya, Çeçen-Ingushetia, Dniester Bölgesi, Gaguzia, Nagarno-Karabakh, Kuzey Ossetia-Ingushetia, Güney Ossetia, Tacikistan ve Tataristan, Afrika Bölgesi'nde; Çad, Somali, Sahar, Etiyopya, Eritre olarak sıralanmaktadır.²⁰⁶

Küreselleşmenin ulusal güvenlik politikalarının oluşturulmasında oynadığı rolün görülebileceği unsurlardan bir diğeri kökten dinci akımlardır. Günümüzde

²⁰⁵ Magyar ,a.g.e., s.9.

²⁰⁶ Vicki C. Rast, *21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Ulusal Parçalanma, Etnik Yapı ve Yeni Dünya Düzeni)*, ABD Hava Üniversitesi Yayınları, 1996, s.32.

kökten dincilikle ilgili yapılan çeşitli tanımlar vardır. Bu tanımlardan birine göre kökten dincilik; “İnananların kendi grup kimliklerini korumaya yönelik çabalarını ifade eden bir stratejidir.”²⁰⁷ Günümüzde radikal islami örgütler küresel barışı tehdit eden önemli bir öge olarak ortaya çıkmaktadır. New York Dünya Ticaret Örgütünün bombalanması, çeşitli uçak kaçırma olayları ve 11 Eylül olayları ile yaşananlar, radikal islami grupların yapabileceği terörist faaliyetlerin boyutlarının görülebilmesi için önemli örneklerdir.

Kökten dinci hareketlerin artmasını sağlayan küreselleşme kaynaklı nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür.²⁰⁸

Hızlı modernleşme ile ekonomik ve teknolojik değişime ayak uyduramayan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke insanlarından bir kısmı eşitsizliklerden kurtulmanın ancak din sayesinde mümkün olabileceğini belirterek dini ön plana çıkarmakta ve amaçlarına ulaşabilmek için terörizmi araç olarak kullanmaktadırlar.

Teknolojide görülen hızlı ilerlemeler kökten dinci akımların artmasına neden olmuştur. Çünkü gelişen teknoloji, kökten dinci liderlere bilgilerin çok daha kolay ve çabuk ulaşmasını sağlamıştır. İnternet sayesinde radikal islami grupların haberleşmeleri hız kazanmış ve politik değişimler için dinin gerekli olduğu fikrinin serbest dolaşımı kolaylaşmıştır.

Soğuk Savaş döneminin bitmesi kökten dinci faaliyetlerinin artışına neden olmuştur. Birçok islami örgüt Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği tarafından desteklenmişlerdir. ABD ve Sovyetler Birliği tarafından desteklenen bu örgütler, giderek güçlenmiş ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başlamışlardır.

Ulusal güvenlik politikalarını etkileyen bir diğer unsur, nüfus artışı ve küresel göçlerdir. Nüfustaki çoğalma ile birlikte, temel ihtiyaçlarda da büyük artışlar meydana gelmektedir. Daha fazla sayıda insan daha fazla yiyecek, enerji ve hammadde ihtiyacı duymaktadır. İkinci olarak, daha çok insanın getirdiği

²⁰⁷ Paul J. Mascarelli, *21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Din-21 nci Yüzyılın Çatışma Sloganı)*, ABD Hava Üniversitesi Yayınları, 1996, s.17.

²⁰⁸ Mascarelli, a.g.e., ss.20-23.

ekonomik hareketlilik, toprak kayması, ormanlarda azalma, hava ve su kirliliği gibi çevresel faktörlerin bozulmasına neden olmaktadır.

Özellikle az gelişmiş ülkelerde görülen hızlı nüfus artışı, var olan sefaleti daha da artırmaktadır. Bu bölgelerdeki mevcut kaynakların azalması, insanları büyük göçlere ve mülteci hareketlere zorlamaktadır. 1960 yılında 1.4 milyon olan mülteci miktarı, 1982 yılında 10 milyon, 1995 yılında ise 23 milyon civarına yükselmiştir. Bu rakamlara ilave olarak en az 25 milyon insan, evlerinden uzakta dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli problemlerle beraber yaşamaktadır. Daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak için yaşadıkları yerlerden başka bölgelere göç eden insanların toplamı yaklaşık olarak 125 milyonu bulmaktadır. Bu sayı tüm dünya nüfusunun yaklaşık %2'lik bölümünü oluşturmaktadır.²⁰⁹

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı kontrol altına alınmadıkça, gelişmiş ülkelere doğru yapılan göçlerin önümüzdeki dönemlerde artarak çoğalması kaçınılmaz görünmektedir. Bu göçler sonucunda göçmenlerin çoğunlukla şehirlere akın etmesi, yeni potansiyel çatışma kaynakları yaratabilecektir.

Ulusal güvenlik politikalarının oluşturulmasına etkide bulunacak diğer bir unsur da sınır ötesi suç hareketleridir. Bu konuda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Boutros Bontros Ghali'nin şu sözleri, ilginç bir tespit olarak değerlendirilebilir. "Sınır ötesi suç iş ahlakını zehirler, politik liderleri bozar ve insan haklarının temelini çürütür. Müesseselerin etkinliğini ve inanılabilirliğini zayıflatır, bu suretle demokratik hayatı çürütür." Washington Ulusal Strateji Bilgi Merkezinden Roy Godson organize suçun boyutlarını şu şekilde ortaya koymaktadır. "Dünya çapında tüm organize suç hareketlerinin yıllık karları yaklaşık ABD federal bütçesine eşit, yani 1 trilyon dolar civarındadır."²¹⁰

Günümüzde organize suçların, geleneksel olarak engellendiği alanları etkilemeye başladığı görülmektedir. Örneğin; büyüyen bir teşebbüs olarak

²⁰⁹ Wayne Davidson-Bradley Davis, *21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Toplum Baskıları, Göçmenler ve Sığınmacılar)*, ABD Hava Üniversitesi Yayınları, 1996, s.43.

²¹⁰ Richard W.Chavis, *21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Sınır Ötesi Suç)*, ABD Hava Üniversitesi Yayınları, 1996, s.48.

organize suç, Rusya, Doğu Avrupa, Güney Asya, Afrika, Orta ve Güney Amerika ile Pasifik kıyısı ülkelerinde ortaya çıkmaktadır. Rusya'da suç, Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasından beri kontrolden çıkmıştır. ABD Federal Soruşturma Bürosu (FBI) 1992 yılından bu yana (yani serbest piyasa ekonomisinin tercih edilmesiyle) Rusya'da suç örgütlerinin üçe katlanarak 12 bine ulaştığını, Rusya'nın dünyada en büyük kara para aklama merkezi olduğunu ve 550 banka ile kredi ve finans kuruluşunun yarısının mafyanın kontrolü altında olduğunu rapor ediyor.²¹¹

Bu bağlamda, ulusal güvenlik politikaları oluşturulurken artık klasik tehdit değerlendirmelerinin yerini, askeri, ekonomik, siyasal, sosyal, toplumsal ve teknolojik unsurların yer aldığı detaylı tehdit değerlendirmelerinin alması gerektiği unutulmamalıdır. Çünkü, 21 nci yüzyılda yaşanacak gelişmeler ve ilişkiler çok daha farklı, çok daha değişken ve bilinmeyenlerle dolu faktörleri bünyesinde bulunduracaktır.

3.4.1. Yeni Güvenlik Anlayışlarının Türkiye'ye Yansımaları

3.4.1.1. 11 Eylül Sonrası Yeni Güvenlik Anlayışı

11 Eylül 2001'de meydana gelen olayların ve Irak'tan algılanan tehdidin sonucu olarak, 20 Eylül 2002 tarihinde "Amerika Birleşik Devletleri'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi" başlıklı yeni ulusal güvenlik stratejisi yayınlanmıştır.²¹² Bush yönetiminin 20. ayında ve 11 Eylül saldırılarından bir yıl sonra kaleme alınan stratejinin amacı, dünyayı sadece daha güvenli değil, aynı zamanda daha iyi yapmaktır.²¹³ Ne var ki, Bush doktrini olarak isimlendirilen yeni Amerikan ulusal güvenlik stratejisi uluslararası ilişkileri hem teorik hem de pratik olarak

²¹¹ Mehmet Daşer, "Dünya, Rusya, Türkiye", *Ekonomi Muhabirleri Derneği Dergisi*, Temmuz 1998-Ocak 1999, Sayı 10-11.

²¹² *The National Security Strategy of the United States of America*, 20 Eylül 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, (02 Nisan 2006).

²¹³ Marcus Corbin, "Bush'un Ulusal Güvenlik Stratejisi: İlk Adım", *2023 Dergisi*, Sayı 19, Kasım 2002, s. 10.

değiştirecek radikal unsurlar içermektedir. ²¹⁴Doktrinin en çarpıcı yönü, Soğuk Savaş döneminde güvenlik amacına hizmet eden “caydırıcılık ve çevreleme politikalarının”, uluslar ötesi teröristler ve kitle imha silahları tarafından karakterize edilen 21 nci yüzyılın yeni tehdit ortamında yetersiz kaldığına işaret edilerek²¹⁵; bu politikaların yetersizliğini gidermek için Uluslararası Hukukta ihtilafli bir doktrin olan önleyici müdahale (preemptive strike) hakkına dayanmış olmasıdır.

Kimi yazarlara göre ABD'nin bu stratejik saldırıyı gerçekleştirmesinin temel nedenlerinden bazıları; Türkiye'nin bölgesel, bağımsız politika üretmesini önlemek, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni Kuzey Irak'tan çekilmeye ve Amerikan denetimini mutlak kabule zorlamak, Türkmenlere Türkiye'nin kendilerini koruyamayacağını anlatmak, Türkmen Cephesi'ni Irak siyasetinden tasfiye etmek, müttefik olunan Kürt gruplara “yanınızdayız“ mesajı vermektir. ²¹⁶

ABD'nin Süleymaniye'de gerçekleştirdiği stratejik ve psikolojik operasyonun bazı siyasal sonuçları vardır. Stratejik ortaklığın ölümü, ABD'nin Türkiye'nin toprak bütünlüğü için tehdit olarak algılanması, AB-ABD seçenekleri arasında AB'nin öne geçişi, NATO'nun itibar kaybı, Türk-Amerikan ittifakının en güçlü halkası olan Silahlı Kuvvetler dayanışmasının zayıflaması, Türk-İsrail ilişkilerinin zayıflaması, yaygın bir Anti-Amerikanizm, Türk halkında Türk Silahlı Kuvvetleri'ne karşı gizli kızgınlık ve güven kaybı bu sonuçlardan bazıları olarak ifade edilebilir.²¹⁷

ABD'nin niyetleri, yakın gelecekte öncelikle Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada bulunan ülkelere karşı da yeni ABD askerî müdahalelerinin söz konusu olabileceğini işaret etmektedir. Sınırlarının hemen ötesinde yeni çatışma işaretleri görülen Türkiye, tüm bu olanlardan ve olabileceklerden birçok bakımdan çok derinden etkilenecektir.

²¹⁴ Hasan Kösebalaban, , “**Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler**”, *2023 Dergisi*, Sayı 19, Kasım 2002, s. 34-38.

²¹⁵ *The National Security Strategy of the United States of America, a.g.b.* , ss. 9-14.

²¹⁶ Ümit ÖZDAĞ, “**Türk Amerikan İlişkilerinde Irak Krizi**”, 14 Ağustos 2003, <http://www.avsam.org/irak/analiz/politikongoru.pdf> , (14 Mayıs 2005).

²¹⁷ Özdağ, a.g.e., s.3.

Müteakip dönemde, İran ve Suriye'nin antidemokratik rejimlerini değiştirme yolunda adım atmamaları üzerine, ABD tarafından Afganistan ve Irak'a benzer bir müdahaleye maruz kalmaları halinde, doğu ve güney yanımızda sıcak çatışma alanları oluşabilecektir.²¹⁸ Bunun da politik, ekonomik ve güvenlik açısından olumsuz etkileri olacaktır.

Türkiye'nin güvenliği açısından, gelecekte tehdit oluşturabilecek İran ve Suriye gibi devletlerin gücünün azalması ve bu devletlerin daha kontrollü bir dış politika izlemeleri arzu edilen bir gelişme olacaktır. Ayrıca Orta Doğu'da demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine geçiş, Türkiye'nin ekonomik kazanımlarını artıracığı gibi siyasî olarak da diyalog kurabileceği yeni komşu rejimlerin gelişmesini sağlayabilir. Ancak, bu olgu tek başına bu şekilde değerlendirilemeyecek kadar farklı boyutlar içermektedir. ABD'nin Irak harekâtı öncesi ve sonrasında Kuzey Irak'taki Kürt gruplarla kurduğu diyalog ve harekât sonrasında yaşanan gelişmeler, Türkiye için hayati konu olan Kuzey Irak'ta Kürt devleti kurulmaması politikasını ortadan kaldıracak niteliktedir. Kuzey Irak'ta olası bir Kürt devleti ve takiben çevre ülkeleri de içine alacak şekilde gündeme gelmesi mümkün olan Kürt milliyetçiliği, ülkenin bütünlüğünü tehdit edecek ve içinde bulunulan coğrafyanın yeni bir istikrarsızlık unsuruyla karşı karşıya kalmasına sebebiyet verebilir.

Afganistan ve Irak harekâtı sonrasında ABD, Türkiye'nin çıkarlarının bulunduğu ve güvenlik kapsamında önem verdiği bölgeye bizzat yerleşmiş, bir bakıma Türkiye'nin komşusu olmuştur. Orta Doğu ile başlayan bu gelişmelerin Hazar Havzası ve Orta Asya'ya doğru yayılması da kuvvetle muhtemeldir. Türkiye'nin, çıkar ve güvenlik çevresinde yer alan bu bölgelerdeki gelişmelerin dışında kalması mümkün değildir. Irak olayları bu olguyu doğrulamaktadır. Türkiye, bu gelişmelerin içinde yer almak zorunda kalabilir. Bu durum yakın gelecekte Türkiye'nin güvenliğini ve geleceğini en derinden etkileyecek önemli bir faktördür. Bu nedenle, ABD'nin Orta Asya ve Hazar Havzası'na yönelik politikasını yakından takip etmek ve mümkün olabildiği ölçüde Türkiye'nin millî

²¹⁸ Özer, a.g.e. , ss.61-62

menfaatlerine ve güvenliğine katkı sağlayacak şekilde etkilemek gerekmektedir. Aynı şekilde, ABD hegemonyasına karşı durmak isteyen güç merkezlerinin de müstakil veya müşterek uygulayacağı politikalar da dikkatle izlenmeli ve proaktif tutum sergilenmelidir.

Jeopolitik açıdan ise Türkiye coğrafyası; Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerinde Batı çıkarlarına karşı olabilecek tehditlere, istenmeyen değişimlere müdahale için en yakın ve en uygun bir harekât platformu teşkil etmesi nedeniyle büyük öneme sahiptir. ABD'nin Irak'a yönelik harekâtında ABD askerlerinin kuzeyden cephe için Türk topraklarını kullanmasına izin verilmemesinin ardından yaşanan gelişmelerin, Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik önemini kaybettirmeyeceği değerlendirilebilir. Orta Doğu ve Orta Asya'daki konumu itibarı ile istikrarlı bir Türkiye, bölgede her zaman önem ve önceliğini koruyacaktır. ABD'nin Afganistan ve Irak harekâtı sonrasında bölgeye yerleşmesi, Avrupa'daki kuvvetlerinin bir kısmını Doğu Avrupa ülkelerine kaydırması ve bu bölgelerde tesis edilmesi düşünülen yeni üslerin Türkiye'nin önemine etkisi elbette olacak, ancak azaltmayacaktır.

Ancak, Uluslararası Hukukun tüm norm ve ilkeleri ihlal edilerek sevk ve idare edilen bu tür operasyonların, kısa vadede olmasa bile orta veya uzun vadede Türkiye'yi de kapsayabileceği ve ülkeyi birtakım dayatmalar ve "de facto" larla karşı karşıya bırakabileceği gerçeğini gözden ırak tutmamak gerekir. Türkiye açısından güvenlik şemsiyesi oluşturan NATO'nun caydırıcı güç ve kurum olarak son Irak operasyonunda yetersiz ve çaresiz kaldığına, hatta olası saldırıya karşı Türkiye'nin korunmasında birtakım önkoşullarla hareket ettiğine tanık olunmuştur. Bu nedenle Türkiye, ileriye dönük olası risk ve oluşumlara karşı NATO'ya üye olmanın sağladığı güvencenin yanı sıra başka ve daha radikal önlemler alarak proaktif davranması, (Rusya Federasyonu dahil olmak üzere bölge ülkeleriyle ortak savunmaya yönelik yakın işbirliği ilişkileri kurması)

ve duruma göre uygulayabileceği alternatifli stratejiler üretip hazırlıklı bulunması kaçınılmazdır.²¹⁹

Irak harekâtı öncesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler paralelinde bozulan Türk-ABD ilişkileri, Türkiye açısından AB'nin önemini artırmıştır. Bu noktada ise AB'nin 40 yıldır uyguladığı oyalama politikası kendini göstermektedir. AB Parlamentosu eski başkanlarından David Martin'in "eğer Avrupa Topluluğu bir devlet olsaydı ve tam üyelik için Avrupa Topluluğu'na başvurmuş olsaydı, demokratik kriterleri yetersiz kaldığı için geri çevrilirdi"²²⁰ sözleri dikkate alınarak sabırlı ve kararlı bir şekilde, Türkiye'nin millî çıkarlarını sürekli ön plânda tutacak politikalar izlenmesi; AB üyeliği gerçekleşene kadar, Türkiye'nin karar mekanizmalarında yer almayacağı AGSK'nın NATO'nun tüm imkan ve kabiliyetinden faydalanacak şekilde yapılanmasını engelleyici politikaların sürdürülmesi gerekmektedir.

2003 Yılı Mart ayında gerçekleştirilen Irak Savaşında ABD'nin tek başına hareket etmesi uluslararası hukuka önemli bir gölge düşürmekle kalmamış, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmalarında önemli rol oynadığı üç uluslararası ve bölgesel örgüt düzenini gözden çıkardığını da ortaya koymuştur. Bu örgütler BM, NATO ve AB'dir.²²¹

Belirsizliklerin gündemde olduğu ve yeni dünya düzeninin henüz şekillenemediği günümüz dünyasında, oy birliği ilkesi dahilinde karar alma masasında söz hakkı bulunan Türkiye'nin NATO üyeliğinin öneminin de arttığı değerlendirilmektedir. Bu konuya ilişkin olarak dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da Irak harekâtı öncesinde Türkiye'nin savunma kapsamında talep ettiği desteğin arzu edilen düzeyde karşılanmamış olmasıdır. Artık Soğuk Savaş döneminin savunma anlayışı tamamen yok olmuştur. Bu nedenle, Soğuk Savaş

²¹⁹ Naci Doğan, "Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu", <http://www.manas.kg/pdf/sbdpdf10/Makaleler/3.pdf>, (03 Nisan 2006), s.15.

²²⁰ Deniz Altınbaş Akgül, "Avrupa'nın Geleceği Avrupa Birleşik Devletleri Federasyonu mu?", *Stratejik Analiz*, Sayı 24, Nisan 2002, <http://www.avsam.org/turkce/yayinlar/stratejikanaliz/makale/makalestran124.htm>. (16 Aralık 2005).

²²¹ Hasan T.Kösebalaban, "Yeni Dünya Düzensizliği", http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/-htk_yeni_dunya.htm. (30 Nisan 2005).

döneminde Türkiye'nin savunmasının dayandığı NATO şemsiyesinin geçerli olmayacağı hafızalarda sürekli tutulmalı, dönemin ihtiyaçlarını karşılayabilecek kuvvet yapılanması ve güvenlik anlayışı bu doğrultuda hızlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

3.4.1.2. Aşırı Güvenlik Anlayışlarının Türkiye'ye Yansımaları

11 Eylül terörist saldırıları sonrasında, Batı toplumlarında özelde "Radikal Siyasal İslam", genelde ise Müslüman topluluklara yönelik yapılan değerlendirmelerin sosyal ve ekonomik alandaki olumsuz etkileri de önem arz etmektedir. Ayrıca ABD'nin gerek "Önleyici Müdahale Doktrini"(pre-emptive strike) ile, gerekse yeni "Orta Doğu Siyaseti" ile gerçekte kendine ve müttefiklerine yönelen radikal siyasal İslam hareketini etkisizleştirmeye çalışması ve bu hareketin karşı tepkileri, Türkiye ve Türk siyasal hayatı üzerinde de etki yaratacak, İstanbul'daki terörist saldırılarında olduğu gibi Türkiye ekonomisini etkileyecektir.

ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Bush Doktrini paralelinde uygulamaya koyduğu "Önleyici Askeri Müdahale" kavramının, günümüzde hâlen var olan ve gelecekte gündeme gelebilecek sorunların çözümü için, gerektiğinde Türk dış politikası ve güvenlik stratejilerinde hukuksal açıdan etkili olmasını sağlayacak politikalar oluşturulmalı ve gerekli alt yapı tesis edilmelidir. Bush Doktrini'nin olumsuz etkilerinin yanında, Türkiye'nin sorunlarının çözümüne katkı sağlayabileceği de düşünülmelidir. Bush Doktrini'nin altında, teröristlerin kitle imha silahlarını ele geçirdikleri veya geçirecekleri varsayımı ile bunları barındıran devlet ülkesinde meşru müdafaa esasına dayalı bir askeri harekât haklı görülebilecektir.

Söz konusu yorumun, PKK/KONGRA-GEL açısından meşru müdafaa kapsamında Suriye ve Irak'ta uygulanması mümkündür. Ancak bu noktada, Kuzey Irak'taki otorite boşluğu nedeniyle şimdiye kadar o bölgede icra edilen harekâtın, terör örgütünün uluslararası hukuk kişiliğini tanıma anlamını yaratmaması nedeniyle otorite boşluğuna dayandırılması ile gerçekleştirilen

hukuksal zemin dikkate alınmalıdır. Günümüzde geçerli olan hukukta meşru müdafaa devletler arasındaki ilişkilerde söz konusu olan bir haktır. Önümüzdeki dönemde Irak'ta yeni siyasi idarenin sorumluluğu üzerine almasını takiben, otorite boşluğundan söz edilemeyeceğine göre meşru müdafaa hakkı gündeme gelebilecektir. Bu noktada Türkiye için gündeme alınması gereken başka bir konu da Rusya Federasyonu'nun Türkiye'deki Çeçen derneklerine yönelik yaptığı yakıştırmalardır. Tek başına dernek kurma, ülke bütünlüğünü hedef alan kuvvet kullanma eylemlerine hazırlık ve bunların teşkilâtlandırılmasını gerçekleştirmediği sürece hukuk açısından sorumluluk yüklemese bile, Bush Doktrini ile ileri sürülen hakkın kötüye kullanılabilmesi de dikkate alınmalıdır.

Bush Doktrini ışığında meşru müdafaa hakkının geniş olarak yorumlanması, Türk Boğazları'ndan geçiş hakkında da uygulama alanı yaratmaktadır. Tehlikeli madde taşıyan tankerler, nükleer güçle çalışan, nükleer madde veya atık taşıyan gemiler, diğer zehirli, zararlı, patlayıcı madde yüklü gemiler ile diğer yük ve yolcu gemilerinin terörist amaçlarla kullanılması ihtimali, zararsız geçiş rejiminin uygulanmasında iyi niyet ve makul davranıldığı takdirde elastikiyet sağlayabilecektir.

Bush Doktrini, Ege Denizi'ndeki hak ve çıkarlarımızın korunması kapsamında da uygulama alanı bulmaktadır. Bu konu, Ege sorunları açısından Türkiye için hayati önem taşıyan karasularının genişletilmesi olayıyla çok yakından bağlantılıdır. Yunanistan'ın 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında karasularını 12 deniz miline çıkarma yönünde yaptığı millî düzenlemelerini uygulamaya başlaması, 6 deniz milinin dışından geçen hava ve deniz vasıtalarımıza karşı kuvvet kullanması veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunması, uluslararası kara suları ile uluslararası hava sahalarında ulaştırma ve uçuş hakkının korunması maksadıyla, önleyici meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanılması hakkın korunması niteliği taşımaktadır.

Benzer düşüncenin, Türkiye ile Yunanistan arasındaki siyasî ve askerî denge gözetilerek kurulan Kıbrıs'a ilişkin sorunların çözümünde de geçerli olduğu değerlendirilmektedir. Türkiye'nin 1960 Garanti Anlaşması kapsamında

kazandığı Kıbrıs'ın hukuki statüsüne saygı gösterilmesini isteme ve söz konusu anlaşma ile yaratılan düzeni yeniden kurma amacıyla harekete geçme hakkı da, silahlı bir saldırı olmaksızın bile Bush Doktrini ışığında meşru müdafaa hakkına başvurma imkanı tanıyan bir haktır.

Türkiye'nin de buna benzer önleyici tedbirler alma yönündeki girişimleri yine batılı ülkeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından engellenmektedir. Avrupa Birliği müzakereleri sürecinde Türkiye'nin karşısına çıkan Kopenhag Kriterleri insan hak ve özgürlüklerine getirilebilecek kısıtlamaları engellemekte fakat İngiltere ve Fransa gibi ülkeler ise gerektiğinde bu kriterleri askıya alabilmektedir.

Batılı devletler rafa kaldırdıkları terörizmle mücadele yasalarını tekrar gündeme getirirken , PKK ile mücadelede güvenlik güçlerinin yetkilerini arttıran Olağanüstü Hal Yasasının uygulanması konusunda askeri yetkililerin talepleri, demokratik hak ve özgürlükleri kısıtlayacağı düşüncesiyle hükümet tarafından uygun görülmemiştir.

Amerika ve İsrail 11 Eylül saldırılarından sonra tüm havayolu uçuşlarında silahlı güvenlik görevlisi bulundurma kararı almış ve özellikle İslam ülkelerinden yapılan uçuşlarda bu uygulamaya ağırlık vermiştir. Türkiye'nin ise bu konuda aldığı bir tedbir bulunmamaktadır.

Şu an Türkiye'de sivil özgürlükler ve terörizmle mücadele konusundaki kararsızlıklar devam etmektedir. Özgürlükler , onları tekrar elde edinceye kadar vazgeçebileceğimiz bir lüks değildirler. Özgürlükler güvenlik kumaşındaki yamalardır ve eğer ulusun güvenliği isteniyorsa sürekli olarak onarılmalıdırlar.²²²

3.4.2. Klasik Milli Güvenlik Anlayışı Değişmeli mi?

Güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler alanında sistemin yapısını belirlemede önemli rol oynamaktadır. Güvenlik, ulus-devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen temel belirleyicidir. Bu nedenle sürekli bir güvenliğin sağlanması tüm devletler için en öncelikli amaçtır. 1987 yılında BM Genel Kurulu tarafından

²²² Nancy V. Baker, *Presidential Studies Quarterly*, Washington : Sep 2003, Vol.33, Iss.3;pg.547

düzenlenen “silahsızlanma ve kalkınma arasındaki ilişki” konulu konferansta güvenliğin tanımı şu şekilde yapılmıştır. “Güvenlik tüm uluslar için başta gelen bir önceliktir. Güvenlik aynı zamanda hem silahsızlanma hem de kalkınma için esastır. Güvenliğin sadece askeri yönü yoktur. Güvenlik aynı zamanda siyasi, ekonomik, insani ve çevresel yönleri de sahiptir.”

Ulusal güvenlik, neredeyse yalnızca ülkeye yönelik askerî tehdidin caydırılması olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla, güvenliğin yalnızca askerî değil, siyasi, ekonomik, çevresel, insan haklarına ilişkin vb. boyutlarının da bulunacağı, genelde gözden kaçırılmaktadır.²²³

Bu tanım doğrultusunda güvenlik sadece savaştan korunmak ya da savaşı engellemek değildir. Güvenlik aynı zamanda, hayatta kalabilmeyi ve refahı etkileyen muhtemel tehlikelere karşı korunmayı da içerir. Muhtemel savaş nedenlerini göz önünde tutmak, (ekonomik, siyasi, sosyal, ekolojik) olası çatışmaları öngörebilmek ve bunları önceden önleyebilmek, güvenlik için uygulanması gereken yaklaşımlar içinde yer alır.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve kuzey komşusu Sovyetler Birliği'nden algıladığı tehdidin nispeten azalması, Türkiye'yi askerî olarak rahatlatmıştır. Ancak bugün, Türkiye'nin güvenliği için Soğuk Savaş döneminden çok daha istikrarsız bir ortam mevcuttur. İdeolojik kutuplaşmalar ortadan kalkarken etnik milliyetçilik, terörizm ve örgütlü suçların artması, göç, bulaşıcı hastalıklar, çevre kirliliği gibi farklı ve ilk bakışta çok önemli görülmeyen pek çok sorun tehdit algılamalarında ilk sırayı almıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Avrupa'daki istikrarsızlık merkezleri Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu'ya kayarken, Türkiye bu bölgelerin ortasında "cephe ülke" konumuna gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile kurulan bütün yeni cumhuriyetlerde yaşanan ciddi ekonomik, politik, sosyal ve yapısal problemler, Karabağ sorunu, Gürcistan'daki çatışmalar, eski Yugoslavya'nın dağılması ve Bosna-Hersek'te ortaya çıkan istikrarsız durum, Kosova'da

²²³ Gencer Özcan, *Türkiye’de Siyasal Rejim ve Dış Politika 1983-1993*. Faruk Sönmezoğlu(der.). *Türk Dış Politikasının Analizi* (293-315). İstanbul: Der Yayınları, 1994.

yaşananlar, Orta Doğu'da Filistin-İsrail anlaşmazlığı ve Körfez Savaşı sonrasında da devam eden silahlanma yarışının, Türkiye'yi çevreleyen risk ve potansiyel tehditlerden sadece bir kısmı olduğunu söylenebilir.²²⁴

Mart 2003 ayına ait The Washington Times dergisinde, Timothy Ash imzalı makalede Irak savaşı ile de bağlantılı olarak Türkiye'nin bölgesel durumu için şu ilginç açıklama yapılmıştır: “Şu anda Türkiye'nin çevresindeki bu karışıklıklara bakıyorum da içimden bazen Osmanlı İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak geliyor.” Osmanlı sonrası bağımsızlığını kazanmış bütün bölgelerde bir karmaşa ortamının yaşandığı inkar edilemez bir gerçektir. Balkanlar, Orta Doğu, Kıbrıs sorunu derken; 1991 sonrası oluşan yeni dengelerde güvensizlik ve istikrarsızlık ortamına Kafkasya, Rusya ve en önemlisi de Orta Asya ülkeleri eklenince Türkiye'nin etrafı tam bir ateş çemberine dönmüştür.²²⁵

Türkiye'nin etrafını çeviren bu istikrarsızlık ve belirsizliklerin, sadece Türkiye ve bölge güvenliği için değil, aynı zamanda Avrupa ve dünya güvenliği için de ciddi bir tehdit oluşturduğu açıktır. Bugün artık Türkiye, ABD'nin yanı sıra Avrupa ile olan ilişkilerini geliştirmenin formüllerini aramakta ve bu çerçevede NATO üyeliğinin yanı sıra AB üyeliğinin kendisine daha geniş bir hareket imkanı sağlayacağını düşünmektedir.

Türkiye'nin güvenlik anlayışı ve ulusal güvenliği için algıladığı tehditler, uzun yıllar boyunca uluslararası politikadaki faktörlerin de değişmemesi nedeniyle aynı kalmıştır. Varşova Paktı'yla beraber Doğu Bloğu'nun çökmesi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, her ülke için değişiklikler yaratmış, ama yıllardır Sovyet tehdidine karşı güvenlik politikalarını NATO orijinli oluşturan Türkiye, kendini çatışma dolu bir bölgenin tam ortasında bulmuştur. Günümüzde Kafkaslar'da, Rusya'da, Afganistan'da, Orta Doğu'da yaşanan sıcak çatışmaların yanı sıra Yunanistan'nın mütecaviz davranışları Türkiye'yi her

²²⁴ Oral Sander, *Değişen Dünya Dengelerinde Türkiye*, Ankara : Bağlam Yayınları, 1994, ss.23-31.

²²⁵ Gamze Güngörmüş Kona, *Orta Doğu-Orta Asya ve Kesişen Yollar* , Ankara : IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Ekim 2003, ss.113-114.

zamankinden daha zor durumda bırakmaktadır. Bugünün Türkiye'si, bölgesindeki diğer ülkelerin hepsinden daha fazla ve çeşitli politik ilişkilere sahip olma zorunluluğu taşımaktadır.

Dünyanın bilinen petrol rezervlerinin 2/3'üne sahip Orta Doğu ve Hazar Havzası kaynakları ile bölgedeki enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden dünyaya ulaştırılması, Türkiye'nin refahı ve etkinliği için hayati önem taşımaktadır. Türkiye, yıllık petrol tüketiminin % 80'ini ithal etmek durumundadır.²²⁶ Bu nedenle makul fiyatlarda serbest petrol akışının sağlanmasında Türkiye'nin büyük çıkarı vardır. Bu bağlamda petrol krizleri, Türkiye ekonomisi için çok zararlı olabilecek niteliktedir.

Soğuk Savaş döneminde kuzeyden ve bir ölçüde batıdan gelebilecek tehditlere göre güvenlik anlayışını şekillendiren Türkiye için, artık ülkesel bütünlüğe yönelik tehdit öncelikle güneyden gelmektedir.

Yeni güvenlik ortamının gerekleri ve sahip olduğu özellikler çerçevesinde Türkiye'nin Millî Güvenlik Politikası;²²⁷

- Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunması,
- Türkiye'nin millî menfaatlerinin tehdit ve risklere karşı savunulması,
- Bölgesel barış ve istikrarın sağlanması,
- Küresel barış ve istikrara katkıda bulunulması amacıyla düzenlenmiştir.

Bu hedeflere ulaşmak amacıyla şekillendirilen Türkiye'nin Millî Güvenlik; ulusal birliğin ve uluslararası antlaşmalardan doğan haklarının korunması prensibini esas alarak, bütün ülkelerle dostluk ve iş birliği temeline dayalı olarak ilişkilerini geliştirmektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin Millî Güvenlik Politikası'nın temel esasları;

- Her türlü uluslararası gerginliğin azaltılmasına, adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasına azami katkıda bulunmak,

²²⁶ Başbakanlık Dış ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, "Dünyada ve Türkiye'de Petrol" konulu raporu, Ankara, Ağustos 2003, ss.31-33.

²²⁷ "Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yeniden Yapılanması ve Modernizasyonu", Hv.Korg. Reşat Turgut," *Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları Sempozyumu*", İstanbul : Harp Akademileri Basım Evi, 13-14 Mart 2003, ss.142-143.

-Krizleri/çatışmaları önleyici ve gerginlikleri azaltıcı gerekli tüm tedbirleri almak, Kolektif savunma sistemlerinde aktif olarak yer almak ve kendisine tevdi edilecek sorumlulukları yerine getirmek,

-Avrupa güvenlik yapılanmasının içinde yer almak ve Avrupa'da güvenlik ve istikrara katkıda şeklinde düzenlenmelidir.

“Güvenlik” ve “Milli Güvenlik Politikası” terimleri bazılarınca “askeri güvenlik ve milli savunma” şeklinde anlaşılmaktadır. Gerçekte ise böyle değildir. Güvenlik terimine, pek yaygın olan ilgisi dolayısıyla pek çok sahalarda rastlamak mümkündür. Örneğin milli ekonomi, sağlam, köklü ve devamlı gelişme gösteren bir bünyeye sahip olmalıdır. Aksi takdirde, zayıf bir ekonomi milli güvenlik aleyhine bir tehdit ve olumsuzluk teşkil eder.²²⁸

MGK Kanunu'ndaki ulusal güvenlik tanımıyla ABD Savunma Bakanlığının tanımları farklıdır. Birinde iç güvenlik diğeri dış güvenlik ön plândadır. Bunun sebebi kanunun 1983 tarihli olmasıdır. MGK kanunundaki tanım, 1970'li yıllardaki terör faaliyetlerinin ardından 12 Eylül askeri müdahalesi sonrasında yapılmıştır. Bu dönem soğuk savaş dönemlerdir ve Türkiye'nin dış güvenliği büyük oranda NATO tarafından sağlanmaktadır. Zaman içinde bu konsept anlamını yitirmiş ve 1980'li yıllar ile 1990'lı yılların ortalarına kadar yine iç tehdit boyutuna önem verilmiştir. Milli güvenlik, dinamik bir kavram haline gelmiş olup sadece Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir görevi değildir. Askeri güvenlik kavramı milli güvenlik kavramının bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

3.4.3. AB Sürecinin Milli Güvenlik Konseptine Yansımaları ve Sorunlar

AB, ilişkilerdeki soğumadan dolayı kontrolden, "etkileme sahasından" çıkan Türkiye'yi etkileşim veya yönlendirme alanına çekmek için nihayet aday ülke sıfatıyla müzakerelere başlamıştır. Karlık, bu durumu ,AB'nin “Türkiye'yi içine almak istememe, fakat kendinden fazla uzaklaşmasına da tahammül

²²⁸ Cevdet Tanyeli, *Milli Strateji ve Oluşumunda Etkileyici Faktörler*, İstanbul : Harp Akademileri Basımevi, 1990, ss.37-39.

edememe” şeklinde ifade etmektedir.²²⁹ AB ,Türkiye'ye üyelikle ilgili yakın gelecekte somut vaatlerde bulunmadığı gibi dayatmalarına da “tarama süreci“ adı altında devam etmektedir. Türkiye açısından ise her ne kadar AB'ye tavır konulabilse de, AB Türkiye için ekonomik nedenlerin ötesinde, köklü ideolojik sebeplerden dolayı neredeyse vazgeçilmez bir nitelik arz etmektedir.

Avrupa Birliği'nin dışında kalmış bir Türkiye'nin önündeki duran Kıbrıs sorunu, Yunanistan ile olan problemler gibi sorunlar Avrupa Birliği'ndeki derinleşme sürecine, yani yavaş yavaş merkezi otoritenin güçlenip ortak dış politika ve güvenlik politikaları oluşturmaya paralel olarak, bu problemler Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki problemler haline gelecek ve başa çıkabileceği bir Yunanistan yerine Türkiye, karşısında kendi başına başa çıkamayacağı ekonomik ve askeri bir dev olarak Avrupa Birliği'ni görecektir ve görmeye de başlamıştır .²³⁰

3.4.3.1. Olası Tam Üyelik Durumunda Milli Güvenlik Konsepti

AB tam üyeliğine adaylığı teyit edilen Türkiye'nin uyum sağlaması gereken 30 konu başlığından oluşan, yaklaşık 100.000 sayfalık AB müktesebatında Avrupa Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) belki de en kolay uyum sağlayabileceği alan olarak görülebilir.

Başta Birleşmiş Milletler, NATO ve BAB olmak üzere bugünün hemen tüm modern batılı kurum ve organizasyonlarının üyesi olan Türkiye, uluslararası alanda milli güç unsurları ile orantılı bir şekilde sahip olduğu diplomatik gücü ve onu destekleyen silahlı kuvvetleri ile etkili bir bölgesel güçtür. Yunanistan ve Kıbrıs ile ilgili problemler sahaların dışında kalan uluslararası konularda daima batı dünyası ile eşzamanlı hareket etmeyi tercih etmiş, Körfez savaşında olduğu gibi, ekonomik açıdan olumsuz olarak etkilenmesinin kaçınılmaz gözüküğü zamanlarda dahi uluslararası kamuoyu ve batılı değerlerden yana olmuştur.

²²⁹ S. Rıdvan Karluk, “Helsinki Zirvesi Kararları Sonrasında Türkiye'nin AB Üyeliği”, Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı III, Ankara :25-27 Ocak 2000, s.368.

²³⁰ İdris Bal, "Bölgesel Güvenlik ve Türkiye'nin Stratejik Önemi", *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze İç ve Dış Tehditler)*, Elazığ : Fırat Üniversitesi. 17-19 Ekim 2001.s.3.

AB'nin Türkiye'ye yönelik 2001 yılı İlerleme Raporu'nun 27. bölümünde yapılan değerlendirmede, "...Avrupa Ortak Dışışleri ve Savunma Politikasının uygulanması ile ilgili idari kapasiteye bakıldığında Türkiye, iyi personel ile donatılmış ve iyi işleyen bir Dışışleri Bakanlığına sahiptir..." ifadesi yer almaktadır. Aynı raporda yapılan nihai değerlendirmede, "Türkiye'nin bölgesinde (Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu) denge ve güvenliğin sağlanmasında önemli bir aktör olduğu, kriz yönetimi hareketinde etkili bir rol oynamaya devam ettiği" belirtilmektedir.²³¹

24-25 Ekim 2002 tarihleri arasında Brüksel'de düzenlenen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye, İngiltere ve ABD arasında , AGSP içinde NATO üyesi olup AB üyesi olmayan ülkelerin AGSP'ye katılımları ile ilgili durumları tanımlanarak Aralık 2001'de kabul edilen Ankara Belgesi*, üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Bu yeni doküman NATO ve AB'ye Kuzey Atlantik Konseyi'nin 13 Aralık 2002 tarihindeki kararına dayanarak bir anlaşma yapmalarının yolunu açmıştır. NATO ve AB arasında stratejik ortaklık temelinde, 16 Aralık 2002 tarihinde NATO-AB Ortaklık Deklarasyonu imzalanmıştır.²³²

Bu müzakere sürecinde AB, oluşturulan ODGP mekanizmalarına katılım konusunda, (NATO üyesi olsun veya olmasın) tüm aday ülkelerin aynı kategoride olduğu ve ODGP'yi ilgilendiren konularda kararın sadece 15'li AB Konseyi tarafından alınabileceğini açıkça ortaya koymuştur. Dolayısıyla, diğer 12 ülke gibi, Türkiye'nin de karar mekanizmasında yer alması ancak AB üyeliği ile gerçekleşebilecektir.

Türkiye Avrupa güvenlik sisteminin temel bir aktördür. Bunun üç nedeni bulunmaktadır. Bunlar ; NATO üyeliği , askeri kapasitesi ve jeostratejik

²³¹ Commission of the European Communities, 2001 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession, ESC(2001) 1756, Brussels, 13.11.2001

* İngiliz-Amerikan komisyonunun NATO üyesi Türkiye ile vardığı uzlaşma sonucudur. "Ankara Belgesi" olarak bilinen uzlaşmada, olası AB hareketlerinde Türkiye'nin çıkar sahaları ve güvenlik çıkarlarının dikkate alınacağı garanti ediliyor. Türkiye'nin veto hakkı olmadığı için AB'nin karar alma özgürlüğü de zedelenmiyor. Belgede, karşılıklılık anlayışına dayanılarak, hiçbir koşulda AB gücünün bir NATO müttefiğine karşı kullanılmayacağı, buna karşılık NATO'nun askeri kanadının AB veya AB'ye üye ülkelere karşı harekete geçemeyeceği belirtiliyor.

²³² Gürkaynak, a.g.e. ,ss.193-194.

konumudur. Türkiye'nin NATO üyesi olması nedeniyle, bu örgütteki oy hakkı ile AB'nin savunma ile ilgili isteklerini etkileyebilecek bir olanağa sahiptir. Türkiye ciddi bir askeri kapasiteye sahiptir ve Avrupa güvenlik bölgesindeki operasyonlar için önemli bir güçtür. Güneydoğu Avrupa, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu bölgeleri arasındaki konumlanışı nedeniyle, bu bölgelerde önemli bir aktör olarak öne çıkmaktadır.²³³

Türkiye'nin Avrupa'nın kendi güvenlik örgütünü geliştirmesine yönelik görüşleri şöyledir: Böyle bir gelişme NATO'ya alternatif olmamalıdır. NATO 50 yılı aşkın bir süredir başarısını kanıtlamıştır. Avrupa'nın güvenliği konusuna sadece entegrasyon mantığı ile değil , bölgedeki gerçek stratejik ortama ve güvenlik gereksinimlerine cevap verecek biçimde hareket edilmelidir. NATO'nun tüm Avrupalı üyeleri , BAB'a otomatik olarak üye olmalı ve AGSK içinde yer almalıdır. AB mutlaka kendi güvenlik yapılanmasına gidecekse , bu NATO'nun Avrupa ayağını oluşturacak biçimde yapılmalıdır. Atlantik arası ilişkiler korunmalıdır. Türkiye , NATO üyesi olup da BAB üyesi olmayan diğer ülkelerden (Norveç, İzlana, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya) farklıdır. NATO içinde ABD'den sonra ikinci büyük orduya sahiptir ve 50 yıldan fazla süredir Avrupa güvenliğine katkıda bulunmaktadır.²³⁴

Ancak, AGSP konusunda devam eden çetin müzakere süreci, Türk kamuoyunun ODGP boyutuna yeterince eğilmesini ve detayları tartışmasını engellemiştir. AB üyeliğinin sonrasında, ODGP konusunda herhangi bir bölgeye yönelik bir faaliyetin icrası ile ilgili bir oylamada çekimser tutum veya karşı çıkmaya rağmen, kararın kabulü halinde uygulama mecburiyetinin bulunması hassas bir husus olarak değerlendirilebilir. Ancak, AB üyesi olarak karar mekanizmalarında yer alacak Türkiye'nin, bu mekanizma dolayısıyla zarar görmekten kaçınabileceğinin teminatı olarak NATO ve BAB'daki sicilleri yeterli birer örnek olarak görülmelidir.

²³³ Meltem Müftüler Baş, *Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler* , İstanbul : Alfa yayınları ,2001, s.183-184.

²³⁴ İlhan Uzgel, "ABD ve NATO ile İlişkiler", *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar C.II*, Baskın Oran (der.), İstanbul : İletişim Yayınları, 2002, ss.314-315.

Güvenlik konusunun bir başka konusu olan terörle mücadele alanında, Türkiye'nin katılımı halihazırda varolan işbirliğini daha da geliştirecektir. Son yıllarda Türkiye bölücü ve kökten dinci İslamcı gruplardan kaynaklanan birçok terör eyleminin hedefi olmuştur. 11 Eylül 2001 saldırılarından bu yana, Türkiye terörle mücadele alanında birçok AB girişimine katılmış; Türkiye tarafından terörist olarak nitelendirilen örgütler AB terör listesine alınmıştır.

Türkiye'nin katılımının bir sonucu olarak, Türkiye'de ve diğer bölge ülkelerinde bulunan kayda değer Kürt azınlıklar ile AB'de mevcut Kürt diasporasının, AB'nin bu ülkelerle ilişkileri üzerinde etkileri olabilecektir.

Avrupa entegrasyonu, en başından itibaren tüm Avrupa ülkelerinin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne dayanan özgürlüğe ortak bağlılığı üzerine kurulmuştur ve Kopenhag siyasi kriterleri de bu bağlılığın göstergesidir. Özgürlük, güvenlik ve adalet alanı bu değerler ve karşılıklı güven üzerine inşa edilmiştir. Karşılıklı güven sağlanması için bu değerlere saygı gösterilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Özgürlüklerden, ancak güvenliğin ve tüm vatandaşlara adalete erişim olanağının sağlandığı ortamlarda yararlanılabilir. Güvenlik tehditlerinin ulus-aşırı boyutları nedeniyle, ulusal hükümetler izole olarak hareket edemez, bu tehditlerin bertaraf edilmesi hükümetlerin birlikte çalışmalarını gerektirir. Polis ve diğer kanun uygulayıcı kurumlar ile yargının bir arada hareket etmesi çok önemlidir. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, sınır yönetimi, yasadışı göç ve örgütlü suçlar ile yolsuzluk, insan ticareti ve uyuşturucu ticareti de dahil olmak üzere bu gibi konularda AB içerisinde işbirliğinin yoğunlaştırılmasına imkan tanıyacaktır. Etkili bir şekilde ortak hareket edilmesi, ki bunun için karşılıklı güvenin tesisi esastır, tabiatıyla ulus aşırı sorunların çözümüne katkıda bulunarak halihazırda AB'ye üye olan ülkelerde ve Birlik sathında yurttaşların güvenliğini ve özgürlüğünü güçlendirecektir.²³⁵

²³⁵ Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar*, Brüksel : Komisyon Birimleri Çalışma Belgesi , 6 Ekim 2004.

3.4.3.2. AB Sürecinin Sekteye Uğraması ve Sonuçları

Bu başlık altında Türkiye'nin AB'ye üyeliği gerçekleşmediği takdirde komşuları ile olan ilişkileri (Yunanistan, İran-Irak-Suriye, İslam Ülkeleri, Rusya, Ermenistan, Türk Cumhuriyetleri), sivil-asker ilişkileri ,PKK sorunu, azınlık hakları ve kendi kaderini tayin hakkı , konularının olumlu ve olumsuz yansımalarının neler olabileceği ele alınacaktır.

3.4.3.2.1. Olumsuz Öngörüler

Çok uzun yıllar peşinde koştuğu, zaman, enerji ve kaynak tükettiği bir proje akamete uğramış olacaktır. Bir taraftan ABD, diğer taraftan Rusya ve Orta Asya ülkeleri, beri taraftan da Ortadoğu, Kuzey Afrika ve diğer İslam ülkeleri, hatta Japonya ve diğer Uzakdoğu ülkeleri ile çok önceden başlatıp bugün oldukça ileri seviyelere getirmiş olabileceği siyasi ve ekonomik birlikteliklerden mahrum kalacaktır. 10 yıl önce kendi iradesiyle başlatabileceği bu birliktelik alternatiflerini, AB yolundan dönmüş bir Türkiye'nin aynı güç ve kabulle sürdürebilmesi mümkün değildir.

AB üyeliği sürecinde kültürel haklar adı altında uyandırılmış olan etnik ve inanç temelli sorunlar, ülkenin birlik ve beraberliğini sürekli tehdit edecektir. Türkiye, tehlikeli bir iç savaş tehdidiyle karşı karşıya kalacaktır.

Üyeliğin gerçekleşmemesi durumunda, ABD ile ilişkileri kötüleşen Türkiye, dış ticaretinin yarısından fazlasını oluşturan AB'yle bütün köprüleri atacağı için, ekonomik olarak çökecektir. Ekonomik sefalet, siyasi istikrarsızlığı artıracak ve sonuçta ülke kaosa sürüklenecektir.

Soğuk savaşın sona ermesinden sonra stratejik önemi hızla azalan Türkiye, AB kartını da kaybettikten sonra, tümüyle etkisiz bir ülke durumuna gelecektir.

AB sürecinin sekteye uğraması durumunda Türkiye'nin kaybedeceklerinin yanında şu ana kadar ki kazanımları da kısaca incelenecektir.

3.4.3.2.1.1. Ekonomik Etkileri

AB üyeliğinin Türkiye gibi az gelişmiş ülke ekonomileri üzerindeki etkisi pozitifdir. Bu etki, yıllık büyüme hızınının 1-2 puan daha artması seklindedir. Bu küçümsenecek bir etki değildir çünkü ulusal gelirin AB üyeliği olmadığı zaman 20 yılda erişeceği düzeyden % 22-48 civarında daha yüksek olması demektir. AB üyeliğinin bu tür bir sonuca yol açabilmesinin iki temel nedeni vardır. Birincisi, AB üyeliğinin rekabeti arttırıcı, yani piyasa ilişkilerini derinleştirici etkisi. Bu etki büyümeyi teşvik eder, ama aynı zamanda gelir dağılımını daha eşitsiz hale getirebilir. İkinci neden, AB üyeliğinin kurumsal kaliteyi arttırması, yani hukukun üstünlüğünü sağlaması ve devletin rant dağıtmasına dayalı haksız rekabet ortamını ıslah etmesidir. Bu etki sayesinde hem ekonomik krizlerin ihtimali azalır, hem de yatırım riskleri azalır.²³⁶

AB üyeliğinin makroekonomik etkileri konusuna gelince ; Birincisi, AB'yle bütünleşmenin üye ülke ekonomisi üzerinde olumlu bir etkisi vardır, ancak bu etki otomatik değildir. Olumlu etki üye ülkenin üyelikten sonra kurumsal kaliteyi arttırmaya devam etmesine bağlıdır. İkincisi, AB üyeliği geçmişte sık sık krizlere ve eşitsizliklere yol açan ulusal ekonomi politikası çerçevesini ne kadar çok dönüştürürse, üyeliğin olumlu etkide bulunma ihtimali o denli fazladır. Üçüncüsü, AB üyeliği piyasa ilişkilerini derinleştirir ama bu derinleşmenin gelir eşitsizliğini arttırması kaçınılmaz değildir. Tam tersine, Türkiye gibi az gelişmiş AB üyelerinin çoğunun deneyi gelir eşitsizliklerinin azaldığını göstermektedir.²³⁷

17 Aralık 2004 tarihinde AB'den katılım için resmi olarak müzakere tarihi alınması ve 3 Ekim 2005 tarihinde de müzakere için taramalara başlanmış olması, Türkiye'ye karşı güven ve yatırımı motive etmektedir.

Türkiye'nin iyileşen ekonomik göstergeleri nedeniyle, IMF ve AB'nin yakmış olduğu yeşil ışık ve Uluslararası Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Türkiye'nin notunu yükseltmeleri ile birlikte, yabancı sermaye için, Türkiye fırsatlar ve imkanlar ülkesi haline geldi. Türkiye ekonomisinin müzmin bir

²³⁶ Mehmet Uğur, “Müzakere Süreci ve AB Tartışması”, *İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği Baraka Dergisi*, Şubat 2006, s.3.

²³⁷ Uğur, a.g.e., s.4.

hastalığı olan yüksek ve belirsiz enflasyon ve yüksek reel faizler, 2002 yılından itibaren kademe kademe düşürülerek son 30 yılı aşkın bir süreden sonra ilk kez enflasyon rakamı yüzde 7,5 gibi tek haneli rakamlara indirilme başarısı sağlanmıştır.²³⁸

Ekonomide sağlanan bu olumlu gelişmeler kredi notlarına da yansımıştır. Nitekim kredi notu, 2002'de B- negatif görünüm iken, son üç yılda 5 kez iyileştirilerek bugün itibariyle BB- durağan görünüm seviyesine yükselmiştir.²³⁹

Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda potansiyel büyüme oranının ortalama yüzde 6-7 arasında olacağı hesaplanmaktadır. Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması, GSMH hesaplamasında Avrupa standartlarının uygulanması gibi faktörleri de eklediğimiz zaman, bugün yaklaşık 350 milyar dolar seviyesinde olan Gayri Safi Milli Hasılamız 10 yıl sonra 1 trilyon Dolar seviyesine yaklaşacaktır. Yani Türkiye, katılım süreci sonunda Avrupa'nın en büyük ekonomileri arasında yerini alacaktır. Yüksek büyüme ortamında tek haneli enflasyona ulaşılmış, kamu açıklarının ve borcunun milli gelire oranı azaltılmış ve kişi başına düşen milli gelir son üç yılda önemli ölçüde artarak 5 bin dolara yaklaşmıştır.²⁴⁰

Üyeliğin sekteye uğraması halinde mevcut güven ortamının bozulmasını doğuracaktır. Muhtemel sonuçları özetlersek;

-IMF ile yapılan anlaşmalarda geri ödemelerin yapılamaması konusunda sorunlar çıkabilir.

-Yabancı sermaye güvensizlik ortamı sebebiyle yatırımlarını durdurabilir ve Türkiye'yi terk edebilir.

-Enflasyon tekrar yükselebilir.

-Ekonomik kriz yaşanabilir.

-Özelleştirme programı aksayabilir. V.s.

²³⁸ Yavuz Kır, "AB Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Geleceği", www.harb-is.org.tr/media%5C aralik06dosya2.doc , (04 Nisan 2006), s.4.

²³⁹ Devlet Bakanı ve Başmüzakereci Ali Babacan'ın "Hazine Müsteşarlığı ve Avrupa Birliği Genel Sekreterliği 2006 Mali Yılı Bütçe Açış Konuşması", Ankara: 28 Kasım 2005, s.5.

²⁴⁰ Ali Babacan, a.g.e., ss.2-7.

3.4.3.2.1.2. Politik Etkileri

AB üyeliğinin tüm politik etkilerini incelemek yerine Türkiye'deki tartışmalarda en fazla ön plana çıkan etkiler üzerinde durulacaktır.

AB sürecinin veya üyeliğinin olumsuz neticelenmesi durumunda kaybedilecek politik kazanımları şöyle sıralanabilir ; Birincisi, AB ulusal hükümetlerin vatandaş karşısındaki “tekel gücünü” sınırlar. Diğer bir deyişle, AB, kendi hükümetinin uygulamalarından veya politikasından hoşnut olmayan bir bireyin başka bir ülkede yerleşmek üzere “ayaklarıyla oy vermesini” veya AB hukukuna ters düşüyor diye o hükümete karşı dava açmasını daha olanaklı kılar. Bunu bilen hükümetler de ayaklarını ona göre denk atarlar.²⁴¹

İkincisi, AB, yetkisi dahilinde olan veya yetkisine dahil etmeyi başardığı politika alanlarında ulusal hükümetlerin stratejik etkileşim içine girmelerini, böylece kolektif eylem başarısızlıklarının ortaya çıkmasını daha az olası yapar. Başına buyruk hareketler nedeniyle ortaya çıkabilecek, ama AB nedeniyle riski azalan kolektif eylem sorunları çevre kirlenmesinden sosyal hakların kısılmasına oradan da savaşa kadar uzanır.²⁴²

Üçüncüsü, AB üyeliği koşullarında ulusal hükümetlerin örgütlü çıkar gruplarına özel avantajlar sağlama olasılığı azalır. Bunun nedeni, A hükümetinin kendi çıkar gruplarına sağladığı özel avantajın (diyelim sübvansiyonun) B ülkesindeki grubun dezavantajı olması; dolayısıyla B ülkesindeki grup tarafından dava açılma ihtimalinin artmasıdır. Bu tür bir etki AB çapında rekabet boyutu olan her alanda ortaya çıkabilir. Son olarak, AB'nin Türkiye gibi aday ülkelerde reform süreci için bir dayanak (ankor) olma etkisinden de söz etmek gerekir. İç dinamikle değişimin önünün tıkalı olması halinde, bu tür bir etki reform için temel bir koşul olabilir.²⁴³

AB üyeliğinin ,olumlu politik etkilerinin olumsuz etkilerinden daha çok olduğu söylenebilir.

²⁴¹ Uğur, a.g.e., s.4.

²⁴² Uğur, a.g.e., s.5

²⁴³ Uğur, a.g.e., s.6.

3.4.3.2.1.3. Sivil-Asker İlişkileri

Türkiye’de Ordu, hem iç politika hem de dış politika üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu etki, çeşitli iç ve dış dinamikler nedeniyle uzun bir süre daha varlığını koruyacaktır. Ordu’nun iç politikadaki ağırlığı göz önüne alındığında, onun bir uzantısı olan dış politikada herhangi bir etkisinin olmayacağı düşünülemez. Ancak bu durumun ‘demokrasi’ / ‘demokratikleşme’ bağlamında değerlendirilmesi nedeniyle, uluslararası toplum, özellikle de Avrupa’yla ilişkilerde, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da sorunlar yaratması kaçınılmazdır.²⁴⁴

Keza ilerleme raporlarında sivil- asker ilişkilerinde olumlu gelişmelerden bahsedilmekle beraber 2005 yılı ilerleme raporunda Türkiye’nin bu konuda fazlaca eksiğinin olduğu gözükmemektedir. Bunlar şöyle sıralanabilir ;²⁴⁵

*Türk Silahlı Kuvvetlerinin rol ve görevlerini tanımlayan ve Ordu’ya geniş bir manevra sahası tanıyan hükümleriyle Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu değiştirilmemiştir.

*Askeri Ceza Yasası’nın sivillerin askeri mahkemelerde yargılanmasına izin veren hükümleri hakkında ilave bir gelişme kaydedilmemiştir.

* Jandarma, askeri görevleri itibariyle Genelkurmay Başkanlığına, kolluk kuvveti işlevi itibariyle İçişleri Bakanlığına bağlıdır. İç güvenlik politikası üzerinde tam sivil denetim sağlanması için, İçişleri Bakanlığının, valilerinin ve kaymakamların Jandarma üzerindeki denetimi güçlendirilmelidir.

* Silahlı Kuvvetler kayda değer siyasi nüfuz kullanmaya devam etmektedir. MGK’nın askeri üyeleri, münferiden, ayrıca diğer kıdemli silahlı kuvvetler personeli, iç ve dış politika konularındaki görüşlerini kamuoyuna yaptıkları konuşmalar ve basın toplantıları vesilesiyle düzenli olarak ifade etmeye devam etmişlerdir.

²⁴⁴ Gökhan Koçer, “1990’lı Yıllarda Askerî Yapı ve Türk Dış Politikası,” *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, Sayı 29 (1-2) , 2002, s.152.

²⁴⁵ Commission of the European Communities, 2005 Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession, SECESC(2005) 1426, Brussels, 09.11.2005, ss.14-16.

*Ayrıca Avrupa Güvenlik Çalışmaları Merkezi ve İstanbul Politikalar Merkezinin ortak sponsorluğunda geliştirilen İdare ve Askeriye Görev Gücü, ya da TESEV ve Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi için Cenevre Merkezi (DDCM) tarafından desteklenen Güvenlik Sektörünün Demokratik Denetimi gibi girişimlerin önemli katkı yapabileceği vurgulanmıştır. Bu merkezler tarafından hazırlanan raporlarda da yukarıda belirtilen konular daha derinlemesine işlenmiştir. Farklı olarak öne çıkan hususlar şöyle sıralanabilir;²⁴⁶

- *Genelkurmay Başkanlığı'nın Milli savunma Bakanlığı'na bağlanması gerektiği,
- *Milli Savunma karargahı ve teşkilatlarındaki asker sayısı azaltılarak uzman sivillere ağırlık verilmesi,
- *Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi üzerindeki meclis denetiminin eksikliği,
- *Savunma harcamalarının yeteri kadar meclis denetimine tutulmadığı,v.s.

AB sürecinin sekteye uğraması halinde yapılacak düzenlemeler rafa kaldırılabileceği gibi bugüne kadar yapılan olumlu düzenlemelerde de geriye dönüş yaşanabilir.

3.4.3.2.1.4. Azınlık Hakları ve Kendi Kaderini Tayin Hakkının Genişletilmesi

Kendi kendini yönetme hakkı, sahip olduğu özellikler bakımından farklı yapıdaki bir "halk"ın kendi geleceğini belirleme hakkı olarak tanımlanabilir. Ancak yukarıdaki halk kavramının niteliği tarihsel süreç içinde tam bir belirginliğe kavuşturulamamıştır.Çeşitli uluslararası belgelerde bu hak değişik şekillerde yorumlanmıştır.²⁴⁷

Demokrasi'nin çoğunlukçuluk kavramı ile zedelendiği bilincine varılan Avrupa'da azınlık demokrasisi kavramı geliştirilirken, bu gruplara verilen haklarla

²⁴⁶ İstanbul Politika Merkezi (IPM) işbirliği ile Avrupa Güvenlik Araştırmaları Merkezi (Center for European Security Studies – CESS) tarafından organize edilen, Yönetişim ve Ordu adlı proje himayesinde toplanan Çalışma Grubu'nun "Türk Sivil-Asker İlişkileri ve Avrupa Birliği : Süregelen Buluşmaya Hazırlık" Nihâî Uzman Raporu, Kasım 2005.

²⁴⁷ Turgay Uzun, "Uluslararası Politik Sitemin Değişimi, Yeni Uluslararası Düzen ve Türkiye", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 4, Aralık 1998, s.90.

kendi kimliklerini yaşatabilmeleri ve renklerini koruyabilmelerine dayanak sağlanmıştır.²⁴⁸

Günümüzde azınlıklar ve azınlık hakları konusu insan hakları ile bağlantılı olarak giderek artan öneme sahiptir. Azınlıklar konusu ülkelerin iç ve dış politikalarını etkileyen bir faktördür ve Türkiye açısından bunun en yakın örneği Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği sürecinde yaşanmaktadır.

Başbakanlık tarafından hazırlattırılan Azınlık Raporuna göre; *Avrupa Birliği'nin, Türkiye'den, farklı kültürel gruplara azınlık statüsü ve hakları tanınması yolunda bir talebi kesinlikle yoktur. Yalnızca, kültürel bakımdan farklı bütün yurttaşlara eşit muamele yapılmasını istemektedir.*²⁴⁹

Kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili metinlerde tüm devletlere kendi kaderini tayin hakkına uyma zorunluluğu getirilmiştir. Diğer yandan bu yükümlülük, yalnızca sömürge ülkelerde yaşayan halkların yönetiminden sorumlu devletlerle ve sadece bu konumdaki ülke ve halklara yönelik olarak düşünülmemelidir. Bu bağlamda, kendi kaderini tayin hakkına sahip olmanın, en temel insan hakkı bağlamında değerlendirildiği söylenebilir.²⁵⁰

Tarhanlı'ya göre Anayasası'nda, insan haklarına saygılı bir devlet olmayı bir yükümlülük olarak kabul etmiş bir devletin, insan haklarının bütünlüğü ve evrenselliği karşısında, kendi kaderini tayin hakkını savunmaması ve uygulamaması söz konusu olamaz.²⁵¹

Türkiye'de devletin kendi insanına daha insanca muamele yapmasının, ülkede "birlik ve beraberlik" açısından çok yararlı olacağına kuşku yoktur. Çünkü "zorunlu yurttaş"lardan oluşan bir ülke zayıf bir ülkedir. İnsanları mutlu ederek onları "gönüllü yurttaş"lar haline getirmek bizzat devleti kuvvetlendirecektir. Devletin en az çekineceği vatandaş, hakkını verdiği vatandaşdır.²⁵²

²⁴⁸ Jenifer Jackson Preece, *Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus-Devlet Sistemi*, Çev:Ayşegül Demir, İstanbul: Donkişot Yayınları, 2001, s.69.

²⁴⁹ Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu, "*Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu Raporu*", 22 Ekim 2004.

²⁵⁰ Uzun, a.g.e., s.91.

²⁵¹ Turgut Tarhanlı, "*Kendi Kaderini Tayin Hakkı Nedir? (2)*", *Radikal*, 19 Haziran 2003.

²⁵² A.g.e. Azınlık Raporu.

İnsan haklarına saygı ve demokrasinin üstünlüğü anlamında uluslararası yükümlüklere giren Türkiye'nin , AB sürecinin sekteye uğraması durumunda , reformları yarıda bırakabileceği söylenebilir.

3.4.3.2.1.5. Türk Cumhuriyetleri ile İlişkiler

AB'ye tam üyelik kapıları kapanırsa Türk Cumhuriyetleri ile kurulabilecek ittifakların büyük avantajlar getireceği düşüncesi fazlasıyla iyimser bir senaryo olabilir. Bugün Bağımsız Devletler Topluluğu içinde en düşük milli gelire sahip olan bu Cumhuriyetlerde halkın çoğu kendini hala Özbek, Kırgız, Kazak diye tanımlamaktadır. Bir diğer ifade ile bir Türk Birliğini destekleyecek ulus bilincinden ziyade , daha yerel aşiret bilincinin yaygınlığı göze çarpmaktadır.²⁵³ Bu bağlama Türk Cumhuriyetlerini AB'nin alternatifi olarak değerlendirmek yerine ilişkileri devam ettirmemiz gereken bir topluluk olarak görmek daha faydalı olacaktır.

3.4.3.2.1.6. Ermeni Sorunu

Bugünlerde Avrupa kamuoyunda Türkiye ile ilgili tartışılan konuların başında sözde Ermeni soykırımı gelmektedir. 1915 yılında Birinci Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı topraklarının Rus birlikleri tarafından işgal edildiği bir sırada Osmanlı Devleti tarafından Ermenilere soykırım yapıldığı iddiaları son zamanlarda giderek artmış bulunuyor.

AB komisyonununun 2005 ilerleme raporunda Ermeni Soykırımının kabul edilmesi ile ilgili herhangi bir ibare yer almamaktadır. Bu durumun Türkiye'nin lehine olduğunu söylemek mümkündür. İlerleme Raporunda Ermenistan'la ilgili olarak Medeni ve Siyasi Haklar, Azınlık Hakları, Kültürel Haklar ve Azınlıkların Korunması başlığı, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası adı altında Ermenistan'la ilgili konulara değinilmiştir. Türkiye-Ermenistan sınır kapısının hala kapalı

²⁵³ Bozkurt, a.g.e. , s.324.

olmasına eleştiri getirilmiş ve sınır sorunlarının barışçı çözümlenmesinin devamı konusunda Türkiye'ye telkinde bulunulmuştur.²⁵⁴

Avrupa üyesi ülkelerin bir kısmı (Fransa ve İsviçre gibi) ise sözde Ermeni Soykırımını ile ilgili kararlar parlamentolarında kabul edilmiştir. Avrupa Parlamentosu'nun 18 Haziran 1987, 15 Kasım 2000, 28 Şubat 2002 ve 15 Aralık 2004 tarihlerinde de benzer kararlar almıştır.²⁵⁵ Adalet Divanı bu kararları 'hukuki olmaktan çok siyasi olarak değerlendirmiştir .

Aday ülkelerin üyeliğe kabulünde söz hakkına sahip olan Avrupa Parlamentosu kararlarının içinde bulunduğumuz dönemde bağlayıcılığı olmasa dahi, önümüzdeki yıllarda çok daha fazla ağırlık taşıyacağı ve belirleyici bir nitelik kazanacağı dikkate alınmalıdır.²⁵⁶

3.4.3.2.1.7. PKK Terörü

AB üyeliği, Türkiye'ye ekonomik yararlar sağlayacak; bu da, Ankara'nın terörle mücadelesine ve ülkenin siyasi ve coğrafi bütünlüğünü korumasına dolaylı katkıda bulunacaktır. İkinci olarak, Türkiye, AB üyeliğine doğru adım ilerlerken, Avrupa ülkelerinin PKK'ya, özellikle de PKK'nın silahlı kanadına verdikleri destek azalabilir. Zira meşruiyet sorununu halletmeden ve önemli bir dış destek olmadan, PKK'nın silahlı mücadelesini sürdürebilmesi artık zor olacaktır.

3.4.3.2.1.8. Yunanistan-Ege-Kıbrıs Sorunu

Türkiye ve Yunanistan arasındaki görüşmeler sürerken tarafların ne tür bir ilerleme kaydettikleri hala tam olarak belli değildir. Bununla birlikte, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik görüşmelerinde önemli bir evreye girilmektedir. 17 Aralık Zirvesi'nde Türkiye ile üyelik müzakerelerine 3 Ekim 2005 tarihinde

²⁵⁴ Commission of the European Communities, 2005 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession, SECESC(2005) 1426, Brussels, 09.11.2005.

²⁵⁵ "Avrupa Parlamentosu İlke Kararı", 15 Aralık 2004, Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, www.abgm.adalet.gov.tr/aprtryeni.pdf, (01 Nisan 2004), s.13.

²⁵⁶ Şükrü Elekdağ, "AB'den Türkiye'ye Ermeni Engeli", *Cumhuriyet*, 25 Nisan 2005.

başlanması kararı alınmış ve tarama süreci başlatılmıştır. Nitekim, Kıbrıs konusunda Türkiye, “... müzakerelerin fiilen başlamasından önce ve Avrupa Birliği'nin mevcut üyeliğine dair uyarlamalar üzerinde anlaşmaya varılarak sonuçlandırıldıktan sonra, Ankara Anlaşması'nın uyarlanmasına ilişkin Protokolü imzalamaya hazır”²⁵⁷ olduğunu belirterek yükümlülük altına girmiştir. Diğer yandan, Türkiye ile yürütülecek olan müzakerelerin ortak hedefinin katılım olmakla birlikte bu müzakerelerin, “sonucu önceden garanti edilemeyen açık uçlu bir süreç”²⁵⁸ olduğu belirtilmiş ve süreç içerisinde müzakerelerin askıya alınabileceği ve yeni şartlar ileri sürülebileceği karara bağlanmıştır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, gerek Kıbrıs konusunda gerek Ege sorunlarının çözümünde nasıl bir ilerleme sağlanabildiği ilişkilerin hem Yunanistan ile hem de bir bütün olarak AB ile hangi çerçevede yürütüleceğini belirleyecektir. Bu çerçevede Türkiye'nin Ege uyuşmazlıklarına bakışında değişiklik olup olmayacağı, AB üyeliğine bağlı olarak değerlendirilmesinin ne ölçüde tutarlı olacağı ayrı bir önem kazanmaktadır.

Helsinki süreci, Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlıklara ilişkin olarak değerlendirildiğinde, üyelik ile bu sorunların çözümü arasında bir koşulluluk ilişkisi kurmuştur.²⁵⁹ Bu koşulluluk ilişkisi hem bir bütün olarak AB'nin genişlemeye ilişkin kurallarının doğal bir sonucudur hem de Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkan üyelerin dayandıkları bir gerekçedir. Dolayısıyla, burada elde edilecek hedef ile feda edilecek çıkar arasında açık bir farkın olması Türkiye'nin yapacağı tercihi zorlaştırmakta ve Türkiye'nin uyuşmazlıkların çözümünde ne ölçüde çıkar ve beklentilerinden ödün vereceği önem kazanmaktadır. Açıkça dile getirilmese de AB çevrelerinde sorulan soru şudur; “Türkiye, AB'ye tam üye olabilmek için Yunanistan ile olan uyuşmazlıklarının çözümünde Yunanistan'ı ve AB'yi tatmin eden bir ödünde bulunabilir mi?” Eğer

²⁵⁷ 16-17 Aralık Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi.

²⁵⁸ Komisyon'dan Konsey ve Parlamento'ya Tebliğ, “Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine Dair Tavsiyesi”

²⁵⁹ Fuat Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, Sayı 3, Şubat 2004, ss. 103-132.

böyle bir soruya olumlu cevap verilebilirse, bu durumda, “Türkiye’yi AB’ye tam üye olarak kabul etmek AB açısından rasyonel bir tercih olacak mıdır?” İkinci soruya verilecek cevap tartışmalıdır, ancak eğer ödünlerle bir çözüm elde edilebilmiş ise bundan daha fazla kazançlı çıkacak taraf büyük ölçüde Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olacaktır. Çünkü ulusal pazarları AB rekabetine açılmış bir Türkiye’nin AB’ye sağlayabileceği ek avantajları sınırlıdır, buna karşın AB’nin üstleneceği finansal sorumluluklar çok daha fazladır. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ise AB karar mekanizması içerisinde yer alarak hem Türkiye üzerinde baskı uygulama olanağını hem de pazarlık yapabilme potansiyellerini arttırmış durumdadırlar.²⁶⁰

Türkiye stratejik bir tercih yapmak zorunda kalmıştır; Ya AB üyeliği için yıllardır dile getirmiş olduğu ulusal çıkar ve önceliklerinden ödün verecek ve “AB’nin ileri sürmüş olduğu koşullardan birini yerine getirmiş olduğunu” gösterecek –ki bu hiçbir durumda yeni koşulların ileri sürülmesinin önlenmesi demek değildir ve üyeliği garantilememektedir- ya da AB üyeliği ile uyumsuzlukların çözümü arasında bir bağ kurulmuş olmasına karşı çıkararak bunu çok daha uzun sürecek bir zaman dilimine yayarak elde etmeye veya bütünüyle bu seçenekten vazgeçmeye yönelecektir.²⁶¹

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyelik isteğinden vazgeçmesi veya siyasi ilişkilerini dondurması durumunda üyelik ile Ege sorunlarının çözümü arasındaki koşulluluk ilişkisi ortadan kalkmış olacaktır. Ancak bu tercihin asıl sorunu, yani Ege sorunlarını çözmeyeceği de ortadadır. Dolayısıyla, Türkiye için Ege sorunlarını AB üyeliğini de göz ardı etmeden nasıl çözebileceği sorusu önem kazanmaktadır. Bu bakımdan Türkiye, AB ile olan ilişkilerini koşulluluk çerçevesinden çıkarmak ve Ege sorunlarını Yunanistan ile yürütmekte olduğu müzakere süreci içerisinde çözümlenmek zorundadır.²⁶²

²⁶⁰ Reşat Akar, “Papadopoulos’un Aralık Hesabı”, *Cumhuriyet*, 18 Aralık 2004, s. 10.

²⁶¹ Fuat Aksu, “Ege Sorunlarının Geleceği ve Türkiye- AB Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Seçenekleri”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 3, Sayı 5, Temmuz 2005, ss. 261-286.

²⁶² Aksu, Ege Sorunları..., s.269.

Olası tam üyelik durumunda yıllardır dış tehdit sıralamasında birinci sırada bulunan Yunanistan , AB üyesi olarak dost ve müttefik konumuna geçecektir. Bu sayede sınır güvenliği için harcanan kaynaklarda da tasarrufa gidilecektir.

Süreç içerisinde dengeleri gözetken bir çözüm arayışında AB'nin uygun bir ortam sağlamadığı görülmüştür. Dengeyi sağlayacak mekanizma Türkiye'nin de AB karar alma süreci içerisinde yer almış olmasıdır.

3.4.3.2.1.9. Su Sorunu

Genel olarak bakıldığında Ortadoğu bölgesinde su sorunu direkt bir çatışmaya yol açmasa da bölge devletleri arasında zaten çok yüksek olan çatışma potansiyelini artırmakta ve güvenlik algılamalarında hassasiyet yaratan diğer faktörlerle beraber ele alınarak sorun yaratma doğrultusunda kullanılabilir bir unsur haline gelmektedir. Bu nedenle, gelecekte Ortadoğu bölgesinin su kökenli çatışmalarla yüzleşme ihtimalinin hayli yüksek olacağı söylenebilir. Türkiye-Suriye-İrak, Suriye-İsrail-Ürdün, Mısır-Sudan gibi ülkeler arasında her gün gelişmekte olan su sorununun, yakın gelecekte Ortadoğu'nun gündem konularından en önemlisini teşkil edeceği üzerinde birleşilmektedir.²⁶³ Dr. Boutros Ghali'nin "Ortadoğu'da gelecekteki savaş su üzerine olacaktır"²⁶⁴ şeklindeki ifadesi de bu görüşü destekler niteliktedir.

Avrupa Çevre Ajansına ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağına Türkiye Cumhuriyetinin Katılımı ile İlgili Olarak Avrupa Topluluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Yapılan Anlaşmanın Kabul Edilmesi ile İlgili Müzakerelerin Nihai Senedinin ve Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Topluluğu Arasında Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Çevre Ajansı ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağına Katılımı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun kabul edilmiştir.²⁶⁵

²⁶³ Gamze Güngörmüş Kona, "Ortadoğu'da Güvenlik Algılaması ve Dahili Risk Faktörlerinin Etkisi", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 8, 2004, s.122.

²⁶⁴ Kona, a.g.m., s.122.

²⁶⁵ 28 Ocak 2003 tarih ve 25007 sayılı Resmi Gazete.

İlk Ulusal Programın yayımlanmasından bu yana geçen sürede, AB mevzuatı ile uyum amacı ile yapılan idari düzenlemelerde öncelik “su kalitesinin iyileştirilmesi” ne verilmiştir. Bu başlık altında Tehlikeli Maddelerin Su Ortamına Deşarjı , Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Suda Nitrat Kirliliği, Su Çerçeve Direktifi, Arıtma Çamurları, Kentsel Atıksu Arıtımı, İçme ve Kullanma Suyu Kalitesi, Yüzeysel Su ve Yeraltı Suyu Kalitesi konularının öncelikli olarak AB standartlarına getirilmesi istenmiş ve bu konuda birliğin fonlarından istifade edilmesi sağlanmıştır.²⁶⁶

Bu konudaki gelişmeler 2005 İlerleme Raporunda şu şekilde belirtilmiştir; *“Su kalitesi konusunda sınırlı bir ilerleme gerçekleştirildiği söylenebilir. İnsan tüketimi için su konusundaki uygulama yönetmelikleri ve iyi tarımsal uygulama kuralları kabul edilmiştir. Su kalitesi müktesebatının bazı yönlerini Türk mevzuatı zaten içermekle birlikte, Nitrat ve İçme Suyu Direktifleri hariç, bu alanda iç hukuka aktarma düşük kalmaktadır.”*²⁶⁷ Üyelik gerçekleştiği takdirde uluslararası standartlarda içme ve kullanma suyu kalitesine ulaşılacağı söylenebilir.

3.4.3.2.1.10. Din Sorunu ve Müslüman Ülkeler ile İlişkiler

Avrupa'nın güvenliğinin Türk İslamı'nın genel olarak İslam dünyasındaki başarısı ile yakından ilgili olduğu rahatlıkla söylenebilir. Özellikle Türkiye'nin AB'ne tam üye olmasının ardından Türk İslamı ve Avrupa başkentlerinde gelişen Avrupa İslam Anlayışı yeryüzünde El Kaide benzeri örgütlerin İslam'ı ve Müslümanlar'ı temsil edemeyeceklerini açıkça ortaya koyacaklar, geniş kitlelerde mağduriyet hissinin yerini adım adım barışçıl araç ve yöntemler alacaktır. Türkiye'nin Batı dünyasının eşit, hür, güçlü ve saygın bir üyesi oluşunun kesin olarak onaylanmış olması Filistin'den Endonezya'ya kadar güçlü bir mesaj verecektir. Bu mesaj Müslümanlar'ın Batı ile ilişkilerini Türkiye örneğini izleyerek siyaset, ekonomi ve diğer barışçıl araçlar ile yola koyabilecekleri

²⁶⁶ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği İnternet Sitesi, www.abgs.gov.tr/up2003/up_files/pdf/IV-22.pdf ,(28 Mart 2006)

²⁶⁷ Commission of the European Communities, 2005 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession, SECESC(2005) 1426, Brussels, 09.11.2005

tavsiyesini içerecektir. Yani bir yandan Türkiye'nin AB üyeliği ile güç kazanan Türk İslam anlayışı tüm Müslüman coğrafyada daha fazla taraftar bulacak ve yayılacaktır, hem de Müslümanlar'ı radikalleştiren ve marjinal gruplara yönlendiren nedenlerin en önemlisi, yani kurban edilmişlik, mağdur edilmişlik (victimisation) hissi zayıflayacaktır. Bu da Müslümanlar arasında terör bataklığını kurutacak ilk adım olarak değerlendirilebilir.²⁶⁸

AB üyesi bir Türkiye ile ilişkileri artacak bir Suudi Arabistan veya Pakistan'ın daha liberal ve daha demokratik uygulamaları gündemlerine almaları kaçınılmazdır. Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin AB için en önemli katkısının Avrupa-İslam dünyası ilişkilerinde sağlayacağı kolaylıklar ve İslam dünyasındaki istikrarsızlık ve çatışma unsurlarının giderilmesi şeklinde ortaya çıkacağı söylenebilir. Bu sayede Avrupa güvenliğini tehdit eden bir çok sorunda giderilmiş, ya da hafifletilmiş olacak, medeniyetler arası sorunların çatışma haline dönüşmesi gerçek anlamda engellenecektir²⁶⁹. AB'nin Türkiye gibi güçlü ve temsil gücü yüksek bir ülkeyi tam üye olarak kabul etmemesi AB ile bir çok Asya ve Afrika ülkesi arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyecektir. AB bu ülkelerde sadece Hıristiyan ve 'yabancı' bir güç olarak görülecektir. Bunun doğal sonucu olarak ekonomik ve siyasi ilişkilerin de olumsuz yönde gelişeceği söylenebilir.

Öte yandan batıya karşı kullandığımız bir başka kozda , Türkiye modelinin başarısız olması halinde , bu modeli benimseyen başka Müslüman ülkeler arasında İran modelinde olduğu gibi modellere yönelme eğilimlerinin artacağı şeklindedir. Bu da petrole bağımlı batılı ülkelerin çıkarlarının tehdit edilmesi anlamına gelmektedir.²⁷⁰

²⁶⁸ Sedat Laçiner, "Türkiye'nin Üyeliğinin AB-İslam Dünyası İlişkilerine Olası Etkileri" , <http://www.stratejigundem.com/makale.php?id=13>, (29 Mart 2006),s.3

²⁶⁹ Laçiner, a.g.e., s.4

²⁷⁰ Veysel Bozkurt, *Avrupa Birliği ve Türkiye: Siyasal Kurumlar, Çıkar Grupları ,Kamuoyu, Ortaklık Belgeleri* ,Bursa : Vipaş Yayınları, 2001, s.323.

3.4.3.2.1.11. Irak-İran-Suriye ile İlişkiler

Avrupa Birliği ile Orta Doğu arasında stratejik bir işbirliği uzun zamandır mevcuttur. AB ile Fas, Cezayir, Tunus, Ürdün, Mısır, İsrail, Türkiye, Suriye, Lübnan ve Filistin arasında, Avrupa-Akdeniz işbirliği çerçevesinde, 1995 yılında Euromed adlı kurum oluşturulmuştur. Bu işbirliğinin amacı, siyasi ve güvenliğe ilişkin konularda diyalogu sürdürmek, sosyal ve beşeri ilişkileri geliştirmek ve serbest bir ticaret alanı oluşturmak. Euromed; İsrail, Suriye, Lübnan, Filistin ve Libya delegelerinin hep beraber aynı masaya oturdukları tek meclis konumundadır. Avrupa Birliği, bu araç sayesinde Akdeniz'deki tüm muhatapları ile ortaklık anlaşmaları imzalamış, bu anlaşmalar aracılığı ile bu ülkelerde çeşitli sektörlerde reformları kolaylaştırmıştır (hukuk, vergi hukuku, ulaştırma, bankacılık, telekomünikasyon, bölgesel entegrasyon, vs...). AB, Akdeniz ülkelerinin en önemli ticari partneri durumundadır. AB, bu işbirliği çerçevesinde, MEDA programları aracılığı ile, yılda 800 milyon ile 1 milyar Euro arasında değişen bir katkı sağlamaktadır. Avrupa Yatırım Bankasının kredileri de göz önüne alındığında, AB'nin bölgeye yardımı yılda 3 milyar Euro'yu bulmaktadır.

271

AB Komisyonu raporlarında Türkiye'nin komşuları ile olan ilişkilerinin Topluluk açısından önemini şu şekilde vurgulanmaktadır: “*Dış politika alanında, Türkiye'nin çıkarları, önemli bir role talip olmadığı küresel dış politikadan ziyade esas olarak komşu bölgelerine yöneliktir. Türkiye'nin katılımıyla, Birliğin sınırları Güney Kafkaslara (Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan) ile Suriye, İran ve Irak'a kadar genişleyecektir. Bu durum, önceleri Türkiye ve komşuları arasında ikili ilişkiler olarak tanımlanabilecek pek çok konuya, Birliğin dış politika bakımından müdahil olmasını artıracaktır.*”²⁷²

Diğer taraftan Avrupa Birliği, Doğu Akdeniz ve daha geniş coğrafya içinde Avrasya ilişkilerine ekonomik açıdan bakmakta, bölgeye yönelik genel stratejisi

²⁷¹ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği İnternet Sitesi, <http://www.deltur.cec.eu.int/ei-prehel.html>, (01 Nisan 2006)

²⁷² Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar*, Brüksel : Komisyon Birimleri Çalışma Belgesi , 6 Ekim 2004,s.7.

ve politikaları ekonomik ve ticari çıkarları doğrultusunda şekillenmektedir. Ancak Avrupa Birliği, enerji hatlarının belirleyiciliği konusunda ABD kadar aktif ve ağırlıklı değildir. Avrupa Birliği, bölgede etkinliğini artırmak için terörist ülke olarak bilinen İran, Irak ve Suriye gibi ülkelerle ilişkileri düzeltme konusunda ABD'ye oranla çok daha büyük bir gayret içerisindedir.

Türkiye 17 Aralık'ta AB ile tam üyelik müzakerelerine başlama kararı almış, bu müzakerelere 3 Ekim'de başlayacak potansiyel bir Avrupa ülkesidir. Bu nedenle, Türk dış politika vizyonunun temel eksenini AB eksenidir ve Türkiye bu temel eksen üzerinde kilit ülke kimliği ve konumu içinde ABD ile, Irak ile, Ortadoğu ile, Kafkaslar ile çok taraflı ve yapıcı ilişkilerini geliştirmelidir. İran, Suriye ve Lübnan ile ilişkiler, AB ekseninde, insani ve iyi komşuluk ilişkileri içinde, demokrasi ve istikrar amacı içinde yapılabilir. Bu yaklaşım, dış politika vizyonuna insani durum ile birlikte ciddi bir meşruiyet ve ilkeli olma niteliği kazandırır.²⁷³

Türkiye'nin güvenliği için, gelecekte tehdit oluşturabilecek İran ve Suriye gibi devletlerin gücünün azalması ve bu devletlerin daha kontrollü bir dış politika izlemeleri arzu edilen bir gelişmedir. Ayrıca Orta Doğu'da demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine geçiş, Türkiye'nin ekonomik kazanımlarını artıracığı gibi siyasî olarak da diyalog kurabileceği yeni komşu rejimlerin gelişmesini sağlayabilecektir.

Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt Devleti kurulmasını engellemek amacıyla, Suriye ve İran ile ortak bir politika oluşturmak suretiyle Kürt milliyetçiliğinin baskı altında tutulmasını sağlayacak ve muhtemel bir federe veya bağımsız Kürt Devleti oluşmasına izin vermeyecek politikalar üretilmeli ve uygulanmalıdır.

²⁷³ E.Fuat Keyman, “Sorun Çözücü-Aktif Dış Politika”, *Zaman*, 22 Şubat 2006.

3.4.3.2.1.12. Rusya ile İlişkiler

Rusya ,2004 yılı verilerine göre AB'nin en fazla ithalat ve ihracat yaptığı ülkeler arasında ABD ve Çin'den sonra 3 ncü sırada gelmektedir.²⁷⁴

Rusya ve Türkiye arasındaki ticari-ekonomik işbirliğinin en perspektifli alanlarından biri de enerji sektörüdür. Türkiye'nin halihazırda Rusya'dan yaptığı doğalgaz alımları ve "Mavi Akım" doğalgaz boru hattı enerji alanındaki ilişkilerin önemli göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Türkiye'ye doğalgaz ihraç eden ülkeler sıralamasında Rusya ilk sırada bulunmaktadır. 1996 yılına kadar olan dönemde Türkiye doğalgaz ithalatının hemen hemen tamamını Rusya'dan yapmış, sonraki yıllarda ise ithalatta Rusya'nın payı azalmaya başlamıştır.

Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği Rusya ile enerji alanındaki ilişkilerini de etkileyecektir. AB, 15-16 Aralık 2002 yılında düzenlenen Barcelona Zirvesi'nde²⁷⁵ aldığı bir kararla 2004 yılından itibaren, Rus doğalgazı ithalatının oranının kademeli olarak azaltılması amacıyla başka doğalgaz ihracatçısı ülkelerle yeni uzun süreli anlaşmalar yapma yönünde karar almıştır. 1997 yılında ise AB Komisyonu AB'ye üye ülkelerin doğalgazda tek bir dış kaynağa bağımlılığının % 30'u geçmemesi gerektiği yönünde bir karar almıştır.

Türkiye için Rusya vazgeçemeyeceği önemli bir ticari ortak ve büyük bir pazar haline gelmiştir. Bu yüzden Türkiye, AB ile müzakere sürecinde özellikle Rusya ile olan ekonomik ilişkilerinden kaynaklanan çıkarlarını ve kazanımlarını korumak için çeşitli formülleri yine Rusya ile yapacağı istişareler yoluyla bulmak ve uygulamak zorundadır. Türkiye'nin AB üyeliği iki ülke ekonomik ilişkilerinin önünde engel değildir, aksine yeni açılımlar sağlayacak potansiyel taşımaktadır.

²⁷⁴ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri ile İlişkileri Konulu Raporu*, Ekim 2005, ss.78-79.

²⁷⁵ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği –Avrupa Birliği İletişim Platformu, [http://www.euturkey.org.tr/abportal/content.asp?CID=1476&VisitID={13759619-F656-44E9-975D-2B04429B6D59}&Time=3840,\(01 Nisan 2006\).](http://www.euturkey.org.tr/abportal/content.asp?CID=1476&VisitID={13759619-F656-44E9-975D-2B04429B6D59}&Time=3840,(01 Nisan 2006).)

3.4.3.2.2. Olumlu Öngörüler

Türkiye, uzun yıllarının heba olmasına malolan bir yükten kurtulmuş olacaktır. ABD, Rusya ve Orta Asya ülkeleri, İslam ülkeleri ve Uzakdoğu ülkeleri ile ekonomik ve siyasi işbirliği imkanlarının önü açılacaktır.

Ekonomik olarak AB'nin boyunduruğundan kurtulacak olan Türkiye, kendi öz kaynakları ile Orta Asya ve Ortadoğu'daki imkanları değerlendirerek kısa sürede kalkınacaktır.

AB ile entegre olmakta zorlanan Balkan ülkeleri ile alternatif bir oluşum imkanı doğacaktır. AB kriterleri adı altında sürekli taviz verilerek ciddi sorun haline dönüştürülen etnik ve inanç temelli oluşumların önü kesilecektir. Ülkenin birlik ve beraberliğinin temini kolaylaşacaktır.

Türkiye, AB'ye karşı geliştirilen tüm oluşumların bölgesel merkezi haline gelecektir. Stratejik önemi yeniden artacak Türkiye, dünya siyasetinin etkin aktörlerinden biri konumuna gelecektir.

3.4.3.2.2.1. Ekonomik Etkileri

Türkiye ve AB arasındaki ortaklık ilişkisinin temel unsurlarından birisi de Gümrük Birliğidir. Gümrük Birliği'nin tamamlanmasını takiben Türkiye ekonomisine etkilerine ilişkin çeşitli eleştiriler gündeme gelmiştir. Bu eleştirilerin büyük bir bölümü Gümrük Birliği'ni, bir parçası olduğu tam üyelik sürecinden bağımsız değerlendirerek Türk sanayi ve Türk dış ticareti üzerine olumsuz etkileri olduğu yönündedir.

Türkiye ile AB arasında sanayi mallarının serbest dolaşımını öngören Gümrük Birliği uygulaması 10. yılı tamamlamıştır. Bu süre içerisinde Gümrük Birliğinin ;Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini , diğer ekonomik gelişmelerden bütünüyle ayrı değerlendirebilmek mümkün değildir. Ancak, Gümrük Birliğinin Türkiye ekonomisinin dışa açılma sürecine ivme kazandırdığı açıktır. Statik etkiler çerçevesinde ticaret yaratıcı etkinin ortaya çıktığı , ticaret saptırıcı etkinin ise yaşanmadığı belirtilebilir. Dinamik etken ele alındığında ise, beklenen gelişmeler yaşanmamıştır. Teknolojik açıdan , kısmen değişimlerin olduğu

izlenebilse de rekabet gücü açısından Türkiye ekonomisinin sürekli olarak gerilemesi , beklenen ölçüde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelmemiş olması, ekonomik yapıda istenilen değişmelerin ortaya çıkmasını engellemiştir.²⁷⁶

Gümrük Birliği anlaşmasıyla Türkiye'nin daha önce ithal mallar üzerinden alınmakta olan gümrük vergilerinin büyük bir kısmı kısmından vazgeçmesi suretiyle büyük bir gelir kaybına uğradığı açık bir gerçektir. Ancak bu kayıplar zaman içerisinde AB tarafından belli oranda telafi edilmesi gereken kayıplardır ve bazı politik kararlar yüzünden bu düzenli telafi olmaktan uzak kalmıştır.²⁷⁷ AB süreci sekteye uğradığı takdirde gümrüklerden alınan vergi kayıpları olmayacaktır.

3.4.3.2.2. Politik Etkileri

AB kurumları üye devletlerin egemenlik hakkını kullanma olanağını sınırlamaktadır. Dolayısıyla, seçimle başa gelen bir üye devlet hükümetinin kendi programına veya ideolojisine ters düşen AB müktesebatına uymak zorundadır.

AB üyeliğinin diğer önemli politik etkisi temsille ilgilidir. Ulusal hükümetlere göre, AB düzeyinde çok yönlü bir siyasi temsil sorunundan söz etmek mümkündür. İlk olarak AB'nin temel karar alma ve yasama kurumu olan Konsey AB düzeyinde değil ulusal sınırlar içerisinde yapılan seçimlerle iş başına gelmişlerdir. İkincisi, Avrupa Parlamentosu dolaysız seçimle seçilir ama temel yasama organı değildir. Son olarak, AB kurumlarıyla bu kurumların kararlarından

²⁷⁶ M.Faysal Gökalp-Aynur Yıldırım, “Türkiye-AB Gümrük Birliği Sürecinin Ekonomik Etkileri”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye*, der.:Turgay Uzun-Serap Özen, Ankara: Seçkin Yayınları, 2004, s.286.

²⁷⁷ Selahattin Bekmez, “Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği ve Olası Tam Üyeliğin Türk Ekonomisine Sektörel Etkilerinin Karşılaştırılması”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye*, der.:Turgay Uzun-Serap Özen, Ankara: Seçkin Yayınları, 2004, s.226.

etkilenen bireyler arasında fiziki uzaklık sebebiyle , tercihleri yansıtma ihtimali ulusal veya yerel kurumlara göre daha düşük olabilir.

Türkiye bu anlamda egemenliğin AB organlarına kısmen devri konusunda anayasa değişikliği yapmak zorunda da kalacaktır.

3.4.3.2.2.3. Sivil-Asker İlişkileri

AB sürecinin sekteye uğraması halinde Silahlı Kuvvetler üzerindeki sivil denetim ve baskı azalacaktır. Siyasiler, oy kaygısıyla bazen popülist yaklaşımlar sergileyebilir ki bu da ulusal güvenliğin askeri boyutta tehlike girmesi demektir.

Ayrıca Cumhuriyetin kuruluşundan beri iç ve dış politika , askeri vesayet altında şekillenmiştir. Bu sebeple ulusal hassasiyetler konusunda sivil yöneticilerin sürekli olmaması nedeniyle güvenlik stratejileri konusunda askerler kadar deneyimi oluşmamıştır.

3.4.3.2.2.4. Azınlık Hakları ve Kendi Kaderini Tayin Hakkının Genişletilmesi

AB sisteminde yerel hükümetlerin gelişimine önem verilmekte ve Birlik içindeki bölgelere kendi ulus-devletlerini bypass ederek AB kurumları ile ilişki kurma imkanı verilmektedir.

Avrupa Azınlıkları Koruma Sözleşmesi doğrultusunda Kopenhag Belgesinde söz edilen ulusal azınlıklar terimi ülkeyi bölmek isteyenler için bir araç olarak kullanılmaktadır. Belgenin, yalnızca azınlıklardan değil ama, ulusal azınlıklardan söz etmesi ortaya yeni bir kavram ve buna bağlı olarak da yepyeni bir durum çıkarmaktadır. Önceden azınlıklar daha genel olarak ele alınırken, bu kez ulusal azınlıklar kavramı altında değerlendirilmektedir. Yani gelecekte bir ulus olmaya hak kazanmış ve bir süre sonra kendi ulusal devletlerini kurarak, ait oldukları büyük topluluktan uzaklaşmaya hazır insan toplulukları biçiminde ulusal azınlıklar zorlama ile gündeme getirilmektedir. Böylesine bir durum, bütün ulus devletler için gelecekte bölünme riskini de beraberinde getirmektedir.

Türkiye gibi, birçok Avrupa Ülkesini de zorlayan ulusal azınlıklar rejimi ulus toplumunun içinde yaşayan etnik gruplara ulusal azınlık statü vererek,

ulusal toplumdaki ayrı olarak kendi varlıklarını sürdürmeleri için birçok kültürel hak tanınmaktadır. Herkese ulusal vatandaşlık dışında bir alt kimlik seçerek ayrı bir ulusal azınlığa ait olma hakkı getirmektedir. Bu kişilerin hem ulusal vatandaşların haklarına eşit olarak sahip olmaları, hem de seçtikleri alt kimliğin azınlık kültürünün kültürel haklarını elde etmeleri sağlanmaktadır. Ulusal azınlıklara mensup kişilerin, alt kimlikli yeni durumlarında kendilerini her yönden geliştirme hakkı tanınmaktadır.²⁷⁸

Anadolu'da yaşayan yetmiş milyon insanın geldiği etnik kökenin her birine azınlık hakkının tanınması, anayasal milliyetçilik ilkesinin ve neticede Türkiye Cumhuriyetinin ulusal toplum yapısının ortadan kalkması anlamına gelecektir. Bu bir anlamda savaşla ya da terör ile yapılamayanların, bir takım belgeler, normlar standartlar, kriterler vasıtasıyla talep edilmesi demektir. Yirmi birinci yüzyıla Türkiye Cumhuriyetinin büyük bir devlet olarak girmesini istemeyen egemen dış çevrelerin, çok kültürlü Türkiyelilik kavramını savunanlarla işbirlikçi bir anlayış çerçevesinde benzer düşünceleri savunmaları ilginçtir. Türkiye'yi bölmeye yönelik terörist mücadelenin, kendine göre bir ulusal kurtuluş meselesi yada sosyalist rejim altında bir etnik devlet oluşturma kavgasından çıkarak, tümü ile kültürel haklar meselesine gelmesi ve bu doğrultuda etnik dilin kullanılması ile beraber diğer kültürel hakların tanınması ve gene bu aşamada ayrı bir etnik kimliğin güneydoğu kökenli insanlara verilmesi, öte yandan asla azınlık olmayı kabul etmeyen Alevi vatandaşları dinsel azınlık kategorisinde²⁷⁹ tanımlayarak toplumsal farklılıkları arttırmak gibi bir paket çözüm Türkiye'nin önüne konulmuştur.²⁸⁰

²⁷⁸ Hasan Tunç, "Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Haziran-Aralık 1998, Cilt: 8, Sayı:1-2, s.192.

²⁷⁹ 6 Ekim 2004 tarihinde açıklanan 'Avrupa Toplulukları Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Rapor'da Aleviler için "Sünni olmayan Müslüman azınlık" ifadesi kullanılmış ve sayıları 12-20 milyon olarak verilmiştir. Yine aynı Raporda, "Türkiye'de Rumlar, Ermeniler ve Museviler dışında aralarında Kürtlerin de bulunduğu başka azınlıkların da olduğu" belirtilmiştir.

²⁸⁰ Tunç, a.g.e., s.193.

Gerek AB tarafından hazırlanan raporlarda gerekse de Başbakanlık İnsan Hakları Kurulu tarafından hazırlatılan raporda²⁸¹ azınlık olarak himayesi istenen bu gruplarda azınlık duygusu ve bilinci bulunmamaktadır. Bu grupların ulusumuzun ayrılmaz parçaları olduğu hem tarihi hem de sosyolojik açıdan reddedilemez gerçeklerdir.²⁸²

AB ile uyum sağlamak adına kuruluşundan bu yana Birlik Üyesi olan pek çok devletin kabul etmediği düzenlemelerin iç hukukta üstelik anayasa hükmü ile geçerli hale getirilmiştir. Örneğin; Anayasa'nın 90.Maddesinde yapılan değişiklikle "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır." denmektedir . Türkiye'nin imza atığı ve aslında bu hüküm olmasa idi bağlayıcı olmayan azınlık haklarına ilişkin tüm sözleşmeler, artık bağlayıcı hale gelmiştir.

3.4.3.2.2.5. Türk Cumhuriyetleri ile İlişkiler

Laik, serbest piyasa ekonomisi ile batılı tarzda demokrasiyi benimseyen ve bu yolda sanayileşen tek Müslüman ülke olan Türkiye modelinin başarılı olması, başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere , diğer Müslüman ülkelerde de bu yoldaki gelişmeleri teşvik edecektir.²⁸³

1990'lardaki yeni dünya düzeninde Sovyetler Birliğindeki Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları Türkiye için bir takım yeni avantajlar getirmiştir. Uzun vadede Türk Cumhuriyetleri ile konfederasyon türü bir oluşuma giderek bölgesel bir güç olma yönünde adımlar atılabilir.

²⁸¹ Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu, "Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu Raporu", 22 Ekim 2004.

²⁸² Orhan Türkdoğan, *Etnik Sosyoloji*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1999, ss.78-137,,286-301.

²⁸³ Bozkurt, a.g.e..., s.323

3.4.3.2.2.6. Ermeni Sorunu

Ermenistan'ın Türkiye'nin AB'ye üyeliğinden en büyük beklentisi her ne kadar sözde soykırımın tanınması gibi görünse de bu beklenti ikinci planda kalmıştır. Ermenistan ekonomisi göz önünde bulundurulduğunda gerçekte sınır kapısının açılması konusu Ermenistan Ermenileri için ilk sırada gelmektedir. Bir diğer beklenti ise Türkiye'nin AB'ye üye olması halinde Ermenistan'ın doğrudan Batı'ya açılan bir kapısının oluşmasıdır.²⁸⁴

2005 AB İlerleme Raporunda soykırıma dair herhangi madde olmamasına rağmen Türkiye AB'ye girmek ve bölgede siyasi istikrar ve ekonomik işbirliği sağlayan bir güç olma yolunda adım atmak istiyorsa, Ermenistan'la ilişkileri düzeltmelidir. Ermenistan'la ilişkilerin düzeltilebilmesi için Ermenistan Karabağ'dan çekilmeli ve sözde soykırım konusunu tarihçilere bırakmalıdır. Ermenistan bu adımları attıktan sonra diplomatik ilişki kurulmalıdır. Ayrıca diplomatik ilişki kurulmadığı takdirde gerekli alt yapıyı Sivil Toplum Kuruluşları oluşturmalıdır Ermenistan'ın kalkınması için Türkiye destek olmalıdır, çünkü ekonomik problemi olan bir Ermenistan bölgede istikrarsızlığın zeminini oluşturacaktır.

3.4.3.2.2.7. PKK Terörü

PKK'nın meşruiyet çabasındaki yeni yönelimlerinin nedenleri, yöntemleri ve getirdikleri bu noktada önem kazanmaktadır. Türkiye'nin AB üyeliğini hedefleyerek bunu dış politika önceliklerinin ilk sırasına yerleştirmesi ve iç politikasının bir aktörü hâline getirmesi konuyu farklı bir zemine taşımıştır. AB'nin Kopenhag kriterleri çerçevesinde demokratikleşme, insan hakları, kültürel haklar, azınlık hakları gibi konularda Türkiye'den talep ettiği ilerleme konusu, PKK'nın AB ekseninde politikalarını yenileyerek geliştirmesine yol açmıştır. AB'ye giriş sürecinde Türk devletinin sivil topluma ve siyasî örgütlenmeye müdahale alanının AB'nin siyasal ve hukukî kriterleri

²⁸⁴ Yıldız Deveci, "Ermenistan'ın Sözde Soykırıma Yönelik Beklentileri Gölgesinde 2004 İlerleme Raporu", 11 Ocak 2005, <http://www.eraren.org/tr/yazilar.asp?kat=3&yazi=35>, (01 Nisan 2006)

doğrultusunda daralacak olması, bunun da grup haklarını ve bireysel hakları yeni bir zemine taşıyarak ön plâna çıkarması nedeniyle, PKK meşruiyet arayışındaki yönelimini “siyasal örgütlenme” ve “sivil toplum örgütlenmesi” ekseninde sürdürme stratejisinde karar kılmıştır. Anılan çerçevede bu kararları uygulamaya aktaracak olan araçlar ise sendikalar, ulusal ve uluslar arası sivil toplum örgütleri, siyasal parti, yarı kamusal nitelikteki oda ve meslek örgütleri (esnaf, sanatkâr odaları ile ticaret odaları gibi), yerel yönetimler (belediye başkanlıkları, belediye meclisleri ve il genel meclisleri gibi) olarak belirlenmiştir. Bu araçlar PKK'nın kamu kaynaklarını kullanma fırsatlarını elde etmesinin yanında, yasal zeminde daha etkin ve rahat propaganda gerçekleştirilmesini de sağlayabileceği söylenebilir. Bu önemli fonksiyonun yanında, PKK'ya sağlanan illegal uluslararası desteğe meşru bir zemin yaratılması ve yeni merkezler aracılığıyla yasal destek gelmesini sağlamaya yönelik de görülebilir.

PKK'nın yöneldiği yeni stratejilerini 04 KASIM 2000'de gerçekleştirilen 7 nci Kongre'de karar altına alınan ve PKK Başkanlık Konseyi tarafından kabul edilen “Demokratikleşme ve Barış İçin Acil Eylem Plânı”²⁸⁵ ile gündeme getirmiştir.

Türkiye'nin AB'ye girme hedefi doğrultusunda yapması gerekenlerin, aynı zamanda örgütün faaliyetlerinin önündeki yasal engelleri de kaldırdığı endişelerini gündeme getirmiştir.

3.4.3.2.2.8. Yunanistan-Ege-Kıbrıs Sorunu

Yunanistan'la olan sorunlar; Kıbrıs, Ege sorunları (Kıta Sahaneliği, Kara Suları, Hava Sahası, Ege adalarının silahlandırılması, aidiyeti belli olmayan adalar) ve Batı Trakya Türk azınlığı olmak üzere birbiri içine girmiş sorunlardır. Ayrıca Yunanistan'ın PKK terör örgütüne verdiği destek, Ermenistan ve Suriye'yi Türkiye'ye karşı kullanma girişimleri, AB üyeliği sürecinde Türkiye'ye karşı olumsuz tavır ve mali yardımları engellemesi iki ülke arasında diyalog kapılarının

²⁸⁵ “**Demokratikleşme ve Barış İçin Acil Eylem Plânı**” *Serxwebun*, Yıl 19, Sayı 227, Kasım 2000, <http://www.serxwebun.com/2000/11/hab08.html>,(31 Mart 2006)

açılmamasına neden olan tavırlardır. Yunanistan, çözüm istediği takdirde bunlar kolay çözülebilirler ve Ege Denizi bir barış denizi haline getirilebilir. Çözüme giderken iki koşul önemlidir. Güçlü olma ve Avrupa'nın tek taraflı ve haksız destekten vazgeçmesi.

Yunanistan tarafının algılaması şöyle tarif edilebilir ; Türkiye AB'ye girdiğinde Yunan adaları üzerinde kolaylıkla genişleyebilecek. Sınırları ortadan kalkmış bir AB içinde Türkiye ve Yunanistan arasında bir iş birliği ortamı çıkacak. Ama ulusal çıkarları itibarıyla Türkiye, o bölgeleri ekonomik olarak ve nüfus olarak kolaylıkla işgal edebilecek. Yunanistan'ın ulusal çıkarlarında genişleme stratejisinin adı "Megali idea"dır. Bu durum Yunanistan'ın genişlemeyi ulusal çıkar ve ulusal hedef olarak gördüğünü göstermektedir. Bu durum Yunanistan'ın Türkiye'yi ulusal hedeflerini engelleme bakımından bir engel olarak gördüğünü göstermektedir.

Türkiye hem Ege sorunlarının adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturulması gereğine inanmakta hem de AB'ye tam üye olmak istemektedir. Oysa Yunanistan'ın ve özellikle AB'nin her iki konuda da siyasasının yeterince açık olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü AB'nin gerek Kıbrıs sorununun çözümü gerekse Türkiye'nin üyeliği konularında açıkça çifte standart yürüttüğü görülmekte; Örneğin, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi genişlemeye ilişkin ölçütlere aykırı olarak ve açıkça uluslararası antlaşmalar ihlal edilerek AB'ye üye yapılmıştır. Türkiye'den ise üyelik için yeni şartları yerine getirmesi istenmektedir. Dolayısıyla, Türkiye Ege sorunlarının çözümüne ilişkin olarak yürütülen müzakerelerde Yunanistan'ın avantajlı çıkacağı bir çözüme evet demesi halinde dahi AB'ye üye olup olmayacağının endişesini taşımaktadır.

3.4.3.2.2.9. Su Sorunu

Su kaynaklarının ulusal sınırlar dışında akması, kaynak kullanımı ve kaynağa egemenlik bakımından birçok komplike sorunu da beraber getirmektedir. Türkiye sahip olduğu yükselti itibarıyla bölge ülkeleri içinde bir yayla özelliği taşır. Ülkemizin bu özelliğinden dolayıdır ki; Türkiye'den doğan

ırmaklar birden çok ülkeye akar. Bunları, ırmaklar ve aktığı ülkeler bakımından kısaca şu şekilde sıralayabiliriz: Fırat Suriye ve Irak'a, Dicle Irak'a, Aras Azerbaycan'a, Kura ve Çoruh Gürcistan'a, Kotur Çayı ve Sarı Su İran'a akar. Yine Nizip Çayı, Habur Çayı, Kuveyik Suyu, Belh Suyu, Zerka Çayı ve Çağçağ suyu Suriye'ye; Hezil Çayı, Zap Suyu ve Şemdinli Çayı da Irak'a akmaktadır.²⁸⁶ Türkiye'nin sahip olduğu bazı su kaynakları yukarıda belirtildiği üzere ulusal sınırları dışına çıkmaktadır. Ancak kaynaklarını ülkemizden aldığı için de sınır aşan bir nitelik taşımaktadır.

Uluslararası hukukta nehir sularının paylaşımı konusunda kesin bir kural da yoktur. Bir akarsuyun uluslararası su olarak tanımlanabilmesi her şeyden önce suyun drenaj alanındaki ülkelerin hepsinin taraf olduğu bir anlaşmanın varlığı gerekmektedir. Bu çerçevede Türkiye'den doğup komşu ülkelere geçen Fırat ve Dicle nehirleri için Türkiye, Irak ve Suriye'yi beraber taraf konumuna getiren bir anlaşma yoktur.²⁸⁷

Birleşmiş Milletler'in Avrupa Ekonomik Komisyonu, su niteliğini ön planda ele alan ve özellikle bu alanda 2000'li belli yıllarda sağlanması gereken koşulları hedefleyen, Avrupa ülkelerinin büyük bölümü ile Avrupa Birliği tarafından da kabul edilmiş olan anlaşmalar gerçekleştirmiştir.²⁸⁸ Bu bağlamda, 1992'de Helsinki'de imzalanan ve 1997'de yürürlüğe giren, "Sınır-aşan akarsuların ve uluslararası göllerin korunması ve kullanımı sözleşmesi" anlaşma temelini oluşturmaktadır. 1999'da buna ek olarak Londra'da "Su ve sağlık protokolü" imzalanmıştır. 1991'de Espoo'da imzalanmış olan "Sınır-aşan çerçevede çevresel etki değerlendirmesi sözleşmesi" de 1997'de yürürlüğe girmiştir.²⁸⁹

Avrupa Birliği Komisyonu'nun , Türkiye'nin AB'ye Girişi 2004 Yılı Düzenli İlerleme Raporunun çalışma belgelerinden birisi olan, "Türkiye'nin Muhtemel Üyeliğinin Avrupa Birliği'ne Etkileri" başlıklı komisyon birimleri çalışma

²⁸⁶ Hasan H.Can, "Sınır Aşan Sular ve Türkiye", *Yerel Dünya Dergisi*, Sayı:2 ,s.73.

²⁸⁷ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap, 3. B.*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1993, s.248.

²⁸⁸ Branko Bosnjakovic, **Regulation of international watercourses under the UN/ECE regional agreements. "Water International"**, V.25, N.4, 2000, s.544-553.

²⁸⁹ TMOBB İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi Haber Bülteni, *Türkiye'nin Sınır-Aşan Sularının Su Hukuku ve Su Siyaseti Açısından Durumu*, Şubat 2004, Yıl:19, Sayı:115, s.36

belgesinde; Ulusaşırı Konular başlığı altında “*Bölgede önemi bulunan konulardan biri kalkınma ve sulama için gerekli suya erişimdir. Ortadoğu’da su konusunun stratejik önemi önümüzdeki yıllarda artacaktır. Türkiye’nin katılımıyla birlikte su kaynaklarının ve altyapı projelerinin uluslararası yönetimi (Fırat ve Dicle havzaları üzerindeki barajlar ve sulama projeleri, İsrail ve komşuları arasında su alanında sınır ötesi işbirliği) AB açısından önemi bir konu haline gelebilecektir*”. İfadesi yer almaktadır ²⁹⁰. Dolayısıyla AB, Fırat ve Dicle nehirlerine uluslararası bir kaynak ve sorun olarak bakma eğilimindedir. Bu yaklaşım Türkiye’nin kendi doğal kaynaklarının kontrolü hususunda hassasiyetini korumak zorunda olduğunu göstermektedir.

3.4.3.2.2.10. Din Sorunu ve Müslüman Ülkeler ile İlişkiler

1980’li yıllarda Türkiye’yi Avrupa Birliği’ne dahil etme girişimleri, Sovyetler Birliği’nin 1990’larda dağılması, “insan hak ve hürriyetleri”, demokratikleşme, “küreselleşme” anlayışları derken, Türkiye’de çok amaçlı ve etkin bir misyonerlik süreci ivme kazanmış durumdadır.

Bir de “dinler arası diyalog” meselesi ortaya atılmıştır. Zaten, bu Avrupa Birliği’nin belirlenmiş bir politikasıdır. Vatikan Papalığı, Avrupa Birliği ile birlikte hareket etmektedir. Papa II. Jean Paul, 24 Aralık 1999’da yayınladığı yılbaşı mesajında; “*birinci bin yılda Avrupa Hıristiyanlaştırıldı. İkinci bin yılda Amerika ve Afrika Hıristiyanlaştırıldı. Üçüncü bin yılda ise Asya’yı Hıristiyanlaştıralım*” diyerek, Asya’yı Hıristiyanlaştırma politikalarının hedefine koymuştur. Ayrıca Vatikan tarafından, “*Asya’nın Hıristiyanlaştırılmasında Türkiye merkez kabul edildi*”, görüşlerine yer verilmesi, ülkemizin Asya’nın Hıristiyanlık için geçiş yolu üzerinde olması, günümüz misyonerlik faaliyetleri açısından ülkemizin ne derece büyük tehlikeler ile karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır.²⁹¹

Vatikan Katolik Kilisesi’nin misyonerlikte ortaya koyduğu yeni metodu; “dinler arası diyalog” çerçevesinde, Hıristiyanlık mezhepleri arasında diyalog ve

²⁹⁰ Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye’nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar*, Brüksel : Komisyon Birimleri Çalışma Belgesi , 6 Ekim 2004

²⁹¹ Süleyman Kocabaş, *Misyonerlik ve Misyonerler*, İstanbul :Vatan Yayınları, 2002, ss.181-182.

işbirliği olmuştur. “Düşman Kardeşler” olarak bilinen Katolik ve Ortodokslar arasındaki yakınlaşma dikkati çekmektedir. Katolik Papa ve Fener Ortodoks Patriği İstanbul’da ilk defa bir araya gelmişlerdir. Fener Patriği bir atakla kendisini “Ekümen”, yani bütün dünya Ortodoksları’nın başı ilan etmiş, daha da ileri giderek, Fener’de Vatikan benzeri devletçik statüsü istemiştir.²⁹²

3.4.3.2.2.11. Irak-İran-Suriye İlişkileri

AB bu bölgenin olanaklarına Türkiye üzerinden ulaşabilecek, sayılan bölgeler üzerindeki etkinliği artacak, siyasi ufku genişleyecektir. Türkiye-AB entegrasyonunun , Türkiye’nin politik ufku üzerindeki etkisi ise AB’nin aksine sınırlayıcı ve kısıtlayıcıdır Türkiye’nin jeostratejik ufku ve stratejik ilgi alanları içinde bulunan Kafkaslar, Balkanlar, Ortadoğu ve Orta Asya; AB’nin stratejik ilgi alanları içerisine bugünkünden daha büyük ağırlıkla girecektir.²⁹³

Türkiye, Hazar Havzası ve Orta Doğu’da bulunan enerji kaynaklarının (petrol ve doğal gaz) AB’ye taşınması konusunda transit ülke olarak kullanılmakta ve bu durum ilerleme raporlarına yansıtılmaktadır. Üyeliğin gerçekleşmemesi durumunda , yapılan anlaşmalar gereği bir anlamda ekonomik olarak bir fayda sağlayamadan kendi topraklarını boru hattı taşımacılığı için kullanıracaktır. Avrupa Birliği, müzakereler neticesinde tam üyelik garantisi vermemekte fakat Türkiye’yi enerji nakli konusunda yaptırımlara zorlamaktadır. Üyelik gerçekleşmediği takdirde enerji nakli konusunda Türkiye bunu bir avantaj olarak kullanma yönünde bir politika oluşturmalıdır.

3.4.3.2.2.12. Rusya ile İlişkiler

Türkiye’nin AB’ye üye olması durumunda Rusya ile ekonomik ilişkilerine nasıl etkide bulunacağını net olarak ortaya koymak şu an için mümkün görülmemekle birlikte AB’nin koyduğu kotalar ve sınırlamalar ister istemez iki

²⁹² Kocabaş, a.g.e...s.183

²⁹³ Suat İlhan, *Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000, s.55.

ülke arasındaki ilişkileri etkileyecektir. Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliğinden kaynaklanan bağımlılığı Türkiye-Rusya ticari-ekonomik ilişkilerine de yansımaktadır. Ancak, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği yeni kurallar sınırlamalar ve kotalar getirebilecektir. Türkiye'nin AB üyeliği durumunda, Türkiye-Rusya ekonomik ilişkilerinde ilk ve en çok etkilenecek sektörlerin başında turizm ve enerji sektörü gelmektedir.

2004-2005 yılında önceki yıllara göre yüksek düzeyde Rusya vatandaşı turist olarak Türkiye'yi ziyaret etmiştir. 2004 yılında Türkiye'yi tercih eden Rusya vatandaşı turistlerin sayısı 1,6 milyon kişiye ulaşmıştır.²⁹⁴

Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda Şengen bölgesine girmesiyle vize prosedürünün zorlaşması, eğer Rusya bu süre içerisinde AB ile vize konusunda anlaşamazsa, Rusya'dan Türkiye'ye olan turist akımını önemli ölçüde azaltacaktır. Rus vatandaşlarının Türk sınır kapılarında vize almalarını kolaylaştıran mevcut durumun korunması gerekmektedir. Aksi halde Rus turistler tatil için Türkiye'yi tercih etmeyecektir. Bu nedenle ülkemizin dış ticaret ve turizmde önemli potansiyele sahip Rusya Federasyonu vatandaşlarının Shengen vizesi şartı dışında tutulması gerekecektir. Bu durumdan iki ülke arasındaki ticari-ekonomik ilişkilerin çok fazla etkilenip etkilenmemesi Türkiye'nin AB ile müzakere sürecindeki tavrına bağlıdır. Nitekim bu konuda Rusya birinci ağızdan uyarılar yapmaktadır. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, Türkiye ziyareti çerçevesinde, DEİK'in desteğiyle 6 Aralık 2004 tarihinde TOBB tarafından düzenlenen Türk-Rus İş Forumu'nda, Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediklerini, ancak Türkiye'nin AB üyesi olduktan sonra diğer ülkelerle olan ilişkilerinde meydana gelebilecek bazı değişiklikleri de düşünmesi gerektiğini belirtti. Putin, örnek olarak AB üyesi Türkiye'ye vize kısıtlamaları nedeniyle eskisi kadar çok Rus turist gelemeyeceğini ve AB üyesi Türkiye'nin AB'nin ortak

²⁹⁴ Dış Ekonomik İşler Kurulu, *Rusya Ülke Bülteni*, Ekim 2005, s.26.

enerji politikaları nedeniyle şu andaki uygun koşullarda ve giderek artan miktarlarda Rusya'dan doğalgaz almaya devam edemeyebileceğini gösterdi.²⁹⁵

²⁹⁵ Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 7 Aralık 2004, http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadoluyahaberler-yeni/2004/aralik/ah_07_12-04.htm,(01 Nisan 2006).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME :

Ortaya konan bu düşünceler ışığında; küreselleşmenin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin geleceğine etkileri değerlendirilerek ulusal güvenlik politikalarına etkileri ortaya çıkarılmalı ve bu doğrultuda Türkiye'nin küreselleşmenin ve Yeni Dünya Düzeni'nin kaybedenleri değil kazananları tarafında olabilmesi için uygulanması gereken ulusal strateji belirlenmeye çalışılmalıdır.

Küreselleşmenin getirdiği hızlı değişimle beraber güvenliğin boyutları da değişmiş, uluslararası anlaşmazlıkların kapsamı yeni bir görünüme ulaşmıştır. Uluslararası terörizm, kökten dinci akımlar, kitlesel göç hareketleri, demografik değişimlerin uzun dönemli etkileri, zengin ve yoksul ülkeler arasında gittikçe artan uçurum, ülkeleri aşan boyuttaki çevresel kirlenme ve azalan kaynaklar ülkelerin karşılaştıkları yeni güvenlik risklerini oluşturmaktadır. Bugüne kadar genellikle askeri boyuta odaklanan güvenlik analizleri artık yeni boyutların da etkilerini analiz etme ihtiyacı içindedir.

Günümüzün karışık ve düzensiz dünyasındaki problemler, geleneksel ülkeler arası anlaşmazlıkların çözümü için yapılandırılmış askeri kurumlardan ziyade yarı askeri ya da askeri olmayan kurumlar tarafından ele alınmalıdır. Artık yeni çatışmalara tek bir devletin yerine sürekli olarak uluslararası ittifaklar müdahale etmekte ve küresel düzeyde yasal yaptırımlar uygulanmaktadır.

Bu yeni güvenlik risklerinin nasıl karşılanması gerektiği ise başlı başına bir tartışma konusudur. Riskler değiştikçe güvenlik önlemlerinin boyutları da değişmektedir. Bugüne kadar hiç görülmemiş saldırılara ve yöntemlere karşı alışılmadık ve oldukça geniş kapsamlı önlemler alınması gerektiği kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.

Genelkurmay Başkanlığı'nın siyasi otorite içindeki yeri mutlaka sorgulanmalıdır. Bugün AB ve ABD'de siyasi otorite kendine güveni teşkil etmiş ve kendini kabul ettirmiştir. Türkiye'de Türk Silahlı Kuvvetlerinin yapılanması ile ilgili olarak sivil siyasi otoritenin hemen hemen hiç etkisi ve katkısı yoktur. Bunun

en büyük nedeni Türk Silahlı Kuvvetlerinin de halkla beraber siyasi otoritelere karşı duyulan güvensizliğin olduğu söylenebilir. Bugün Türkiye’de siyasi otoriteyi teşkil eden gruplar içerisinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin geleceğini şekillendirecek kararları alabilecek seviyede konuyu bilen siyasiler yer almamaktadır

Şu anki görüş Silahlı Kuvvetlerin siyaset sahnesinden yavaş yavaş çekildiği şeklindedir. Çekilme işleminin bir çok sebepleri vardır; Birincisi, demokratikleşme, Batılılaşmadan ayrı tutulamaz. İkincisi, siyasete karışmanın profesyonelliği erozyona uğratabileceği gibi, özellikle yabancı meslektaşları arasında prestijlerinin kaybına da sebep olacağı Silahlı Kuvvetler tarafından çok iyi bilinmektedir. Üçüncüsü, liberal basın ve halkın fikirlerinin daha fazla demokratikleşme yönünde olması ve bu konuda büyük bir baskının olmasıdır. Dördüncüsü, İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye’nin Avrupa Konseyine ve NATO’ ya üyeliği ile başlayan Batı ile kurumsal bütünleşme sürecidir. Bunun sonucu olarak, Aralık 2004 tarihinde AB adaylığı ile konumu sağlamlaştırılmıştır. AB adaylığı süreci ile Silahlı Kuvvetlerinin politikadaki yerinin tedricen azalacağı ve daha fazla demokratikleşmenin gerçekleşeceği beklenmektedir.

Türkiye’nin ulusal güvenlik stratejisinin belirlenmesi aşamasında sadece Türk Silahlı Kuvvetlerine değil, tüm bakanlıklara iş düşmektedir. Bugün AB ve Batılı devletlerin çoğunda Milli Güvenlik Siyasetini oluşturan kurumların içinde çeşitli alanlardan (ticaret, sanayii, iş dünyası, sanat, üniversiteler , medya, vb.) temsilciler bulunmaktadır. Türkiye’de Milli Güvenlik Siyaset Belgesinin hazırlanması sadece MGK ve Bakanlar Kurulu ile kısıtlanmamalıdır. Diğer bir yöntem olarak MGK üyelerinin sayısı artırılabilir ve sivil toplum örgütleri de dahil olmak üzere çeşitli alanlardan temsilcilerin MGK’na katılması sağlanabilir.

Türkiye’de üniversitelerin bünyesinde ya da özel olarak faaliyet gösteren stratejik araştırma merkezlerinin sayısı yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla Türkiye’nin Yüksek Stratejisinin oluşturulması sadece devletle sınırlı kalmaktadır. Günümüzde varolan az sayıda merkezle de devletin iş birliği içerisinde olduğu söylenemez.

Günümüzde güvenlik kavramı yeniden algılanmaya başlanmıştır. Ülke topraklarının savunulması ve ülkenin bekasının sağlanmasına yönelik askeri faaliyetlerin kapsamı genişletilmiş, mevcut askeri boyutun yanı sıra siyasi, ekonomik, sosyal ve teknolojik boyutlar önem kazanmıştır. Gelecekteki güvenlik ortamı ülkelerin uluslararası terörizmle mücadele etme, demokratikleşme ve ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmelerine bağlı olacaktır. Ülkeler bunları gerçekleştirdiği oranda dünyadaki barışın sürekliliği sağlanabilecektir.

Yeni güvenlik anlayışında devlet güvenliğinin, vatandaşın güvenliğini sağlamakta kullanılan bir araç olduğu prensibi göz ardı edilmemelidir. Vatandaşların güvenliğini sağlayabilmesi için devletin kendisinin güvencede olması muhakkak gereklidir. Ancak özgürlükleri sınırlayan baskıcı uygulamalar vatandaşlarının güvenliğine yönelik kendi oluşturdukları tehditlerin gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. İçerden veya dışardan kaynaklanan bir askeri tehdit söz konusu olduğunda bu tehdidin öncelikli olarak ele alınmasının gerekeceği muhakkaktır. Ancak, olası askeri tehditleri önlemek için yapılan kontrolsüz güvenlik harcamalarının bütçenin sağlık ve eğitim gibi önemli kalemlerinden aktarıldığında gelecek için daha büyük tehditlere ve güvensizliklere sebep olabileceği unutulmamalıdır.

Günümüzde Avrupa Güvenlik Politikası, “sınırların korunmasına dayalı savunma” anlayışını terk ederek “sınırların ötesindeki menfaatlerin korunması, olumsuz gelişmelere imkan vermeden yerinde çözümleme” ilkesine dayalı “stratejik güvenlik” kavramına yönelmiştir.

Türkiye'nin milli güvenlik politikasının temel esasları; her türlü uluslararası gerginliğin azaltılmasına, adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasına azami katkıda bulunmak, krizleri / çatışmaları önleyici ve gerginlikleri azaltıcı gerekli tüm tedbirleri almak, kolektif savunma sistemlerinde aktif olarak yer almak ve kendisine tevdi edilecek sorumlulukları yerine getirmek, Avrupa güvenlik yapılanmasının içinde yer almak ve Avrupa'da ve kendi bölgede güvenlik ve istikrara katkıda bulunmak olmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Acar, Mustafa . “**Avrupa Birliği Üyeliğine Tepkiler: Türkiye’nin Daha İyi Bir Alternatifi Var mı?**” .*Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt:2, Sayı:2.
- Ahrari, M. Ehsan . “**Chinese Prove to Be Attentive Students of Information Warfare,**” *Jane’s Intelligence Review* 9, no. 10 (Ekim 1997).
- Akar, Reşat . “**Papadopolos’un Aralık Hesabı**”, *Cumhuriyet*, 18 Aralık 2004.
- Akgün ,Seçil . *Atatürk’ün Büyük İlkesi: Ordunun Siyasetten Ayrılması* . Ankara: Genelkurmay Basımevi ,1985.
- Akgül, Deniz Altınbaş . “**Avrupa’nın Geleceği Avrupa Birleşik Devletleri Federasyonu mu?**”. *Stratejik Analiz*. Nisan 2002.
- Akgüner ,Tuncay . *1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu*. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1996.
- Akın, İlhan F. . *Devlet Doktrinleri* . İstanbul :Bahar Yayınları, 1945.
- Aksu , Fuat . “**Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu**”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, Sayı 3, Şubat 2004.
- ,----- . “**Ege Sorunlarının Geleceği ve Türkiye- AB Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Seçenekleri**”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 3, Sayı 5, Temmuz 2005.
- Aktan, C Can . *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002.
- ,----- . “**Ekonomik ,Siyasal ve Kültürel Globalleşme**”, <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/ekonomik-global.htm>, (24 Mart 2006).
- Akyılmaz , Bahtiyar . “**Milli Egemenlik Kavramının Gelişimi**”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , Haziran-Aralık 1998, Cilt: I, Sayı:1-2
- Aldıkaçtı , Orhan . **Millî Egemenlik Düşüncesinin Gelişimi Paneli**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları , No :23 , İzmir, 12.5.1986

- Arslan, Zühtü .“**İdeoloji, Türk Militarizmi ve Post-Militarist Açılımlar**”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı 28 ,(Ağustos 2004).
- Atay, Mehmet . “**Avrasya Dosyası, Japonya’nın Jeopolitik ,Siyasi ve Askeri Egemenlik Mücadelesinin Kısa Tarihi**” , *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*. Cilt 5, Sayı 2, Yaz 1999.
- Atılğan , Veli . “**Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Hakem Kararlarının İptal Sebepleri**”. 19 Nisan 2004, http://www.turkhukuksitesi.com/hukukforum/art_showarticle.php?, (04 Mart 2005).
- Aygül, Muzaffer . *Türkiye’nin 21nci Yüzyıla İlişkin Milli Güvenlik Stratejisi*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1997.
- Baç, Meltem Müftüler. *Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler* , İstanbul : Alfa Yayınları ,2001.
- Baker, Nancy V. *Presidential Studies Quarterly*, Washington : Sep 2003,Vol.33, Iss.3.
- Bal, İdris . "**Bölgesel Güvenlik ve Türkiye'nin Stratejik Önemi**". *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze İç ve Dış Tehditler)*. Elazığ : Fırat Üniversitesi. 17-19 Ekim 2001.
- Bayat , Mert . *Milli Güç ve Devlet* . İstanbul : Belge Yayınları, 1986.
- Bekmez, Selahattin . “**Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği ve Olası Tam Üyeliğin Türk Ekonomisine Sektörel Etkilerinin Karşılaştırılması**”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye*, der.:Turgay Uzun-Serap Özen, Ankara: Seçkin Yayınları, 2004.
- Bilbilik , Erol . *Küresel Dünya Politikaları ve Ulusal Seçenekler* . İstanbul : Kaynak Yayınları ,2002.
- Bilici , Abdulhamit .“**Başkanlık Seçimi Değil Bush Referandumu**”. *Zaman Gazetesi*, 08 Aralık 2004.
- Birand , Mehmet Ali . *Emret Komutanım* . İstanbul : Milliyet Yayınları, ,1986.
- Bosnjakovic, Branko. “**Regulation of international watercourses under the UN/ECE regional agreements. "Water International"**, V.25, N.4, 2000.
- Bozkurt, Veysel . *Avrupa Birliği ve Türkiye: Siyasal Kurumlar, Çıkar Grupları ,Kamuoyu, Ortaklık Belgeleri* ,Bursa : Vipaş Yayınları, 2001.

- Bozkurt , Veysel . “**Küreselleşme Kavram Gelişim ve Yaklaşımlar**”. ***Ekonomi ve Toplum*** . 1998, tp://www.isguc.org/arc_view.php?ex=87 , (02 Şubat 2005).
- Brzezinski , Zbigniew . ***Büyük Satranç Tahtası*** . Çev.Ergun KOCABIYIK ve Ertuğrul DİKBAŞ. İstanbul : Sabah Kitapları, 1998.
- ,----- ***Büyük Çöküş*** .Çev.:Gül Keskil- Gülsev PAKKAN . İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1989.
- Bulupçu ,Murat Ali . “**Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler**”. *Dış Ticaret Dergisi* . Sayı 20, 20 Ocak 2001
- Burgi, Noelle -Philip S.Golup . “**Küreselleşme Gerçekten Ulus-Devletleri Gereksiz Hâle Getirdi mi?**”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, (Çev. Abdulkadir Atalık) ,Kasım 2001, Sayı:64
- Can, Hasan H. “**Sınır Aşan Sular ve Türkiye**”, *Yerel Dünya Dergisi*, Sayı:2 .
- Can , Nejla. ***Avrupa Birliği ile Entegrasyon Sürecinde Türk Sağlık Sektörünün Durumu***, <http://www.un.org.tr/who/EU/bul6avbirsaglik.HTM>
- Cem, İsmail . ***Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*** . İstanbul : Can Yayınları, 1998.
- Cerrah, İbrahim . “**İç Güvenlik Sektörünün Zihinsel Modernizasyonu: İç güvenlik tehdit algılamasının ‘meşruiyeti’ ve sektörün ‘demokratik gözetimi’**”, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı –Uluslararası Konferans , 03 Şubat 2005.
- Çakar ,Nezihi .***1999 Yılı Başında Dünya ve Türkiye’nin Vizyonu***. Ankara: Ocak 1999.
- Çeçen, Anıl . ***Ulusal Sol*** . İstanbul :Çağdaş Yayınları , 1997.
- Chavis, Richard W. . ***21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Sınır Ötesi Suç)***. ABD Hava Üniversitesi Yayınları, 1996.
- Corbin , Marcus .“**Bush’un Ulusal Güvenlik Stratejisi: İlk Adım**”, *2023 Dergisi*, Sayı 19, Kasım 2002.
- Daşer, Mehmet . “**Dünya, Rusya, Türkiye**” .*Ekonomi Muhabirleri Derneği Dergisi* ,Temmuz 1998-Ocak 1999, Sayı 10-11.
- Davidson, Wayne –Davis Bradley . ***21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Toplum Baskıları, Göçmenler ve Sığınmacılar)***.ABD Hava Üniversitesi Yayınları, 1996.

- Dedeoğlu , Beril . *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* . İstanbul: Derin Yayınları, 2003.
- Deveci,Yıldız. “Ermenistan’ın Sözde Soykırımı Yönelik Beklentileri Gölgesinde 2004 İlerleme Raporu”, 11 Ocak 2005, <http://www.eraren.org/tr/yazilar.asp?kat=3&yazi=35>, (01 Nisan 2006).
- Doğan, Naci. “Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO’nun Rolü ve Türkiye’nin Stratejik Konumu,” <http://www.manas.kg/pdf/sbdpdf10/Makaleler/3.pdf>,(03 Nisan 2006).
- Drucker, P.F. *Gelecek İçin Yönetim* . Ankara : İş Bankası Yayınları, 1996.
- Elekdağ, Şükrü. “AB'den Türkiye'ye Ermeni Engeli”, *Cumhuriyet*, 25 Nisan 2005.
- Eren, Suat. *Devletin Kavram ve Kapsamı*, Ankara: MGK Genel Sekreterliği Yayınları, 1990.
- Ertuna, Özer . “Bizden Zengini Yok”, *Radikal Gazetesi*, 20 Mart 2000.
- Fındıkçioğlu , Gündüz . “Ekonomik Kriz: Bir Vülgarizasyon” . *İktisat Dergisi*. Sayı:384. (Kasım 1998).
- Friedman ,Thomas L. . *Küreselleşmenin Geleceği Lexus ve Zeytin Ağacı* . İstanbul: Boyner Holding Yayınları, 2000.
- Geray, Haluk . *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme* . Ankara: İmge Kitapevi ,1997.
- Giddens, Anthony . *Sosyoloji*, Ankara : Ayraç Yayınevi, 2000.
- ,----- . *Modernliğin Sonuçları*, İstanbul : Ayrıntı Yayınları, 1994.
- Gompert, David . *Freedom and Power in the Information Age*, Washington D.C. : NDU Pres,1998.
- Gökalp, M.Faysal -Aynur Yıldırım. “Türkiye-AB Gümrük Birliği Sürecinin Ekonomik Etkileri”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye*, der.:Turgay Uzun-Serap Özen, Ankara:Seçkin Yayınları, 2004.
- Gönlübol, Mehmet . *Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1985.
- Gönüllü , Gani . “Başarı Vadeden Siyaset”. *Yeni Düşünce Dergisi*. 12 Temmuz 2001, Sayı:127.

- Gürkaynak, Muharrem. *Avrupa'da Savunma ve Güvenlik* ,Ankara : Asil Yayınları, 2004.
- Güvenç, Nazım . *Küreselleşme ve Türkiye*. İstanbul: BDS., 1998.
- Hacısalıhoğlu , İ.Yaşar . *Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye* . İstanbul : Çantay Yayınları, 2001.
- Hale , William . *1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset*. Çev.Ahmet Fethi. İstanbul: Hil Yayınları, 1995.
- Hasanoğlu, Mürteza . “**Kürselleşme Sürecinin Milli Devlet Üzerine Etkileri**”, *Karınca Dergisi* , Sayı No:823 (Temmuz 2005)
- Hazır , Hayati . “**Avrupa Topluluğu Hukuku ile Türk Hukuk Sisteminin Bütünleşmesinde Egemenliğin Devri Sorunu**”, Halil Cin'e Armağan, Konya, 1995
- Hirst , Paul -Grahame Thompson . *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Çev:Çağla Erdem-Elif Yücel, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1999.
- Huntington , P.Samuel . *Medeniyetler Çatışması*. Der.Murat Yılmaz . Ankara : Vadi Yayınları, 1997.
- İba , Şaban . *Milli Güvenlik Devleti . Dünyada ve Türkiye'de Belgeleriyle Milli Güvenlik İdeolojisi ve Kurumlaşma* . İstanbul : Çiviyazıları Yayını, 1999.
- İlhan, Suat . *Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım*. İstanbul: Ötügen Yayınları, 2000.
- İyibozkurt, Erol . *Küreselleşme ve Türkiye*, Bursa : Ezgi Kitabevi, 1999.
- Karaosmanoğlu , Ali . AGSK Sempozyum Bildirisi . Ocak 2001.
- ,----- . *Uluslararası Toplumun Değişimi ve Türkiye'ye Etkileri* . Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nde günü verilen konferans . Ankara . 18 Numaralı Dergi , 21 Şubat 2003.
- Karluk, S. Rıdvan . “**Helsinki Zirvesi Kararları Sonrasında Türkiye'nin AB Üyeliği**”, Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı III, 25-27 Ocak 2000, Ankara
- Kaya , İbrahim . “**İngiltere'de Silahlı Kuvvetlerin Anayasal Konumu ve Askeri Hukuk**”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 14 Numaralı Dergisi* , Ankara, http://www.msb.gov.tr/prgs/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=33,(14 Mart 2005)

Kazgan , Gülten . *Küreselleşme ve Ulus Devlet ; Yeni Ekonomik Düzen* . İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2000 .

----,-- ---- . *Tanzimat'tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi* . İstanbul : Akdeniz Matbaacılık, 1999.

Kennedy , Paul . *Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken*. Çev. Fikret ÜÇCAN. İstanbul : Türkiye İş Bankası Yayınları, 1998.

Keyman ,E. Fuat . *Türkiye ve Radikal Demokrasi: Modern Zamanlarda Siyaset ve Demokratik Yönetim*. İstanbul : Bağlam Yayınları, 1999.

-----,----- . “**Sorun Çözücü-Aktif Dış Politika**”, *Zaman*, 22 Şubat 2006.

Kır,Yavuz . “**AB Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Geleceği**”, www.harbis.org.tr/media%5C%20aralik06dosya2.doc , (04 Nisan 2006).

Kocabaş, Süleyman . *Misyonerlik ve Misyonerler*. İstanbul :Vatan Yayınları, 2002.

Koçer, Gökhan . “**1990’lı Yıllarda Askerî Yapı ve Türk Dış Politikası**”, *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, Sayı 29 (1-2) , 2002.

Kona , Gamze Güngörmüş . *Orta Doğu-Orta Asya ve Kesişen Yollar* . Ankara : IQ Kültür Sanat Yayıncılık . Ekim 2003.

----- , ----- . “**Ortadoğu’da Güvenlik Algılaması ve Dahili Risk Faktörlerinin Etkisi**”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 8, 2004, s.122.

Kongar , Emre . “**Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür**”, 16 Mayıs 1997 ,<http://www.kongar.org.>, (16 Aralık 2004).

-----,----- . *21. Yüzyılda Türkiye* . İstanbul: Remzi Kitapevi , 1998.

Korany, Bahgat, Paul Noble and Rex Brynen . *The Many Faces of National Security In Arap World*, New York :St Martin’s Press, 1993

Koray , Meryem . *Küreselleşme Süreci ve Ulus Devlet ,Ekonomi, Siyaset Tartışmaları*, <http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale1.>(18 Şubat 2005).

Köse,H.Ömer. “**Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü**”. *Sayıştay Dergisi*, Ankara, Nisan-Haziran 2003, Sayı 49.

Kösebalaban, Hasan. “**Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler**”, *2023 Dergisi*, Sayı 19, Kasım 2002.

-----, ----- .”**Yeni Dünya Düzensizliği**”, http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/-htk_yeni_dunya.htm.(30 Nisan 2005).

Kramer, Heinz . *Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye*. Çev: Ali Çimen, , İstanbul: Timaş Yayınları,2001.

Magyar , Karl P.. *21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Değişim Savaşları ve Çatışmaların Temelleri)*. ABD Hava Üniversitesi Yayınları ,1996.

Martin, Lenore G. (Ed.) . *New Frontiers in Middle East Security*, London : MacMillan Press Ltd., 1998.

Mascarelli , Paul J. . *21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Din-21 nci Yüzyılın Çatışma Sloganı)* . ABD Hava Üniversitesi Yayınları, 1996.

Nelles, Wayne . *International Politics*, The Hague : Mar 2004, Vol.41, Iss.1.

Oran , Baskın . “**Küreselleşme Emperyaliz(mi)dir, Tartışması Üzerine Düşünceler**”. Çok Kültürlülük İş Göçü ve Küreselleşme Uluslararası Sempozyumu. Mersin ,1997.

-----, ----- . *Türk Dış Politikası II (1980-2001): Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

-----,----- . *Küreselleşme ve Azınlıklar* . Ankara : İmaj Yayıncılık, 2000.

Öğütçü , Mehmet. “**2023 Türkiye Vizyonu-Gelecek Aşında Şimdi Başlıyor.**”, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/mogutcuelegans.pdf>. (14 Nisan 2005).

Özcan, Gencer. **Türkiye’de Siyasal Rejim ve Dış Politika 1983-1993**. Faruk Sönmezoğlu (der.). *Türk Dış Politikasının Analizi* (293-315). İstanbul: Der Yayınları, 1994.

Özdağ, Ümit . “**Türk Amerikan İlişkilerinde Irak Krizi**”. 14 Ağustos 2003. <http://www.avsam.org/irak/analiz/politikongoru.pdf> . (14 Mayıs 2005).

Özdemir, Hikmet . *Rejim ve Asker* . Ankara: Afa Yayınları, 1989.

Özer, Ahmet . *11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme* . Ankara : Kesit Tanıtım Yayınları, 2005.

Öztuna , Yılmaz . *Osmanlı Devleti* . İstanbul : Tercüman Yayınları, 1987.

- Öztürk , Feza . “**Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni**”. 1 Eylül 2002
[http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/wes/5fozturk2 .htm](http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/wes/5fozturk2.htm). (15 Kasım 2004).
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1993.
- Preece, Jenifer Jackson. **Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus-Devlet Sistemi**, Çev:Ayşegül Demir, İstanbul: Donkişot Yayınları, 2001.
- Rast , Vicki C. . *21 nci Yüzyılda Küresel Güvenlik Endişeleri (Ulusal Parçalanma, Etnik Yapı ve Yeni Dünya Düzeni)*. ABD Hava Üniversitesi Yayınları, 1996.
- Rodrik , Dani . *Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte Olan Ülkeler*. İstanbul : Sabah Kitapları, 2000.
- L.Ross, Andrew . **Naval War College Review**, Washington :Summer, 2004. Vol.57.
- Rousseau, Jean-Jacques . *Toplum Sözleşmesi* . İstanbul :Adam Yayınları, 1993.
- Sander , Oral . *Değişen Dünya Dengelerinde Türkiye* . Ankara : Bağlam Yayınları, 1994.
- ,----- . *Siyasi Tarih I* . Ankara : İmge Yayınevi, 1999.
- Sandıklı , Atilla . *Türkiye'nin Dış Politikasında AB ve Alternatifleri Beyaz Kitap* . İstanbul: Hak Yayınları, 2001.
- Schoeder, Süheyla Kırca .“**Küreselleşme, Kimlik, Ulusal Kültür**”. *Radikal*, 25 Aralık 2005.
- Seitz, Konrad. *New World Politics* , Boston : Harper's Boks, 1995.
- Somel , Cem . “**Küreselleşen Dünyada Kalkınma Stratejisi Ne Olmalı?**”, Emek Politikaları Sempozyumu, 24 Mart 2001 . http://www.bilkent.edu.tr/~yeldanbs/Yazilar_Uye/Somel_mar01.html. (11 Nisan 2005).
- Soyak, Alkan . *Küreselleşme ve Teknoloji Politikası, Türkiye Sanayi Mülkiyet Hakları ve AR-GE Destekleri Açısından Bir Değerlendirme*. <http://www.ceterisparibus.net/turkiye/makaleler.htm>. (08 Nisan 2005).
- Soysal , Mümtaz . *100 Soruda Anayasanın Anlamı* . İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1986.
- Şaylan , Gencay . *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi* . İstanbul : İmge Kitabevi Yayıncılık , 1995.
- ,----- . *Ulusal Dergisi* ,Sayı 2, Ankara, 1996.

- Şen ,Serdar . *Ulusal Devletten Bölgesel Güç Oyunlarına* . İstanbul : Çiviyazıları Yayınları , 2002.
- Taner, Okan . **Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi**, Muğla Üniversitesi SBE, yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Muğla 2002.
- Tanyeli , Cevdet . *Milli Strateji ve Oluşumunda Etkileyici Faktörler* . İstanbul : Harp Akademileri Basımevi, 1990.
- Tarhanlı ,Turgut. “**Kendi Kaderini Tayin Hakkı Nedir? (2)**”. *Radikal*, 19 Haziran 2003.
- Toffler , Alvin . *Üçüncü Dalga*. Çev. Ali Seden . İstanbul : Altın Kitaplar, 1996.
- Tol ,Eren Deniz . *Küreselleşme, Yeni Uluslararası Akımlar ve Uluslararası İlişkiler Disiplinine Etkileri*. ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümünün 3-5 Temmuz 2002 tarihlerinde düzenlediği Uluslararası Konferansta sunulmuş bildiri).
- Tunaya , Tarık Zafer . *Siyasi Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını ,İstanbul, 1980
- Tunç, Hasan. “**Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye**”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,Haziran-Aralık 1998,Cilt: 8, Sayı:1-2.
- Turgut , Reşat .*Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yeniden Yapılanması ve Modernizasyonu, Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları Sempozyumu*, , İstanbul ,Harp Akademileri Basım Evi, 13-14 Mart 2003.
- Türkdoğan, Orhan . *Etnik Sosyoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1999.
- Uğur, Mehmet . “**Müzakere Süreci ve AB Tartışması**”, *İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği Baraka Dergisi* ,Şubat 2006.
- Ulagay , Osman . *Küreselleşme Korkusu* . İstanbul : Timaş Yayınları, 2001.
- Uygun ,Oktay . “**Ulusüstü Siyasal Birlikler ve Küreselleşme**” , <http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale7.htm>, (03 şubat 2005).
- ,----- . *Federal Devlet: Temel İlkeler, Kurumlar ve Uygulama* . İstanbul : Çınar Yayınları, 1996.
- ,----- . *Ulusüstü Siyasal Birlikler ve Küreselleşme, Küreselleşme ve Ulus Devlet*. İstanbul :Yıldız Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, 2001.

- Uzgel , İlhan. *Ulusal Çıkar ve Dış Politika* . Ankara : İmge Kitabevi, 2004.
- Uzun, Turgay. *Türk Milliyetçiliği ve MHP* . Ankara: Ebabil Yayınları, 2005.
- ,--- . “**Uluslararası Politik Sitemin Değişimi, Yeni Uluslararası Düzen ve Türkiye**”. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 4, Aralık 1998.
- Yaşar , Musa . “**Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye**” . *Aydınlanma 1923 Dergisi* . Sayı 21, 20 Aralık 2002.
- Yeldan, Erinç . *Küreselleşme Ekonomik Boyutları ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri*, Birinci Uluslararası Küreselleşme ve Güvenlik Sempozyumu, Harp Akademileri Komutanlığı, Mayıs 2003, İstanbul.
- ,----- . “**Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler**”, *Praksis* 2002, <http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Praksis-2002.pdf>. (09 Mart 2005).
- Yüksel , Süreyya . *Strateji Kavramı ve Milli Stratejinin Tayini* . Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları. İstanbul : HAK Basımevi, 1976.
- ,----- . *Milli Strateji Semineri* . Ankara : Milli Güvenlik Akademisi Yayınları, 1968.
- Yıldız ,Yavuz Gökalp . *XXI. Yüzyıla Doğru Stratejik Vizyon Arayışları, Koşulları ve Ortaya Çıkan Eğilimler (Makale)*. Ankara : Genelkurmay Basım Evi, Ekim 2000, Sayı : 366.
- , ----- . *Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği*, konulu sempozyum, Harp Akademileri 11-12 Ocak 2001.
- Yıldızoğlu , Ergin . *Globalleşme ve Kriz* . İstanbul : Alan Yayıncılık, 1996.

Rapor, Sempozyum , Toplantı ve Seminerler :

Avrupa Parlamentosu İlke Kararı” ,15 Aralık 2004) ,Adalet Bakanlığı ABGn Md.lüğü İnternet Sitesi, www.abgm.adalet.gov.tr/aprtryeni.pdf ,(01 Nisan 2004).

Avrupa Konseyi 12-13 Aralık 2003 Tarihli Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi, <http://www.dtm.gov.tr/ab/TABgb/4.htm>. (05 Şubat 2005)

Avrupa Toplulukları Komisyonu, ***Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar*** , Brüksel : Komisyon Birimleri Çalışma Belgesi , 6 Ekim 2004

Avrupa Güvenlik Araştırmaları Merkezi, **“Türk Sivil-Asker İlişkileri ve Avrupa Birliği: Süregelen Buluşmaya Hazırlık”** konulu raporu, Kasım 2005.

Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 7 Aralık 2004, http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadoluyahaberler-yeni/2004/aramlik/ah_07_12-04.htm,(01 Nisan 2006).

Parlamentolar Arası Birlik ve Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi, **“Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: ilkeler, mekanizmalar ve uygulamalar”** konulu raporu, Cenevre/İstanbul, 2004.

Commission of the European Communities, 2001 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession, ESC(2001) 1756, Brussels, 13.11.2001

Commission of the European Communities, 2005 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession, SECESC(2005) 1426, Brussels, 09.11.2005

Dış Ekonomik İşler Kurulu, Rusya Ülke Bülteni, Ekim 2005.

Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2001 Yılı Düzenli Raporu, <http://www.mfa.gov.tr/grupa/ad/adc/2001.Regular.Report.pdf> ,(31 Mart 2006)

Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu

2000 Yılı Dünya Bankası Kalkınma Raporu

Devlet Bakanı ve Başmüzakereci Ali Babacan'ın “Hazine Müsteşarlığı ve AB Genel Sekreterliği 2006 Mali Yılı Bütçe Açış Konuşması”, Ankara: 28 Kasım 2005.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ,***Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu, Küreselleşme Raporu***

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, ***Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu***

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2000

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri Konulu Raporu*, Kasım 2004.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Dünyada Küreselleşme Bölgesel Entegrasyonlar Konulu Raporu*, Ocak 1995,

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri ile İlişkileri*, Ekim 2005.

İktisadi Kalkınma Vakfı, *Avrupa Birliğinin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyum Konulu Raporu*, Mayıs 2002,

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER' in Harp Akademileri Konferansında Yaptığı Konuşma , İstanbul: 12 Mart 2001

Genelkurmay II nci Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın Harp Akademileri Komutanlığı tarafından düzenlenen , “**Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik**” konulu sempozyumu açış konuşması, İstanbul: 29 Mayıs 2003

Harp Akademileri Komutanı Faruk Cömert'in Harp Akademileri Komutanlığınca Düzenlenen “**Gelişen Bilgi Teknolojisi ve Güvenlik Politikası ve Stratejiler Arasında Etkileşim ve Yönlendirme**” Konulu Sempozyumu Açış Konuşması , İstanbul : 10 Mart 2005.

Genelkurmay Başkanı Hilmi ÖZKÖK'ün Harp Akademileri Komutanlığında düzenlenen “Yıllık Değerlendirme Toplantısı” açış konuşması, İstanbul : 28 Nisan 2005.

“**Demokratikleşme ve Barış İçin Acil Eylem Plânı**” Serxwebun, Yıl 19, Sayı 227, Kasım 2000, <http://www.serxwebun.com/2000/11/hab08.html>, (31 Mart 2006).

SİSAV. “*Dünyadaki Jeopolitik Yönelimler ve Türkiye*”, Ağustos 2000.

TMOBB İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi Haber Bülteni, “**Türkiye'nin Sınır-Aşan Sularının Su Hukuku ve Su Siyaseti Açısından Durumu**”, Şubat 2004, Yıl:19, Sayı:115.

The National Security Strategy of the United States of America, 20 Eylül 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> , (02 Nisan 2006).

Web Kaynakları:

<http://www.dpt.gov.tr> (Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Resmi Web Sitesi)
<http://www.msb.gov.tr> (Milli Savunma Bakanlığı Resmi Web Sitesi)
<http://www.tsk.mil.tr> (Genel Kurmay Başkanlığının Resmi Web Sitesi)
<http://www.mgk.gov.tr> (Milli Güvenlik Kurulu Resmi Web Sitesi)
<http://www.nato.int>. (Nato Resmi Web Sitesi)
<http://un.org.tr> (Birleşmiş Milletler Türkiye Resmi Web Sitesi)
<http://www.byegm.gov.tr> (Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Resmi Web Sitesi)
<http://www.harpak.tsk.mil.tr> (Harp Akademileri Komutanlığının Resmi Web Sitesi)
<http://www.ceterisparibus.net>
<http://www.belgenet.net>
<http://www.terror.gen.tr>
<http://www.un.org.tr> (Birleşmiş Milletler Türkiye Resim Web Sitesi)
<http://www.econturk.org.tr>
<http://www.liberal-dt.org.tr> (Liberal Düşünce Topluluğu Web Sitesi)
<http://www.konrad.org.tr> (Konrad Adenauer Vakfı Web Sitesi)
<http://www.yenisafak.com/diziler/mgk/mgk4.html> (Yeni Şafak Gazetesi)
<http://www.whitehouse.gov/nsc/history.html> (Beyaz Saray ABD Resmi Web Sitesi)
<http://www.bundesregierung.de/en/-,10143/Federal-Government.htm> (Almanya Hükümeti Resmi Web Sitesi)
<http://www.defense.gouv.fr/sites/defense/> (Fransa Savunma Bakanlığı Resmi Web Sitesi)
<http://www.globalsecurity.org>
<http://www.belgium.be/eportal/application?pageid=contentPage&docId=8709>
<http://www.mod.mil.gr/Pages/MainAnalysisPage1.asp?HyperLinkID=1>
http://www.md.government.bg/_en_/index.html
<http://www.uop.gov.pl/> (Polonya Savunma Bakanlığı Resmi Web Sitesi)
<http://www.cess.org> (Avrupa Güvenlik Araştırmaları Merkezi Web Sitesi)